

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

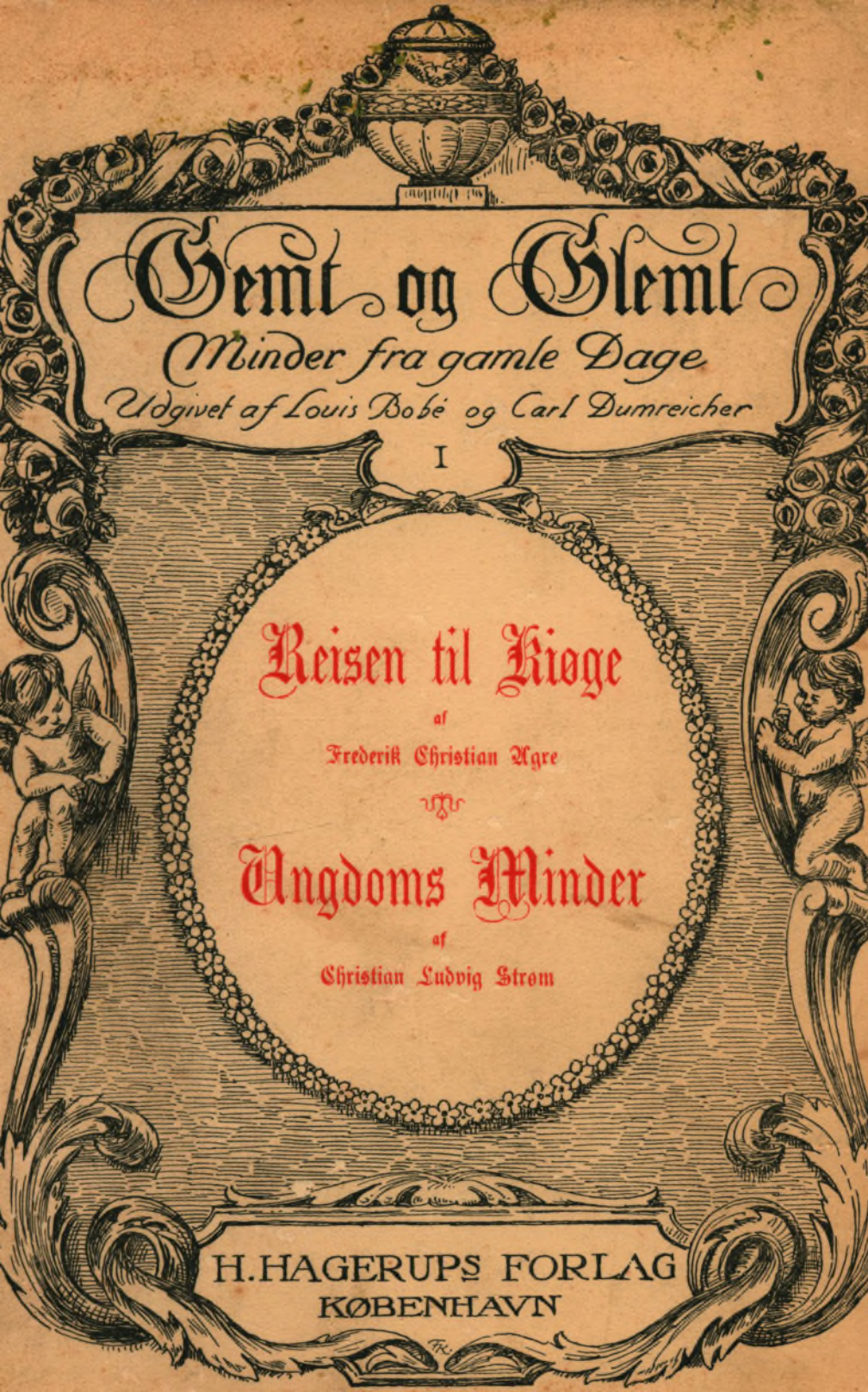
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Gemt og Glemmt

Minder fra gamle Dage

Udgivet af Louis Bobé og Carl Dumreicher

I

Reisen til Kiøge

af

Frederik Christian Agre

og

Angdoms Minder

af

Christian Ludvig Strom

H. HAGERUPS FORLAG
KØBENHAVN

Gemt og Glemmt

MINDER FRA GAMLE DAGE

UDGIVET AF

LOUIS BOBÉ OG *CARL DUMREICHER*

I

H. HAGERUP'S FORLAG

KØBENHAVN

REISEN TIL KIØGE

ELLER

MAANEDERNE
AUGUST OG SEPTEMBER 1807

AF

FREDERIK CHRISTIAN AGRE

UDGIVET VED

C. LØVENSKIOLD

FREDERIK CHRISTIAN AGRE

† 1819

Forfatteren af »Reisen til Kiøge«, *Frederik Christian Agre*, fødtes 1769 i Fyen af Smaakaarsfolk. Fra sit tolvte Aar kom han i Huset hos den bekendte Boghandler og Bladudgiver Christian Henrik Iversen i Odense, der var ham i Faders Sted og bekostede hans Uddannelse. Efter at have bestaaet dansk juridisk Examen blev han 1781 Fuldmægtig hos Baron Michael Herman Løvenskiold til Løvenborg, Amtmand over Holbæk Amt fra nævnte Aar og fra 1783 tillige over Kallundborg, Sæbygaard og Dragsholms Amter. Under Løvenskjolds hyppige Fraværelse som Medlem af Kommissionen til Hoveriets Afskaffelse blev Agre af Rentekammeret bemyndiget til at styre Amtmandsskabet i hans Sted, et Hverv han, ifølge Baronens Vidnesbyrd, stedse røgtede »med Iver, Nidkærhed og den strengeste Redelighed.« Ved Løvenskiolds Afgang fra Embedet 1804 fik Agre tillagt en aarlig Pension af 500 Rdlr., hvorefter han flyttede til Løvenborg. Han blev beskikket til Forligelseskommisær og varetog iøvrigt paa forskellig Maade sin gamle Foresattes Interesser. Efter Baron Herman Løvenskiolds Død 1807 var han Raadgiver og Sekretær for dennes Søn og Successor i Besiddelsen af Løvenborg, Baron Carl Løvenskiold, der 1804 havde ægtet Frederikke Elisabeth Conradine Kaas.

Agre synes at have samlet sig en Del Penge, idet han sammen med en anden i Aaret 1802 købte Lerchenfeld Hovedgaard for 68,000 Rdlr., men atter afhændede det 1806 for 89,000 Rdlr.

Han døde ugift 8. Aug. 1819 i en Alder af 50 Aar paa Frederiks Hospital, efterladende sig en lille Kapital af 800 Rdlr., der tilfaldt hans i Fyen endnu levende Brødre og Søstre. En Bekendt skriver om hans Død: »Jal Agre sejlede da af, og formentlig græder ingen over Savnet; vel var det, at han ikke længere skulde lide.« Baron Carl Løvenskiold bekendtgjorde hans Død med følgende Ord: »Da den afdøde længe har opholdt sig i mit Hus og altid været min Familie hengiven i en Række af henved 30 Aar, vi have kendt ham og skattet hans gode Egenskaber, er det med sørgelige Følelser, jeg opfylder den Pligt, herved at bekendtgøre hans dødelige Afgang for hans fraværende Familie og Bekendte.« Ogsaa hans Plejefader, Iversen, satte ham et hædrende Eftermæle i Fyens Avis: »Den afdøde var mig kær,« hedder det, »da jeg har opdraget ham og ofte glædet mig over hans sjældne Talent, hvorved han erhvervede sig fleres Agtelse og Venskab.«

Manuskriptet til »Reisen til Kiøge,« der opbevares i Arkivet paa Løvenborg, viser en flygtig Haand med talrige Udstregninger og Indskud. Nedskrevet umiddelbart efter Begivenhederne, former Agres novellistisk farvede Skildring sig til et levende og anskueligt Billede af Krigstilstandene paa Sælland i Efteraaret 1807.

L. B.

Proclamationerne i de offentlige Tidender, Kronprinsens Opfordring til Studenterne, Kongens og Kongehusets, samt Regierings-Personalets iilsomme Bortfiærnelſe fra Hovedſtaden og Siælland m. m. viiſte nu pludſelig i Begyndelſen af August 1807, hvad den Ahnelſesfulde allerede i Juny Maaned havde bebudet, men den kyndige Politiker endnu ſidſt i July nægtede: at den ſtore Engelske, til Sundet beſtemte og nu alt der i mere end 14 Dage liggende Søe- og Landmagt, vilde giæſte — og nu virkelig havde giæſtet det ved Armeens Fraværelſe næſten værgeløſe Siælland, ſamt omringet denne Øes Kyster.

Tuſinde og tuſinde Rygter giennemfore nu Landet og naaede haſtig det fiærne, roelige og fredſomme Løvenborg, ſnart om de Engelskes Talrighed og hurtige Fremſkridt paa Landsiden, ſnart om deres ubluø Fordringer og Hensigter, deres ſkiændige Fremfærd i Nærheden af Hovedſtaden, om Mueligheden eller Umueligheden for Kronprinsen og Tropperne fra Holſten, at komme Landet til Hiølp, om Mueligheden eller Umueligheden for Landet og Hovedſtaden ſaa uberedt at kunne forſvare ſig ſelv imod den overlegne Fiende, m. m.

Resultaterne af diſſe tildeels ſande, tildeels uſande Rygter virkede imidlertid ufordelagtig paa den under ſaa-

danne Omstændigheder saa nødvendige gode Stemning, og vanskeligen kunde man troe: at Bevæbningen uden for Hovedstaden (inden hvis nu tillukte Porte Herregaards-Rytterne, endeel af det nordre Siællandske Landværns Regiment med dets General og mange Officierer, samt Størstedelen af Rytter-Regimentet allerede vare indsluttede) vilde være andet end Formaliteter, siden man vel vidste, at det øvrige af Landeværnet i den senere Tid hverken havde været organiseret, samlet, exarceret eller armeret, saalidet som den af Amtmanden sammenskrabede Kystmilice, skjønt han alt for flere Aar tilbage havde brottet med de store Registre paa Frivillige, han alt havde tilvendt sig til den saaledes af ham fremmede Indretnings Fuldkommenhed. General-Lieutenant Castenskiold, som var overdraget Commandoen over Bevæbningen udenfor Kiøbenhavn, havde imidlertid taget sit Hoved-Quarteer i Roeskilde, hvortil nu alt Landeværns-Mandskabet her fra Districtet over Hoved og Hals blev beordret.

Nu begyndte Amtmanden tillige at udfordre og organisere sin Kystmilice, hvorunder man ikke allene inddroge de frivillig tegnede, men ogsaa Oldinger og Knøse uden Undtagelse, liig en almindelig Landestorm; og da der paa samme Tid udfordredes en Mængde ridende Mennesker til som Sognebud at befordre alle det saa langt fraliggende Amts Contoirer krydsende utallige Ordres, saae man allene tilbage enkelte Krøblinge, samt Qvinder og Børn, hvormed der kun var sørgelig Udsigt til at bierge Jordens Afgrøde, som Landmanden sukkende maatte forlade i det Øyeblik, da den efter Aarets Velsignelse og Frugtbarhed lovede at lønne hans Sved og hans Haab. Da allene fra Løvenborg saaledes var bortbeordrede omtrent 14 Mennesker, lige fra Herskabets Jægere og Kuske til Forpagterens Sviinevogter-Drenge, maatte man, skjønt ligesaa uvidende som disse Folk selv om deres egentlige Bestemmelsessted, dog formode: at en saadan Menneske-Masse, nogenledes ordnet og anført, maatte mod Fiendens deelte Magt i fremmed Land dog kunne udrette Noget. Og Haabet voxte tilligemed Længselen efter selv at høre og at see; thi nu hørte og saae man ikke uden med Andres forvirrede Ører og Øyne, der alt skabte blodige Slag imellem den mod Roskilde sig nærmende Fiende og de Danske, som immer sejrende og fangende, understøttede, som man sagde, af de regulære Tropper, som Rygtet endelig vilde have herover fra

Holsten, i hvor usandsynligt dette end virkelig var, og efter Omstændighederne maatte være.

Den 18de August om Eftermiddagen kørte altsaa Baron *Carl Løvenskiold* og jeg en Tour til Roeskilde.

Det tildrog sig strax vor Opmærksomhed, som Krigens Præg at finde paa denne travle Aarstid og skønne Dag, da man ellers vare vante til at see Agrene strøede med levende virksomme Væsener, nu Markerne næsten øde og tomme — og paa Landevejen istedet for Bondefærsl, adskillige Karether og Vogne med udvandrende eller flyttende Familier fra de fiendtlige Egne ved Hovedstaden; men endmeere maatte det frappe os, da vi allerede ved Nyebye saae heele Flokke af de tildels her fra Egnen bortbeordrede Landeværns mænd iilsomt at komme os imøde uden Vaaben og uden Mundering, naar undtages nogle, som havde den omvendt paatrukket. De fortalte os: at de og hele Compagnier, som vi ligeledes mødte siden, og hvormed Vejen var strøet lige til Skoemager-Kroen, vare, paa Anskrig: at Fienden nærmede sig Roeskilde, af Generalen beordrede at flygte ud af Byen og rædde sig af Skovsiden, det hastigste, beste, de kunde, siden de ikke havde eller kunde faae Geværer eller Ammunition, fordi, som man meente, 20 Vogne med disse saa nødvendige Requisitioner var taget paa Landeveien af Fienden.

Denne Ordre havde de saa troeligen fulgt: at de neppe selv vidste for Hurtighedens Skyld, hvorledes de vare komne ud af Roeskilde Bye, i den sikke Formodning, at Fienden maatte være dem i Hælene og nu vist i det Mindste paa den Side af Byen; men da vi i Skoemager-Kroen, hvortil Resten nu tildels var ankommen, erfahrede, at det danske Hovedkvarter endnu var i Roeskilde, besluttede vi at drage dertil. Imidlertid bemærkede vi dog til nogen Formindskelse af det ubehagelige Indtryk, som hiines underlige Hiemflygtning havde gjort paa os, at disse i Kroen samlede Flygtninge ikke agtede at løbe videre, førend de bestemt vidste, om de kunde og skulde bruges meere eller ikke, thi i Sandhed, det forekom dem lige saa besynderligt som os: at de, fordi de i Øjeblikket ingen Vaaben havde, kunde gaae, hvor de vilde, saameget meere, da de hørte derude, at Fienden var kommen til Roeskilde.

De afsendte derfor et ridende Bud til Generalen — og oppebiede neppe dets Tilbagekomst, førend de allerede modigen begav sig paa Tilbagemarschen. Ved vores Ankomst

om Aftenen til Roeskilde, efterat vi vare blevne anraabte af en Landeværns-Post paa Svogersløv Gade, som paa vor Vægning at opgive ham vore Navne, forsikkrede os i sit Sprog: at han var paa Vagt for at antaste de Förbireisende, da nogle Batailloner opholdt sig ved denne og Kornerup Byer, hvilket Major *Neergaard*, der ængstet tilraabte os fra et Vindue, nærmere bekræftede, erfahrede vi Omstændighederne ved ovenmeldte Flygtning at være saaledes: Samme Dags Middag var en barbeenet Bondedreng kommen ridende i et Ærinde til Byen og raabte: at der kom saa mange Engelskmænd uden for. Strax lod man slaae Allarm, og alt hvad der var Militær i Byen, kom paa Torvet, hvor nu ogsaa det vaabenløse Landeværn indfandt sig, men Generalen, som ikke vilde exponere dette for enten at blive fangen eller nedsablet, gav nu med høyen Røst den ommeldte skyndsomme Ordre for dets Flygtning, der skal være skeet uden al Ordre og meget jammerlig at see paa. At man kunde have gjort en militær Retirade med dette Mandskab til et bestemt Sted uden for Byen, hvor Udfaldet i Byen kunde have været oppebiet, og hvor det maaske endnu paa en eller anden Maade kunde have faaet Vaaben til de andre Stridendes Undsætning, lader sig vel altsaa lettere tænke end i et saadant skræksomt Øjeblik giøre!!

Imidlertid saaledes den eene Deel af de Danske Krigere løb og den anden Deel stoed, ventede man, men forgiæves paa Fienden og hans blodige Angreb; thi see: Drengen havde taget feil og ladet sig bedrage af nogen tyk Støv fra ankommende Vogne, jeg troer med Armatur og Ammunition fra Kiøbenhavn. Paa de Spørgsmaale: om man da her i Hoved-Quarteret ikke anderledes havde været underrettet om Fiendens Styrke, Stilling og Bevægelser? Om man heller ingen Speidere eller Forposter havde havt ude, siden man kunde fæste Tillid til en liden Drengs Rapport, fik man intet tilfredsstillende Svar. Man spurgte videre: hvorfor Styrken af det bevæbnede Landeværn laae i Svogersløv og Kornerup, saalangt fra Roeskilde, imedens denne Bye saaledes ængstedes for fiendtligt Angreb, og en af Generalens tilstedeværende Adjutanter svarede hertil: at Leiren var bestemt der, nemlig ved Kornerup, ventelig for ikke at exponere Roeskilde ved at sætte sig til Modværge her. Klokken var omtrent 10, og Generalen, som laae i et Sideværelse ved os, havde allerede

lagt en Times Tid, men var alt vaagen og oppe førend vi gik til Sengs Kl. 11 — og saaledes, sagde man os, havde den gamle Mand vaaget og arbeidet med sine Adjutanter i over 8 Dage uden at faae, formedelst natlige Estaffetter, nogen ordentlig Hviile.

Vi beklagede ham og kastede os i vore Klæder paa Sengene, for desto tidligere og sikkrere at kunne complimentere ham inden vor Tilbagereise. Baronen havde ladet sig melde hos ham i den Hensigt, og Kl. var ikke 5 om Morgen, førend han allerede forekom os ved sin Nærværelse med et Brev i Haanden, som en Estaffette havde bragt om Natten fra Amtmanden i Friderichsborg angaaende Fiendens Anmarsch dertil samt Hillerød Beboernes Afvæbning og Fiendens Hensigt, at marschere til og bemægtige sig Kanonværket eller Friderichsverk.

Hvor stærk denne fiendtlige Afdeeling var, vidste man ikke; men hedte det i Brevet: som ubereedte og forsvarsløse maatte Alt give efter og taale en Ydmygelse, hvorover enhver retskaffen Dansk kunde græmme sig 3 Alen ned i Jorden. Generalen, denne henimod 70 aarige Olding, rask af sin Alder, men hvis efter Naturens Orden aftagende Aands- og Legemskræfter endmeere ved slige Strabatser maatte vorde svækkede, steg nu til Hest og reed ud, ledsaget af en Adjutant, som halv søvnig forsikkrede: at han heller ikke havde været af sine Klæder i næsten 6 Dage og Nætter.

Imedens vi endnu opholdt os her, havde vi det comiske Syn af 2de ankommende gamle Sorøiske Stads-Tambourer, som Amtmanden havde sendt tilligemed en gammelagtig tyk og tydsk Vei-Piqueur og en syg Barbersvend for at giøre Tieneste som Frivillige ved Landeværnet. I Sandhed, de første vare i et saa naragtigt Costume, at man vanskeligen kunde begribe, hvad det var for Tingester, der saa ud til hensigtsmæssigere at kunne bruges som Fugle-Skræmmere. Ikke mindre comisk var en ankommende Figur til Hest. Det var en gammelagtig Bonde med en Landeværns-Trøje paa over en langt nedenfor hængende sribet Bondetrøje, hvorfra udstak et Par Laar med korte Lærretsbuxer paa — og paa Beenene et Par nedhængende Kravestøvler; men paa Hovedet een stor Bosniak-Hue eller Turban, som hang ham ned over Øjne og Ører, imedens Skulder, Ryg og Bryst var bedækket af et langt sort og brunsort Haar. Denne Figur

sad saaledes paa en stor militærisk opsadlet Rytterhest, med en stor Rytter-Sabel ved sin Side. Man giættede nu, hvad enten denne Krigsmand var en Bosniak, en Siællandsk Rytter eller en ridende Landeværnsmand, thi af saadanne hedte det sig, man var i Færd med at oprette et Compagnie eller en Esqvadron i Svogersløv, og dertil havde sat endel Heste i Requisition, som Herremænd, Forpagtere og Bønder samme Nat skulde aflevere der. Man giættede imidlertid forgiæves, saasom han ikke var nogen af Deelene, men en stakkels snavset Landeværns-Infanterist, der som Ordonnants med et Brev fra Kiøge, hvor han saaledes var blevet armeret og udsnyttet, havde janket omkring heele Natten for at opsøge sit Compagnie, der nu atter feilede ham i Roeskilde, hvortil han endelig troede det var marscheret. Efterat han havde givet os denne Forklaring, steg han af Hesten i Gaarden i Prinsen, lagde sine Arme op paa en Vognfiel og, som udmattet af sin Omvandring staaende sov ind. Lad ham sove i Roe, stakkels Mand; thi fanges han af Fienden, bliver han vist bragt til London og der ladet see for Penge.

Den Smule Moerskab, vi havde af denne Spøg, blev snart afbrudt af et alvorligere Optrin, hvortil vi endnu ved vor Afreise maatte være Vidner. 70 Mand af den til Helsingør forlagte Deel af det Siællandske Rytter-Regiment kom farende bag ind af Byen og posterede sig paa Torvet. To af Officiererne, som meldte sig i Hoved-Quarteret, berettede: at Commandanten paa Cronborg havde ladet dem sige, at han lukkede Fæstningen og anbefalede dem en hastig Flugt, siden de ikke behøvedes til Fæstningens og Byens Forsvar. For at undgaae Fienden, som nu overstrømmede den Egn og havde afskaaren alle ordentlige Veie, vare de altsaa over Hals og Hoved brudte tvers igiennem Landet, for om mueligt at naae Roeskilde, fra hvis nordre Side de nu var komne ind.

Anden Gang paa denne korte Tour at see danske Krigsmænd flygte og nu ovenikiøbet 70 regulære, vel ridende og velbevæbnede Tropper, uden at der, i et saa vigtigt Øieblik, var taget nogen rigtig Bestemmelse med dem, imens den vaabenløse Gamle og den uøvede Knøs med Høtyv var fordrede fra deres Hiem og holdt fra deres Høst og allernødvendigste Sysler til Landets Forsvar, det tilstaar jeg reent ud, beskæftigede længe mine Tanker paa en for den militære Bestyrelse ikke meget fordeelagtig Maade. Vi begave os paa Hiem

veien og kom just til Svogersløv, da Landeværnet derfra rykkede op for at formeere Leiren ved Kornerup, og da man allerede havde faaet en 20 til 30 Mand deraf til Hest, som nu atter bød os et høist besynderligt eller rettere: bedrøveligt Syn.

Man tænke sig for Størstedeelen klottede Bønderhæste af forskiellig Farve og Størrelse, tildeels uden og tildeels med Sadler eller Ridehynder, som dog egentligen kuns kunne kaldes Fragmenter deraf, og dertil Bidsler af gamle Hampsnøre, hvormed Rytteren, som efter det sædvanlige Landeværns-Costume snart havde hvide Uldstrømper og Skoe paa, snart nedhængende Kravestøvler eller Træskoe, uden anden Bevæbning end maaske et Sidegevær, skulde styre et saadant Øg, der hverken var tilreédet eller vant til Skud eller til at slutte Linie — og den, der har mindste Begreb om et Cavalleries Bestemmelse og Krigs-Funktioner, maatte sukkende bede Gud, at han aldrig lod dette Cavallerie komme i Marken mod nogen Fiende.

Ved Kornerup fandt vi nu et temmelig stort Antal Landeværnsmænd samlede paa Bakken fra Byen af paa Landevejen og paa højre Side af den, saa langt denne Bakke strækker sig. De kunde med Sandhed siges: at *ligge* i Leir, thi de laae alle adspredte i Grøvterne og paa Jorden eller i Sæden og Travesætterne, hvor man sagde, de havde lagt Natten over af Mangel paa tilstrækkelige Qvarterer, og nygtern, forsaavidt deres egen Madpose var udtømt, af Mangel paa Proviant ved Leiren og hos Beboerne deromkring, som alle vare gjort lændse, endel ubevæbnede og alle, som det hedte sig, uden Krudt eller Kugler. To Kanoner vare opstillede paa Høiden ved Indkiørselen til Byen og rettede mod Bomhuset, ifald det behagede Fienden at passere den ordentlige Landevei. Da en Aae løber nedenfor Bakkerne og Bomhuset, som skal være temmelig dyb og bred paa sine Stæder, syntes den Stilling, man her havde taget, meget fordeelagtig; men allene, som heraf sees, bestemt til Forsvar, der altsaa forudsatte: at Fienden da alt skulde have expederet Roeskilde og var paa Marschen ud til denne Kandt af Landet, hvilket rimeligviis endnu havde et langt Udseende, først: fordi man jo bestemt vidste: at han endnu var occuperet ved Friderichsberg og i Omegnen af Kiøbenhavn med Tilberedelser til Stadens Beleiring og Bombardering, og dernæst: fordi man da endnu ikke antog hans Landmagt saa

stor, at han skulle kunde finde sin Regning ved saaledes strax at fordeele og svække den, for at angribe en dansk Hær, hvis Styrke han jo da ei saa nøje kunde kiende, eller for at bemægtige sig nogle intetsigende Kiøbstæder, i det Øjeblik, da han endnu ikke var bleven Mester af Hovedstaden, som hver Mand vidste var tilligemed Flaaden hans eeneste Formaal.

De Betragtninger, vi paa den øvrige Hiemvei anstillede over det, vi nu med egne Ører og Øjne havde hørt og seet i et Tidsrum af ikke meget over et halvt Døgn, maatte, om man end havde havt noget Glimt af Haab til heldig Modstand eller Sejer fra Landevæbningens Side, da meere dæmpe end nære dette Glimt, og tvinge os til at beklage eller forbande Mueligheden af Fiendens Landgang og Hindringerne for Kronprinsens og Troppernes Hiemkomst, som Baronen, skjønt afskediget fra det Militære for andre og vigtige Pligters Opfyldelse paa sit betydelige Gods, dog længselsfuld havde seet imøde, for endnu at tilbyde sin Arm til Fædrelandets Nytte og Voldsmændenes Tugtelse. At tilbyde den eller sine Evner under de os saa nøje bekiendte nærværende Omstændigheder og derved tilsidesætte andre og høiere Pligter, syntes at være et aldeles unyttigt Offer for Fædrenelandet og et Vovestykke, som den ubetænksomme Galning, den Udmærkelseslystne eller den ved Mandens og Faderens hellige Baand og Pligter ligegyldige Sværmer alleene kunde skride til.

Ved vor Hiemkomst til Løvenborg fandt vi en traurig Modløshed, som tildeels de mange fæle Rygter, der var gangne os forud, om de Engelskes Anmarsch og de Danskes Retirade, om hines store Magt og dissers ringe Antal og Bevæbning, tildeels ogsaa Gaardens Folkeløshed og de mange strænge Amtmands- og Krigsordres, der Nat og Dag saa hyppigen indløb og just da vare indløbne, havde foranlediget hos de faa Hiemmeværende, især Fruentimmer, som vi havde Vanskelighed nok ved nogenledes at berolige. Iblant andet var der indløben Ordre fra Amtmanden om i største Iil at paadrive de hiemflygtende Landeværnsmands Tilbage-marsch til Armeen, idet Rygtet til lige berettede: at man udtrykkelig havde forbudet al Modstand ved Kysterne mod Landgang, at samme Forbud skulde være skrevet til den store i Holbeks Egnen værende Kystmilice, som der vare sammenflakkede med Pigge paa Stage, med lige og bøiede Høegafler, lige og krogede Leer, imedens

Holbeks Borgervæbnings 1. og tillige 2. Afdeeling havde faaet Tilladelse til at sende alle deres Geværer til General Castenskiold, ventelig for aldeles ikke at komme i den Fri- stelse at bruge dem selv. Under de forrige Engelske Fiendtligheder vare der opkastede Batterier paa Bognæs og Kirsebærholmen for at beskytte Indløbet til Holbeks Fiord, og jeg troer, en lige Indretning var skeet eller projecteret paa Rørvig og Lynæs Pynterne, for at bestryge Indløbet til Isefjorden. Ingen af Deelene fandt nu Sted, Holbek var ubevæbnet, og Kystmilicen maatte, om den med sit Værktøj havde kunnet, ikke giøre Modstand. Egnen var altsaa blottet og gav god Grund til den Ængstelighed, hvormed enhver nu søgte i Jorden at nedgrave eller paa anden Maade at bevare det vigtigste af sin større og mindre Eiendom for fiendtlig Ran og Plyndring, som nu frygtedes hvert Øieblik at være forhaanden.

Med dette Nedgravnings-Arbeide og med alle de Vaabens Indsamling og Tilberedelse, som paa nogen Maade vare at erholde, med at faae de Uordener og Følger nogenledes forebyggede, som det totale Afsavn af arbeidsføre Mennesker i Huse og Marker maatte afstedkomme, med at opmuntre og encouragere de hvert Øjeblik hiemdrevne og misfornøjede Kystforsvarere her af Gaarden, som Amtmanden, der nu havde flyttet sit saakaldte Krigs-Contoir til Holbek, snart kaldte dertil uden nogen videre Bestemmelse, snart sendte til Kornerup eller til Skomager-Kroen og tilbage, og saaledes ofte beordredes ud samme Nat, som de forsultne og trætte vare komne hiem om Aftenen; samt med at opfylde saa punktlig som muligt de nu hyppigen skeete Requisitioner om Heste, Proviant, Geværer, Sabler, Blye etc.: alt til Hoved-Quarteret, som var henlagt til Lethraborg og hvortil der tillige af alle Smede skulde forfærdiges og henbringes saa mange nye Jernsabler som muligt, efter en dertil af General-Quarttermester *Haffner* (som var ankommen fra Kiel og havde Fuldmagt i adskillige militære Henseender) foreskreven Model, blev nu næste 8 Dage tilbragte, i hvilke Kronprinsens Proclamation fra Kiel, hvori han kundgjorde Kongens Villie: at Siællænderne skulde giøre Fienden al muelig Afbræk og Skade, var bleven bekiendtgiort tilligemed hans Ønske om Fricorpsers Oprettelse i samme Øiemed. Dette og Rygterne saavel om vore Søekrigeres Raskhed og Held ved Hoved-

staden, som om den Alvorlighed, hvormed man paaskyndede Landvæbningen, rustede sig til Slag og søgte at faae de ved Landeværnet ledige Anførerposter besatte med Frivillige, gav nyt Liv og ligesom elektriserede hver Dansk, der vidste, hvad Forfædrene havde udrettet ved rigtig og klogt ledet Enighed og Mod, naar det gjaalt at forsvare Konge og Føde-land, endog da, naar Magten var ulige.

Man kappedes nu om at brygge og bage til den danske Leir; man kappedes om at forsyne den med gode Levnetsmidler, som den første Nødvendighed for den Siællandske Bonde-Kriger; man rev med Ilfærdighed Blyet af Kirketagene og rigelig forsynede Leiren med denne en bevæbnet Krigers anden Nødvendighed. Man sendte Vaaben, opsadde Heste og alt hvad der — requireret eller ikke requireret — paa nogen Maade ansaas tienlig til at fremvirke Øjemedet: Fiendens Ødelæggelse eller kiæk Modstand. Den gamle danske Aand og patriotiske Følelse opflammede i dette Øjeblik alle fra Oldingen til Ynglingen. Konen græd nu ikke mere saa høit for sin fraværende Mand; Pigen ikke for sin Kiæreste, Landmanden sukkede ikke meere saa dybt over Afsavnet af de Armé, der skulde have hiulpet ham til at biærge Aarets Afgrøde, og ingen tvivlede nu længer om: at den lange Tid, hvori de Engelske havde afholdt sig fra alvorlige Fiendtligheder, og de mange Hiælpemidler, hvormed den danske Leir i samme Tid var bleven forsynet, jo var bleven nyttet saa vel, at disse af deres Landkrige saa lidet berømte og, ved den regulære danske Armees Fraværelse samt ved deres uhindrede Landgang paa forsvarsløse Kyster skuffede, maaske tillige over deres Regerings Udaad mod et fremmed, fredeligt og formentlig værgeløst Folk noget skamfulde Britter sikkert vilde kunne blive hilste med Eftertryk og godt Udfald.

Saa frydefuld dette Haab var, og saa sød Tanken om den blotte Muelighed i at see det opfyldt, saa kraftig maatte begge Deele fremvirke den inderligste Længsel hos hver den, hvis Helbredsforfatning og borgerlige Stilling paa nogen Maade tillod det, at bidrage sit til dette for Fødelandets Roe og Hæder saa skønne Maal.

Beltet og Farvandene imellem Siælland og de andre Øer var imidlertid strængere bevogtede og blokerede, og den aldeeles Umuelighed det altsaa nu var for vore Tropper, at komme over til Siællændernes Undsætning, havde betaget

Baronen alt Haab om eller Udsigt til: at kunne, som afskediget Husar-Officier, foreene sig med sine forrige Vaabenbrødre. Fricorpsere lode sig ikke oprette, da Egnen og Gaarden var blottet saavel for Jægere som alle andre dertil skikkede Mennesker. Kystmilicen, saaledes som den var, organiseret og bevæbnet, havde ikke noget tillokkende for Frivillige, og det ridende Landeværn, efter hvad man deraf havde set, endnu mindre.

Der var altsaa kuns tilbage det gaaende Landeværn, og de foranmeldte til General Castenskiold retirerede 70 Siællandske Ryttere, hvormed man rimeligen kunde antage, at der vilde blive udrettet meest. At rive sig løs fra alle vigtige Forhold og Pligter, at forlade sit Hiem og sine Sysler, at opoffre sin Tid, sin Roe, sin Sikkerhed og maaskee tillige sit Helbred eller Liv, uden at gavne eller være sikker om at blive brugt der, hvor man efter Kundskaber og Evne troede at kunde giøre meest Gavn, saaledes at man i det Mindste kunde have denne Bevidsthed til Løn for saa vigtige frivillige Opofrelser, var ubetænksomt og ledte for et Øjeblik til forestaaende flygtige Betragtninger, som den stigende Harme mod Fienden og den opflammende Lyst til at viise den i Handling, dog snart fortrængte. Baronens som Militær og Cavallerie-Officier vilde altid være General Castenskiold velkommen, og endskiønt jeg havde det tilfælles med de fleeste af de især nyeligen ansatte Landeværns-Officierer, at jeg ikke var øvet Militær, saa besad jeg dog en god Villie og et godt Mod i Forening med den Kundskab og Routine i Forretninger og Regnskabs-Sager, som mange Aars Øvelse i Amtmands-Forretninger havde givet mig, især i den forrige Krigs-Periode. Jeg maatte immer formode, ogsaa paa denne Maade, fremfor mange andre af de Militære, der i denne Henseende bleve brugte af ham, at være ham eller Armeen til Nytte, saameget meere, som jeg i bemeldte Krigs-Periode fra 1801 havde været betroet i daværende Amtmands Fraværelse, eene at udføre alle Krigs-Ordres her for dette vidtløftige District, eene at føje alle de paabudne hurtige Foranstaltninger til Landets Forsvar og Beskyttelse, og næsten eene at besørge Alt, hvad der udkrævedes til det nye anordnede Landeværns Organisation. Herved havde jeg altsaa tillige forskaffet mig en local Kundskab og Erfaring, som jeg, uden at smigre mig selv, her troede gavnligen at kunde komme til Hiælp med.

Efter at Sagen saaledes var overvejet, thi Beslutning uden Overlæg duer og lykkes sielden, red jeg med Baronen den 27de om Morgenen tidlig, for, som det hedte sig, blot at see Armeens Talrighed ved Kornerup og at erfare: om man for det Første behøvede mere Proviant, Blye etc. end allerede sendt; men i Grunden var det for at sondere Tilstanden og at melde sig ved Hoved-Quarteeret og Generalstaben paa Lethraborg, for at tilkiendegive Greven vor Hensigt og Beslutning, samt efter Omstændighederne, at antage de Poster, han maatte finde for godt at anbetroe enhver af os. Forundrede blev vi, da vi først i Skomager-Kroen hørte Tale om: at Armeen allerede Dagen før om Morgenen tidlig skulde være brudt op og marscheret tvært igiennem Landet ad Kiøge-Kanten. Vi ønskede nøjere herom at blive underrettede og rede videre, men standsede ved Lindenberg-Kroen en lille 1½ Mil fra Kornerup, da man der forsikrede os: at heele den danske Leir virkelig var rykket op, og ikke en Mand meere tilbage, undtagen her og der en Bonde til Hest, der som Estafette skulde bringe Efterretning til Generalen, om Noget forefaldt. Her befrygtes vel ikke noget Fiendtligt at forefalde, meente vi, siden den danske Armee er rykket ad Kiøge-Kanten og har forladt sin fordeelagtige Position ved Kornerup, uden at efterlade det mindste Militær til at bedække Egnen; men man forsikkrede fremdeles, at fiendtlige Husarer alt havde indtaget og afvæbnet Roeskilde Bye, samt derfra udsendt store Streifpartier, som siden de Danskes Bortmarsch alt havde været baade i denne og saagar Skoemager-Kroen, hvor de havde ladet sig beværte uden Betaling og siden plyndret endel hos Provsten i Kirkesaabye. Da en stor Deel af Landeværns-Officererne havde været indquarterede i Lindenberg-Kroen, vidste man tillige der: at de Danske meget hurtigen vare opbrudte, og saa hurtig, at de havde efterladt sig alt deres Proviant og Krudt, hvoraf dog det sidste nu efter nærmere Ordre var bragt paa en Snees Vogne, ad en Omvei mod Kiøge; men alt Brændeviin og Øl, omtrent en halv Snees Tønder, laae udenfor denne Kroe, og Fødevarerne laae i Kroeladen lige over for, under Kroemandens Lukke og Forvaring. Sammenhængen hermed var os ubegribelig, og de anførte Omstændigheder lode os lettelig befrygte en ny Retirade, dersom man ikke tillige havde hørt, efter disse Officerers foregivne Udladelser til Kroemanden, at de Danskes.

heele Styrke skulde nu med de tilstødte Frivillige og de tilkomne Kystforsvarere være voxet til omtrent 22000 Mand.

Med 22000 danske Mænd kunde man nu ikke længere tænke sig Mueligheden af en Retirade fra en fordeelagtig Stilling, uden at det endnu var kommet til Slag, eller Fienden engang videre havde nærmet sig med nogen større Magt, og glade øinede vi altsaa nu en Plan, værdig de Danske og smigrende for vort Ønske og Haab — en Plan, hvis Udførelse sikkert maatte lykkes, krone den danske Anfører med Laurbær og styrte de fiendtlige Voldsmænd ved deres Betrædelse af den af dem fornærmede, fredelige Jord — eller i det mindste kaste dem tilbage til det Element, der havde udspytet dem. Rygtet havde sagt (hvad man ogsaa efter Avis-Beretninger kunde formode), at Følgen af Stralsunds Capitulation vilde blive, at de paa Rügen værende Engelske Tropper af den Tydske eller Hannoverske Legion vilde blive brugte mod Siælland og nu virkelig vare ankomne paa den Flaade, som laae i Kiøge-Bugt, hvorfra ogsaa skulde være skeet Landgang ved den saakaldede Eegholms-Kroe imellem Kiøge og Kiøbenhavn, imedens Transportflaaden dvælede i Bugten. Ligesom: at den Engelske General havde forlagt sit Hoved-Quarteer fra Fridrichsberg Slot til Charlottenlund og trukket endeel af Beleirings-Armeen tilbage med sig, som man meente, for at sikre sin Retirade til Flaaden i Sundet, om han dertil skulde blive nødsaget, eller maaske tillige for, for det første at sikre sig Cronborg og Helsingør, hvor der af danske Tropper endnu skulde være en Besætning efter troværdige Beretninger af 5000 Mand. Vi troede altsaa fuldt og fast: at General Castenskiold maatte have et skiult Haab om Mueligheden for noget af Armeen i Holsteen ved de indfaldne mørke Nætter at komme over Smaae-Øerne til den Kant af Landet og derfor trukket sin hele Styrke didhen for enten i Forening med den saaledes forventede Deel af de Holsteenske Tropper, eller i al Fald med egen Magt at afskiære Fienden al videre Communication med Flaaden i Kiøge-Bugt og at drive de her Landgaaede ind mod Hovedstaden. Ved denne Manoeuvre vilde hans høire Flanke immer kunde være sikkert af Bugten, og endelig kunde han efter foregaaende hemmelig Overenskomst med Commandanterne i Kiøbenhavn og Cronborg og efter Signal giøre Angreb i samme Øjeblik, som der skeete Udfald fra Kiøbenhavn, og saaledes trykke Fienden tilbage med de 5000 Mand

fra Helsingør, hvorved han altsaa maatte komme imellem 3 Ilde og artig blive takket for sit venskabelige Besøg.

At en saadan Plan eller noget Lignende absolut maatte være iverk, det fandt vi allerede saa rimeligt og saa upaatvileligt, at vi af Hiertet misundte ethvert Individ, som alt var med ved den bortdragne Hær, denne Lykke, og endnu meere opflammede, besluttede at tage Deel deri, hvor fiernt vi end skulde opsøge Hoved-Quarteeret, som dog venteligen maatte findes i Kiøge eller i Nærheden deraf. Vi vilde hiem til Løvenborg for at ordne, hvad der under saadanne Omstændigheder udfordredes, inden vor Afreise, og bleve underveis eenige om: at bruge samme Paaskud for denne Reise, som vi havde brugt for den nærværende, for at undgaa Opsigt og Familie-Scener, som naturligviis maatte befrygtes af et saadant SKridt, hvad Baronens angik. Jeg derimod, som endnu ingen kierlig Kone skulde — og maaske ingen øm Pige vilde — ved Afskeden græde for, havde vel altsaa mindre i denne Henseende at ængstes over, men ønskede dog heller ikke i dette Øjeblik at blødgjøres eller maaskee forstyrres i min Stemping, det være sig af Qvinde eller Mand, Ven eller Frænde . . .

Om Aftenen sildig kom Præsten, *Hr. Bolbroe*, i Buttrup herved til Gaarden, for at fortælle, hvorledes han samme Dag paa sin Reise om ad Lethrabort mod Kiøge for at see, hvor den danske Armee var draget hen, var kommen i Kast med Engelske Husarer. Neppe havde han naaet Byen Syv, førend man advarede ham fra at drage videre, da Veien ikke var sikker for omstreifende Fiender. Han kiørte tilbage til Lethrabort, og strax fulgte ham nogle Husarer i Hælene, som spurgte Vei til Gaarden, hvor de nu indtraf paa een Gang, og i Øieblikket var der endnu en Snees Mænd i Gaarden, hvis Anfører lod de Gemeene formere Geleed med dragne Sabler, medens han lod sig føre ind til Grevinden, af hvem han bydende, men tillige, som skulde have været jammerligt at see, skiælvende fordrede Levnetsmidler, som enten godvillig eller tvungen strax skulde bringes til deres Leir der i Nærheden, jeg troer ved Blæsenborg. Præsten listede sig afsted, men var ikke kommen ret langt, førend han blev holdt en Pistol for Brystet med Trudsel om at sige, hvem han var, hvorfor han kom, og om han havde seet noget til de Danske? Han maatte følge med til en Mark, som var bestrøet med Fiender og tilpakkede Bagage-Vogne, hvorfra

han dog fik Lov til at passere hiem, da han var Præst, fremmed for Egnen og ingen Ting vidste. Endskiønt nu vel denne Leir ikke kunde betyde andet, end et stort fiendtligt Detachment, for at sondere Egnen og de Danskes Bevægelser, var det dog et Beviis paa: at Roeskilde virkelig var i de Engelskes Besiddelse, som Værten i Lindenberg Kroe havde sagt, og at hans Fortælling om en urolig Nat, han og de danske hos ham indquarterede Landeværns-Officierer havde havt, heller ikke kunde være saa utroelig. Da disse Officierer vare placerede i hans øverste Stue, laae han selv paa nogle Stole i den forreste, hvor han i samme Tid immer om Natten maatte have aabne Døre og tændt Lys. En mørk Nat, førend Armeen rykkede op, kom nemlig en Mand ved Navn *Møller*, forrige Ejer af Bentzonsdahl, løbende næsten aandeløs ind i Stuen, raabte: at Fienden var ved Kornerup, og puttede hurtig en stor Æske op under Værtens Leje, som han siden paa lige Maade kom løbende efter, uden første eller sidste Gang at sige videre eller et Øjeblik at opholde sig. Alle Officiererne kom nu i Bevægelse og — forlangte Thevand, imedens den eene red til Kornerup for nærmere at erkundige sig. Det befandtes der: at Manden *Møllers* Syn og Skræk formentlig havde været uden Grund, og man slog sig igien til Roe.

Den Formodning, vi havde om de Fienders Hensigt og Bestemmelse, Præsten havde seet, fik vi nærmere Bekræftelse paa at være rigtig, da vi Dagen efter hørte: at de Engelske, formodentlig det omtalte Detachment, nu, efter erholdt Kundskab om de Danskes Bortmarsch fra Kornerup, havde forlagt Leiren dertil, men vare i Begreb med igien at fortrække. Vi ansaae det mueligt: at de nu søgte de Danske og kunde have isinde at angribe dem, ilede derfor saa meget meere med vore Tilberedelser og vor Indpakning til Afreisen.

Tieneren August, som forhen havde været Militær, blev bestemt til at følge med og blev forud afsendt med vore Rideheste. Baronens lød indpakke, hvad der til Feldtbrug behøvedes af hans forrige Husar-Uniform, samt 4 ladte Pistoler med tilhørende Krudt og Kugler, 2 Officier-Sabler og en af de nye smeddede Jernsabler, hvoraf de to Pistoler og den eene Sabel vare bestemte til mit Brug, og Jernsablen til August. Vadsækkene bleve forsynede med, hvad de kunde rumme af Linned, Gangklæder og andet, som den høje

Nødvendighed udkrævede, om man skulde blive nogen Tid borte. Baronens skrev en Anmodning til Kammerjunker *Lerche* paa Aggersvold, hvor næsten den hele *Lercheske* Familie formedelst allerede indtrufne fiendtlige Besøg paa det ved Indløbet til *Callundborg* liggende *Lerchenborg* var koncentreret, om i denne Kvide at modtage Baronessen og hans tvende Børn, saalænge han var fraværende. Jeg skrev et Brev for at medtage og lade levere til General *Castenskiold*, ifald Omstændighederne skulde hindre mig fra, strax at faae ham selv i Tale, omtrent af følgende Indhold.

»Deres Excellence! Som forhen værende Amtsfuldmægtig »hos Baron *Løvenskiold* og tildels eene betroet hans Embeds »Bestyrelse, samt Landeværnets Organisering i hans Fraværelse under det forrige Engelske Angreb, har jeg saa megen »local Kundskab og saamegen Routine i det Slags Arbejde, »at jeg tør troe: at kunne være Deres Excellence nyttig, det »være sig ved Deres mange Skrive-Forretninger, ved Regnskabsføringen eller ved hvilket som helst, De maatte befale »at ansætte og bruge mig. Jeg tilbyder mig dertil ikke for »Betaling eller Vinding, men for ogsaa at nyde den Lykke, »i et for vort elskede Fødeland saa vigtigt Øjeblik, at gjøre »det Gavn, jeg troer bedst at kunde. Jeg er forsynet med »Ridehest etc. og deponerer strax hos Dem den Summa, De »maatte befale til Sikkerhed, om mig noget Pengevæsen betros.«

Jeg havde nemlig o. 5000 Rdlr. liggende, som var blevne mig udbetalte i sidste 11. Juny Termin, men hvis videre Anvendelse efter Bestemmelsen Krigs-Uroelighederne havde hindret. Endskiønt de ikke alle tilhørte mig selv, troede jeg dog ikke at kunne gjøre noget værdigere Brug af disse Penge for Øjeblikket, end som i Brevet er anført, først: fordi jeg, ved at deponere dem hos Generalen, kunde overtyde ham saameget mere om min Hensigts Reenhed; dernæst: fordi de, paa 2400 Rd. nær, hvorfor der vare Kongelige Depositokasse-Obligationer, ellers bestode for det meste i heele 100de Rigsdalers Sedler, som paa en Tid, da man kunde formode de fleeste offentlige Penge-Kilder udenfor Hovedstaden vare stoppede, sikkert maatte være Generalen eller Krigscassen velkomne; og endelig: da jeg naturligviis immer kunde være vis paa, under alle Omstændigheder at faae denne Sum tilbage betalt, holdt jeg det endog klogere og

sikkre for mig selv, ligesom ogsaa patriotisk vigtigere, saaledes at lade dem nytte imidlertid, end at nedgrave eller paa anden Maade at skiule og fortie dem imedens jeg var fra-værende, i den Uvished jeg altid maatte være om — eller naar jeg kom tilbage.

Disse Grunde bestemte mig altsaa til: at tage den hele Sum med mig, sikkert formodende: at vi uhindrede vilde komme til Kiøge, især da vi agtede at drage om ad Ringsted, paa hvilket Strøg af Landet ingen fiendtlige Tropper, efter vores Beregning, endnu kunde være komne. Imidlertid havde det ikke været mueligt for Baronens under sine Tilberedelser at skiule vores egentlige Hensigt for hans Kone, og sandelig, det havde heller ikke været saa nødvendigt, som vi troede, thi hun følte selv, hvad indre Ære bød hendes Mand, og med den beundringsværdigste Strid imellem denne Følelse og Æmheden for hendes Carl, som hun under saadanne Omstændigheder skulde forlade, hialp hun selv til at ordne, hvad der behøvedes til hans Reise.

Den 28. Augusti henimod Aften satte vi os til Vogns, og Baronessen, som ligeledes havde ladet spænde for, for strax at forlade Løvenborg og flytte til Aggersvold, fulgte med til Nørre Jernløse Præstegaard, hvor den sidste Afsked med hendes Mand nu skulde tages; men de rystende Scener, denne foranledigede, ønskede jeg ikke at være Vidne til. Pas paa min Carl, Agre! raabte hun, da han havde revet sig løs fra hende for at staae paa Vognen, og det Udtryk af Æmhed og Smerte, hvormed hun ledsagede sine Ord, pressede ogsaa mig ved den Afsked nogle Taarer af Øjet. Her tiltraadte vi altsaa paa en med vort Tøi og vore Vaaben tilpakkede Material-Vogn:

Reisen til Kiøge.

Formedelst Opholdet i Nørre Jernløse, det slemme Føre om ad Bonderup og Merløse, især paa Ringsted Amt, og det fatale Mørke, kom vi ei til Ringsted førend Kl. henad 11 og maatte altsaa opgive Haabet om strax at kunne fortsætte Touren til Kiøge. Vi standsede ved Bommen for at give vor Tribut, men Bommanden kom meget høflig frem og spurgte, om det ikke var Hr. General Løvenskiold, hvis Heste vare komne forud og som skulde til Armeen. Skjønt der blev svaret: at det ikke var General, men Baron Løvenskiold,

vilde han dog, da han hørte, at vi rigtig nok agtede os til Armeen, ingen Bompenge modtage, saasom intet i saa Fald skulde betales.

Vi sagde mange Tak og droge til Postgaarden, hvor det endnu var meget levende, da en stor Deel Reisende, især Kiøbenhavnere, som havde standset her uden at kunne enten komme over Beltet eller ind til Kiøbenhavn, vare i Færd med at udpresse noget af deres politiske onde Sved ved Punsebollens Hielp. Da det blev roeligt i Huset, gik vi til Sengs, efter at have bestilt os en Foermands-Vogn til om Morgenen Kl. 3, for at være saa meget betids i Kiøge. Neppe vare Lysene slukte, førend der hørtes nede i Gaarden (vi laae i øverste Etage, hver i sin Ende af Huset imod Gaarden, som, da man endnu bygger efter Ildebranden, ikke var forsynet med Porte) en forfærdelig Hestetrampen, Vaabenraslen og Støien, som jagede mig igien i en Hast ud af Sengen, til Vinduet, hvorfra jeg, skiønt noget vanskelig, ved Stiernelyset saae 3 Engelske Husarer, eller da de ingen Pelse havde paa, men stærk Rustning, formodentlig Dragoner, galloppere omkring blandt de i Gaarden liggende Bygnings-Materialier og med deres dragne Sabler at hugge løs paa Vinduer og Døre for at faae Folk ud. Jeg hørte strax paa deres Sprog og Udtale, at de vare Hannoveranere og altsaa af den Tydske Legion.

Da disse Mørkhedens Børn vare de første fiendtlige Tropper, jeg havde seet her i Landet og allene holdt dem for nogle enkelte Speidere, som behøvede Forfriskning, var jeg saa meget meere opmærksom. Det varede længe, inden nogen i Huset dristede sig til at lukke disse forvovne Karle op, og imidlertid hug en af dem med sin Sabel nogle Tagsteen ned af et lille lavt Huus lige over for mig, hvor just August sov, som endnu opholdt sig her med vore Heste.

Heraus! heraus! lød det derpaa med Tordenstemme, og August var den Første, som kom ud og med Sablen over Nakken blev tvungen til at skaffe Værten frem. Han kom heel forskrækket i sin Sloprock og løb, da man uophørlig raabte: Wein! Wein! gleich Wein! aandeløs efter dem. Med Flasken i den eene Haand og en Tallerken med et Glas paa i den anden, troede han nu at skulle have expederet sine Giester udenfor til deres Fornøielse, men man hug Tallerken og Glas fra ham, og man snap Flasken, satte den for Munden, og vips, var hele Flasken tom, som kunde den.

være heldet i en Elefant-Bug. Nu skreeg de øvrige tørstige Helte ligesaa galt, men Verten listede sig bort og sendte Kielderpiggen, som lod til at være mere behiertet, men da hun ikke hurtig nok tilfredsstillede dem, stæeg de alle 3 af Hesten og raslede med deres store Sabelskeeder, gik ind, randsagede selv i Spisekammeret, tog, hvad de fandt for godt, aad og drak og støjede forfærdelig.

Imidlertid hørte jeg en stærk Allarm paa Gaden af Kiørende og Ridende, som om den heele Armee rykkede ind i Byen, og jeg ilede til Baronnen, der dog ligeledes var oppe for at anhøre disse Spektakler. I det samme kom en fierde Mand galopperende ind i Gaarden og raabte: Was der Teufel ist das! Kommt heraus, wir sollen gleich fort! En af de mindst fulde kom nu ud, og med en sagte Stemme hørte man ham sige: Hr. Wagtmeister, unser Lieutenant sind auch darinnen! Men Hr. Lieutenanten maatte ogsaa ud, og mere veltende end stigende til Hest, kastede de et Kys paa Fingeren til Kielderpiggen, som fulgte dem med Lys til Døren. — Adieus Mamsell! Adieu! svarede hun venlig nejende, og dermed fore de afsted.

Men nu bleve vi nysgierrige efter at viide, hvad der passerede paa Gaden, og til Lykke fandt et Kammer til den Side aabent, hvori ingen Logerende vare. Herfra saae vi ved Hielp af Daggryet, som nu begyndte, om trent en 12 til 16 Mand uden Orden at sqvadronere omkring til alle Sider og nogle at hugge Vinduerne ind hos en Kræmmer lige over for, som ikke kom hurtig nok ud for at give dem Piber og Tobak, hvoraf man siden erfarede, især de Tydske, vare store Libhabere. Det tildrog sig vor Opmærksomhed, ikke at see en dansk Mands Siel, ikke engang en Vægter paa Gaden; alle holdt sig skiulte inden for deres lukkede Døre og Vinduer og lode Tyskerne molestere som de vilde. En Postillon paa en hviid Hest havde de imellem sig som deres Veiviser, og denne, hørte vi siden, var en af dem opsnappet Estafette fra Holbek med Brev til General Castenskiold. Saa meget det oprørte os, at see den Frækhed, hvormed denne lumpne Haandfuld Karle turde tillade sig saaledes at begive sig ind i — og saa skammelig at molestere en Kiøbstad, som har en 7 til 800 Indvaanere, og deraf vel dog i det mindste $\frac{1}{3}$ Deel under Borgervæbningens tvende Afdeeler, som man i den seenere Tid har havt saa

travlt med i alle Kiøbstæder at organisere og exercere — og oven i Kiøbet i en Kiøbstad, hvor der maatte være saa meget mere dansk Aand og Mod, som man i dens Tempel skal bevare Asken af 7 Konger, 8 Dronninger og 5 Prinser af det danske Kongehuus; saa skjønt et Syn frembød dog virkelig disse Krigeres Udvortes os, da Dagningen nogenledes tillod det. Alle smukke Folk paa raske, velskabte og engliserede Heste, som ved saadan Englisering giver Rytterne et mere adret og flygtigt Udseende. Deres høje, med sort glindsende Voxtaft overtrukne Huer og Fier, deres store Knebels- og Bakkenbarter og deres tykke stumpede Haar-pidske med en stor kruset Dusk i Enden gav dem et ret militærisk og deres yderst blanke Rustning af Carabin, Pistoler og nedhængende Staalsabel, et ret krigersk — men deres Mundering, endog de Gemeenes, af fiine mørkeblaa Trøjer med røde Scherf, røde Kraver og Opslag, bebræmmet med blanke Knapper og guule Snore samt lange mørkeblaa Ridebuxer og det sneehvide Læder-Bandoleer korsviis over den mørke Trøje — tillige et meget pynteligt Udseende. De droge, saavidt vi skjønnede, ud af Porten til Roeskilde, og da det stundede til at Vognen skulde komme, bleve vi oppe og gjorde os færdige til Reisen; men Vognen udeblev, og uagtet vi havde flere Gange Bud efter den, endnu blev borte, fordi, hedte det, man var bleven saa forskrækket i denne Nat, at ingen turde vove sig tidlig ud; dog saae man nu Borgerne begynde at liste sig ud af Husene og at stikke deres benat-huede Hoveder sammen for at tale om Nattens Tildragelser. Jeg gik ned, indlod mig med nogle af dem og erfarede: at de igiennem Byen passerede Vogne, jeg om Natten havde hørt, vare omtrent en Snees til den danske Armee bestemte Proviant-Vogne, tildeels fra Holbek, som disse 12—16 Dragoner havde kapret her paa Gaden og ført bort med sig. Gode Gud! hvor har det dog været mueligt, spurgte jeg, at saa faa Mænd som disse kunne faae Lov til at begaae alt dette midt inde i Byen, og at man i et saadant Øieblik, da Fienden er i Landet og saagar i nærmeste Kiøbstad, hverken holder Porten (Bommen) eller Borgervagten besat? Mig syntes, at blot 20 bevæbnede Borgere vilde kunne have sendt disse Karle fra Byen, især naar de ved nogle Forposter af anden Afdeeling havde været underrettede om deres Ankomst og Styrke. Man svarede med et Træk paa Skulderen:

»Vi ere jo ikke Krigsfolk eller skikkede til saadant Noget, »bedst derfor at holde sig roelig, siden de een Gang uhin»drede er komne i Landet og har Overmagten.« Holbeks nye skyndsomme Afvæbning og alle disse Smaastæders Stads-hauptmænd, Capitainer, Lieutnanter, Fændrikker, brillante Uniformer, Port-Epeer, store Guld-Epauletter og Fruer randt mig uvilkaarlig i Tankerne . . . .

Man fortalte nu flere Excesser, som disse Natmænd havde udøvet hist og her i Byen, deels med at slaae Vinduerne ind og deels med at tiltvinge sig, hvad de vilde have, uden Betaling. Saaledes skulde de paa et Sted have taget et Lommeuhr, paa et andet Sted et Meerskums Pibetøi, og hos Provst *Schrøder* der i Byen, hvor de først vare komne ind, havde de taget reent galt afsted, tvunget Provsten til selv at varte dem op i Huset og siden foran løbende at anvise dem Postgaarden.

Vore idelige Paamindelser uagtet, var dog Klokken næsten bleven otte inden Vognen kom. Postmester *Henrichsen* raadede os, for en Sikkerheds Skyld, ikke at passere den almindelige Kiøge-Vei, men derimod at lægge Veien om ad Nordrup og Giisegaard, hvor vi, siden Karlen ikke var bekjendt længere paa den Kant, sikkert vilde faae den behøvede nærmere Underretning af Forvalter *Sønnesen*, som en meget artig og giæstfrie Mand. Vi besluttede at følge dette Raad; saameget meere, som Byefoged *Huusher* havde valgt samme Omvei for 4 à 5 Stkr. Kanoner, der havde lagt paa Byens Kirkegaard, men nu i en Hast deels med og deels uden Lavetter skulde transporteres til Armeen samme Dag efter et Brev til Generalen desangaaende, som jeg fik med mig og blev anmodet om at besørge sikkert i Generalens Hænder, da det indeholdt flere Ting af Vigtighed. Fulgte af August med begge Haandhestene kiørte vi altsaa afsted, imedens vi nu selv med egne Øine saae, hvorledes Natmændene havde huseret paa adskillige Steder i Byen og især ved Bomhuset, hvorpaa der saaledes var hugget løs, at ikke en heel Rude eller Blye var skaanet i noget Vindue. Bommanden fortalte os dette som Aarsag hertil, at han ikke hurtig nok kom ud for at aabne Bommen for nogle af Proviantvognene, som alt var komne uden fra ad Kiøge til, da de Engelske ogsaa snappede dem og førte dem tilbage med sig igiennem Byen.

Med Fortrøstning til vore 22000 Danske og den sandsynlige Plan dermed, som vi endnu havde i Hovedet og som

lovede os sikkert at blive Vidne til den Hevn, de snart vilde tage over dette Røverpak, vare vi paa Vejen til Giisegaard ret muntert stemt, hvortil det skønne, dog lidt vel varme Veir ogsaa bidrog noget. Nogle Smaasange, der faldt os ind, iblandt andet Thaarups deilige Chor i Høstgildet: »Fædrene Bolig, o straatækte Hytte!« etc. syntes tillige lidt at muntre vor Postillon, som ellers ikke lod til at være syn- derlig fornøiet med denne Reise. Paa Giisegaard, hvortil vi vel omtrent ankom Kl. 10, bleve vi modtagne af Madame Sønnenes (thi han var selv ude for at afsætte Strandposter) med udmerket Giestmildhed og bleve ikke alleene selv be- værtet med en god Frokost, men ogsaa Postillonen og hans Heste, August og hans 3 Heste rundelig forsynet uden Be- taling med alt hvad de behøvede.

Da Postillonen var lige saa ukiendt med den øvrige Vei til Kiøge, som Egnen var fremmed for os, var man endnu saa artig at give os en Karl til Hest med, for at ledsage os igiennem Hovedgaardens Skove og Marker paa den rette Vei til den Bye, vi først skulde passere, og hvor vi da kunde spørge os selv videre frem. Vi saae nu en Kirkebye, jeg troer Giorsløv, hvortil vor Ledsager anviiste os Veien og red tilbage. Noget fra Byen mødte vi en Bonde, som iilsomt kom ridende og efter Sigende havde været borte med et Brev til Landkysterne, som han saaledes kaldte Kystmilicen, der dog ellers af Bønderne i Almindelighed hedte Kyst- ministrene, og iilte, fordi det ikke meere var sikkert der i Egnen for Engelske Husarer, hvoraf endeel vare seete især ved en Kroe, som han navngav Svinevads Kroe, der laae paa den Vei, vi formentligen skulde passere, da han hørte, vi vilde til Kiøge. Vi spurgte ham, om vi endnu ikke ved nogen Omvei kunde undgaae denne Kroe, og da han dertil svarede: jo, men den var slem, vildsom og meget længere, søgte vi, uden at agte paa disse ubetydelige Hindringer, at formaa ham til for Betaling at anviise os den; men han var paa ingen Maade at overtale, hverken for gode Ord eller Betaling, og satte endog en drøi Bonde-Eed paa: at det slet ikke nyttede os, vi videre bad ham derom. I saa Fald havde vi jo nu kuns af 3 Ting at vælge: enten at vende om igien, den Vei, vi vare komne fra, eller at exponere os for at falde i de Engelskes Hænder med Breve, Penge, Vaaben, Heste og alt hvad vi førte med os, eller og at tvinge Bonden

med Magt til det, han nu saaledes nægtede os godvillig. Da vi ikke kunde opnaae vort Øiemed uden det sidste Middel, valgte vi dette og holdt vor trævne Bonde med Snak, imedens Baronens uformærket fik de to ladte Pistoler trukne frem af Pakken i Vognen, hvoraf den eene, i det han just vilde forsøge os, blev holdt imod ham, og raabt: »Tilbage og viis os den Vei Du taler om, ellers est Du Dødsens!» Men Hille Død og Ulykke, hvor han gjorde venstre om i en Hast, og hvor han bankede det arme Øg med sine Støvlehæle, for at komme afsted foran Vognen, hvilket han igientog hver Gang vi pegede paa ham med Pistolen, naar han, som han nogle Gange forsøgte paa, trykkede sig for at echapere.

Vi naaede saaledes Byen, hvor endeel Qvinder og Mænd vare forsamlede paa Gaden af Ængstelighed over de mange Fiender, som nu streifede og plyndrede omkring i deres Naboe-lag; dog meente de nok, at vi endnu kunde undgaae dem paa den Omvei vi agtede os af, og en rask Mand, som lod til at kiende den bedre og havde meere Mod end vor Ledsager, kastede sig, Gud veed, enten af Velvillie, eller Frygt for Pistolerne, som vi endnu havde i Hænderne, paa dennes Hest og foer afsted med os til nærmeste Bye paa denne Omvei. Det var ligeledes en Kirkebye, som man kaldte Lidemark. Neppe vare vi komne vel ind paa Gaden med August, vore Heste og vor Veiviser, førend vi under et tordnende Holla-Skraal saae os omringede af 3 i fuld Fiirspring fra alle Sider ansættende Engelske Husarer, som med dragne Sabler fore ind paa os. Vi standsede, og vor Veiviser smurte Hælene. Wer sind Sie! raabte den eene af disse martialske Karle, som især saa glubsk ud af sit fæle lodne Ansigt. »Kiøbmænd fra Nestved,« faldt det os ind at svare, idet jeg uformærket listede Pistolen dybere ned i Barmen, og trak min Frakke, som jeg havde Pengene og Brevene i, og som jeg for Varmens Skyld havde taget af, længere ind under mig. »Nein«, skraalte han, i det han betragtede vore Læder Reise-Caschetter, og fik Øje paa Baronens Husar-Sadel og Schaberak: »Sie seynd gewis Officiers, hol mich der Teuffel! Sie seynd gewis Officiers!« og i det samme farede han løs paa August, der holdt som Arrestant imellem dem, satte ham Sablen for Brystet og skraalte: »Wo sind die Dänen. Ja, Du weisst es wohl, hol mich der Teuffel, Du weisst es, Du Hundeseele,« skraalte han atter, da August igientagende nægtede det. Han

maatte nu give Slip paa min Hest, som en af de andre Husarer i det samme greb i Tøilen og bemægtigede sig. Vi spurgte dem, hvad de egentlig vilde os, og da de svarede: »Ihnen als Gefangene nach das Hauptquartier transportiren«, søgte vi at gjøre dem begribeligt, hvormeget vi og vore Familier leed under et saadant for de Engelske saa aldeles unyttigt Ophold, og at vi allerede havde hørt saa meget tale om de Engelske Troppers, især Hannoveranernes honette Fremgangsmaade i Landet, at man umueligt kunde troe dem istand til at skade nogen fredelig ubevæbnet Reisende uden absolut Nødvendighed. Denne List, hvorved vi igientagende forsikkrede, at vi vare Handlende, som i Handelsgeschäften vare redne bort, men for Hedens Skyld nu kiørte, hialp rigtig nok til at gjøre dem en Smule høfligere og at undskylde det Skridt, de her gjorde, med de strænge Ordres de havde, og med den Fare, de udsatte sig selv for, om de efterlode det. »Hvor er da Hoved-Quarteeret?« spurgte vi: »Kaum eine Stunde von hier,« var Svaret, og derpaa raabte man: »Vorwärts, Du Bauer« (thi han var uden Mundering og Horn) »Vorwärts!« og daskede ham over Ryggen med Sablerne. Hvad var herved at gjøre? Modværge kunde der ikke tænkes paa, siden her var tre med Carabiner, Pistoler og Sabler bevæbnede Mænd til Hest, og vi, fængslede jevn-sides hinanden paa den aabne Vogn, ikkun havde de to Pistoler i vor Magt. Lykkedes det os end, at nedlægge den eene, thi Baronens skyder godt med Pistoler, vare vi jo strax nedhuggede af de to andre, og at skyde hver sin Mand, var i et saadant Øieblik nok neppe at gjøre Regning paa.

Med de 2 Husarer foran, den eene Husar med min Hest, og August med Baronens bag efter, bleve vi nu førte ad et smalt Stræde til venstre eller nordre Side ud af Byen, og saaledes vare komne et Stykke imod en nærliggende meget stor Skov, da de 2 forreste Husarer (vi ansaae dem alle tre for at være Under-Officierer) standsede og hviskede den bageste, som førte min Hest og holdt sig paa Siden af August, noget i Øret, hvorefter de jøge tilbage til Byen. Dette var os en meget velkommen Begivenhed, der gav os Ideen om Mueligheden i at redde sig fra disse Kieltringer. Vi begyndte nu sagte at overlægge Angrebet, naar vi kom ind i Skoven, hvorved dog jeg for min Deel, som uøvet Pistol-Skyder gjorde nogle Betæneligheder, som Baronens dog snart vidste

at bortrydde; thi den Harmen, at lade sig bringe til den fiendtlige Leir af denne eene Karl, kunde vi ikke udholde, saa lidet som vi kunde love os noget Godt af en nærmere Visitation, naar de fandt ladte Pistoler, Sablerne og Mundering i Vognen samt Brevene og flere hos mig. Vi hviskede til Kudsken, at han skulde kiøre sagte, naar vi kom ind i Skoven, og ved Spørgsmaal til Husaren om hans Fødested, om Hannover etc. søgte vi at drage ham, som immer holdt sig tilbage med August, paa Pistolskud til os; men dette lykkedes os næsten ikke, førend vi havde passeret det Meste af Skoven.

Imidlertid havde vi practiseret Pistolerne need mellem Knæene og vel ti Gange opspændt Hanen naar man troede Krabaten saa nær, men lige saa mange Gange maatte sætte den igien i Roe, naar Vognens Fremrullen forlængede Afstanden, paa det at Pistolen ikke af Vanvare skulde gaa af i Vognen og forraade vores Bevæbning. Nu kom da det gunstige Øieblik, som den forbandede Karl med sin fordømte Iilen og den forbandede Husars fordømte Forsigtighed saalænge havde hindret — og paa en nogenledes bred Plads i Skoven red Husaren skraas bag Vognen paa den venstre Side hvor jeg sad. Hurtig drejede jeg mig nu om imod ham og lagde an, sikker paa efter mit Øie og mit Anlæg at have ramt ham, men forgiæves trykkede jeg flere Gange paa Stillepinden. Pistolen stod, som om en usynlig Haand holdt den, maaskee fordi jeg som fremmed for den ikke havde rigtigt Greb, eller, som vel var rimeligen, at jeg i den Hurtighed, hvormed jeg optrak og hævede den, ikke havde faaet Hanen fuldkommen optrukken. Nok, Pistolen stod — og Baron —, som hørte mit Udbrud derom og mærkede mit Forehavende, der maaskee endnu var for iilsomt, eller i det mindste kunde lade saa, da Vognen, der immer skred frem, imidlertid var kommen Husaren, som ved Synet af Pistolen standsede, langt uden for den til et sikkert Skud nødvendige Distance, var dog lige saa hurtig med sin Pistol i Haanden —, i Begreb med at understøtte mig, men deels sad jeg ham i Vejen, deels saae man alt Husaren gribe til Karabinen, og Afstanden, hvilken Baron som god Skytte bedre kunde beregne end jeg, gjorde det nu umueligt at lange ham, som derimod havde os paa godt Karabin-Skud.

Imidlertid var nu Signal givet til Feide, og det var ikke Tid længere at blive siddende paa Vognen. Vi tum-

lede paa een Gang af, Baronen og Kudskten til høire, og jeg til venstre Side, hvor Husaren endnu holdt paa en 30 til 40 Skridt lige for, hvor Vejen tillige var bred og Skoven aaben og blottet, uden at jeg altsaa kunde tænke paa at undflye ham eller at undgaae hans Kugle. Med Øinene fæstede paa min Fiende, og med Pistolen, som jeg nu takkede Gud for ikke at være gaaet af, vendt imod ham, løb jeg nu med alt det Mod, jeg kunde samle eller rettere i et Slags Desperation og med den tordnende Opfordring: herhid Du Hund! — ham saa glubsk imøde omtrent en Snees Skridt, at han tabte Contenancen, famlede med Karabinen og nogle Gange dreiede Hesten uden at kunne faae Tid til rigtigt Anlæg paa mig, førend jeg saa ham 2 Gange, naar han dreiede sig forgiæves at forsøge. Nu foer han afsted tilbage og blev borte bag nogle Træer, hvor Vejen bøiede sig. Dette skeete naturligvis altsammen med saadan Hurtighed, at jeg hverken fik Tid til at ændse August eller Hesten, som dog maatte være ved Husaren, eller saa, hvor Baronen og Kudskten var bleven af, men formodede, i det jeg løb tilbage til Vognen, at August maatte under disse Omstændigheder være rykket tilside i Skoven og Baronen forstukket sig der for at angribe Husaren, som muelig tillige kunde have seet ham og hans Pistol, uden hvilket det faldt mig høist ubegribeligt: at en saadan Krigsmand til Hest, bevæbnet med Karabin, to Pistoler og Sabel, kunde beqvemme sig til at flygte for — eller lade sig jage af — en lille Karl til Beens med en ussel Pistol.

Af Vognen, som endnu uden Kudsk holdt, snappede jeg, det hastigste jeg kunde, min Frakke med Pengene og Brevene i, kastede den over Armen, og i en Snup var jeg inde i Skoven til den Side, hvor Baronen var sprunget af, og hvor jeg saa meget mere formodede han maatte være, som den Deel af Skoven, saavidt jeg kunde orientere mig, vendte mod Kiøge; men neppe havde jeg løbet et lille Stykke og nogle Gange forgiæves raabt efter Baronen, førend jeg hørte et Skud i Nærheden, som af Lyden at slutte, maatte være et Karabin-Skud. Mit Blod isnede, thi hvem kunde jeg troe dette Skud gjaldt uden Baronen, som den flygtede Husar eller maaske nogen af de andre to, der kunde være komne tilbage, havde faaet Øje og Ram paa og nu ventelig tillige vilde opsøge mig.

Angesten og Fortvivlelsen gav mig en overordentlig Styrke og Lethed til at løbe, springe og vade dybere og dybere ind i Skoven indtil jeg mødig naaede en Tykning, som kunde skiule mig og hvorfra jeg kunde speide en temmelig stor Strækning af Skoven omkring mig. I det jeg her standsede for at drage min Aande, fik jeg tillige saa megen Tid, at jeg flygtig kunde overskue min Tilstand. Jeg savnede min Pistol og i Frakken — mine Penge og Breve, hvoraf den første formodentlig var lagt i en Busk, hvor jeg var standset en Gang tilforn, og Pengene og Brevene enten tabt ud af Lommen i Løbet, eller maaske faldet ud i Vognen og endnu laae der, hvor de i saa Fald nødvendigvis maatte falde i Husarernes Hænder.

Gode, himmelske Gud! hvilket Øjeblik og hvilken Tilstand! I en mig aldeles ubekjendt, tilsyneladende vidtløftig og vildsom Skov, hvor jeg hverken fandt Spor af Veie eller Stier, der kunde lede mig til Mennesker, formentlig eftersøgt af de bedragne og hevngierrige Husarer, muelig maaskee ogsaa omgiven af flere Fiender, siden jeg, efter hvad den eene sagde os, maatte formode Leiren i Nærheden eller maaske i selve Skoven, hvori jeg nu skiulte mig, savnende den hele medhavende Capital, som jeg aldeles maatte ansee tabt for evig, uden min Hest og uden Penge, saa langt fra Hiemmet uden andet Tøi, end det jeg gik og stod i, uden min uafgaaelige Pistol, sofm et Værge, der maaske endnu en Gang kunde have ræddet mig, og frem for alt dette — uden Baronens, hvis for mig upaatvivlelige Endeligt paa saa skiændig en Maade, næsten i dette Øjeblik trykkede mig til Jorden, hvorpaa jeg stod, og gjorde mig ligegyldig ved hvad der videre maatte hændes mig selv. Dette Øjeblik, som vistnok det alvorligste i mit Liv og som jeg umuelig er i Stand til rigtig at beskrive, glemmer jeg aldrig. Uden at kunne tænke paa: at finde det Sted igien, hvor Baronens og jeg vare blevne adskilte, for at søge hans Legeme og uden at kunne vide: at det var den yderst vildsomme Krageskov paa Walløe Stifts-Gods, hvori jeg befandt mig, at det da just var det afgjørende Øjeblik ved Kiøge, hvor General *Wellesley* gjorde Angrebet fra den nordre Side af Byen, imedens General *Linsingen* med Husarerne og Jægerne af den Tydske Legion fra deres Leir ved Eiby og Lellinge paa samme Tid var i Begreb med at gjøre en Diversion igiennem denne Deel af

Skoven, for at angribe fra vestre Side, løb jeg ved Lyden af Hestetrampen og Støjen dybere ind i Skoven, halvbedøvet igien afsted uden nogen Plan eller Bestemmelse.

Saaledes havde jeg nu atter avanceret et godt Stykke, da jeg fiærnt øinede nogle Bønderfolk til Hest. Jeg fordoblede min Anstrængelse, men jo mere jeg løb, raabte og vinkede, jo galere fore de afsted, fordi de maaske ansaae mig, med den Cachet, jeg bar, for en af de Engelske; og som jeg siden erfarede, vare de Bønder fra de omliggende Byer, som af Frygt for dissers Plyndring tyede ind i Skoven for der at stoppe og sikkre deres Beester. De kom mig snart af Øjne, og det Haab, jeg havde ved deres Hielp at finde Udvei af Skoven, mig igien betaget. Jeg fortsatte altsaa min Flugt paa lige Maade som før, og efter nogen Tids Forløb atter fik Øje paa nogle Bønderfolk staaende, og imellem dem et ungt Menneske uden for Bondestanden til Hest. Næsten aandeløs og afmægtig af Hede og Strabatsen nærmede jeg mig nu disse og bad dem om hastig at anviise mig, som var i Fare og under Forfølgelse af nogle Engelske Husarer, Vei ud af Skoven til nærmeste Bye, Huus eller Gaard, hvor jeg kunde redde mig, men ingen svarede mig. Jeg bad ham paa Hesten, som snarere vilde kunne gjøre det, om det samme, men neppe vilde han dreie Hovedet om for at sige Neil! »Vil nogen af Jer?« mumlede han til Bønderne, »saa kan I!« Dette lumpne Forhold imod et vildfarende Menneske i min jammerlige Forfatning gjorde mig næsten rasende. Jeg glemte, at jeg var værgeløs, i det jeg udstødte mine Forbandelser imod dem og især Hestemennesket, som roelig hørte paa, at jeg spurgte Bønderne: hvem denne Skurk og Nidding var, og at de svarede mig: Kroemandens Søn i Svinevads Kroen, som jeg ogsaa siden hørte havde været her inde i Skoven med sine Folk at nedgrave Skatte.

I min Forbittrelse forlod jeg disse følelsesløse og umedlidende Væsener, overladende mig igien til Skiæbnen, som dog snart gav mig en liden Dreng tilsyne, hvem jeg hastig oprendte, uagtet Drengen, da han saae mig saaledes iile efter sig, løb og skreg alt hvad han kunde. Endnu var Skoven tyk og uigiennemskuelig, men da jeg havde beroliget Drengen med den Forsikkring, at jeg intet Ondt skulde gjøre ham, naar han vilde viise mig paa rette Vei, sagde han mig, at der var et Skovhus i Nærheden. For altsaa at føre mig

dertil, løb han forud, og vi vare alt komne temmelig langt bort, da han med Et igien skraalede, fordi han i sin Angst var faret vild. Med Lokken og gode Ord fik jeg ham paa nye giort roelig, og nu meente han, vi skulde samme Vei tilbage for paa en anden Kant at træffe Huset. Efter en ny, lang og møisom Vandring fik vi Øje paa Huset, hinsides en lille aaben Plaine i Skoven, og jeg var snart der. Folkene, som sad til Bords, glemte rent Fadet, da de saae et Menneske styrte ind med oprevne Klæder, dryppende af Sved fra Hoved til Fødder og næsten maalløs, kastende sig paa en Stoel.

Herre Gud i Himmelen! hvad er der dog hændet ham, Farlille! spurgte en gammel Mand og Kone paa en Gang og saae halv forbavsede og halv bedrøvede paa mig. Jeg lod dem, saa godt jeg kunde, kortelig forstaa, hvad der var hændet mig, og bad dem om et Skiul, for at komme noget til mig selv igien, uden at de eller jeg skulde være udsatte for nye Ulæmpe, ifald Husarerne imidlertid, hændelsesvis eller paa deres Eftersøgen skulde komme her. De førte mig paa Loftet over et af deres Udhuse, tog Stigen bort og lukkede Lemmen efter mig.

Her slængte jeg mig plat ned paa Gulvet en halv Times Tid, og da jeg følte en rasende Tørst, bragte man mig Øl og noget dansk Brændeviin, som jeg slugte i mig og derved fik nogle Kræfter igien. Da jeg her troede mig temmelig sikker, havde jeg Roe til igien at overtænke, hvad jeg nu videre skulde gribe til, thi her paa dette mørke Loft kunde jeg jo ikke fremdeles forblive.

Baronessens sidste Ord: pas paa min Carl! randt mig i Tanker, og til Løvenborg var det mig aldeles umueligt, med den frygtelige Overbevisning, jeg havde om Baronens Skiæbne, at vende tilbage, om det endog havde været giørligt, hvilket det under de nu selv erfarede Omstændigheder ikke var. Det faldt mig tillige ind: at jeg maaskee endnu, naar jeg snart kom til Kiøge, hvorfra jeg efter min lange Vandring ikke troede mig ret langt borte, kunde gavne General Castenskiold med Underretning, saavel om Kanoner, som hvad videre der var forefaldet, og da der tillige foer mig en flygtig Tanke i Hovedet om et Slags Muelighed i: at Baron en endnu paa en eller anden Maade kunde have undgaaet vore Fiender og Skuddet og, efter vor Bestemmelse, strax søgt til Kiøge, var min Beslutning taget. Jeg foer hurtig op og fik fat paa

Manden, af hvem jeg nu erfarede: hvor jeg var, at han var Skovfoged, og at jeg ikkun havde omtrent en Miils Vei til Kiøge. Da jeg med Fasthed forsikkrede ham: at jeg havde et meget vigtigt Ærinde til Generalen og absolut strax maatte afsted derhen, samt bad ham ledsage mig ud af Skoven paa Kiøge-Veien, rystede han med Hovedet og indvendte: at den Vei, efter hvad han tillige havde hørt af andre, i Dag slet ikke var sikker, og at de Husarer, jeg havde talt om, jo let igien kunde træffe og kiende mig i den Dragt, jeg havde paa; men skulde jeg endelig afsted, saa havde han Heste og Vogn, og selv vilde han kiøre mig en Gienvei igiennem Skoven, der næsten grændsede til Kiøge, naar kun ikke ogsaa derinde var Fiender, som kunde anholde os og kiende mig.

Sæleglad over denne Udsigt til: snart at komme til Kiøge og saaledes under alle disse Ulykker da at opnaa mit Øjemed, var jeg hastig smuttet i et andet Costume, som selv min gamle Skovfoged og øvrige Husgesinde maatte smile af. Da det fornemmelig var min Kiol og Cachet, der kunde gjøre mig kiendelig for mine Husarer, og man overalt samme Dag skulde have anholdt alle dem paa Veien, der ikke saae ud som Bønder, fik jeg af Mandens casserede Garderobe en gammel hvidgraae Bondehat med grumme lav Pul og store brede Skygger, som, idet de hængte mig over Øren og Ryg, skiulte min beklippede Nakke og nogenledes tillige mine ikke bondemæssige Bakkenbarter; et gammelt mørkegrønt Halsklæde, som skiulte mit Linned, og en grøn forreven og forslidt Bondekiol saa rummelig, at den godt kunde knappes fra Halsen og ned ad, til Skiul for Vesten, og dertil et Par korte fittede Skindbuxer, et Par store graae Uldstrømper og et Par Bønderskoe med Metal-spænder, som altsammen var saa vel indrettet, at jeg deri kunde putte heele Underdeelen med Pantalons og Støvlerne paa. Vognen, en lille Bondevogn med Høstsække og to Knipper Halm til Sæder, hvoraf det eene indbefattede min Kiol og Cachet, var nu forspændt, og vi satte eller rettere lagde os hver med sin Rive hos sig, som om vi enten havde været henne eller skulde hen at bierge nogen Sæd, til Vogns, omringede af Mandens gamle Kone, tilligemed hans Datter og Svigersøn, som boede hos ham.

Men neppe havde vi modtaget disses Velsignelse til en lykkelig Reise, førend et Menneske til Hest kom jagende ind i Gaarden fra den Side, hvortil vi skulde ud og raabte

med en spinkel Skrædderstemme: »For Guds Skyld, Børn! hvor vil I hen? Bliv hiemme ved Jert Huus, det raader jeg jer, om I vil Jert eget Vel og ikke udsætte Jert Hiem og Huus og Familie for Ulykken. De Engelske har slaaet og forjaget de Danske ved Kiøge. De ere nu i Færd med at forfølge dem, og Skoven er fuld af Flygtende og af Fiender, som skyder, dræber, plyndrer og grusomt handterer, hvor de komme frem og hvem de faaer fat paa. I komme vist ikke levende fra den!« Konen og Børnene begyndte nu at jamre sig og grædende bad os afstaae fra vort Forsæt, og dette gav Personen Lyst til at begynde sin Præken paanye. Jeg, som vel vidste, hvorledes saadanne Mennesker finde Fornøjelse i at lyve dygtig for den lettroende Bonde, eller at gjøre dem Tingene tidobbelt farligere, end de ere, enten for at gjøre sig vigtige, eller for at indjage dem Skræk, vel stundom ogsaa af andre interesserte Aarsager, blev utaalmodig indtil Harme. »Hvem er I, Kieltring?« raabte jeg, »som tør komme her med Jeres forbandede Løgne for at ængste Folk! Vil I bilde nogen ind: at vore 22000 danske Folk ved Kiøge kan være slaaet eller jaget af de Engelske, som kan være i Landet,« hvis Styrke jeg desuden paastod endnu at være i Nærheden af Kiøbenhavn og i det Mindste umelig saa hastig kunde være komne til Kiøge. Mennesket lod til at blive over den Røst og Tiltale fra Bondekrabaten i Vognen meget consterneret, og efterat han havde mumlet nogle Ord, hvoraf jeg forstod: at han var fra Holbek og altsaa ingen Løgner eller Kieltring, recommendede sig meget gesvindt til den modsatte Side af Huset. Den gamle rystende Kone igientog jamrende sin Bøn: »Far, Far! bliv hiemme, vi seer Dig vel ellers aldrig mere!« Men min Gamle, som efter hans Alder var en rask og uforsagt Mand, havde min Tale til Holbekianeren givet Mod, og med et: »I Jesus Navn!« gav han nu Beesterne et Svip, og vi rullede af, ind i den tykkeste Skov over Banker og Huulveie, over dybe Vandløb og Moradser, uden at han, som kiendte Skoven paa sine Fingre, brød sig det mindste om Vei eller Spoer.

Imidlertid øvede vi os paa: hvad vi vilde sige, om nogen Fiende skulde træffe os, og dette begyndte vi nu saameget meere at belave os paa, som det immer syntes os, jo længere vi kom mod Kiøge-Siden af Skoven, at blive meere og meere uroeligt. Vi hørte virkelig ogsaa adskillige Flinteskud og øinede Flokke

af Mennesker løbende imellem Træerne, men saa langt fra os: at vi ikke kunde skiønne, om det var Venner eller Fiender, dog syntes mig iblant, at man skiælnede de røde Trøjer, som vort Landeværn bærer. Denne Skovtur var altsaa ikke den behageligste; men den torde have været meere ubehagelig, dersom ikke min gamle Skovfoged havde været en saa rask og uforsagt Mand, som den Uleilighed uagtet, han havde udsat sig for af Velvillie imod et Menneske, han slet ikke kiendte, dog roelig pratete med mig: om Svensken og om Engelskmanden, om Fransken og Dansken — og hvad han meente om nærværende Tildragelser. Hans Anmærkninger, saa ukonstlet de vare, røbede en sund naturlig Forstand og af ham, som Almuesmand eller Bonde, temmelig rigtige Begreber.

Endelig naaede vi saaledes det yderste af denne vidt- løftige Skov, og vi drejede nu af den til Landeveien strax ved Gammel Kiøge Bye; men her begyndte vi at fatte Troe til noget af hvad Holbekianeren havde sagt; thi foruden at øine enkelte Husarposter udsatte paa Høiderne hist og her, saae vi et Leed ligefor os, som vi skulde igiennem, bevogtet af en 10 til 12 Mand til Fods, som vi kunde skiønne paa Uniformen, maatte være Engelske Jægere. De havde paa Hovederne en meget høipullet sort Feldthue med en lille udstaaende Skygge over Øjnene, og foran paa Pullen oven over, et af Messingblik udarbejdet Skildt, der fore- stillede et Jægerhorn, hængende i et Baand. Under Huen var deres tæt i Nakken flettede Haar oplagt. Deres Uniform var ellers mørke grøn Trøje, graa Pantalons, sorte Gamascher og Skoe. I en sort laqveret Korsrem havde de foran deres Patrontaske og paa Ryggen en rund Træflaske og et hvidt Tornyster og en net sammenrullet graae Bylt, som var deres Overkappe. Paa Armen den korte Kugle-Rifle med Remme til at hænge over Skuldrene. Nu gielder det om at bære sig godt ad, hviskede jeg til min Gamle. Han nikkede med Hovedet, gav Hestene en god Rap, og da Leedet var aabent, rullede vi rask ind imellem dem. Jeg skød min Rive højere op og gjorde saa godt et Bonde-Gefiæs, som jeg kunde; men i det de gjorde Plads for os, vedblev de deres Snak, som jeg hørte var Engelsk, uden engang at gøre os den Ære ret at ændse os. »Min Siæl og Salighed narrede vi dem«, hvidskede den Gamle smaaleende, »naar vi nu kuns bare kan slippe derind«. Men neppe havde vi naaet Gamle Kiøge Bye,

førend vi saae forskiellige Troupe Husarer fare hid og did, nogle galloperede os forbie, uden heller at lægge Mærke til os.

Vi bleve ved at kiøre, og kunde nu ikke længere tvivle om, hvad Klokken var slaaet, da Veyen fra Gamle Kiøge af mod Byen var strøet med Sække, Bukke, Pakker, enkelte Hiul, Vognfielle og i Grøvterne omveltede halve Bøndervogne, hvorfra Hestene formodentligen vare løbne løbske. Pludselig bleve vi standsede af en til Byen i fuld Fiirspring iilende Husar-Commando, bestaaende af 4 Ge-meene med en Under-Officier foran, som, med Sablen for Næsen af min Gamle, skraalte: »Halt hier, Du verdamter Bauer! bis wir wieder kommen, sonsten haeue ich Dir Gott verdamm mich Dein Kopf in Zwei!« Vi holdt og maatte holde midt iblant alle disse sørgelige Ruiner og overmodige Fiender, uden at see et eeneste andet Menneske og uden at kunne begribe: hvad dette Holdt egentlig skulde sige. En Troup Jægere kom nu ligeledes os forbi imens vi holdt her, og den eene traadte hen og spurgte os paa Engelsk og siden paa Tydsk: hvorfra vi kom og hvor vi vilde hen? men vi virrede med Hovederne som Tegn, at vi ikke forstode ham og viiste ham Riverne. Han loe, i det han dreiede sig fra os til de øvrige, der ligeledes ret morede sig over os dumme Tingester og gik videre.

Nu havde vi allerede holdt her omtrent et Quarterstid, da vi atter hørte en Flok Ridende komme ansættende bag ved os, og i det samme var en nye Commando Husarer os paa Siden, hvoraf den eene, med et Dask af sin Sabel over min Gamles Skrutte, raabte vorwärts! vorwärts! og dette lode vi os nu ikke sige fleere Gange. Vi kiørte altsaa, saa hastig vi kunde, i Hælene af denne Commando og, som om vi af den vare tagne paa Slæbetouget, lykkelig passerede forbie den nu fra Byen tilbagekommende forrige Troupe, hvis Anfører saae os uden altsaa at umage sig med vore Hoveders Sønderhuggelse. Uagtet jeg selv troede i det Antog og i den Forfatning jeg var, at være temmelig ukien-delig, om vi endog under denne Husar-Myldren skulde støde paa nogen af vore Skovtrolde fra Lidemark, kan jeg dog ikke nægte: at jeg nu og da, paa denne sidste mærkværdige Tour undertiden uvilkaarligen ligesom foer sammen, naar jeg enten syntes i nogen Frastand at gienkiende den eene eller den anden af dem, eller naar nogen af dem, der nærmede sig os, saae opmærksom paa det taassede Dyr bag i Vognen med Riven.

Imidlertid brændte jeg af Nysgierrighed og Længsel efter at vide, hvad der var forefaldet, og hvor Generalen og de Danske vare, thi at Kiøge var i de Engelskes Hænder, dette saae vi alt for tydelig, og især nu, da vi bag efter vore Husarer, rullede ind igiennem Vester-Bommen, der ligeledes var forsynet med Jæger-Vagt. I den heele Gade, vi passerede fra Bommen af og til Torvet lige for, var ikke et eeneste Huses Vinduer, som med Blye og alt var hugget ind, skaanede, eller nogen hel Rude at see, ikke een af de forfærdede Indvaanere at see paa Gaden; men ængstelig bag deres Døre og sønderhuggede Ruder tittede efter os, som de formodentlig ansaae for opfanget Husar-Bytte eller Mistænkelige.

Heele Torvet myldrede af Mennesker til Hest og til Fods, som vi, da vi kom nærmere, saae: at være lutter Husarer og Engelske Krigsfolk af megen Forskiellighed i Uniformer, iblant hvilke jeg dog øinede endeel danske Landeværns-Officers Fiær og Uniformer. Torvet var tillige stuvet med Bagage-Vogne, enkelte hele og sønderslaaede Landeværns-Geværer, Sabler og Lædertøi, som tildels laae nedtraadt i Gadeskarnet og Rendesteene.

Alt dette bebudede, hvad jeg desværre! alt for snart fik nærmere at høre. Min Skovfoged kiørte uforfærdet igiennem og tog ind hos sin Kiøbmand, ved Navn *Schyth*, som boede paa samme Torv, hos hvem det, da han tillige holdt Skiænkestue, myldrede i og uden Huset af fiendtlige Fodfolk, Jægere, Biergskotter etc. Her sprang jeg af Vognen og hviskede til Værten, som kom ud til os, og mistroisk betragtede mig, fordi han troede, jeg enten var en Spion eller en af de Flygtende, der paa denne Maade havde faaet Leilighed til at snige mig ind i Byen igien, at anvise mig et afsides Kammer, hvor jeg kunde klæde mig om. Imedens han selv hialp mig tilrette hermed, fortalte han mig i Korthed: hvilken græsselig Dag denne Dag havde været og var for Byen, som endnu ikke vidste, enten den videre var kiøbt eller solgt, da de Engelske, som det nok kunde sees, havde seiret.

Ved Middagstid skulde General Castenskiold paa en Maade være bleven overrumplet af dem; den Deel af Landeværnet, han havde faaet ud med dem ved Møllen paa Kiøbenhavns-Vejen, norden for Byen, slaaget eller jaget tilbage igiennem Byen; Generalen selv flygtet ad Herfølge til og forfulgtes af en stor Deel af den Engelske Armee; de

fleeste af Officiererne vare fangne, og alle de Landeværns-mænd, som ikke endnu vare det eller vare skudt, eller saarede, vare enten paa Flugt med Generalen eller løbne ud af Byen hver sine Veje eller havde forstukket sig omkring i Udhuse eller paa Lofter der i Byen, hvor de Engelske nu vare i Begreb med at opsøge dem; siden frygtede han, det gialdt almindelig Plyndring. »Ja, Gud forlade Castenskiold!« udbød han derhos, »om man skal troe, hvad der siges, at han godt kunde have forebygget alle disse Ulykker og Elendigheder for Byen, naar han havde taget Tingene anderledes og passet paa i Tide.« — Saaledes stod altsaa Sagerne, da jeg nu om trent Kl. 5 om Eftermiddagen var kommen ind i Byen. Ubegribeligt og næsten som en Drøm forekom alt dette mig, da jeg endnu havde mine 22000 Mand og den skønne Plan dermed, i Hovedet, uden at der ret vilde gives megen Plads tillige for den Tanke: om Mueligheden i: at de Engelske med saa stor en Magt, der skulde slaae og jage disse Danske, allerede kunne være komne til Kiøge, og at den danske Armee, som allerede havde været her i flere Dage forud, ikke anderledes skulde kunne have været beredt paa at modtage dem. Efter at jeg igien var kommen i min egen Habit, iilede jeg fuld af Begierlighed efter at faae noget meere at høre og see, end det, Værten kunde fortælle, ud paa Torvet. Her fandt og gienkiendte jeg nu de fleeste af vore Landeværns-Officierer, som Fanger uden Sidegevær, at være samlede og omgivne af Engelske Fodvagter, som til min og de Fangnes Forundring lode mig frit gaae ind iblant dem og at tale med dem, saa ofte jeg fandt for godt.

Enten maae min Cachet, som jeg siden saae, at adskillige Engelske havde Magen til, have ladet Vagten formode: at jeg var en af deres Folk, eller og, formedelst den Dristighed, hvormed jeg gik den forbi, antage mig for en af Byens civile Embedsmænd eller Betiente, der havde med Quarterernes eller desliges Ordnlse at bestille. Nok er det, at jeg, imedens Byens Indvaanere neppe vovede sig uden for Husene og i al Fald kuns listede sig halv frygtsom omkring paa Fortogene imellem deres mange overmægtige Fiender, hvis Sindelag og videre Absicht de endnu ikke vidste, der imod frit spankede omkring, hvor jeg fandt for godt, uden en eeneste Gang eller paa noget Sted at blive standset eller tiltalt.

Dette forskaffede mig saaledes Lejlighed til først og fornemmelig at tale med vore Landeværns-Officierer, hvoriblandt jeg fandt mange af mine egne gamle Venner og Bekjendte, som troede, at ogsaa jeg var Fange, indtil jeg kortelig havde fortalt dem Baronens og mine forunderlige og sørgelige Eventurer. Jeg erfarede nogenledes her: at min Verts Fortælling havde været temmelig rigtig, dog, at man ikke alleene ansaae Castenskiolds Fremgangsmaade, men tillige Landeværnsmændenes Insubordination og Feighed som Hoved-Aarsagen til et saa jammerlig Udfald og den saa ydmygende Stilling, hvori de nu maatte befinde sig, siden de Engelskes Styrke ikke skal have været uden ialt en 4 til 5000 Mand, imod at de Danskes, naar de i rette Tid havde været samlede, omtrent var 8 til 10000 Mand, som altsaa var helt uoverensstemmende med den Beretning, jeg forhen havde faaet, og hvorpaa jeg havde grundet min Formening om Indholdet af den danske Armee.

I hvor lidet end min Siæl efter disse og øvrige paa denne Dag oplevede Tildragelser kunde være stemt til at modtage noget comisk Indtryk, vare dog mine Øjne paa en Maade tvungne til: at bemærke det saa ynkelige Afstikkende ved vore her forsamlede — fra de Engelske Krigere, der gjorde mig det saa grumme let at skielne mellem Venner og Fiender. Det kunde ikke falde mig ind at gjøre Sammenligning, naar jeg imellem den Mængde af Engelske Fodfolk og Uniformer ikke fandt een eeneste affældig eller aldrende Mand og Uniform, men alle fra de høiere Officierer til de Gemeene unge, raske og smukke og tillige ved det Engelske Snit paa Klæderne veldannede Mænd, skinnende med deres spraglede, næsten fine, smagfulde og renlige Uniformer, stærk pudsede Vaaben og Bandolerer, høit knejsende Cascher og Huer, som alt maatte trække Øiet til sig, men det samme maatte da ogsaa Landeværnet, hvoraf de hidtil samlede, gemeene Fanger tildeels vare opstillede i Rader.

I forrige Tider, da deres grønne Fier, kraprøde Vadmels-trøjer og lange hvide Lærredsbuxer vare nye, saae de saamænd ikke endda saa galt ud, undtagen hvad Haaret, de mange lange Undertrøjer, Fodtøjet og deres, som aldrende Bønderfolk, ved Plov og Markarbeide lidt stive Lemmer og runde Rygge, angik; men Fiererne og Trøjerne vare nu

gnavede af Tidens Tand og af en ganske forskiellig afbleget Farve, Buxerne vare forslidte eller skidne og paa endeel afskaarne ved Knæerne; de lange forskiellig farvede Undertrøiers Tal havde, til et saadant Tog paa de fleeste Kroppe formeret sig; endeel vare aldeles uden Munderingsbuxer og endeel uden Munderingstrøjer, fordi de enten ingen havde havt eller ogsaa i deres Flugt slængt dem fra sig, for ikke at kiendes. De bestøvlede, beskoede eller stundom betræskoede Been bød derhos et jammerligt Syn for *neden*, og deres buskede Haar, lange Skiægge og derved blegere Ansigter, hvad de formodentlig alt var blevne ved den lange Tids Strabatser, uordentlige Levemaade og denne Dags Skræk, et lige saa fælt Syn for *oven*; thi de bleve neppe saaledes som de Engelske Tropper hver Dag beordret at vadske sig, og de havde neppe, saaledes som disse, hver sit Barber- og Kiæmmebestik med sig i Lommen! Officierernes Uniformer, saa kiønne som de virkelig ere til Stadsbrug, synes dog, især hvad de hviide Underklæder angaar, let at modtage Smuts i Feldten. Er derhos Maven helt i Buxerne paa een, og helt i Vesten paa en anden, Kiolen kort og affeiet paa een, men langrygget og langskiødet paa en anden, Støvlerne korte og peene paa een, men høje og plumpe paa en anden, Fiærene paa de snart alt for høje, snart alt for lavpullede Hatte umaadelig høje og blaaegrønne paa een, men ussel, stumpet og guulgrøn paa en anden, som jo saa let kan træffe sig, da man veed: at een Del af disse Officierer ere Junkere, og andre ingen Mennesker, som sætte Priis paa Uniformer, og en anden Deel deraf aldrende Proprietærer og Landmænd, der ere vel fødte og ikke bryde sig saa synderlig om Pynten eller Snittet, naar de kuns selv kom vidt i Rangen, og Konen blev Frue —, maae man tilstaae: at ogsaa Officiererne kunde tildrage sig Opmærksomhed paa dette Sted, og vistnok især de Engelskes.

Jeg maatte enten slet ingen Øjne have havt eller og aldeles giøre Vold paa denne Sands, om jeg skulde have undgaaet flygtig at see det comisk Paafaldende, som min troe Skildring deraf her opviiser, uden at det dog, som sagt, i dette Øjeblik, hvad vel paa en anden Tid havde været mueligt, kunde adsprede min mørke og mismodige Stemning, der ved et andet alvorligere Skuespil fik kraftig Næring. Paa samme Torv laae det nye Viins-, Billard- og Raadhuus, hvis

øverste Etage var bestemt til Lazareth for de Qvæstede, som man nu var i Begreb med, deels kiørende og deels bærende, at transportere did.

Skjønt Indgangene vare stærkt besatte med Vagter, lod man mig ogsaa her uhindret gaae ind; men jeg gyser endnu ved at tilbagekalde i min Erindring det blodige Syn, jeg her fik, den ynkelige Hylen og de rædsomme Smertens- og Fortvivlelsens Skrig, jeg her hørte omkring mig, saavel af de allerede opbragte Qvæstede, som af dem, man endnu opbragte af Tropperne og som eene de Engelske Tropper, der ventelig havde sørget for deres egne først, endnu vare sysselsatte med at opsamle og hidbringe fra de Steder, hvor de havde lagt siden Slaget og altsaa nu sikkert en 5. á 6 Timer. Et Værelse var indrettet for de Engelske, og saavidt jeg erindrer tre for de Danske, da der ikkun var henimod 20 Qvæstede af de første, men derimod af de sidste, da de alle vare samlede den Aften, omtrent 70. Disse Værelser, som gik en Suite igiennem Huset, saaledes at man kunde gaa fra det eene i det andet, vare lyse, høje og rummelige, og Gulvene langs med Væggene i Midten belagte med Madratzer, hvorpaa man henlagde de Qvæstede i Rader, imedens de Engelske og Danske Læger vare i Færd med at tilspørge enhver især, hvor de havde faaet Kuglen, og foreløbigen at lægge Mærke til de farligst Saarede. Endnu hørte jeg kuns meget faa, der ikke havde faaet Kuglen bag fra og altsaa paa den ulykkelige Flugt, hvorom der siden saa meget blev fortalt. To Landeværns-Officierer af mine Bekjendtere fandt jeg imellem dem, nemlig en Lieutenant Rist fra Nykiøbing og en Capitain Nørager fra Lolland, som begge vare saarede i Foden. Jeg søgte med Lægernes Tilladelse at forskaffe dem lidt Viin og Vand til at lædske sig paa — og da man saa dette, løftede sig med et fra alle Sider en ynkelig Røst, der almindelig lød: »O! Hr. Doctor! (thi de antog mig formodentlig for en af Chirurgerne) giv mig ogsaa en Draabe!« Jeg fik ligeledes dertil Lægernes Tilladelse, og efter deres Forskrift hentede og blandede jeg Viin og Vand til disse Ulykkelige, saalænge det behøvedes, og Viin i Huset var at faae; men det var snart forbie, da de Engelske Officierer, som huserede neden under, havde sat alle Drikkevarer i Requisition; og imedens hine, sølende i deres Blod og kiæmpende med Smerter og Døden selv, laae vansmægtende efter en Lædskedraabe, ud-

tømte disse selv egenmægtig i Kielderen baade Tønder og Fade som umaadelige Drankere.

Ogsaa her vare de fleeste Vindues-Ruder i Stykker, skjønt det, som meldt, var i anden Etage, og da jeg derover ytrede min Forundring, viiste man mig tillige en Del Huller i Vægge og Lofter af de Engelskes Kugler, som de fra Gaden af havde sendt herop, fordi mange af Landeværns-mændene og de fleeste Officerer vare paa deres Flugt især retireret ind i dette Huus og op af Trapperne, saa høit de kunde komme, for, om mueligt at skiule sig. Her traf jeg nu blandt de Danskes Læger Chirurgus *Græbell* fra Løvenborg, som efter Baronens Ordre havde indfundet sig her for at assistere. Ved ham blev jeg giort opmærksom paa de mange farlig saarede, som sikkert snart vilde reise af. Man maatte være aldeles uden Hierte og uden Følelse ved den i saa høi Grad lidende Menneskelighed, naar man skulde kunne udholde dette Syn, høre den immer meere og meere tiltagende Jamren og see Blodet hist og her begynde at farve Lejerne og Gulvene omkring dem. Jeg gik nu bort for at distrahere mig noget og kom hændelsesviis af den Gade, som fører ud til den Bom, hvorfra de Engelske vare komne ind, og til Møllerne, hvor Slaget eller Affairen skulde være forefalden. Her stod den eene fiendtlige Vagt oven paa den anden, baade til Fods og til Hest, og da jeg mærkede, at jeg heller ikke blev hindret af nogen af disse, gik jeg videre forbie Skydebanen og det derved liggende Viinhus, som beboes af *Carl Hansen*, og hvor General *Wellesley* nu havde taget sit Hoved-Quarteer.

Det Stykke af den indgrøvte nye Kiøbenhavns Vei, som jeg fremdeles passerede ud imod bemeldte Mølle, fandt jeg helt igiennem strøet med Trommer, sønderslaaede Geværer, Lædertøi, Træskoe, Hatte og Fiær, omveltede Krudtkarrer og Lavetten til en Kanon, formodentlig den, som laae i Rendesteenen i den Gade, jeg havde passeret og som, desværre! altsammen for tydelig røbede, at have tilhørt vort Landeværn. Jeg behøvede kuns at see, med hvilken Glæde de mange Engelske Militære, som fandtes paa den Vei, betragtede ethvert Stykke, for at overtyde mig derom, men da de tillige i min Nærværelse haanende slog et Par Geværer, som ikke vare spolerede nok, i flere Stykker, og jøge deres Sabler og Bajonetter i Trommeskindene, harmedes jeg saaledes: at jeg tabte Lysten at gaae videre, men vendte om.

Paa min Tilbagevandring blev jeg en tyk Røg var ved Strandsiden, og min Nysgierrighed drev mig ad et smalt Stræde, som syntes at føre dertil, men hvilket oprørende Syn maatte jeg ikke atter her udholde. Røgen var af trende store nye Pramme, som endeel Engelske Matroser og Søe-Officierer, der vare komne iland fra nogle fiendtlige Skibe, som laae ude paa Rheden, vare i færd med at opbrænde, efter at de allerede skulde have bemægtiget sig et lidet Skib, som havde lagt ved Skibsbroen, og, ligesom Prammene, tilhørte en Kiøbsmand der i Byen. Vinden bar paa en Række smaae fattige Boliger, som strakte sig fra Strædet af paa den eene Side ud fra Broen, og hvis Beboere, især Qvinder og Børn, hylende raabte Gud om Frelse for disse deres fattige Hytter, imedens hiine Sædiævles Skoggerlatter skingrede i Skyerne, hver Gang Flammerne toge ret til af den Tiære og andre brændbare Ting, hvormed man bestandig nærrede Ilden og oversmurt Prammene ind- og udvendig. Inden jeg fik mit Øie vendt fra dette diævleblændte Syn, stode allerede alle 3 Pramme i lys Lue, og jeg skyndte mig bort, da jeg hørte deres Hurra-Vræl, som om selve det hele Helvedes Aander havde aabnet deres Gab, men neppe var jeg kommen et Stykke op af Strædet, førend jeg ovenikiøbet saae mig omringet af disse fule Aander. De kom styrtende ud af en Havelaage, hver med sit Rov af de giennemstreifede Haver, bestaaende af heele afbrudte Frugtgrene og hele Dragter af Hviidkaals-hoveder, Guulerødder o. s. v. I en Dør paa en lille Vaaning i dette Stræde bleve de nogle Høns vaer, som formodentlig tilhørte Vaaningens fattige Beboer, og nu tumlede en heel Flok af Diævlene ind i Døren for ogsaa at øve dette Rov; men nogle af Hønsene fløi forvirrede ud og omkring over Hovederne paa dem, der nu foranledigede en forfærdelig Støjen og Spektakkel.

Enhver trak sin Sabel, thi det forekom mig, som de alle vare forsynede med Sidegeværer og hug vildt i Luften efter de stakkels Høns, der enten kløvede eller lemlæstede faldt til Jorden og giordes til Priise, lige for Næsen af deres forfærdede Ejere, som dog under dette Optrin klogelig holdt sig inden for Vinduerne noget tilbage. Jeg hørte siden: at to af disse Kieltringer havde faaet deres fortiente Løn i et Huus, hvor de ligeledes samme Aften var komne ind, for med Magt at borttage nogle Ænder; men Manden, en Mur-

mester ved Navn *Trane*, som var en stor og haandfast Karl, slog dem paa Stedet ihjel begge to og grov dem ned i sin Have. — Gid alle Danske havde havt saadant Mod paa denne Tid!! De Engelske vare da neppe blevne saa utaaelig frække, som de virkelig bleve her til Lands.

Maven bebreidede mig nu, at den ingen Næringsmidler havde faaet, siden vi vare paa *Giisegaard* — den *Slurk Brændeviin* undtagen, jeg nød paa *Skovfogdens Loft*, og gik derfor tilbage til *Viinhuset* paa *Torvet*; men her var nu saa fuldt af Engelske Officierer og saa opdækket i alle Kroge for dem, at det ikke var mueligt for nogen anden at faae endog en *Bid Brød*. Det samme frygtede jeg for, vilde være *Tilfældet* i mit *Logie*, hvor jeg vidste, der var saa stærk *Indqvartering*, og tyede derfor hen til en gammel *Bekientd*, som boede der i *Byen*, men ogsaa her var *Huset*, formedelst *Engelsk Indqvartering* og *Dominering* i en saadan *Bevægelse*, at jeg ikke kunde være saa ubeskeden at yttre min *Trang*.

Noget underlig tilmode ved *Tanken* om, at denne *tildragelsesrige Dag* muelig endnu kunde endes for mig uden *Mad* og maaske tillige uden *Natteleje*, som mine *udmattede Lemmer* saa *høiligen trængte* til, søgte jeg til mit *Logie* og fandt, at jeg ikke havde taget meget feil i min *Formodning*, thi man havde der allerede faaet en *Indqvartering* af adskillige *Husar-Officierer* og *20 Mand gemeene Fodfolk*, der med den *Mængde øvrige Gæster*, man havde havt, næsten havde *udtømt Huset*. Imidlertid stod et *Bord dækket* med en *stegt Gaas* paa, som *Vertinden* havde maattet skaffe tilveje for *Officiererne* og nogle af *disses Gæster*, af hvilke jeg nu blev een, da de hørte at jeg skulde logere i *Huset*, var *sulten* og ellers ingen *Mad* kunde faae. De havde selv forskaffet sig en *Flaske Brændeviin* til dette *Maaltid*, da al den *Viin*, som ikke var stukken tilside og *skiult*, allerede var *opslugt* og *nedtyllet* i de *fiendtlige Halse*, og *Brændeviin* var næsten overalt i *Byen* anseet som *godt Krigsbytte*, hvormed de ogsaa nu ærligen holdt sig *skadesløse* for *Viinen*. *Gaasen* og nogle *Snaps*er hialp snart *Snakketøjet* i *Gang*, og nu begyndte vi at *politicere*. Da de alle vare *Hannoveranere*, tog man mig det slet ikke ilde op, naar jeg nu og da kom i *Varme* over de *Engelskes uretfærdige Fremfærd* med dette *Tog*, hvortil som *bekientd Historien* ikke var istand til at opvise *Magen*. De *indrømmede* mig endogsaa *Ret* i adskillige *Ting* og *billigede* den *Harme*,

jeg som Dansk maatte føle over de os saa uskyldigen paaførte Krigs-Ulykker; men fordi hverken jeg eller øvrige danske Undersaatter efter deres Formeening ret vidste, saaledes som de Engelske, hvilke hemmelige Forbindelser der vare imellem den Danske og Franske Regiering, hvorledes Kronprinsen fra Holsteen underhaanden havde understøttet de Franske med Proviantering paa deres Marscher og Feldtoge i Tyskland, til Skade for de Engelske, som altsaa af denne og mange flere Aarsager, som de Engelske Blade noksom opgav, og som hver Mand vidste i hele Engelland, havde været nødt til dette Skridt, der dog egentligen ikke saameget angik de Danske som de Franske.

Jeg modsagde det Anførte bestemt og erklærede det som en, heele Verden bekiendt Usandhed, der alleene maatte være fingeret og udspreedt af det Engelske Ministerium, for, om mueligt, derved at faae Folket og Armeen noget paa sin Side til Fordeel for deres Plan, til hvis Udførelse man maaske med Grund befrygtede: at de Engelske Tropper og især den Tydske Legion ikke uden et saadant Fif havde ladet sig bruge.

Omtrent i den Tone gik det løs ind til Sengetiden, og da vi ved idelige Disputatser vare blevne meer og meer fidel, bleve vi ogsaa eenige om: at deele denne Stue imellem os om Natten, og siden alle Senge i Huset vare optagne og der i denne Stue ingen fandtes, at faae nogle Lejer tilberedt paa Gulvet og paa Sophaen, hvilken jeg beholdt første Nat, men anden Nat maatte rømme for en nye der indquarteret ung brutal Officier, der fordrede Seng eller Sophaen. Da han havde sine Vaaben hos, tog jeg spøgende Sabelen fra den eene til mig og bad ham behielpe sig med sin Pistol, skjønt jeg, da alt mit Hab und Guth den Dag var gaaet fløiten, og jeg hverken havde Penge eller Penges Værd hos mig, uden de Klæder jeg var iført, just ikke synderlig skulde frygte for Plyndring.

Saaledes endtes da den for mig mærkelige 29de August 1807, som jeg meget seent vil kunne glemme. Ved Dagbrækningen næste Morgen blev jeg vaagnet af Jægerhornene, som skingrede udenfor mit Vindue saavel som fra alle Kantter af Byen, og vare dannede som en Trompet, men meget kortere og af Kobber. Dette, som i en kort Tid trende Gange blev igientaget, var Signal til Fodfolkets Udrykning paa Torvet, ligesom 3 Kanonskud blev brugt i samme Hensigt for Cavalleristerne. Det var et skjønt Syn, da hiine eller saa

meget deraf, som var bestemt til at marschere dybere ind i Landet, i saa forskiellige Uniformer var opstilt og paradeerede paa alle Torvets fiire Sider med Husarerne og de lette Dragoner i Midten, kuns at jeg ikke havde betragtet dette skionne fiendtlige Skuespil med indvortes Afskye og Forbittrelse, hvilken jeg saa meget meere maatte føle, som jeg fra den tidlige Morgenstund af havde seet Tropperne at bruge deres Qvinder til at udplyndre de Huse, som Beboerne i deres Angest vare løbne fra. Saaledes bleve disse Qvinder, især Biergskotternes, endnu ved, under selve Paraden at udsælbe Bylt paa Bylt af Sengklæder, Linned etc. fra nogle slige Steder paa den anden Side af Torvet, fornemmelig hos en velhavende Kiøbmand ved Navn *Dyhrlund*, som med sin Kone havde forladet Huset og selv krøbet i Skiul nogle Dage og Nætter paa et Høestænge. Min Nysgierrighed drev mig siden ind i dette Huus, hvor jeg fandt end ikke det mindste Kammer uden Spor af disse Qvindes Nærværelse, ikke en Kiste eller Chatoul uden at være slaaget i Stykker, ikke et Skab eller Giæmme uden at være giennemsoegt, og ikke en Skuffe eller Krukke i den hele Boutiqve uden at være tømt eller laae omvendt paa Gulvet. Hver hundrede Mand, hedte det, havde saadanne Satanner med sig, for at gaae dem til Haande ved Vadsk o. s. v. Disse stode ikke under Krigsloven, og altsaa, imedens Mændene bleve opklyngede for den mindste Tyverie-Bagatel, lode de dem ustraffede plyndre og stiale saa meget, de kunde overkomme, hvad altsaa foraarsagede: at Indvaanerne nu vare langt mere forfærdede for disse Qvinder, end for Soldaterne selv. Da jeg hørte af en Husar: at 30 Frivillige af disse, som Aftenen tilforn vare udsendte for at opsnappe Flygtninge, endnu inden Kl. 12 samme Aften skulde have indbragt fleere hundrede Landeværnsmænd til Byen, var jeg begierlig efter at vide, hvor alle disse og øvrige Fangne vare blevne af, og hvad man havde giort med Officiererne. Jeg iilte derfor ud og besøgte først Lazarethet og mine lidende Medmennesker, hvoraf man nu vare i Begreb med i Sidekamre at operere og amputere adskillige, hvis ynkelige Skrigen giennemlød Huset. Imedens jeg igjen gik imellem de øvrige, for at gaae dem til haande, det lidet jeg formaaede, og som fremdeles gjorde mig i alle Munde til Doctor, saae jeg en aldrende Mand, jeg troer en Gaardmand fra Lolland, som havde faaet

Kuglen igiennem Skulderen og Brystet, døe for mine Øjne paa sit blodige Leje. Mangen een af de øvrige, som ligesledes betragtede dette Syn, lod til at misunde ham den Lykke, allerede at have overstaaet sine Lidelser.

I den Stue, hvor de Engelske Qvæstede laae, og hvor de Engelske Læger og nogle Officierer vare samlede, saae jeg adskillige danske Chirurger opskrive deres Navne og chirurgiske Bestilling paa smaa Sedler, og da jeg forespurgte mig om Hensigten dermed erfarede jeg: at man maatte have disse Sedler paategnede en tilstædeværende Officers Navn, for som Chirurg at undgaae Anholdelse enten paa Gaderne eller af de Vagter, man skulde passere, ansaae jeg det ogsaa for rettest, da man dog allerede ansaae mig for Doctor, at faae en saadan Seddel med mit Navn som Læge, ved Græbells Hielp paategnet, dog uden at jeg nogensinde fik Anledning til at bruge den, da man fremdeles ligesom første Aften uhindret lod mig passere overalt, hvor jeg fandt for godt. De Engelskes, til et Feldts Lazareth henhørende Apparater kunde ikke andet, end tildrage sig min største Opmærksomhed ved denne Leilighed som overordentlig compendieus og hensigtsmæssig indrettet og fra de større til mindre Ting indtagende saa lidet et Rum, at man ogsaa her maatte beundre den Engelske Opfindelses-Aand. Iblant andet saae jeg en Bandage, som hver Soldat, der drog i Feldten, havde hos sig, nemlig et fiint, bredt, vævet Baand af Bomuld og Silke med et Spænde i, og i Midten en liden udstoppet Pude, saa stoer som en lille Valdnød, til at lægge paa og spænde over Saaret af en Kugle, naar det ikke var dødelig, for at standse Blodet, indtil Soldaten ordentlig kunde blive forbunden af en Læge.

De øvrige Sager tør jeg, uagtet mit Doctor-Pas, ikke indlade mig paa at beskrive, i hvor gierne jeg end ønskede, ogsaa ved Pennen at bevare disse for min Erindring. Da jeg her fik at viide, at de fangne Officierer vare anviiste Qvarteer hos en Kiøbmand *Olsen*, i hvis Huus de alle havde været denne Nat over, gik jeg nu derhen for at besøge dem og fandt: at man her i et lille lavt Huus med 3 a 4 smaa Værelser, jevnstids hinanden, havde sammenpakket og med nogle Engelske Poster udenfor Huset holdt bevogtet: alle de fangne 58 Landeværns-Officierer. Her var Kræmmer-svende og Grever, Landmaalere og Kammerjunkere, Selvejere og Proprietærer, aldrende værdige Mænd og unge Petit-

maitres, Majorer og den nyebagte Second-Lieutenant løierlig nok blandede imellem hinanden og maatte deele det fælles Tractement: simpelt dansk Brændevin og ordinært Smørrebrød, som endda havde sine Vanskeligheder at erholdes tilstrækkeligt nok til saamange. Jeg udbad mig imidlertid noget deraf med, som jeg høiligen trængte til og fik der tilligemed videre Underretning om: at der endnu Dagen tilforn, efter at de Danske vare flygtede, havde været en Affaire ved Bondebyen Herfølge, omtrent $\frac{1}{2}$ Miil fra Kiøge, imellem nogle hundrede Mand af det af General Major *Oxholm* commanderede og med ham flygtede Lollandske Landeværn og de dem forfulgte Engelske Tropper, som havde nedlagt adskillige og fanget de øvrige tilligemed Generalen selv, som jeg ogsaa syntes at have seet forrige Dag gaae ubevæbnet igiennem Gaden med en bevæbnet simpel Biergskotte efter sig, der da havde bragt ham som Fange til det Engelske Hoved-Quarteer her.

Man var uvidende om: hvor mange der af Engelske og Danske vare faldne i Slaget her ved Kiøge, óg nævnte mig blot Capt. *Qvistgaard* fra Gierdrup som skudt og tillige, da han ved denne Leilighed havde vist sig som en brav Officier, fulgt af endeel Engelske og tillige af de danske Landeværns-Officierer, som dertil havde faaet Tilladelse, meget høitidelig var bleven jordet her paa Byens Kirkegaard. Kirken laae i samme Gade, og der fortalte man mig, de Danske havde haft deres heele Krudtforraad bevaret, jeg troer en 4 til 500 Fougstager, som Lieutenant og Landinspecteur *Petersen* fra Sorø meget snildt havde faaet af en ham bekiendt Omvei, som tilforn meldt, lykkelig bragt fra Kornerup til Kiøge, uden at noget deraf var falden i de Engelskes Hænder; men nu var dette bleven Sejerherrernes første Prise med samt Karduser og Patroner m. v., til hvis Forfærdigelse for Landeværnet man havde brugt Kirken som Laboratorium. Man meente tillige med Visshed: at bemeldte Lieutenant *Petersen* endnu ogsaa gjerne kunde have faaet det bort derfra og i Sikkerhed førend Fiendens Ankomst, naar det ikke, paa hans Forlangende og Forespørgsel derom, var bleven ham nægtet. Nu vare just de Engelske Søfolk i Færd med at transportere det ned til Stranden, hvori endeel deraf blev kastet og endeel ført ud til Skibene paa Rheden. Hos *Thanings* lige for Kirken, hvor jeg gik hen, for nærmere at have ogsaa dette ærgerlige Syn,

saa jeg over 20 for det meeste Bøndervogne hurtig blive til- læssede og bortkiørte af de Engelske Matroser selv, uden at der ved de fleeste Vogne vare nogen Bonde eller Kudsk, hvortil Aarsagen var, hedte det, at man nu baade i Byen og i Omegnen opsnap eller bemægtigede sig alle de Heste og Vogne, man kunde faae, enten med eller uden Folk, naar man traf dem paa Steder, hvor Folkene af Skræk vare bort- løbne eller havde forstukket sig. Disse Heste, Vogne og Folk beholdt og misbrugte de nu saa længe, de behøvede dem, og det samme gjorde de ogsaa med de Bønder og Vogne, som de til deres Bagage- og Proviant-Transporter formelig requirerede.

Under denne Krudt-Transportering vare de Omkring- boende i største Angest, da man handlede saa skiødesløst dermed, at heele Bunker og Rader af Krudt laae spildt paa Gaden; og deres Ængstelighed herover blev endnu større, da de gemeene Landeværnsfanger nu just bleve bragt igiennem denne Gade for at føres ombord paa de Engelske Skibe ved Skovshoved, og adskillige af de medfulgte Vagter havde Tobakspiber i Munden. Det synes ret at være en Beskiær- melse af Forsynet, at der netop i dette Øyeblik faldt en overordentlig stærk Tordenregn, hvorunder dog de arme Landeværnsmænd, hvoraf nogle, som havde mistet Hatten, gik med bart Hoved eller nøgne Isser, og nogle, som havde slængt Munderingstrøjerne, gik med bare Arme, leed usiigelig meget. Mod Hunger havde de fleeste villet sikke sig ved at tage Levningerne af deres Madpose med sig, der dog kuns bestod i et halvt eller heelt Brød og undertiden tillige et Stykke Ost, som de bare under Armen.

Da Toget gik meget langsomt, fik jeg Leilighed til at lægge Mærke til adskillige, jeg kiendte fra Løvenborg- Egnen, og deriblandt Gaardbrugere og fattige Huusfædre, hvis Familier og Børn hiemme sukkede efter Brød, imedens man her trak af med Manden, uden at han selv vidste, hvad videre Skiæbne der forestoed ham eller alt havde rammet dem. Saavidt jeg løseligen kunde overtælle, vare disse Fangers Antal imellem 12 og 1400. Ved herefter igjen at see til de Qvæstede, mødte jeg der Chirurgus *Græbell*, som fortalte mig, efter en Hannoveransk Læges Sigende: at en Husar-Underofficier i hans Nærværelse havde broutet af en Affaire, han og nogle andre Husarer Dagen tilforn havde

havt i en Skov med to Reisende i en Vogn, som begge saae saa og saaledes ud, og hvoraf han, da de vilde sætte sig til Modværge med Pistoler, med egen Haand havde nedhugget den eene, som havde sat paa høire Side, uden at give ham Pardon, som han skulde have bedet denne Husar om. Hvorledes jeg blev tilmode ved denne formentlige nærmere Bekræftelse paa den sørgelige Vished, jeg allerede noksom troede at have om Baronens Skiæbne, er alt for dybt indgravet i min Erindring til at jeg nogensinde skulde kunne glemme det. Jeg besluttede strax at forlade Byen, det koste hvad det vilde, for om mueligt i hiin fæle Skov, som jeg troer at tilhøre Giisegaard, at opsøge hans Legeme og faae see at komme paa Spor efter vore Penge; men alle forsikkrede mig, at hele Egnen omkring Skoven lige til Ringsted var besat med Fiender; at man allevegne anholdt, visiterede og plyndrede baade Gaende og Kiørende; at desuden ingen Vogn var at faae, og ingen turde kiøre uden for Byen, af Frygt for at blive fraranet Heste og Vogn, hvilket ogsaa endnu holdt min gamle Skovfoged her, som jeg dog vidste, ikke lod sig kyse fra Tilbagereisen, naar den paa nogen Maade var giørlig. Imedens jeg var hiemme i mit Logis, for herom nærmere at handle med ham, var en ogsaa der indkvarteret aldrende og beleven Husar-Underofficier tilstede, som hørte og muelig forstoed min Forlegenhed for at komme bort. Han indlod sig nærmere med mig herom, rakte mig derhos Haanden og yttrede at kunne hielpe mig i denne Henseende, naar jeg vilde modtage en Hest, som han havde staaende i Stalden.

Jeg blev saa glad som frapperet over dette Tilbud, især da jeg mærkte, det var en erobret dansk Hest, som jeg paa saadan Maade kunde hielpe baade mig selv og tillige dens Ejer med, naar jeg kunde erholde et Engelsk Pas, hvorom han ogsaa gav mig Ideen. Vel yttrede jeg mine Betænelig-heder, da han beordrede Hestens Hale afhuggen paa Engelsk Maade, om jeg enten intet Pas fik, eller man underveis skulde finde mig fordægtig med den Hest; men han svarede gienstagende blot med den Udladelse: *Stock oder Block!*

Ja, Stock oder Block, tænkte jeg og iilede ud til Grev Wellesleys Hoved-Quarteer, for om mueligt at tilvende mig Passet. Underveis traf jeg min gamle Ven Borgmester *Crell*, som ogsaa agtede sig did og nu lovede at understøtte mig

i mit Anliggende. Vi lode os melde hos Generalen; men da vi maatte bie noget, kom vi hændelsesvis General-Lieutenant *Oxholm* i Tale, som havde sit Værelse ved Siden af *Wellesleys*, og som, da jeg kortelig fortalte ham, hvad der var hændet *Baronen* og mig, og hvad nu min Hensigt var, ogsaa lovede at bidrage sit til *Opnaelsen* deraf.

Huset blev imidlertid omringet af endeel Officerer til Hest, som Anførere for *Biergskotterne*, hvoraf nu fleere Tusinde Mand defilerede forbie ad *Friderichsberg* til, for videre der at deeltage i *Kiøbenhavns Beleiring*. Jeg fandt herved nærmere Leilighed til at betragte disse Krigsfolk og deres gamle *Romerske Dragt*, som nok er værd at lægge Mærke til. Man tænke sig den fra neden af, med *Halvskoe*, eller jeg troer saa gar, kuns *Saaler* bundne til *Foden*; derfra og til midt paa *Læggen Strømper* eller *Gamasker* af rødt, hvidttavlet *Strikketøi* af *Kameelgarn*; derfra og til *Beltestedet* gandske nøgne, naar undtages et stumpet grønligt *Linned-Skiørt*, som naaer dem ikkuns til midt paa *Laaret*, hvorfra og indtil *Midten* af *Læggen* det heele *Partie* er bart og blottet; paa *Kroppen* en rød, meget kort og med hvide *Snorer* udsiiret *Kiøl*, om *Halsen* et meget bredt og sort *Halsbind* og paa *Hovedet* en meget høi og med stærk sort *Fiæderbusk* besat *Casque*, hvoraf den nederste brede *Rand*, som omfatter *Hovedet*, ligeledes var rød og hvidttavlet. Alt *Haaret* glat tilbagekiæmt og sammenbundet i en kort *Dusk* eller *Haar-Klump* midt paa *Baghovedet*, hvorfra *Nakken* sidder blottet, naar undtages de stumpede *Nakkehaar*, som ere nedkiæmte og kort afklippede. Deres *Vaaben* vare som sædvanlig en *Flint* med *Bajonet* og jeg troer tillige et *Sidegevær*. Over de røde *Kioler* vare hvide *Korsremme*, hvori forpaa over de grønne *Skiørter* hang et *Slags Tornyster*, overtrukket med et *Næt*, hvorfra endeel hvide *Duske* dinglede. Paa *Ryggen* et haarigt *Tornyster* og en rund *Blik-* eller *Træflaske* ligesom *Jægernes*. Det var næsten, som man saae *Fortidens* afbildede *Romerske Krigsfolk*, dog skal de, efter troeværdige *Beretninger* ogsaa kuns ligne disse i *Dragt*, men ei i *Mod*, hvormed det just ikke skal hænge saa ganske rigtig sammen, naar der gøres dem nogen alvorlig *Modstand*. Deres *Væxt* og *Skabning* skal jeg ikke synderligen kunne rose i *Almindelighed*, men *Ungdom* havde de fleeste, og mange vare ikkuns som *Drenge* paa 16 til 18 Aar.

Da dette Skuespil var forbi, bleve vi indladte til Generalen, en midaldrende, skikkelig, høj og meget mager Mand, som sad i fuld Arbeide, omgiven af adskillige, baade civile og militære unge Mennesker, der syntes at have meget travlt med de forskellige Korter over Siælland, som man der i Byen paa Generalens Requisition hørsommeligen havde sammensøgt og afleveret til Hoved-Quarteret.

Efter at mit Anliggende var forebragt og mine Hændelser, som lode til at gjøre dem meget opmærksomme, skrev den eene af de Militære Passet, der lød paa, at jeg uhindret maatte passere til Skoven ved Giisegaard for dér at opsøge en død Mand, og det blev mig tillige sagt: at jeg hertil kunde betiene mig af saa mange Hielpere der af Egnen, som jeg behøvede, uden at de efter dette Pas kunde risqvære noget. Da General Oxholm havde udladt sig med: at han haabede at forskaffe Landeværns-Officiererne Tilladelse til at kunne gaae ud i Byen paa deres Æresord, kunde jeg ikke nægte mig den Fornøjelse, herom paa min Tilbagevei at underrette dem, hvilket i Sandhed ogsaa, efter Omstændighederne, var dem en meget velkommen Tidende, som samme Dag virkelig gik i Opfyldelse.

Det bidrager saa meget til Sindets Lettelse, naar man kan meddeele sine Sorger til andre, som man troer, selv lidende, at kunne føle og deele den. Denne Mennesket derfor saa egne Meddelelses-Trang, endog i Glæden, følte jeg her, i det jeg fortalte om mit Ærinde hos den Engelske General, den bedrøvelige nærmere Bekræftelse paa Baronens Død, der havde foranlediget det, mit øvrige betydelige Tab af saa stor en Capital, Hest og medhavende Bagage; men jeg fik et saadant Register paa mistede Støvler, Buxer, Skiorter etc., at jeg begreb, at man enten ikke troede mit Tab saa stort, eller for meget var occuperet med sig selv til at man kunde deltagte med andre, hvilket et Udraab i samme Øjeblik af Vinduet: »Der er Diævlen, han gale i mig, min Sølv-sabel,« bekræftede, da en forbiørende Jæger-Officier til Hest just bar en saadan Sabel, som en af disse Landeværns-Officierer havde mistet, eller formodentlig som Fange maattet levere fra sig. Jeg blev tavs og gik hiem for at iverksætte min Beslutning, men da min Vert beklagede sig: at han havde mistet baade sine Heste, sin Vogn og sin Karl, uden at vide om — eller naar — han fik noget deraf tilbage; at han altsaa havde trøstet sig til den mig bestemte Hest, som

Husaren paa en Maade forhen havde givet ham til Vederlag for sit Tilgodehavende hos Husaren, og at denne vel havde lovet ham en anden, men hvorpaa han ikke synderlig turde stole, renuncerede jeg paa Hesten, saa meget hellere, som min gamle Skovfoged gav Haab om at komme bort næste Morgen, med hvem jeg altsaa kunde komme til hans Huus og derfra maaske til den Egn, jeg egentlig agtede mig.

I hvor meget jeg end higede her efter, og i hvor meget jeg end tillige maatte det, af den gode, naturlige Aarsag: at jeg nu fast hverken for gode Ord eller Betaling (thi min Ven *Crell* havde forestrakt mig med nogen Reisepenge) kunde faae andet at leve af, end høit, lidet gemeent dansk Brændevin og Brød, som var min hele Forflegning, gav dette Ophold mig dog Leilighed til endnu at kunne tilbringe nogen Tid hos de Syge, at erfare de fangne Officierers til om Aftenen bestemte Bortførelse til Lord *Chatcarts* Hovedkvarter paa Hellerup og at tage Afsked med dem, samt tillige at see en Valplads en migniatuur. Jeg hørte nemlig, at en Tydsk Haandverksbursch paa Gaden fortalte en anden: at han havde været ude ved Møllerne og der seet endel Døde endnu liggende paa Marken deromkring.

Da hidtil ingen Underretning havde været at erholde om de Døde, undtagen den nævnte Capitain *Qvistgaard*, den jeg saae at døe i Lazarethet, og en anden simpel Landeværnsmand, der laae i den aabne Port ved Siden af mit Logie til en Gaard, hvori de Engelske havde opstabled alle de Fangnes Vaaben og Lædertøi, spurgte jeg Haandværksburschen: hvor mange Døde der omtrent kunde være, og hvad Vei, jeg som Fremmed best kunde tage, for at see den, inden det blev mørkt. Han tilbød sig selv at følge mig derud, og vi marscherede, skiønt det alt begyndte at mørknes, afsted. Underveis fortalte dette Menneske mig endeel om Slaget og de Danskes hastige, uordentlige Flugt, som han selv havde seet; om Mueligheden af, ved mere Standhaftighed og andre Bevægelser at kunne have seiret og ovenikiøbet faaet alle Hannoveranerne over paa sin Side, hvilket en af hans Bekiendtere iblandt disse alvorlig og omstændelig havde beskrevet og forsikkret ham, med meere, som jeg ikke synderlig lagde Mærke til, fordi jeg allerede havde hørt saa meget af dette Slags tilforn. Noget paa hin Side Carl Hansens eller Skydebanen saae jeg omtrent en Snees Telte

opslagne, som havde været bestemte for de danske Forpostvægter, men, som han meente, endnu ikke vare brugte. Nu nærmede vi os Møllerne, og her førte han mig over nogle Grøvtvolde ind paa en Mark, hvor han pegede paa den første af de Døde, han forhen havde seet.

Jeg blev iskold som Liget, jeg betragtede, da det laae paa Ryggen udstrakt paa Jorden eller den saakaldede Æres-Seng, og saas strax at være en aldrende Landeværnsmand. Min Ledsager vilde eftersøge — for at viise mig Saaret; men dette frabad jeg mig. Nu førte han mig snart et godt Stykke til høire Side mod Stranden, snart tilbage igien forbie Møllerne, og saaledes hist og her viiste mig ialt 5 eller 6, alle af Landeværnet, hvoraf nogle laae næsegruus og en af de opvendte med Arm og Haand i en Stilling, som om han endnu i eller efter Døden havde værget sig mod Afvæbning og Plyndring, som begge Deelee synlig havde været Tilfældet med de Faldne.

Blandt enkelte Bandoleer og Klædes-Stykker, som laae omstrøet paa Marken, saae jeg ogsaa en heel Bondeskiorte, som jeg lagde Mærke til, fordi det var mig ligesaa ubegribeligt: at nogen kunde have tænkt paa — eller have havt Tid til — at føre særskilte Klæder og Linned med sig i en Fægtning, der kom dem saa hovedkulds paa, og saa nær ved Byen, som at disse Ting i al Fald kunde ligge strøede paa Marken og ligge der endnu, uden tillige at være bortsnappede af Røverne. Skjønt jeg nu næsten var bleven fortroelig med disse mine faldne Landsmænds Liig, hvis Beskuelse ikke nær havde det Rædsomme for mig, som jeg havde troet, og som Synet af døde Legemer ellers har for mig i Almindelighed, enten maaske fordi min Indbildning endnu for meget var sysselsat med de nyelig seete Levendes Elendighed og altsaa holdt de Døde lykkelig, eller med de store Valpladser, som de nyere Krigshistorier opvise, eller maaskee blot, fordi mine Følelser ved de her oplevede Tildragelser allerede vare blevne mere forhærdede, saa fandt jeg dog ingen Tilbøjelighed til nu, da det alt var temmelig mørkt, at vandre længere om blandt disse Døde, eller til at see de øvrige, min Ledsager endnu tilbød sig at vise mig, og som ligeledes vare af vore Landeværnsmand. Om nogen var falden af de Engelske, meente han, at det maatte være skeet længere borte, imod den saakaldede Skillingskroe, hvor

Affairen begyndte, og ikke her, hvor de Danske allerede vare paa Flugten og bleve nedskudt i deres Flugt imedens Fienden seirende forfulgte dem. Det undrede mig, at jeg blant de Døde saalidet som blant de Saarede og Fangne havde bemærket en eeneste Cavallerist; men dette syntes ham ikke saa besynderligt, siden disse kunde komme hurtigere afsted og virkelig ogsaa, saavidt de havde været ude, vare komne meget før tilbage igien i Byen end Landeværnet. Menneskets Tydske Raisonnements røbede: at han havde tænkt og paa Reiser erfaret mere end almindeligt; og at hans Beretninger om det her Forefaldne heller ikke vare saa ganske urigtige, det erfarede jeg nærmere siden.

Da vi kom tilbage til Byen, var allerede Gaden fuld af Bøndervogne, som vare bestemte til de fangne Officerers Transportering, og jeg opholdt mig altsaa hos dem, indtil de afreiste, som først skeete omtrent Kl. 10 under Geleide af nogle Mand Husarer, som yttrede Utaalmodighed over: at Tilberedelserne varede saa længe; men i Sandhed, det var heller ingen behagelig Reise. Man tænke sig en bælmørk, kold og regnende Aften, Vogne med Fiele og Høstsække, uden andre Sæder end nogle Knipper Halm, og paa hver af disse saa mange sammenpakkede, som der kunde rummes uden Reisetøi eller nogen Slags Bequemmelighed og uden engang førend Afreisen at kunne faae noget at vederkvæge sig paa, da Værten endog gjorde Vanskeligheder for det simple Brændevin og Smørrebrød. Man maae tilstaae, at for Mænd som til Deels disse, der vare bedre vante, maatte saadanne Anstalter være forbandet spanske. At disse Officerer imidlertid saaledes næsten maatte lide Mangel, imedens man brasede og dækkede op overalt i Byen for de fiendtlige Officerer; at en Vertshuus-Kone ved Siden af aldeles nægtede — og først paa en Maade lod sig tvinge til — for Betaling at overlade mig nogle Flasker Øl og Brændeviin for at medgive de mest Trængende paa Reisen, imedens dette Huus sad fuldt af suppende fiendtlige Giæster, som der blev øst op for til Overflødighed; at ingen Dansk var istand til at faae en Draabe Viin i den heele Bye, imedens man paa den Engelske Generals Requisition endnu tredie Dag kunde rykke ud med flere hundrede Boutellier paa een Gang til disse Herrer m. m., anmærker jeg blot som Ex-empler paa, hvad Aand der i de Dage behærskede Kiøgerne; men som jeg dog haaber, først var faret over dem tillige

med de Engelske, meere af Frygt end af Kierlighed. Ikke at tale om, at de nogle Dage før Slaget, eller førend den danske Armees Ankomst meget taalmodigen havde ladet sig afvæbne af en ussel Husar-Commando, saavidt jeg hørte, paa en 6 eller 8 Mand, der vare anførte af en Lieutenant *Jansen*, som ovenikiøbet fik Tilladelse til at passere ud igiennem Byen for at besee Terrainet paa den anden Side og at bemægtige sig paa Gammel Kiøgegaard Proprietær *Carlsens* udsøgte Samling af Jagt-Geværer. Om disses Antal var man forud nøie underrettet af nogle lumpne danske Spioner, nemlig en Sadelmager fra Kiøge og en Kromand fra Hedekroen ved Roeskilde, som begge bleve fængslede i Byens Arresthuus, men hvoraf dog de Engelske efter Slaget selv lukte dem ud. Den første af disse Kieltringer har siden bestandig fulgt dem, efterladende sig Kone og Børn i meget fattige Omstændigheder. Den anden er, saavidt jeg veed, igien ved sit Hiem og der i god Fred og Roe. Slige Afskum af Danske skal der under de Engelskes Ophold her i Landet virkelig have været saa mange af, at Fienden selv skammede sig derover paa de Danskes Vegne.

Lieutenant *Jansen* blev, under Landeværnets Forfølgelse paa dets Flugt, haardt saaret i Brystet af en Lieutnant *Cretzschmer*, som først skød hans Hest og strax der paasendte ham selv den anden Kugle, hvoraf jeg troer han siden skal være død i Kiøge, hvor de Engelske maatte efterlade ham som den farligst qvæstede, da de derimod strax førte des andre med sig til deres Hoved-Lazareth i Kiøbenhavn Egnen, foregivende: at de for det meeste alleene vare søesyge.

Anden Dags Morgen, nemlig den 31te August, erfarede jeg med stor Fornøjelse, at min gamle Skovfoged havde taget den urokkelige Beslutning, at ville, hvorledes det end gik ham, til sit Hiem, hvor han frygtede: at de Engelske havde huseret ligesom i hele Omegnen af Kiøge, og hvor hans Familie desuden maatte være i dødelig Angst over hans lange Udeblivelse. Efterat jeg endnu en Gang havde seet til de Syge, hvori mit Hierte nu fandt saa megen mere Behag, da det forekom mig, som om jeg virkelig var dem noget velkommen, og de tillige begyndte at kunne prate saavel med mig som med hinanden indbyrdes, lavede jeg mig til Afreisen. Det vil sige: jeg krøb igien i min forrige Forklædning, først fordi jeg mærkede, min Gamle helst ønskede dette, dernæst:

fordie jeg i denne Hurlumhei endnu ikke kunde være saagandske vis paa, hvorvidt mit engelske Pas vilde sikkre mig for flere Historier, om jeg enten paa nye skulde antræffes af de ovennævnte trede Husarer fra Lidemark og i min egen Dragt være kiendelig for dem, eller af andre af deres Kammerater, som jeg kunde være gjort kiendelig for, hvilket jeg, efter hvad der var udspreedt i Kiøge, maatte ansee rimeligt, og endelig: fordi Passet var fra Wellesley og ikke fra *Linsingen*, som eene commanderende den Tydske Legion, hvilket immer vilde tiene Husarerne til Paaskud, i det Mindste til igien at anholde og føre mig til hans Hovedkvarter, som jeg ikke havde synderlig Lyst til. For at undgaae de umagelige korte Skindbuxer og store Uldstrømper, laante eller gav min meget artige og tjenstvillige Vært mig et Par lange, gamle Matros-Overbuxer og en gammel Vest, som, da mit Skiæg var meget stort, gav mig ret Udseende af en gammel fattig Skovfoged. Da endnu ingen havde vovet sig ud af Byen, saae man meget opmærksom paa os, som de første, der rullede igiennem Gaden. Vagterne lode os uhindret passere; Husarerne, der holdt paa Udposter, ligesaa, og meget snart vare vi nu igien inde i Skoven, af hvilken vi passerede vor Gienvei tilbage.

Jo meere jeg nærmede mig imod den mig saa mærkværdige Skovegn, jo meere levende kom det der Forefaldne tilbage i min Erindring, og jeg skiælvede, naar jeg tænkte paa Gienstanden for denne min Tilbagereise.

Uden for Skovfogedhuset bleve vi modtagne af Mandens Kone og Børn med megen Jublen, da de virkelig troede aldrig at have seet os levende mere, fordie der under og efter Slaget saa mange skulde være skudte omkring i Skoven baade Landeværnsmænd og Bønderfolk fra omliggende Byer, som der havde søgt Skiul for de Engelske, der nu saa mange Steder havde plyndret og taget Hestene ud af Staldene, Høstvogne og Arbeiderne paa Marken og ført dem bort med sig. Hos dem havde der ogsaa været adskillige Husarer i Mandens Fraværelse, men som dog ikke havde taget uden Føde- og Drikkevarer. Min Gamle foer til sit Pengeskab, men her saae jeg ham første Gang forsagt. »Alle mine Penge, som jeg skal gjøre Regnskab for til Herskabet, ere borte,« raabte han fortvivlet, og Taarerne trillede ham af Øinene, da han saae, at Bagklædningen paa Skabet, hvortil han selv havde havt Nøglen med sig, havde været frabrudt, og jeg

deelte troelig hans Sorg med ham som den, der kunde tilregne sig nogen Skyld i saadan Ulykke, der maaske ikke var indtruffen, naar han havde været hiemme selv. Men denne Bedrøvelse blev hastig forvandlet til Glæde, da Konen kom ind og bad ham give sig tilfreds, siden Svigersønnen, som vidste, at der var Penge i Skabet, selv havde været saa forsigtig, paa den anførte Maade at tage dem ud deraf og skiult dem, saa at hver Skilling nu igien kom tilbage.

Det var Middag, og Familien satte sig til Bords med en Skee og en Plads for mig ogsaa, som om jeg hørte til Familien, da jeg i gamle Faers Habit sad paa hans Plads ved Bordet og langede omkaps med dem til Vellingefadet, der første Gang, efter saa mange Dages Forløb, ydede mig noget varmt i Livet. Ved Bordet yttrede jeg nu det Haab, jeg havde, ved min Gamles Hielp at komme videre frem, enten til Giisegaard eller til den Bye, hvor vi af Husarerne bleve anholdte, for derfra at komme paa Sporet af den Vei og den Skov, hvor Baronens formodentlig var falden og jeg lidt mit betydelige Tab, som efter min Meening maatte være meget langt herfra, da jeg var temmelig vis paa: at der fra den Bye, hvis Navn jeg den Gang endnu ikke vidste eller kunde opgive, og til det Sted i Skoven, hvor vi forlode Vognen, i det Mindste maatte være en halv Miil, og jeg heller ikke kunde troe andet efter Tiden, hvori jeg siden løb i Skoven, end, at jeg jo der i det Mindste maatte have tilbagelagt en god Miil. Men hvor forskrækket og nedslaaet maatte jeg ikke blive, da alle paa een Gang jamrende bønfuldt Faer om for Guds Skyld ikke at vove sit Liv mere denne Gang, og den Gamle tillige bestemt nægtede dette samt betydede mig, hvor ubilligt det var at forlange: at han skulde udsætte sig selv og sine Heste og Vogn for videre Fare, end allerede skeet var for min Skyld, om endog Huus og Familie, hans Høst og andre Foretagender hiemme tillode ham at være fraværende; men ud af denne Skov skulde han gjerne selv følge mig, naar jeg ikke længere vilde opholde mig hos dem.

Jeg følte alt for dybt, hvor megen Ret den Gamle havde heri — og hvor besynderlig min Stilling nu atter var, her i et eenligt Skovhuus, som paa den Tid ikke blev besøgt uden af streifende Fiender, for hvem jeg paa en Maade maatte holdes skiult, hvor jeg desuden mærkte, at Fienden ikke havde levnet flere Levnettsmidler, end Familien gjerne kunde

behøve selv; at ingen Senge gaves uden til Folkenes eget Brug; hvor man tillige ingen rigtig Kundskab kunde erholde om Fiendens videre Bevægelser eller hvad Ulykke, de maaske allerede havde anrettet i Løvenborg Egnen og sikkert tillige paa Løvenborg selv; hvor jeg ovenikøbet maatte være uvis, hvorlænge jeg saaledes maatte forblive isoleret her uden at opnaae mit egentlige Øjemed. Om jeg end resolverede at fortsætte Touren til Fods, i en fremmed, af Fienden overmandet og opfyldt Egn og at exponere mig for Følgerne af enten at blive skudt i mine egne Klæder eller at blive holdt fordægtig under Forklædningen, var nogen lang Fodmarsch mig dog nu næsten fysisk umuelig, formedelst det bestandig vedholdende Regnskyl og Søleføre, og den daarlige Tilstand, hvori mit Fodtøj og mine Klæder nu befandt sig. Imidlertid var der ikke andet for, end at resolve til dette sidste, og efter Aftalen med min Gamle skulde Marschen gaae for sig saa snart vi havde udhvilet os lidet, hvortil han anviiste mig sit Høestænge som det reenligste, og hvor min uroelige Siæl virkelig et Øieblik faldt i en sød Slummer tilligemed Legemet paa dette saa ukonstlede Leje.

Jeg vaagnede vederqvæget af denne Hvile og tænkende paa mit videre Forehavende, da Svigersønnen i Huset gjør mig opmærksom paa noget, han for det Løse havde hørt: at nemlig en leedig Vogn med et Par løbske Heste og efterladt af nogle Husarer skulde for nogle Dage siden være seet af en Huusmand som boede i Leedevogterhuset der i Nærheden. Da dertil ikke kunde være mere end omtrent en lille Fierdingvej, fik jeg min Gamle i en Hast til at følge mig først dertil for nærmere at undersøge, hvor denne Vogn og disse Husarer vare seete, og om det ikke skulde være mueligt, at jeg her kunde gjøre nogen Opdagelse, der paa en eller anden Maade kunde være mig nyttig. I min Forklædning, saaledes som forhen beskrevet, var den Gamle og jeg snart ved dette Huus og hvor stoer blev ikke der min Forundring, da Manden fortalte os: at samme Dag og omtrent paa samme Tid, som Baronens og jeg havde havt den ovenmeldte Tildragelse i Giisegaards formodentlig langt fraliggende Skov, havde han standset et Par Heste her i Leedet, som løb løbske med en farende Vogn uden Folk, men med adskillige Pakker paa, og idet han var i Færd hermed, kom trende Husarer farende, som med Sablen tvang ham, skjønt gammel og skrøbelig, til strax

at sætte sig op og kiøre Vognen med dem efter at de fleere Gange havde truet ham til at siige, hvad han naturligviis ikke kunde, fordi han ikke vidste det, hvor de Folk vare, som tilhørte Vognen, og hvor en Karl med nogle Heste var bleven af. Da han havde kiørt et lille Stykke i fuld Fiirspring og under bestandige Slag over sin Ryg og Huggen i Vognen af Sablerne, mødte dem en Mand oppe fra Nye Lellingegaard, som de, da de ansaae ham for raskere, ligeledes tvang til at sætte sig op i hans Sted, og saaledes kom han igien ud af disse gale Menneskers Kløer. Jeg kunde altsaa ikke længere tvivle om: at det jo var vores Vogn og Husarerer, og da jeg tillige erfarede, at den Vei, her løb forbie, kom igiennem Skoven fra en paa den anden Side liggende By, som hedde Lidemark og gik forbie bemeldte strax derved liggende Lellingegaard ud til HovedLandevejen imellem Ringsted og Kiøge, fik jeg endnu min gamle Ledsager formaaet til at følge mig op til denne Gaard, der allene beboedes af en Forpagter *Lund*. Han, hans Kone og Huusfolk stode alle udenfor Vaaningshuset og bleve meget opmærksomme, da den gamle af dem kiendte *Peder Hermansen* kom stakende op ad Gaarden med et Tingeste af et Menneske, som kom dem fordægtig for — og som de strax ansaae for en forklædt Spion; men de kom snart ud af deres Vildfarelse, da et Menneske, som stod iblant dem, vidste at kiende mig, i det han med et Udraab af mit Navn, glad ilede mig imøde.

Jeg blev som forsteenet, da jeg i dette Menneske, som ogsaa var forklædt, strax gienkiendte August, der allerede havde fortalt dem saa meget af vor Historie forud, at de nu mere undrede sig over min Ankomst end over mit Costume.

Mand og Kone modtog mig med megen Giæstmildhed ligesom de paa lige Maade havde modtaget og reddet August, der nu hurtig maatte tilfredsstille min Længsel efter at erfare: hvad han vidste om Baronnen, hvorledes han selv var kommen hertil? o. s. v., ved følgende Fortælling: Da han ved Tildragelsen i Skoven blev vaer: at vi fra Vognen lagde an med Pistolerne mod hans Sidemand, rykkede han, som jeg havde formodet, tilside for at undgaae at blive skudt. Husaren standsede, i det han udbrød: was! was! og greb til Carabinen. August holdt stille for at oppebie Udfaldet, og imidlertid saae os alle forlade Vognen, samt mig i Anløb med Pistolen og tillige hørte mit Udraab, imedens Husaren

giorde de forhen ommeldte Bevægelser til at skyde og retirere; og da August paa samme Tid uvilkaarligen greb sig med Haanden til Brystet, meente han: Husaren ogsaa havde tiltroet ham at være bevæbnet og derfor saa meget hurtigere retirerede, uden at kunne faae min Hest, som ikke godt vilde lade sig trække eller føre saa hastig med sig, og som han altsaa, da Tøilen tillige gik i Stykker, maatte give slip paa.

Nu foer August afsted med Baronens Hest, og min, som vilde være hos sit bekiendte Følgeskab, bag efter, forbi Vognen, som endnu holdt, og hvoraf han i en Hast snappede og slængte over i en Busk lige for, den øverst liggende løse Pakke med de andre to ladte Pistoler, som han siden havde hentet og derved udmærket sig Stedet, hvor vi forlode Vognen. Han foer saaledes videre uden at vide hvorhen, indtil han naaede den Gaard, hvor han, da Porten stod aaben, drejede ind med alle tre Heste, som nu her vare i god Behold, da de ved Forpagterens gode Forsorg vare skjulte i en afsides mørk Stald, og han selv givet nogle af Forpagterens gamle Klæder, paa det, om Husaren skulde komme eller søge der, de ikke skulde finde Hestene og ikke kiende ham. Om Baronen havde han aldeles ikke hørt noget siden; men at han hverken var skudt eller nedhugget, det var han forsikkert om, først fordi saadant ellers maatte være opdaget i den Tid, August havde opholdt sig her i Nærheden, af de mange omkringboende Mennesker, som havde omstreifet og været skjulte i Skoven, og dernæst: fordi Skuddet, som jeg hørte, var, i det Husaren retirerede og lod sin Karabin for hastig synke, af Vanvare gaaet af og sikkert bleseret Husarens Hest paa den eene Side. Vognen, hvorfor Hestene formodentligen vare blevne løbske i det Øjeblik, August foer dem forbie, var siden ført til Husarenes Lejr paa hiin Side Gl. Lellingegaard, af en sig her opholdende, gammelagtig, men rask Mand, der nu selv fortalte, hvorledes han i Huusmandens Sted, da han mødte Vognen, blev tvungen til at agere Kiøresvend, og hvorledes han, imedens han opholdt sig i Leiren, saae de Engelske Kieltringer randsage Vognen og at dele Sabler, Klæder og Linned imellem sig. Heraf vilde de dog have givet ham en Skiorte og nogle Strømper, som efter Beskrivelsen maatte have tilhørt August, og et Par Sølvsporer, som han forstod, tilhørte mig; men han vilde ikke af disse Røvere modtage nogen Gave og langt mindre noget af sine egne

Landsmænds Gods, vel nok tilfreds med den Tilladelse, han fik, at maatte gaae sin Vei, siden de tillige beholdt Heste og Vogn. Uden at Augusts Formening, hvad Baronens angik, kunde beroelige mig, siden jeg var fuldkommen overbevist om: at Skuddet ikke kan være gaaet af ved Siden af August eller saa nær ham, at han kunde observere det, deels da jeg med mine egne Øjne havde seet Husaren flygte, førend jeg løb tilbage, uden at der var nogen Riimelighed i at August, efter hvad han tillige nu selv havde fortalt, rykkede tilbage med ham, og deels da Skuddet først gik af, efter at jeg igjen havde været ved Vognen og var kommen noget ned i Skoven. August maatte altsaa tillige paa sin Flugt, følgelig ligesaa meget antage dette for en Trøstegrund, hvormed han vilde søge at tilfredsstille mig, som jeg maatte begribe: at et dødt Menneske let kunde ligge i en Tykning af den vidtløftige Skov, uden just i nogle Dage at blive observeret. Jeg hiigede nu selv uendelig efter at komme til nærmere Eftersøgelse i Skoven og ventede med Utaalmodighed paa den følgende Morgen, siden det nu alt var Aften og temmelig mørkt. Man tilbød mig Natteleje i Huset, som jeg med Taknemmelighed imodtog, og næste Morgen mødte min gamle Skovfoged for at følge Forpagteren, hans Broder, den gamle Mand, August og mig paa den Eftersøgelse, der tillige gialdt mine Penge i Tilfælde at jeg strax havde tabt dem i Løbet.

Vi vandrede ad den Vei i Skoven, hvorfra August var kommen, og hvoraf Baronens og jeg skulde have været førte, naaede Stedet, som jeg nu syntes at kunne gienkiende, hvor vi havde havt Affairen — og Gud! hvor stoer maatte min Forundring ikke atter blive, da dette Sted af Skoven, som jeg troede i Skovfogedens Hiem at være Miile borte fra, nu fandtes ikke at kunne være over 60 Skridt i lige Linie fra Huuset, som laae skiult bag Træerne. Jeg havde nemlig i min Flugt strax orienteret mig galt, i det jeg for at komme mod Kiøge, var løbet for meget til Nord; derfra, misledet ved de Folk jeg flere Gange eftertrekkede i Skoven, drejet for meget mod Sønden, atter formedelst Drengens Feiltagelse kommen mod Østen, hvorfra jeg endelig ved ham blev ført tilbage og saaledes uformærket var kommen i skraae Retning mod Vester, følgelig mod Huset og derved havnede tillige ved det Sted, hvorfra min Flugt var begyndt og, som meldt,

havde varet i flere Timer. Saa eventyrlige disse Hændelser forekom mig og virkelig vare, og saa meget de end for et Øjeblik bidroge til at lette mit Sind noget, saa lidet hjalp de mig dog til nogen videre Opdagelse, hvad de 2 vigtige Puncter angik, som var Gienstanden for den forehavende Eftersøgelse, der løb aldeles frugtesløs af. Jeg fulgte hiem med min gamle Skovfoged og tilbragte i Bekymring og Vanskelmodighed endel af Dagen hos ham. Om Natten laae jeg igien paa Lellingegaarden, hvor en Skovrider, som af Frygt for Fienden, der havde plyndret og undsaagt ham og hans Gaard, der laae strax derved paa Kiøge-veien, ogsaa var tyet til med heele sin Familie og selv holdt sig forklædt som syg Mand i Tilfælde, at nogen af de ubudne Giæster skulde komme her, hvorfor man heller intet Øjeblik var sikker, siden Landevejen og Kroen der i Nærheden endnu vare fulde af dem, og derfor skyndte sig med, foruden det allerede nedgravede, at skiule alle de kostbareste Meubler, paa det Fienden ikke derfra skulde slutte til for stoer Velstand.

Nu erfarede jeg: at Lellingegaard saavelsom Skovene her omkring tilhørte Walløe Stift og at Billesborg, hvorpaa Stiftsforvalter Baastrup, som jeg i flere Aar havde kiendt fra Kiøbenhavn, boede med sin Familie, ikkun laae en fjerdedeel eller høit en halv Miil paa hin Side Kiøge. Da heldigviis nogle Mænd anden Dags Formiddag ankom fra Kiøge og fortalte: at de Engelske nu lode Veifarende uhindret passere, gav dette Forpagter Lund Mod til strax at afsende sin Vogn for at hente nogle Huset tiltrængende Fornødenheder, og da en af disse Mænd tillige udlod sig med: at en Vognmandskarl fra Gl. Kiøge Bye uhindret skulde have været lige paa Løvenborg med en Doctor, som altsaa maatte være Chirurgen Græbell, der ogsaa havde talt til mig om den Hiemreise, saa hastig han kunde faae et Pas, havde jeg to meget vigtige Grunde for min hurtige Beslutning, at følge med Vognen igien til Kiøge, nemlig først: for at faae denne Vognmands Karl opspurgt, der best vilde kunne give mig den Oplysning, jeg med saa megen Uroe hiigede efter, og dernæst: for desto lettere fra Kiøge at komme til Billesborg, hvor jeg kunde love mig en venskabelig Modtagelse og den videre Assistance, som efter Omstændigheden kunde være mig saa nødvendig, førend det var rimeligt eller mueligt for mig aldeles at forlade denne Egn. Ved Siden af Karlen, med en leedig Brænde-

viinstønde paa Vognen, rullede jeg altsaa atter afsted til Kiøge; men ad den ordentlige Landevei forbie Gl. Lellingegaard, som ogsaa meget slemt skulde være bleven udplyndret, og igiennem Gl. Kiøge, hvor Vognmandslauget er, og hvor jeg rigtig nok fik Karlen opspurgt, som havde befordret Chirurgen Græbell, og Bekræftelse paa: at han med ham havde kiørt uden om Ringsted lige til Løvenborg, men til mit Uheld var samme Karl paa en anden lang Reise, og jeg kunde altsaa ingen Oplysning faae førend hans Tilbagekomst, som var ubestemt og sikkert vilde vare i fleere Dage. Paa denne Tour morede jeg mig over Yttringerne af den paniske Skræk, som var indjaget alle Landboere, i det Karlen uophørlig havde Hovedet i hastig Bevægelse til alle Sider, som om Fienderne immer vare ham i Hælene, og saa snart han saae noget røre sig langt fra, altid heftig udbrød: »Se, der er Engelskmænd! der er en Husar!« hvoraf vi ogsaa rigtig nok kunde øine nogen hist og her paa Høiderne som Udposter; men vi kom dog uden nogen Uleilighed til Kiøge, hvor jeg igien tog ind til min forrige Vert, for at faae en Vogn til Billesborg, hvortil jeg nu saa meget meere stræbte at komme, som det hedte sig, at man ogsaa der havde lidt meget af de Engelske. Vogn var imidlertid ikke at faae i den heele Bye, end ikke ved min Ven Crells Assistance, da de alle vare borte enten for de Engelske eller for Landeværns-Officierer, som nu vare komne tilbage og draget hver til sit Hiem.

Min gamle tjenstvillige Vert vilde gjerne have hiulpet mig, men endnu var ogsaa hans Karl med Hest og Vogn i Fiendernes Hænder, uden at han vidste: om han fik dem meere eller ikke; dog havde han endnu den før omtalte Hest paa Stalden og en gammel Arbejdsvogn, som han af Forsigtighed havde skilt ad. Denne, da han saae min Forlegenhed, satte han selv igien sammen, fik en Hest laant til i Byen og nu manglede han kuns en Karl, siden en stor Klovert, som drev omkring i Gaarden, var en forklædt Landeværnsmand, han havde tilladt at gaae der under Paaskud at være Gaardskarl, uden at denne altsaa kunde befales noget. Med megen Vanskelighed og med Løvte om drøi Betaling fik jeg endelig denne Klods til at paatage sig Kiørselen og gik, imedens han tillavede Vognen, til de Syge, hvoraf nogle nu vare paa Benene; men andre meere ulykkelige laae med en Arm eller et Been

mindre end tilforn. Capitain *Nørager* var flyttet over i mit Logie, og Lieutenant *Rist* paa Apotheket i et Værelse med den unge Baron *Wedel* ved Landeværnet, som paa Herfølge Kirkegaard havde faaet et Hug i Armen tillige med et farligt Traad af en Hest. Begge vare, da jeg besøgte dem, i Bedring og just nu i Færd med at nyde nogen varm Suppe, hvoraf jeg, da det var hen paa Eftermiddagen, og jeg var hungrig, ogsaa bad om en lille Portion, hvilken Vertinden var saa god at sende mig, som paa en Maade var min første Forflegning for den Dag, da her i Byen endnu var mindre at faae for Penge end tilforn. De i Byen tilbageværende Engelskes Antal var vel for den Tid ikke over nogle hundrede Mand, Jægere og Husarer; men disse krævede ogsaa Resten, om de andre havde levnet noget. Da jeg kom hiem, var endeel tilpakkede Bagage-Vogne med Biergskotter og Qvinder paa nye ankomne og holdt paa Torvet, uden at man vidste, hvad dette skulde betyde. Nogle af Qvinderne kom ind til min Verts, forlangte en Sopken og en Pibe Tobak og fortalte, at de vare sendte fra Skibene med *Madratz* og andre Ting til de Engelske Qvæstede, som de ikke vidste at være igien bortførte herfra. Nu ægtede de sig altsaa til et Compagnie, som skulde ligge i Nærheden af Kiøge, men vovede sig ikke dertil af Frygt for de mange Landeværnsmand, som de kaldte »Landsbäre«, der skulde opholde sig i Skovene. Jeg betog dem ikke deres Frygt, skjønt jeg vel vidste: at det ingen stoer Nød havde i saa Henseende.

Min sammensankede Befordring var nu færdig, og jeg vilde til Vogns; men forundret maatte høre: at Klodsen nægtede at kiøre, da han ikke turde, fordi det var saa sildig at passere Skoven ved Billesborg, og det var aldeles uden Nytte, at jeg skammede ham ud for hans Feighed og betydede ham: at han vel ikke kunde risqvære meere end jeg eller Verten, der medgav os Heste og Vogn. En ung Knøs fik jeg altsaa laant hos en Vertshuusmand i Nærheden, og da Klodsen ligegyldig tog imod sine Skamflikker og saae paa, at hin satte sig paa Vognen for i hans Sted at kiøre, kunde jeg ikke bare mig for at sige ham: at man godt kunde kiende af dette hans Forhold, at han var en af de løbne Landeværnsmand; men dette lod ikke heller til at trykke ham synderlig. Jeg kom omtrent Kl. 8 til Billesborg, hvor jeg,

som jeg kunde vente af denne gode Familie, blev paa det giæstmildeste og venskabeligste modtagen, efterat jeg var bleven kiendt af dem, hvilket rigtignok i Begyndelsen havde sine Vanskeligheder i den daarlige Tilstand, jeg var, og mere liggende end siddende i Vognen paa noget Halm saae i mit øvrige Antog hel ukiendelig ud.

Dette var den vigtige anden Septbr., da de Engelske første Gang begyndte paa Kiøbenhavns Bombardering. Saa som Billesborg ikkun ligger omtrent 4 Miile i lige Linie sydvest fra Kiøbenhavn, og denne Stads Spiire, saavel som Friderichsberg, med gode Øine og især med Kikkert tydelig kunde sees over Kiøge-Bugt, som grændser tæt til Billesborg Hovmarker, kunde man høre ethvert Skud og tillige paa en Banke strax ved Gaarden ikke alleene see Raqvetterne, som Diævelen *Congreve* havde opfundet til dette Foretagende, men og den Ild, som samme Aften antændtes og slukkedes i Byen. Da Aftenen var bælmørk, og Vinden nogenledes mod os, blev dette Skuespil og denne Dondren saa meget mere tydelig og rædsom. Vi kunde ikke udholde dette længere, men gik hiem, forfulgte af den fæle dundrende Lyd og af de forfærdende, idelige Lynglimt, som forplantede sig i Luften til lige over vore Hoveder.

Vore Følelser vare i saadant Oprør, vor Medlidenhed saa opvakt og vor Forbittrelse mod de grusomme Engelske saa stoer, at vi næsten glemte Sengen, glemte vore egne Ulykker, som selv omgivne af disse onde Aander og allerede i deres Vold, for at tænke paa og at beklage vore lidende Venner og Medmennesker i Kiøbenhavn, tilbedende dem Held og Velsignelse, Mod og Standhaftighed, som nødvendig for at opnaa det gode Udfald, vi haabede. Om Morgenens tidlig vare vi igien paa Banken, som nu blev vort jævnlige afbenyttede Observatorium, uden at kunne øine nogen Ild eller høre noget Skud. Uvisse om vi turde udlægge dette til vor Fordeel eller til vor Skade, fik dog den Meening, der var vort Hierte meest behagelig, overhaand, fordie den Ild, Bombardementet om Aftenen tilforn havde anrettet, og som vi saae Raqvetterne immer rettede efter, jo igien saa hastig var slukt, og man kunde holde sig forvisset om: at Staden ikke overgav sig for en saa ubetydelig Ulykke. Saaledes trøstede vi os til om Aften, da Bombardementet igien begyndte og paa lige Maade vedvarede som forrige Aften, skiønt som det

syntes, mindre heftigt. Imidlertid saae vi nu Ild paa flere Steder, og denne Ild blev anden Dagen stærkere og stærkere. Den Beroeligelse, vi søgte i at antage dette for Forstæderne, som Kiøbenhavn mueligen selv havde skudt i Brand, var kuns saare svag, da Ilden den tredie Dag endnu vedblev, som det syntes, meere imellem Taarnene, og da Bombardementet atter denne Aften begyndte med megen Heftighed. Ilden udbredte sig nu meget stærkt, og Himmelen selv syntes at være antændt indtil hen over vore Hoveder.

Det var et frygteligt skønt Syn, som vi dog ikke længe kunde udholde, fordi vi tillige allerede anede det Paafølgende. Morgenen efter den 5. Septbr. savnede vi blant Spirene Vor Frues, og fik en sørgelig Bekræftelse derpaa fra Walløe Slotstaarn, hvorhen jeg strax tyede, for desto bedre at kunne bruge mine Øjne og Kikkerten. Under Landeværnets og General Castenskiolds Forfølgelse var ogsaa dette ærværdige Slot bleven hiemsøgt, og dets fredelige Beboere ængstede af et Detachement fiendtlige Jægere.

Man viiste mig endeel Riffelkugler i Murene omkring de Værelser, hvor Abbedissen sædvanligen opholdt sig, som disse nu meere overmodige Knægte af puur Kaadhed havde sendt fra Haven af, og som nødte hende at forlade Værelset, eller det just da dækkede Taffel, hvoraf de røvede alt Sølvstøjet, og efter endeel flere Excesser forsvandt de paa to nær, som beskienkede blev siddende tilbage i den saakaldte Slotskroe, hvor de, imedens Vert og Vertinde samt alle Huusfolkene vare flygtede eller forstukne, uophørligen ladte og affyrede deres Rifler op igiennem det gibsdækkede Loft. Jeg besaa Stedet og Loftet, hvor dette var passeret, og man fortalte mig den besynderlige Maade, hvorpaa der var bleven Ende paa dette for Slottet og hele Forstaden saa skrækkende Optrin. Ingen vovede at nærme sig Huset eller angribe disse Galninger af Frygt for Loftets Skiæbne, indtil en ung Bondeknøs, hvis Forældre boede i Nærheden, træder frem og ved sin kiække Adfærd og Opfordring faaer et Par af Gaardens Folk til at følge sig og med dem, skønt alle 3 ubevæbnede, træder rask ind i Stuen, griber hurtig Riflen fra den eene og dermed kløver hans Hoved, imedens de to andre griber den anden i Struben og halvqvalt kaste ham til Gulvet, hvor de traadte hans Hoved saalænge med Fødderne, indtil han formentlig ogsaa var død. Nu slæbte de begge

disse døde Kroppe ud til Slotsgraven og der med Steene nedsænkede dem, imedens den eene, efter Fortællingen, »endnu kvækkede«.

Saaledes kaldte man formodentlig dens uforstaaelige Sprog og Jamren, som ikke ret var stampet død, og nu først mærkede, hvad man videre foretog sig med ham. Siden, da Fienderne vare ude af Landet, tog man dem igien op og nedgravede dem et andet Sted, som man en anden Gang viiste mig, i Nærheden. Disse Ulykkelige, hvis gruesomme Medfart Tiid og Omstændigheder alleene kan undskylde, bleve aldrig siden efterlyst.

Ved min Tilbagekomst til Billesborg vare alle tænkende og følende Mennesker i en traurig Stemning, da Bombernes og Kanonernes Drøn endnu uophørlig vedvarede, og Røgen fra det ulykkelige Kiøbenhavn stedse blev stærkere og stærkere, uden at vi endnu, paa nogle opdigtede besynderlige Rygter nær, kunde faae en eeneste paalidelig Efterretning derfra; ikkun, da Skydningen om Aftenen ophørte, maatté vi slutte os til nogen vigtig Forandring: enten Stadens Indtagelse ved Storm eller dens eller Flaadens Overgivelse. Med Skiælven modtog vi en temmelig sikker Bekræftelse Dagen efter paa det sidste, og paa de græsselige Ulykker, Kiøbenhavn allerede havde udstaaet. Indtrykket, som denne fæle Bekræftelse imidlertid gjorde paa os, og Følelsen, den opvakte mod Op-havsmændene til disse Ulykker, og Tabet af Rigets Ziir og Selvstændigheds-Værn, vilde jeg forgjæves gjøre mig Umage for at beskrive. At dette stoere Offer var bleven nødvendigt, maatte vi vel formode, om vi end ikke saa ganske kunde fatte det. Endnu at ville haabe nogen gunstig Vending deri, saae vi var unyttigt, da Fienden ved hurtig Troppefordeling over hele Landet indtil dets Kyster ængstelig søgte at sikre sig en uforstyrret Bortførelse af sit saa lidet ærefulde Krigs-bytte. I nogle Dage efter Vaabenstilstanden var Kiøge og Kiøge-Egnen endnu opfyldt med fiendtligt Infanterie og Cavallerie; en Leir blev slaaget nærmere Ringsted, hvor General *Linsingen* tog Hoved-Quarteer. Imidlertid hørtes idelige Veeklager af Egnens Landboere, hvoraf mange ved denne Leilighed haardeligen vare blevne medtagne, i det Mænd og Karle, Heste og Vogne vare bortslæbte endog fra deres Høst-arbeide paa Marken for at bruges af Fienden, saalænge han behøvede dem til Transportering, uden at de Hiemmeværende

vidste, om de nogensinde saae dem mere eller ikke. En Bondedreng, som saaledes havde været borte i næsten 8 Dage med Heste og Vogn, uden at Husbonden i den Tid havde hørt noget til ham, førend han nu kom hiem, fortalte mig: at da det var bleven indbanket i hans Ryg: hvad *Vorwärts* og *Halt* betydede, var han, uden at kunne forstaae videre af denne Tale, kommen godt ud af det med Fienden, men maatte jage bandsat omkring med dem, stundom ogsaa for at hente plyndret Gods. Saaledes maatte han *vorwärts* med nogle ridende Husarerer, som aftvang Folkene paa Giisegaard, da Grev *Schack* selv var borte, endeel Sølvtoj, Penge og alle de kostbareste Vine, hvortil Drengen selv maatte hielpe at opbryde Kielderdøren og siden kiøre dem til Leiren, hvor man i hans Nær-værelse deelte Rovet.

Af slige Historier forefaldt der dog virkelig færre, end man skulde formode af en saa stor fiendtlig Armee i et fremmed overvundet Land, da man holdt meget stræng Krigstugt og haardt straffede Uordener, naar de bleve paaklagede. Et Beviis paa General Linsingens Aarvaagenhed, er det: at da Forvalteren paa Giisegaard for ham klagede over det Foranførte, blev alt det stiaalne Sølvtoi strax skaffet tilveje og tilbageleveret, og hvad der ikke kunde leveres in natura, saasom Vinene, erstattede med Penge. Paa en lige Klage eller Anmeldelse fra Abbedissen paa Walløe erholdt hun ogsaa ikke alleene sit Sølvtoi igien, men med dette fulgte saagar en Tobakspung og et gammelt Spil Kaart, der var stiaalet hos Forpagteren uden engang at være savnet eller anmeldt. Smaa Udplyndringer af de Gemeene paa Landeveiene under Paaskud af befalet Visitering kunde des uagtet ikke forebygges, og derfor forlod heller ingen paa den Tid deres Huse eller befarede Vejene uden yderste Nødvendighed.

Den ommeldte Foermands Karl, som havde været paa Løvenborg med Chirurgen *Græbell*, var imidlertid fra en anden Reise kommen hiem og nu opsøgte mig paa Billesborg, hvor han paa mit første ængstelige Spørgsmaal: om han havde hørt noget om Baronem, giver mig den glædelige Efterretning: at han velbeholden var kommen hiem til Løvenborg Morgenen efter den fæle 29. Augusti. Jeg greb Karlen til hans store Forbavselse om Halsen og kyste ham; gav ham alt, hvad jeg havde i min Lomme og foer ind med dette Budskab til den gode *Baastrupske* Familie, der inderlig og

rørte delte min Glæde, overbevist om: at Baronen ikke havde følt mindre varmt ved Efterretningen ved Græbell om min Frelse. I min første Beruselse syntes jeg nu at have alt tilbage, da denne Steen var lettet fra mit Hierte, jeg selv ogsaa var i Behold og samlet med den ogsaa for forloren anseete Karl og vore trende Heste, uden i Øjeblikket mere at tænke paa mit store, dog næsten uforvindelige Tab, mine 5000 Rdlr. og øvrige Savn af Klæder og Alt, som min Bagage indeholdt, der i den Egn næsten gjorde mig tiggefærdig. Jeg higede kun med usigelig Længsel efter Løvenborg og det i saa mange Henseender, men man fraraadte mig at drage bort endnu, især for Karlens og Hestens Skyld, som mueligen de imellem Kiøge og Ringsted streifende Husar-Patrouiller endnu kunde kiende og opsnappe, som jo engang var deres Krigsbytte. Endskiønt uden mindste Haab: nogensinde at faae mine tabte Penge igien, troede jeg dog at skylde mig selv: endnu inden jeg forlod Egnen, at gjøre nogen nærmere Eftersøgelse i den Henseende og Sagen meere bekiendt; overladende dernæst i Guds Haand, hvad Nytte og Følger det kunde have.

I Stiftsforvalterens Navn udstedte jeg altsaa Cirku-lærer til Omegnens Præster, Skovridere, Skovfogder etc., hvori jeg til Bekiendtgjørelse fra Prædikestolen og paa anden passende Maade saa omstændelig som mueligt havde beskrevet Pengene, Tiden, naar de vare tabte, samt nogenledes Skoven og Stedet, hvor det kunde formodes at være skeet, og derhos udlovede en Belønning paa 500 Rdlr., om nogen kunde bringe mig dem, eller sikre Oplysninger derom. Jeg drog selv til Lidemark (den Bye omtrent en Milsvei fra Billesborg, hvori vi vare blevne anholdte), geleidet af August og Informatoren paa Billesborg, den gode og flinke Hr. Mønster, som saa utrættelig og ufortrøden ved alle Leiligheder viiste mig sin Tienstvillighed og sit Venskab, for i Forening med dem og fornævnte Byes Beboere, som, da de vare af Stifts-godset, derom forud havde faaet Ordre, at gjøre en Rand-sagning fra det Sted i Skoven, jeg tilforn havde udmerket mig som gienkiendt, og i saa stor Omkreds, som jeg kunde formode at have vandret, førend Pengene savnedes, i Tilfælde at de paa denne Vandring kunde være tabte. Det tildrog sig dog min Opmærksomhed: at ikke en af Bønderne eller deres Folk, uagtet Ordren fra Stiftsforvalteren og Tilsigelsen.

af Sognefogden, ved vor Ankomst var tilstede, og uagtet der var lovet tilstrækkelig Betaling, dog viste saadan Ligegyldighed og Trævenhed, at jeg tilsidst baade maatte lokke og true, førend jeg hen ad Dagen fik en halv Snees Mand med mig, foruden min gamle Skovfoged og Forpagteren paa Lellinge, som ogsaa her viiste mig deres Velvillie. Imedens disse bleve samlede, tog jeg ind til Præstens, for at erfare Omstændighederne med de 2 Husarer, som forlode os for at gjøre en lille Plyndre-Visite der, førend de fulgte os videre, og hvorved de gave os den gode Leilighed til Friegiørelsen af deres Fangenskab. Præstens Kone — thi Præsten havde skiult sig og skiulte sig endnu hver Gang der kom nogen, af den Skræk, som disse Karle havde jaget ham i Blodet — fortalte altsaa meget omstændelig, hvorledes de vare komne i fuld Fiirspring med Pistolen i Haanden holdt for Præstens Bryst, først fordrede 20 Rdlr. og, da han nægtede at have nogen, tvunget ham til at oplukke sit Chatoul, som de selv randsagede, og skjønt de ingen Penge fandt deri, lode sig dog ikke nøje dermed eller med at tage hans gode Lommeuhr og give et gammelt elendigt og spoleret Uhr istedet; men fordrede bestandig Penge. Præsten listede sig bort og skiulte sig i Kornmarken, hvorfor de nu holdte sig til Konen, der hos Naboerne fik 16 Rdr. sammenskrabet, som de da toge til Takke med, naar hun tillige i en Hast kunde skaffe dem noget at spise. Stakkels Kone havde ikke anden Mad færdig, end Folkenes Middags-Velling, som hun, uagtet hun løb med et spædt Barn ved Brystet, strax selv maatte anrette og sætte paa Bordet for dem. Nu tvang de hende og en gammel Kone, som var i Huset og tilstede, at sætte sig hos dem og, saa hed som Vællingen var, at spise deraf først. Formodentlig havde den Gamles Ansigt noget jammerlig fordrejet sig ved den hede Vælling, siden den ene af Husarerne rakte sin Arm over Bordet og gav hende et saa vældigt Ørefigen, at hun faldt af Stolen, men maatte dog strax sætte sig igien og atter spise. Man forestille sig, hvilken Middag og hvilke Bordgiæster for de arme Fruentimmer! Madammen, en lille trind og snaksom Kone, fortalte tillige heel naivt og løjerligt, hvorledes den eene af disse Knægte løb efter hende i Køkkenet for at hylde hendes Yndigheder; men hun satte ham ganske artig Albuen for Bringen og modigen spurgte: »Hvad? Vil han ovenikiøbet saaledes fornærme min gamle

skikkelige Mand, hvad?« hvorved han skal være bleven grumme forskrækket.

Siden efter, da Gen. Linsingen trak sig mod Ringsted med Husarerne og Jægerne, strømmede endeel af disse ind i samme Præstegaard, hvor Konen atter ene maatte tumles med dem. En lille uanseelig gammel Mand i graae Frakke traadte til hendes Lykke just ind i Stuen, og da hun ansaae ham for en Dansk, foer hun ham om Halsen og skraalte: »For Guds Skyld, ræd mig dog for disse slemme Mennesker, da min Mand er borte«. Den graae Mand klappede hende venlig paa Skulderne, jog med nogle faae Ord alle ud af Gaarden og forlangte et Stykke Kridt, hvormed han skrev paa Porten: General Linsingen. Hendes Forundring herover blev naturligvis ligesaa stoer som hendes Glæde, da hun ingen af slige Giæster havde siden, og Linsingen, efterat have forlangt og faaet nogle Flasker Viin, som han selv var med at hente fra Gjemme-stedet og tog med sig, strax igien forlod Præstegaarden.

Da Linsingen forstod lidt af det Danske, og hun noget af det Tydske, saa kom hun godt ud af det med ham.

Vi satte os igien til Vogns og under Geleide af de nu samlede Mænd og Karle tog den samme Vei til Skoven som Baronon og jeg vare førte ad af Husarerne. Jeg kunde fra denne Side meget tydelig kiende Vejen og Situationen, og den hele Scene stod nu igien saa levende malet for mine Øjne. Randsagningen begyndte og vedvarede i en uophørlig øsende Regn, som jeg da maatte ansee som Aarsagen til: at ingen gjorde sig, uagtet mine Opmuntringer, nogen synderlig Umage.

Jeg hørte derhos meget ofte, i det alle skyndte sig at marschere: det nyttede slet ikke; vi finde vist intet, og især var een Mand paa det bestemte Foreningssted, nemlig hos min gamle Skovfoged, længe førend vi andre, hvilket rigtig nok forekom mig noget besynderligt, men uden at jeg dengang gjorde videre Reflection derover. Her skiltes vi ved vore Hielpere og droge sildig om Aftenen tilbage til Billesborg med end mere formindsket Haab om: at see mit Tab nogen-sinde opdaget; thi om Pengene nu ogsaa virkelig vare tabte i Skoven uden af nogen at være funden, maatte dog saavel Banco-Sedler som Obligationerne, som blot indsvøbt i noget Papir, i en saa lang Tid og i en saadan øsende Regn, som bestandig vedholdt i flere Dage, aldeles være blevne opløbdte uden siden at kiendes eller nyttes, om de end fandtes.

Forresten var mit Fangenskab, som jeg næsten kan kalde det paa Billesborg, i flere Henseender meget interessant; ikke alleene fordi de gode Mennesker jeg var hos, bidrog hvad der stoed til dem at opmuntre mig og gjøre mig mit Ophold der saa behageligt som mueligt; men tillige, fordi dette Ophold, saa nær Kiøge og saa kort efter den fameuse Bataille, forskaffede mig saa megen nøjere Kundskab om det Forefaldne og om alle de Anecdoter, der saa meget characteriserede vore Krigere: Landeværnet. Man forsikkrede: at saa usselt disse havde teet sig ved Affairen og ved Flugten, saa overmodige og friske havde især de Gemeene været forinden, saa at de allevegne næsten indjog mere Skræk end selve Fienderne. Disse fordrede vel Levnetsmidler, men lode sig nøie med, hvad de fik, og betalte i det mindste noget. Hine derimod fordrede ikke allene med Truen, men toge selv, hvor de kom og betalte Intet. De havde nemlig aldeles ingen Subordination eller Frygt for deres Officierer, og disse forstode ikke at behandle dem med Klogskab, eller vare tilladt at behandle dem med Strængthed. Dette tilskrev man fornemmelig som Aarsagen til den Mangel, de Flygtende og de siden løsladte Fange maatte lide paa deres Hiemvandring, da de ingensteds fandt Medlidenhed, men overalt bleve afviiste. Da det rygtedes paa Billesborg, at de Engelske havde nærmet sig Kiøge, og endeel af Landeværnet var udmarscheret imod dem, var nogle Ridende fra Gaarden udsendt for at bringe Efterretning om det Forefaldende; men førend disse endnu vare komne tilbage eller noget af Udfaldet bekiendt, kom en Landeværns-Captain (jeg troer *Lind*) farende til Hest og i fuld Gallop ind paa Gaarden, sprang af Hesten og ind i Stuen, hvor han, idet han kastede sig paa Sophaen og forlangte Caffé, udbrød pathetisk: »I dette Øjeblik afgiøres Danmarks Skiæbne«, men da han af de hiemkomne Ridende hørte, at de Engelske nu vare i Kiøge og mulig paa Anmarschen hid, tabte han Appetiten til Caffén, svingede sig med utroelig Lethed paa Hesten og foer igien afsted, Gud ved hvorhen, dog sikkert ikke til Kiøge.

Neppe var han borte, førend en ung Artillerist kom springende til Fods og bad om Skiul. Det nyttede ikke: at man forestillede ham den Fare, de her udsatte sig for, om Fienden eftersøgte og fandt bevæbnede Militære skiulte; det nyttede ikke, at nogle af Husets Fruen-

timmer og Pigebørn, som tyede ud i et afsides Bryggerhus, for at søge Skiul under nogle Borde og Trækar, og som han fulgte i Hælene, grædende bad ham: at han dog for Guds Skyld vilde forlade dem og som bevæbnet Soldat ikke søge Qvindeskiul.

Han blev, men under den Betingelse: at han i saa Fald maatte krybe ind i Bagerovnen. Man aabnede altsaa Laagen, Helten krøb ind med sin Rustning og bad, da man lukkede igien for ham, at man dog for Alting ikke maatte glemme ham, naar Faren var overstaaet. Imedens han saaledes sad, blev Gaarden rigtig nok omringet og opfyldt af en Afdeling Biergskotter og Jægere paa omtrent 1100 Mand, som var detacheret ad den Vei for at rense Skovene, imedens en anden Afdeling med Cavalleri og Feldstykker var marscheret ad Landevejen til Herfølge, hvilken Vei Generalerne Castenskiold og Oxholm egentlig havde valgt til Hovedretiraden, i hvorvel hundrede og hundrede Forvildede løb hen ad Skovvejene for at forstikke sig i Skovene, hvor en stor Del fandt deres Grave, da de fiendtlige Jægere giennemstreifede disse Skove og nedlagde alle dem de øinede, som Vildt.

Mange af dem, jeg troer henimod 70, bleve siden, ved Eftersøgelse, funden, og Dynger saae jeg selv hist og her i Skoven af bortslængte og samlede Geværer og Patrontasker, hvoraf næsten alle ikkun vare forsynede med 29 Patroner, da den tredivte sad i Geværet; en død Krop saae jeg endnu 8. Dagen efter som hændelsesvis opdaget i noget høit Skovgræs tæt uden for Gaarden. Han havde sat sig ved Siden af en Vandgrøvt og formentlig, skiult af Græsset, lagt sin Landeværnstrøje ved Siden, imens han havde gnavet paa nogle Been, der saa ud som Grisetæer, thi disse holdt han fastsluttet i den højre Haand, i det han laae næsegrus nedstyrtet i Grøvten. I Trøjen fandtes en tom Brændeviinsflaske, en lille Stump Ost og et Æble. Hermed skulde han da heller ikke have giort sine Fiender stor Skade, da han ingen andre Vaaben havde, hverken Gevær, Sabel eller Patrontaske. Næsten i Forraadnelse, kunde man ikke opdage, hvor han havde faaet sit Banesaar, dog rimeligvis bagfra efter Stillingen, hvori han laa.

Den fiendtlige Afdeling, som var kommen til Billesborg, gjorde Holdt og overnattede her til ikke liden Forskrækkelse for Beboerne, der som forhen meldt, vare skiulte, paa Stifts-

forvalteren selv, hans Kone og Informator nær, disse toge det rigtige Partie at blive tilstæde og at fremskaffe, hvad der blev fordret og Huset formaaede, især Caffé, Viin og Brændeviin, samt at anvise dem saa god Leilighed til Qvarteer som Huset formaaede. Paa denne Maade lykkedes det dem, at vinde Officiererne og at faae nogen Orden overholdt blandt de vilde Biergskotter og deres Qvinder, som nu begyndte at giøre Ildsteder omkring i og ved Gaarden, at stege Qvæg, som Forpagteren maatte levere af sit Hollænderi, at kaage og stege, at tage antændte Lys med sig paa de for dem bestemte Lofter og Lader etc. Ingen tillod sig dog at trænge ind i Husværelserne for Officierernes Skyld, og disse lode det blive ved: at rapse nogle Bøger, Landkort, Kikkerter og deslige som kom dem [for] Øjne. En af Biergskotterne fik sin Dristighed: at løbe ind i Køkkenet for selv at tage noget til sig, løjerlig betalt. Værtinden var just ifærd med at opøse et Fad Risengrød. Skotten snap Grydeskeen fra hende og slog en dygtig Skeefuld i Gabet, men som for heed, strax kom samme Vei ud igien. Nu greb han en Boutellie, som stod ved Siden, og i den Formening, at det maatte være Viin, løb dermed og satte den for Munden, for at afkiøle det forbrændte Gab; men at ogsaa denne Drik bekom ham ilde og foranledigede de hæsseligste Grimasser, kan man begribe, siden det var Soja.

Officiererne lode sig det imidlertid godt gefalde i Stuerne og drak en umaneerlig Hoben Caffé, hvori de, skjønt Caffen var vel forsynet med Sukker, dog brøde raa Honning og Vox, hvoraf de næsten alle vare forsynede med sammentrykte Klumper i deres Patrontaske eller Randsler. Da Verten maatte være omkring i Gaarden for at holde Øje med de Gemene, og Vertinden uophørlig lave Caffé til Officiererne, gjorde Mønster og en Mand fra Kiøge Honneurs i Stuerne. Denne Mand fortjener at kiendes nøjere. Han skal være bekjendt for en Stortaler eller hel Karl, hvor han troede at kunne være det uden Fare; men ellers en maadelig Helt. Da de Engelske som Seierherrer rykkede ind i Byen, havde han i sin Angst kastet sig paa sin Hest og forladt Huus og Hiem der for bedre at bevare sig her, men o vel her blev det lige galt, og han sukkede efter at komme bort igien; men man foreholdt ham: at dette neppe lod sig giøre uden Pas fra en af de herværende Officierer. Nu maatte han alt-

saa recolligere sig, for at opnaa sit Øjemed, nemlig: Passet. Han løb, som aandeløs, for hurtig at bringe Caffeen frem, immer med de dybeste Forbøininger og hver Gang med frytsom Stemme bedende paa Tydsk, i hvilket Sprog han gav sig Airs at have særdeles Færdighed: »Darf ik bitten um ein Pas nach mein Bulig in Kiøge!«

Alle lo, fordie ingen forstoed, hvad han saa tit og saa frytsom mumlede; men han tabte derfor ikke Taalmodigheden, vistnok vidende: at vil man have noget drevet igiennem hos store Overmænd, maae man fornemmeligen kunne godt bie, lumpent hykle og ækelt smigre. Da f. Ex. Officierernes Øjne faldt paa vore hædrede Søekrigere fra 2den April, hvis Kobbere hang paa Væggen, traadte han til, vendte Portraiterne om med Ansigterne mod Væggen og, med sin Næse fast mod Gulvet bevidnede dem i sit tydske Sprog: »Nu bist wir alle Englischer!« »Nei holdt, Nar!« sagde den flinke *Mønster*, som just var til stede og ærgrede sig over denne Scene; »wir bist noch nicht alle *Englische!*« skiød Uslingen tilside og vendte Portraiterne hastig om.

Da de Engelske om Morgenen marscherede, tog een af Officiererne hans Hest i Stalden og hans Façon, red bort derpaa, uden at der var vanket noget Pas til hans »Bulig in Kiøge«, som imidlertid meget var ruineret og plyndret, hvilket slet ikke gjorde mig ondt at høre eller see, siden han var saadan en Stymper, tillige ugift og velhavende. — Den Orden, som ogsaa her blev holdt med Reenlighed og deslige blant Tropperne, kunde man ikke noksom rose. Aarle om Morgenen begyndte de denne Vaskning og Renselse ved alle Vandsteder og i alle Kroge i og ved Gaarden, hvor der endnu laae Smaadynger af Biergskotternes gamle Skoe og skidne rudrede Halvstrømper, som de havde omskiftet med nye og reene.

Førend Afmarschen vare de nogle Gange samlede compagnieviis, først for at blive efterseete, hvad Reenlighed angik, dernæst for at fremviise deres Skrivtavler eller Dagbøger, hvori man paa en vis Tid saae dem næsten alle occuperede med at gjøre deres Antegnelser. Saadan militair Orden var vist i mange Henseender saare følgeværdig.

At de endnu frygtede for Hinterhold af Landeværn eller de af dem forhadte og navngivne »Pigleute« (Kystmilicen) skulde man tydelig kunde spore af deres Bevægelser og

Spørgsmaale, og hvad Begreb de gjorde sig om disse Pigleutes Vaaben, var følgende et Beviis paa. I et Sidehuus ved Gaarden var endeel Brandsager hensatte, henhørende til Gaardens øvrige Brandredskaber. Endskiønt 6 til 8 Alen lange, med forholdsmæssig Jernkrog og Spids, ansaae de dem dog for saadanne Vaaben, og det var ikke uden Vanskelighed ved at betegne deres Brug og fremføre Sprøiterne, at deres Sønderslaaelse blev forebygget.

Havde de Engelske vidst, hvorledes Kystmilicen var organiseret, og at de, som frivilligen havde fulgt General Castenskiold og Landeværnet, neppe vare komne Kiøge paa 2 Miil nær, førend de allerede vendte hjem igien, uden at have seet en eneste Fiende, behøvede de ikke at nære nogen Frygt for disse; men saaledes gik det da endelig ogsaa med Hovedstyrken af selve Landeværnet. Af troværdige civile Øjenvidners Beretninger, som af Nysgierrighed havde været med fra Affaires Begyndelse og indtil Retiraden, uddrog jeg nogenledes følgende Resultat. At *Wellesley* var passeret Skillingskroen, omtrent en halv Miil fra Kiøge, og *Linsingen* endnu nærmere fra den anden Side, uden at General *Castenskiold*, som da havde sit Hovedkvarter i Kiøge, vidste eller mærkte det, paastode alle. Jeg hørte selv en Skovfoged fortælle: at han var den første, som [havde] givet Generalen Vink om, at de Engelske, saavidt han skiønnede fra en Banke, vist var i Anmarsch. General-Major *Oxholm*, som i forceret Marsch heele Natten nyelig var ankommen med de Lollandske Landeværns-Batailloner, bestaaende af Mennesker, som man paa en Maade med Magt havde tvunget til at forlade deres eget Land, det de forment sig alleene bestemte til at forsvare, maatte nu først rykke ud, tillige med de nærmest omkvarterede Siællændere; dernæst Castenskiold selv med sine Ryttere, nogle Husarer og Landeværns-Cavallerister; da Resten eller Styrken af Landeværnet, som cantonnerede i Bondebyen paa næsten en Miils Omkreds, umelig kunde blive samlet saa hurtigt, og blev det heller ikke paa den søndre Side af Kiøge, førend alt paa nordre Side var forbie.

Lollænderne og de faa Siællændere, som vare ude, bleve opstillede imellem Kiøge Mølle og nogle længere frem liggende Huse i 3 Colonner, hvoraf den høire støttede sig til Stranden eller Kiøgebugten. Castenskiold skal med sine Ridende sidst være ankommen, og efter ham endeel af Kiøge

Indvaanere og andre Nysgierrige til Hest. Da ved Attaqvens Begyndelse en Cartetsche Kugle slog ned foran Lollikerne, vendte disse sig først og løb. De andre vare da ikke at holde. Da nu de bageste saae denne Maneuvre, skal følgerigen først de nysgierrige Ridende have retireret til og igiennem Kiøge, efter dem Castenskiold med sine Ryttere og sit ridende Landeværn, efter ham Hovedstyrken og Landeværnet med Bagage, som nu var samlet sønden for Kiøge, tæt ved Byen og paa den anden Side af Broen over Aaen, som løber der forbie og ind i Stranden; efter dem Oxholm med saa mange af hans Lolliker, som holdt Stand, alle ad Herfølge. Paa denne Flugt var det, at over 80 bagfra blev saarede, over hundrede dræbte, og henimod 2000 fangne, imod at de Engelske neppe skal have havt 20 Dræbte og Saarede; men dette skal blot være efter deres eget Angivende, da ingen af deres Døde eller Saarede blev bragt til Kiøge, undtagen den før meldte Lieutnant Jansen.

Nu laae rigtignok omtrent en Snees Mand paa Lazarethet; men disse udgave mere for blot at være syge af den lange Søefart. Man kunde umelig troe andet: end at Castenskiold aldeles maatte have tabt sin Fatning, da han ellers paa den søndre Side af Kiøge og den anden Side af Aaen og Broen, hvor Hovedstyrken af Landeværnet stoed, formentlig kunde have gjort en ypperlig Modstand, da hans Position her næst den ved Kirkerup kunde have været særdeles god. Han kunde i det mindste nogen Tid have dækket Landeværnets mere ordentlige Retirade. Jeg besaae Situationen og syntes det samme; men hvo drister sig, som ikke er kyndig Militair eller indviet i Krigskonsten, til at dømme herom? Maaskee kom Linsingens Husarer, som faldt ind fra Byens vestre Side, ham for snart i Hælene?

I det mindste lader det meget rimeligt, siden han neppe vidste noget om denne Generals Ankomst og Bevægelser for at falde ham i Ryggen. Denne Uvidenhed af en General, naar den er en Følge af Forsømmelse og Ligegyldighed med Forposter, Patrouiller, Speidere etc., synes utilgivelig, om man ogsaa kunde undskylde det øvrige. Rigtig nok skal han efter Manges Sigende have det stærkt med Syner og Aabenbaringer, liig *Swedenborg*, men disse burde han ikke eene have forladt sig paa denne Gang. Man fortalte: at da alle Chirurgerne vare ankomne til Kiøge, havde han dem en Dag

samlede og gjorde dem det Spørsmaal: hvor mange Saarede, i Tilfælde af et Slag med de Engelske meente at faae? De tav længe og saae paa hinanden. Endelig tog een Ordet, for ikke at blive Svar skyldig, og meente: at de vel sagtens fik nogle hundrede. »D— b— mig, over 1500 skreeg han, i det han drejede Hesten og i fuld Galop red fra dem. Da han og Oxholm vare komne til Herfølge med den eene Engelske Afdeeling i Hælene, skal den sidste have proponeret ham: at gjøre Holdt her med det Mandskab, de havde med sig, for at standse Fienden eller i det mindste endnu at gjøre, hvad de kunde, siden især Kirken og Kirkegaardens Beliggenhed paa en Bakke frembød en god Leilighed dertil; men han svarede blot: »Gjør som De vil« og foer afsted med alt, hvad der kunde ride, ad Møen til, ladende Oxholm i Stikken. Nu plantede denne en Fane paa Kirkemuren og derved samlede saa mange, han kunde faae, paa Kirkegaarden til sig; men Antallet var for lidet, og Kirkegaarden for omringet, at han maatte bukke under. Jeg tog selv dertil, for nærmere at erfare, hvorledes det var tilgaaet. Man viiste mig et lavt Vænge paa den nordre Side af Kirken, hvor de Engelske først havde begyndt at fyre med Musketter, hvoraf endeel Kugler saaes i Kirkemuren; men Ringmuren var her et godt Brystværn, og Kuglerne gik for høit, men imidlertid var Møllebakken paa den sydøstlige Side af Kirken besat af de Engelske og deres Feltstykker, der anbragtes og brugtes med saa megen Virkning, siden de kunde bestryge det meeste af Kirkegaarden, at Oxholm saae sig nødt til at sende en Parlamentair for at overgive sig. Da denne, en af Landeværns-Officiererne, hverken var forsynet med Trompeter eller noget ret synligt Parlamentær-Tegn, blev Fienden ved med at skyde, endogsaa efter ham, og han maatte kaste sig ned i en Grøvt, imedens man bestormede Kirkegaarden, hvor nu adskillige Landeværnsmand faldt eller bleve saarede. Her var det, at den unge Baron Wedell blev hugget over Armen og hesselig fortraadt af en Husarhest. Her var ogsaa Hovedet saaledes blevet giennemkløvet paa en Landeværnsmand, at da man begrov ham, maatte man først samle eller sammelægge hans For- og Baghovede.

Oxholm med de øvrige maatte give sig til Fange, og nu huserede Sejerherrerne forfærdelig i denne Bye og især i Præstegaarden, hvor man skiød omkring i Gaarden og i

Husene efter de flygtende, som her vilde skiule sig. Det skal have været en gruelig Scene og et fælt Syn at see: hvorledes man trak de arme Landeværnsmand ud af Stænger og Lofter ved Haaret og ved Beenene for at mishandle eller bortslæbe dem. Ens Liv blev reddet af den behiortede Præstekone, Provstinde *Tønnissen*, som, i det hun, ved Siden af en fiendtlig Soldat, saae ham lægge an paa en Landeværnsmand i Gaarden, tog ham ved Armen og i det hun paa Fransk, som hun forstoed noget af, bebreidede ham den Grusomhed at dræbe en Overvunden, drejede Skuddet af. Efterat Fienden havde ruineret og plyndret endeel i Byen og i Præstegaarden fortrak de med deres Fanger, og de forfærdede Beboere krøb igien frem af deres Skiul for at drage Aande. Hermed endte sig dette hele navnkundige Slag og videre Blods Udydelse, da Castenskiold over Kallehaage Færgsted lykkelig var kommen til Møen med sine ridende Flygtninge uden at de Engelske kunde indhente ham eller komme derover, da han havde taget alle Fartøjer med sig til den anden Side.

De Engelske overstrømmede nu som Sejerherrer heele Landet, og man var ingensteds, især i denne Egn, roelig for Marodeurer, som bevægede mange Herregaarde til at forskaffe sig imod dyr Betaling *Sauve-Garder*, bestaaende af een eller to Husarer eller blot *Placater*, underskreven af en eller anden Høistcommanderende og opslaaede paa de yderste Porte. Derved vare de gode Herskaber sikkrede, medens deres Godser og Bønder maatte bøde for det, thi disse havde ingen anden *Sauve-Garde* end Bindehunden, der kuns lidet kunde beskytte dem paa den Tid. Jeg ængstedes nu meget for *Løvenborg-Egnen* og *Løvenborg*, som jeg ikke havde hørt eller kunde faae at høre det ringeste fra, siden jeg talte med Foermandskarlen; og kunde umuelig opholde mig her længer. August med Hestene lod jeg for det første blive tilbage, og den tiende om Eftermiddagen forlod jeg med inderlig Taknemmelighed mine gode, omhyggelige og giestmilde Venner, og kom med en Bondevogn om Aftenen til Juellund, hvor jeg laae om Natten, og anden Dagen med Forpagterens Befordring kom i en vedvarende øsende Regn over *Giisegaard* til Ringsted. Begge Steder hørte jeg, hvad ogsaa de paa denne Tid havde udstaaet, blandt andet den før omtalte Plyndring paa *Giisegaard*, hvor dog neppe dette var skeet, dersom Forvalteren og hans Kone ikke havde anseet

det forsigtigst, da Husarerne kom farende ind paa Gaarden, at skiule sig i Skoven og lade deres Giemmer, efter at det Vigtigste var udtaget, staae aabne, for ikke at faae Møblerne spolerede. Det var altid Tilfældet, at hvor Verten selv eller Vertinden ikke vare tilstede, ansaae de Ævret som opgivet, uden at nogen Frygt for at blive skudt eller angivet holdt dem i Tømme. Alle, som øjensynlig havde lidt noget paa denne Tid, fandt dog nogen Trøst i at fortælle det og at møde nogen Deeltagelse af andre; men dette var ikke mit Tilfælde. Mit fæle Eventyr og betydelige Tab, vistnok det betydeligste, nogen privat Mand uden for Hovedstaden havde lidt, syntes ikke ret at opvække nogen Deeltagelse, fordie ingen kunde fatte: at jeg havde saa mange Penge, og hvi jeg havde taget dem med mig paa en saadan Reise. For altsaa ikke at blive anseet som Løgner eller Praler, maatte jeg høre paa andres Ulykker og sukkende tie med min egen. Ved Middagstid ankom jeg til Ringsted, der nu var propfuld af Fiender til Hest og til Fods, som forlangte Qvarteerer hos Indvaanerne. General *Linsingen* havde sit Hovedkvarter paa Postgaarden, der saaledes myldrede af fiendtlige Officerer i mangehaande Uniformer, og af dem var saa opædt og opdrukket, at det ikke var for mig at tænke paa Mad eller Drikke; dog fik jeg med Besværlighed lidt Viin, som den første jeg havde smagt i lang Tid. Den gav mig Mod til ved en Husar selv at lade mig melde hos *Linsingen*, for, om det ogsaa skulde være mueligt for mig, ved hans Assistance at faae nogen af mine Penge igien, saafremt de vare faldne i Husarernes Hænder. Jeg havde her den lille gamle Mand i den graae Frakke for mig, som, da han meget opmærksom havde hørt Anledningen til mit Besøg, ret godmodig og oprigtig forsikkrede mig om sin Bistand, naar jeg nærmere skriftligen vilde opgive ham alle Omstændigheder, i hvor vanskeligt det end var, lagde han til, at gjøre udfindig, hvilke af Tropperne, der paa den saa alvorlige Dag og Tid havde været paa det Sted, og i al Fald, at opdage Pengene hos dem. Min Vogn, som jeg havde bestilt paa Rullen, holdt nu for Døren. Efterat jeg havde erkyndiget mig om hin Karls Skiæbne, som førte os i Skoven og erfarede: at han lykkelig var kommen hiem, men hans Heste og Vogn ikke, som endnu vare i de Engelskes Vold, rullede jeg afsted, og den 11. Sept. henimod Aften kom til Løvenborg. Hvor glad blev jeg ikke, da Al-

ting her var ved det Gamle eller i god Behold, uden at endnu en eeneste fiendtlig Mand, skjønt der kom nogle hundrede i Holbek, havde været seet; og da ingen vidste, hvad der var hændet mig siden Græbell kom hjem, til hvilken Tid man sikkert troede mig i den anden Verden, som skudt af Husarerne, opvakte min Ankomst nogen Forundring og Nysgierrighed. Ethvert Ansigt, som syntes fornøjet ved at see mig igien, var mig fuld Belønning for mine Besværligheder og mit Uheld, som endnu var ubekjendt. At August og Hestene ogsaa vare i Behold, var meere, end Baronens ventede, og nu fik jeg efter i Korthed at have [fortalt] mine Hændelser, den saa længselsfuld ventede Underretning om hans, siden vi adskiltes i Skoven.

Det vides alt, at Kusken og han sprang af Vognen til høire Side, hvor Skoven strakte sig mod Kiøge, hvortil det ogsaa var hans Hensigt, om mueligt at komme. Paa hans Flugt i Skoven hører han Husarens Carabinskud og troede det ufeilbarligen at gielde mig, som han saaledes ansaae, lige til Græbells Ankomst, for skudt. Et Huus, han siden antraf i Skoven, tyede han til for at blive videre veiledet; men at det ikke var min gamle Skovfoged, her boede, hører man strax, naar han ikke engang tilstodes Adgang i Huset, end sige, gaves Veivisning, men bortviistes, og maatte vandre videre frem efter eget Tykke. Nu stødte han paa 11 fra den adsplittede Armee ved Kiøge hiemflygtende Landeværnsmænd, hvoriblandt nogle af hans egne Bønder og med dem, da han erfarede Aarsagen til deres Flugt, gjør Partie hiemad til Fods over Svenstrup, Skioldnæsholm og Merløse, efter at have med disse Mænd overnattet i Skoven indtil Dagens Frembrud, og kom saaledes paa anden Dags Morgen lykkelig til Løvenborg, hvor vore Hændelser og min Død da blev bekjendt og i Hast udbredt over hele Egnen. Vi glædede os ret i disse første Dage ved saa lykkelig at være samlede igien, og denne Glæde vilde have været større, naar ikke Tanken om det jeg havde mistet, stundom nedtrykkede mig noget. Saaledes var altsaa den Kiøge-Reise overstaet, der maaskee har givet Anledning til ufordeelagtige og vrang Domme, men som jeg dog aldeles hæver mig over, for medelst min egen Bevidsthed: at min Hensigt var lige saa god og patriotisk, som vor Beslutning var *dristig* og *rask*, uden at vi kunde forudsee eller forebygge et saa maadeligt Udfald.

En Landskabsmaler *Mejer*, som havde været i Fyen, men paa sin Tilbagereise til Kiøbenhavn, hvor han var bosat med Familie, havde hørt i Roeskilde: at Stadens Porte alt vare lukkede og derfor tyede hen til Løvenborg, hvor han saalænge havde været i en bedrøvelig Uvished om hans Bopæls og Families Skiæbne, besluttede nu sin Indreise den 15. September, og Baronen og jeg fulgte ham for at see Byens Tilstand.

Ved Lindenberg Kroen saaes nogle Vedetter, og en halv Mil fra Skomager-Kroen en Feldvagt tæt ved Landevejen. Disse Forposter skulde formodentlig dække Armeen fra Cal-lundborg Kanten, hvorfra saavel som fra de øvrige Overfarter de frygtede at blive foruroliget. Reisende opholdt de sielden i denne Egn, saa vi uden Uleilighed kom til og fra Byen. Artilleriparken, som hørte til det i Egnen af Lethrabort og Ousted cantonnerende Hovedcorps, var ved Svogersløv, og i Roeskilde laae et lille fiendtligt Corps under Baron *Ompeda*. Synet af Byens ruinerede skønne Forstad og afbrændte Gader; den skønne Fruekirke nedstyrtet i Gruus; de traue-rige Mennesker, som stille vandrede om paa Gader og Plad-ser, og de Saarede paa Hospitalerne indgiød os de smerteligste Følelser, og vi bleve bittre ved at see de fiendtlige Officerer vandre om i Staden, ved at betragte deres Vagt ved Fride-riksberg, deres Batterier ved Ladegaarden og Svanemøllen, men allermeest ved at see dem lægge en profan Haand paa vore skønne Skibe og at drage dem ud af den fredelige Havn. Den 18de kom vi tilbage til Løvenborg, hvor jeg den 21de næstefter om Aftenen meget behagelig blev over-rasket af min Ven Hr. *Mønster*: med et Brev fra Stiftsfor-valteren og en forsegleet Pakke, der til min ubeskrivelig store Forundring og Glæde indeholdt min tabte Obligation til Beløb: 2400 Rdr., som samme Dag ham overbragt af en Gaardmand ved Navn Anders Hansen i Lellinge Bye, hvis Børn havde fundet den i samme Skov, hvor disse og Pen-gene formentes at være tabte. For selv at see min Glæde over denne Opdagelse, der kunde leede til videre, og for tillige at dele den med mig, havde den gode Mønsted strax sat sig til Hest og meget hastig tilbagelagt en saa lang og ham ubekjendt Vei i en fremmed Egn og i det slemmeste Regnskyl og Søleføre. Med Obligationen var tillige funden det Brev aabent, som jeg havde med fra Byefoged Huusher

til General Castenskiold; men mit eget Brev og Pengene derimod ikke. Nu havde jeg naturligviis ingen Roe paa mig, førend jeg igien kom til Billesborg for, efter et saadant Spoer, at gjøre videre Undersøgelse. Dette iverksatte jeg nogle Dage efter og fra Billesborg tog med *Mønsted* til Børnene i Lellinge, som forklarede: hvorledes de en Søndag Eftermiddag (mærkeligt nok samme Søndag Eftermiddag, som min første Efterlysning var bekiendtgjort af Prædikestoelen) havde, ved at plukke Nødder i Skoven, funden nogle trykte Papirer løse liggende ved en Busk, og da de saae saa nye ud, bragt dem hiem til Faderen. Han ansaae dem for Aviser, smed dem op paa en Hylde til videre, og der laae de, imedens han gjorde en Reise til Kiøbenhavn og til han siden efter hans Hiemkomst en Dag kom paa Tale med Degnen derom. Denne formodede rigtig, at det var meere end Aviser, og henviste ham altsaa dermed til Præsten, som igien henviiste ham til Stiftsforvalteren. Da jeg med temmelig Vished kunde uddrage af de, hver for sig examinerede Børns Udsigende, at virkelig intet uden bemeldte Obligation var funden ved den Leilighed, lod vi dem følge med i Skoven for at viise os Finde-Stedet, som de ved en Skuure i et Træ havde udmerket sig, og som jeg nu atter gienkiendte nogenledes at være der, hvor jeg først undløb, men da her ikke fandtes ringeste Spoer af videre, end allerede var fundet, faldt det heel begribeligt, at Fienden havde beholdt Pengene, men slængt Obligationerne bort; dog sikkert ikke førend nogen Tid efter, da de ellers, som saa løst henkastede, enten før maatte være bleven observerede, eller have lidt mere af Regnen. Jeg iilede nu med at gjøre dette bekiendt i Omegnen og paa nye under Stiftsforvalterens Haand at faae efterstaaende Circulaire udstedt:

»Ligesom man allerede har været saa heldig, af de forhen efterlyste og i Krageskoven den 29. Augusti sidstleden tabte Penge og Obligationer, at have erhholdet de sidste, saaledes haves der ogsaa af Tiden, Stedet og Maaden, hvorpaa disse Obligationer ere fundne, fuldkommen Vished om: at saavel Pengene som Obligationerne strax ere fundne, men siden, i Anledning af den skeete Tillysning, igien henslængte paa det Sted i Skoven, i Nærheden af Peder Hemmesens Skovfogedhuus, hvor de, efter forrige Tillysning formodedes at være tabte og altsaa tillige fundne. Da nu dette fremdeles giver Forvisning om: at Finderen har været en Mand i Nærheden, som har kiendt Skoven, og som enten har tilbageholdt Pengene og vore savnede Breve til General Castenskiold eller henkastet

samme paa det andet Sted, hvor Pengene og dette Brev mueligen endnu kunde findes, saa skulde jeg atter herved tjenstligst have D'Hrr. Sognepræster her i Omegnen anmodede: at de endnu engang, saavel af Prædikestolene som paa anden best passende Maade, eller ved kraftige Opmuntringer og Formaninger, bidrage til dette betydelige Pengetabs videre Opdagelse og Eftersøgelse, med Tilkiendegivende for Soggenes Beboere: at de ikkun, ved at lægge Skiul paa Pengene, ville skade og ødelægge Ejeren uden at kunne gavne sig selv; da Nummerne paa Banco-Sedlerne ere overalt, saavel i Kiøbstæderne som paa Landet bekiendtgjorte, og Sedlerne altsaa ikke, saalænge Ejeren dertil lever, ville kunne bruges og benyttes; at Finderen derfor vilde have langt større Gavn og Velsignelse af den for Opdagelsen udlovede Belønning, istedet for at leve i bestandig Frygt: at hans Udaad, som dog vist tidlig eller sildig skeer, vil komme for Lyset og paadrage ham hans Medmenneskers Foragt og Lovens Straf. Skulde altsaa nogen retsindig Mand endnu kunde finde og til mig aflevere Pengene, kan han, foruden den udlovede Belønning, vente sig, om han forlanger det, sit Navn strængeligen skiult; hvilket ogsaa forsikres den, som, imod en passende Belønning, underhaanden vil give mig nogen Oplysning, som kunde leede paa Spor efter Pengenes Finder og Ihændehaber.«

Dette blev tillyst om Søndagen den 27de Spt., og den 30te forlod jeg igien Billesborg, overladende Følgerne deraf i Skiæbnens Haand. Ved min Ankomst om Eftermiddagen til Ringsted, træffer jeg hændelsesvis Byefoged Huusher, som gratulerede mig til de fundne Obligationer, men spurgte mig derhos: om jeg ingen Mistanke havde til nogen i Særdeleshed, hvad Pengene angik, som f. Ex. den Foermandskarl, der var løbet fra os i Skoven.

Han faldt mig allermindst ind, da han var løbet fra Vognen og ind i Skoven længe forud mig, og da jeg tillige ansaa ham for altfor frygtsom en Stymper til at kunne opholde sig ret længe i Nærheden af den Fare, han saa hurtig undflyede. Imidlertid havde Byefogden Anledning til sit Spørgsmaal, siden Karlen fra hans Hiemkomst af paa engang var bleven meget studs mod Husbonden, havde talt om at forlade ham og fæste Gaard, samt tillige skulde have havt en 100 Rds. Seddel hos sig, som usædvanlig, da han var gift og meget fattig. Jeg studsede naturligvis herved, og min Mistanke mod denne Karl vaagnede fuldkommen, da han om Eftermiddagen kom hiem fra en Reise, og idet han kørte forbi Postgaarden og blev mig vaer i Vinduet, drejede Ansigtet fra mig for ikke at kiendes, da det naturligvis ellers maatte have interesseret ham, at see og tale [med] mig efter

vores underlige Skilsmisse. Jeg blev nu Natten over i Ringsted, og efter hemmelig Aftale med Byefogden blev Karlen den næste Morgen overrumplet med følgende Politie-Forhør:

»Anno 1807, den 1ste October, blev i Byefogdens Huus, efter at det var kommen ham for Øre: at en Vognmandskarl heraf Byen, der er bekjendt for langt fra ikke at være formuende, førend Bataillen den 28. eller 29de August sidst ved Kiøge, havde ladet vexle fleere 100 Rdlrs. Banco-Sedler, og det tillige var bekjendt: at han havde befordret Hr. Baron Løvenskiold med flere herfra imod Kiøge, og at disse vare frakomne nogle 1000 Rdr., saa og, efter Anmodning af Hr. Agre, der har fulgt med Baron Løvenskiold paa ovenmeldte Reise, den 30. Sept. d. A. anstillet Forhør over bemeldte Vognmandskarl i Overværelse af Politiebetient Søren Johansen og Frits Huusher, hvor da fremstod bemeldte Karl, der navngiver sig *Christen Larsen*, der paa Tilspørgende forklarede saaledes: 1) Hvorledes er hans iværende Forfatning? Svar: Han er fattig og har ikke videre, end hvad han skal fortjene ved Arbeide. 2) Er han givt, har han Børn og hvormange? Svar: Ja og har 2 Børn. 3) Hvor gammel er han? Svar: Omtrent 30 Aar. 4) Tiener han som Vognmandskarl, og hvorlænge har han tient i denne Egenskab? Svar: Ja, og har tient i denne Egenskab i 3 Aar, sidst hos Smeden *Mogens Lassen*. 5) Har han Huus i Fæste eller hvem boer han hos? Svar: Han har ikke Huus i Fæste, men boer som Indsiddet hos sin Fader Lars Jensen's Huusmand i Beenløse. 6) Hvor er han født og hvor er hans Forældre? Svar: Han er født i Beenløse af Faderen Huusmand Lars Jensen og Hustrue. 7) Har han arvet Midler, hvormange og naar? Svar: Nei, har aldrig arvet Midler. 8) Kiørte han den 28. August sidst herfra for en Baron Løvenskiold med Følge for at skulle til Kiøge til den danske Armee, og hvad hændtes paa Vejen dertil? Svar: I Skoven imellem Lidemark og Lellinge blev de Reisende antastede af 3 Engelske Husarer; men da de kom noget ind i Skoven, red de tvende tilbage ad Lidemark til; men den tredie fulgte med Vognen, og da den kom lidet længere frem, vilde de tvende Reisende fyre paa den ene Husar med Pistoler, som de vare forsnyede med, Hestene rendte derpaa løbske, og Inqvisiten, saavel som de Reisende sprang af Vognen. Inqvisiten gik derpaa ind i Skoven, men gik tilbage igien til et Huus, der ligger ved samme, for at efterspørge Vognen og Hestene, hvor han fik Svar paa: at Husarerne havde bemægtiget sig Vognen og tvungen Manden der i Huset til at kiøre for sig op imod Byen, indtil de havde truffen en yngre Mand, hvilken de da ligeledes havde tvungen til at kiøre Vognen, og lod den gamle gaac. Husets Navn eller den gamle Mands Navn veed Inqvisiten ikke, men han kan godt paaviise samme, naar han var der paa Stedet. Efterat Inqvisiten saaledes havde forladt Vognen og vilde igien gaac hen for at opsøge samme, fulgte en Mand og en Kone fra et andet Huus paa denne Side Skoven med Inqvisiten indtil det først meldte Huus, hvor Heste og Vogn vare blevne anholdte. Inqvisiten blev derpaa gaende i Skoven den gandske Nat indtil næste

Dags Morgen, da han satte Vejen ad Hundeøre og lige til Ringsted. 9) Har han her ladet bytte Banco-Sedler, 100 Rdr. eller 50 Rdr. Stykket, siden han hiemkom fra denne Reise, hvormange og hos hvem? Svar: Ja, har ladet bytte en 100 Rdr.-Seddel og en 50 Rdr.-Seddel, den første i Roeskilde, da han kiørte sidste Reise dertil, og den sidste hos Søren Hansen her i Byen. Fleere har han ikke ladet bytte. 10) Hvad hed den Mand og Kone, som fulgte med ham fra sidstmeldte Huus og dettes Huuses Navn? Svar: Han veed ingen af Deelene. 11) Har nogen Mand eller Kone paa denne Reise eller Omvandring i Skoven leveret ham Penge eller andet til Forvaring, eller hvorledes er han kommen i Besiddelse af disse nu ommeldte, af ham byttede 150 Rd. Svar: Den 29. August om Morgenen kom han i Følge med en Mand og en Karl fra Kirkebyen, hvis Navn han ikke veed, men Mandens Gaard ligger strax ved Kirken, og Inqvisiten kiender nok Manden, naar han seer ham, og han formeener Byens Navn er Lidemark. I Forening med disse fandt Inqvisiten i en Brevpakke nogle Penge, hvilke de Medfølgende sagde, udgiorde et Par Tusinde Rigsdaler, inde i Skoven, som han formoder var i den Omegn, hvor Inqvisiten tilligemed de tvende Reisende havde forladt Vognen. Inde i Skoven deelte de Pengene imellem [sig], og Inqvisiten bekom til sin Part, som de sagde, 500 Rdr. Sidste Søndag kom den bemeldte Mand fra Lidemark til Inqvisiten her i Byen og forlangte de Penge tilbage, hvilke han havde bekommet af de fundne, hvilke Inqvisiten ogsaa tilbageleverede ham her uden for Byen paa Marken, uden at nogen saae det; men Inqvisiten beholdt dog de 150 Rdr., hvilke Inqvisiten havde ladet bytte, da Manden, som imodtog de andre, ikke vilde modtage disse, fordi de vare omvexlede i Smaasedler. Aarsagen, hvorfor han nu forlangte Pengene tilbage, foregav Bonden at være: fordi der var bleven spurgt om disse Penge, og nu vilde han oplyse samme. 12) Har Inqvisiten anmeldt for nogen Øvrighed enten her paa Stedet eller under den Jurisdiction, hvor Pengene ere fundne: at han med de flere havde funden ommeldte Capital? Svar: Nei. 13) Hvorfor er saadant ikke skeet? Svar: Fordi, at naar der var bleven lyst efter disse Penge, vilde han sige, hvor de vare. 14) Da han kom hiem fra den ommeldte Reise, havde han da ikke en Pakke med sig, og hvad var i den? Svar: Nei. 15) Hvor er de 150 Rdr., hvilke han har byttet af de af ham med de flere fundne Penge? Svar: De ere hieppe hos hans Kone i Kisten. 16) Er hans Kone vidende om: at han havde funden disse Penge, og Omgangen dermed? Svar: Nei. — Da de oplyste Omstændigheder tilfulde lode formode: at disse fundne Penge ere Requirenten til Forhøret tilhørende, saa blev Forhøret udsat til nærmere Aftale mellem Vedkommende, og Inqvisiten paalagt Arrest og indsat i Byens Arrest indtil videre.

1) Anno 1807 den 1. Octob. indfandt Politimesteren sig i Beenløse paa Christen Lassens Boepæl hos hans Hustru med Vidne Søren Johansen af Ringsted og Lars Hansen af Rundingehuset for at affordre Christen Lassens Hustru de ommeldte 150 Rdr., hvilke hun strax erklærede at ville udbetale, om hun havde saamange? men ved at eftersee Kisten

fandtes ikkun i Banco-Sedler 142 Rdr., som Politimesteren tog til sig, og hvorefter Christen Lassens Hustru erklærede: ikke at vide, hvorledes hendes Mand var kommen til de omhandlede Penge, hvorefter Politimesteren begav sig tilbage til Ringsted, hvor da Forhøret continuerede i Overværrelse af Vidner Søren Johansen og Fr. Huusher, hvor da fremstod Arrestanten Christen Lassen løs og ledig og erklærede: at de manglende 8 Rdr. havde han anvendt til at købe sig Klæde for til en Trøje, tilligemed noget Lærred til Skiorter, og saaledes forholdt det sig rigtigt: at der ikkun var i hans Værg 142 Rdr. De 142 Rdr. blev overleverede Hr. Agre, som nu var kommen tilstede og fik, saavidt i Dag først er passeret her i Ringsted, af dette Forhør beskrevet, meddeelt, for dermed at begive sig til Walløe, hvor han ventede: at faae nøjere Oplysning om de øvrige ham frakomne Penge og i det Heele blev dette Passerede sluttet som beskrevet, at tilstilles Amtets Øvrighed. Arrestanten blev igien indsat i Arresten. Huusher.«

Efter denne for mig saa heldige Begyndelse til videre Opdagelse, tog jeg strax en Vogn og foer igien afsted samme Aften til Billesborg, for at vedkommende Justitsbetient hurtig at requirere Forhør over den smukke Bonde og hans Karl i Lidemark, men neppe holdt Vognen for Døren paa Billesborg, førend den gamle Stiftsforvalter og hans Familie kom iilende ud, og af deres glade Ansigter lode mig slutte, at noget Behageligt var foregaaet, som betog dem deres Forundring over saa hastig at see mig igien. »De maae have en grumme [fin] Næse,« udbrod Stiftsforvalteren og saa inderlig glad løb mig imøde med en lille Pakke og et Brev, som i samme Øjeblik var bestemt til at sendes mig ved Expressen. Dette Brev, som jeg selv strax paa Stand maatte aabne og læse, fortiener at nedskrives som et ydermere Beviis paa denne Mands og hans Families Tænkemaade og hiertelige Deeltagelse i hvad denne for mig saa vigtige Sag angik.

»Kiære Ven. Atter kan jeg glæde Dem med et glad Budskab, som er: at den største Deel af Deres Penge ere nu i min Værg, og jeg gad i dette Øjeblik seet: hvad et saadant Budskab kunde bevirke. De ved af den korte Tid, De har været hos os, at jeg staaer meget aarle op, og i Morges, da jeg var krøben af Sengen og havde i Roelighed sat mig paa Contoiret, blev der pikket paa Dørene og efterat det Ord: kom ind! var sagt, meldte sig tvende Bønder fra Lidemark, som med Kabusen under Armen forklarede deres Ærinde, afleverede en Pakke med fundne Penge og anmodede mig om at tage derimod, som, da jeg aabnede den, befandt, at den indeholdt det rene Væsen, nemlig 18 100-Daler Sedler, 2 50-Dalers do., 1 10-Rdr. Seddel og 1 5-Rd. do., Summa Summarum 1915 Rd., hvorfor jeg har givet Overbringeren mit Interim-Beviis. Jeg har Haab: at der endnu faas 100 Rd., da der ere nogle Omstændigheder

med den tredie Findemand, som jeg haver lovet, aldrig skal komme ham til Fornærmelse, naar Valuta tilveiebringes. De har seet vores huuslige Stilling og formodentlig ogsaa bemærket: at vi her inden Døre have det ret roeligt i vor borgerlige Forfatning.

Jeg vilde altsaa lade alle mine Huusgesinde vide det Anførte, kaldte dem i vor Dagligstue og for dem samlet sagde: at imedens andre vare bedrøvede over hvad vi og saa mange have udstaaet, vilde jeg tælle for dem adskillige 100de Rdr. Sedler, som vare Agres og nu fundne, hvorover de meget glædede sig og jeg ikke mindre, i hvis Lod det fleere Gange er falden at give gode Tidender og udrette noget Godt iblandt det Onde man stundom er nødsaget efter Pligt at udføre.

Vil De ved nærmere Overveielse nu berigtige Sagen, da seer jeg det gierne, jo før jo hellere, thi saa mange Penge vil jeg nødig have ret længe, ihvorvel jeg flere Gange har havt mange tusinde til Ansvar. Hilsen og Venskab! Billesborg d. 1. Oct. 1807. Baastrup.α

Glæden var nu almindelig, og min ubeskrivelig. Jeg fandt ved Pengenes Eftertælling endnu 50 Rd. meere, end opgivet, og altsaa nu af Bancosedlerne, hvilke jeg saa meget mindre kunde haabe nogensinde at faa opdaget, som jeg ikke havde Nummer paa en eeneste deraf, var tilhændekommen ialt 2107 Rd., som jeg ansaae mig lykkelig nok ved, uden at tænke paa Resten, hvis Beløb jeg heller ikke saa mig istand til saa nøje at bestemme. Det stemmede ogsaa ret meget med den gamle Stiftsforvalters Ønske: at jeg intet videre vilde foretage mig imod Finderen, og hvor kunde jeg ogsaa, under min egen saa uventede Lykke tænke paa at gjøre andre ulykkelig? Vel savnede jeg, efter løs Overregning endnu meget; vel var Manden i Lidemark, som saaledes havde villet vinde ved sin Næstes Ulykke i et saadant Øjeblik, en af Byens velhavneste Mænd, som ikke trængte dertil; vel kunde jeg holde mig overtydet om, at han ligesaavel havde aabnet mit Brev til Gen. Castenskiold som Byfoged Huusher, og følgerig seet, hvem Pengene maatte tilhøre, uden at anmelde dem, førend en heel Maaned efter, da Eftersøgelsen blev alvorligere og hver mærkte sin Udaad røbet blant sine Bysmænd; vel var denne Mand ovenikiøbet saa dristig at være med paa den omtalte Randsagning i Skoven, og den samme, som røbede størst Lige-gyldighed, fordi han naturligvis bedst vidste, hvad dog de andre allerede havde Mistanke om, at Randsagningen, og den Besværlighed, jeg derved leed, vilde være frugtesløs; men alt dette kunde i et saadant Øjeblik ikke bevæge mig til Hævn-

gierrighed, anseende ham haardt nok straffet ved Bevidstheden om sin slette Handling og ved sine Medmenneskers Foragt, som var bleven dem bekendt. Imidlertid lod jeg saavel ham, som Karlen komme til mig paa Billesborg, før end min Afreise anden Dags Morgen, for nærmere at examinere dem, og tillige at betyde dem, hvad Følger de med denne deres slette Handling kunde være udsatte for. Knæbøjede stode de for mig som arme Syndere og bad kuns om Naade og Barmhjertighed, forsikkrende: at de ikke havde fundet meere, end afleveret; der var delt i 3 lige Dele imellem dem, og hvoraf altsaa Foermandskarlen havde faaet og afleveret meere, end han ved Forhøret havde tilstaaet. Paa dette nær, stemmede denne Forklaring ellers i det Væsentlige overeens med hans, og ved min Tilbagekomst til Ringsted lod jeg altsaa endnu optage følgende Continuations-Forhør over ham:

»Anno 1807 den 2den Octob, continuerede forestaaende Forhør i Overværrelse af Fuldmægtig Neergaard og Jens Jensen over Christen Lassen, der var tilstede uden Baand og Fængsel, og fra først blev giort opmærksom paa: at de Folk i Lidemark haver udsagt: at Inqvisiten Christen Lassen havde imodtaget fleere Penge, end de, han havde forklaret, deels: at have tilbagegivet disse Folk og deels afleveret ved det over ham afholdte Forhør, og derfor tilholdes han nu af Politimesteren, at afgive saadan Forklaring, som stemmer med Sandhed, og som han muelig med Eed kan blive tilladt at bekræfte. Han forklarede derpaa: at han ikke kiendte nøiagtig de Banco-Sedler, hvilke han med de fleere byttede imellem dem i Skoven ved Lidemark; men disse Folk sagde ham: at der i alt var 705 Rdr. til hans Deel, hvoraf han sidste Søndag tilbageleverede Manden fra Lidemark alle de Penge, han havde imodtaget, undtagen de hos ham igaar fundne Penge, nemlig 142 Rd., og de han har udgivet, nemlig for 4 Alen Klæde à 9 $\frac{1}{2}$ og 6 Rdr. og for Lærred m. v. 2 Rd., og fleere Penge har han ikke modtaget, hvorpaa han tør aflægge sin Eed, naar paakræves, men nøiagtig at forklare, hvor mange Penge han tilbageleverede Bonden i Søndags, kan han ikke, da han ei med Vished kiendte disse Banco-Sedler.

I Henseende til Obligationerne, da kan han ingen Forklaring give om disse, hvor de afbleve, thi Pengene tog Bonden og puttede [dem] ind paa sin Krop, strax de vare fundne, uden at Inqvisiten maatte see dem, førend de vare komne et andet Steds hen ind i Skoven, hvor denne Pakke da blev efterseet og deelt under Forbud til Inqvisiten: at han ikke maatte maatte tale derom til nogen, end ikke til sin egen Kone, som han ogsaa troeligen har holdt, indtil han blev stillet for Forhøret. De af Inqvisiten forødt 8 Rd. er han villig at erstatte. Manden i Huset, saavel som den anden Mand og Kone i det andet Huus, var aldeles

uvidende om denne Handel. Forhøret sluttedes atter, og Arrestanten overleveredes Arresten.« Huusher.

Denne Karl, hvis Enfoldighed var saa kiendelig, og som næst den kloge og virksomme Politimester meget bidrog til Sagens yderligere Opdagelse, kunde jeg mindst bringe over mit Hierte at tilføje noget Ondt; skrev derfor strax et Brev til Politimesteren: at jeg frafaldt saavel de 8 Rdl. som videre Tiltale for ham og ønskede, om saadant af Amtets Øvrighed paa Justitiens Vegne maatte tilstædes, ham strax af Arresten løsladt, hvilket ogsaa nogle faa Dage derefter skeete, da Karlen ufortøvet kom til Løvenborg, for at bevidne mig sin Taknemmelighed. Samme Dag reiste jeg igien tilbage til Løvenborg, hvor de heldige Frugter af min sidste Borteværelse opvakte ny Forundring og almindelig Deeltagelse. Sandelig, det var ogsaa heel eventyrligt og mærkværdigt, at jeg nu de første Dage i October havde Alt, hvad jeg de sidste Dage i Augusti ansaae tabt for evig; var igien samlet paa Løvenborg med Baronen, med August og vore Heste, alle i god Behold og jeg tillige faaet mine Penge; thi lad end være: at jeg i den Mellemtid formedelst det, der var bortsmeltet af min Capital, og de mange extraordinære Udgivter, jeg paa disse Reiser havde havt, sammenlagt med Værdien af min mistede Bagage, var bleven omtrent 1000 Rd. fattigere, saa ansaae jeg mig dog derfor fuldelig belønnet ved det Meget, jeg i den Tid havde lidt og føelt, prøvet og erfaret; ved de mange Eventyrer og Tildragelser, hvorpaa de sidste Maaneder havde været saa riig for mig, og ved de mange Besværligheder og Bekymringer, jeg saa lykkelig havde overstaaet, hvorfor jeg inderlig takkede Gud og seent vil forglemme:

August og September Maaneder 1807

eller

Reisen til Kiøge.

For- eller Bag-Erindring.

Dersom Nogen hændelsesviis faaer denne Beskrivelse at høre, eller læse, da vide de forud, hvad de siden vil erfare: at den som en blot historisk og simpel troe Optegnelse for mig selv paa, hvad der i den saa mærkværdige Periode

hændtes mig, og hvad jeg saae med egne eller andres Øyne, og hørte med egne eller andres Øren, ikke er bestemt til nogenslags Offentlighed. Som meest mit ubetydelige Selv angaaende, kan den heller ikke have synderlig Interesse for andre, og jeg vilde heller ikke: at den, hvad mine smaae Anecdoter og Anmærkninger angaaer, skulde interessere nogen anden paa de mange derhos nævnte Personers eller deres Handlingers Bekostning. Skulde jeg nogensinde ønske dem seet eller læst af andre, da var det eene de faa af mine Venner, som ikke kiender Detaillen af mine Hændelser eller maaske kunne eller have faaet et vrangt og tillige ufordeelsagtigt Begreb om Hensigten af min Reise, om hin underlige Catastrophe i Skoven og om mit foregivne Pengetab.

Agre.

ANMÆRKNINGER

- Side 8, Linie 14. **Castenskiold**: Joachim Melchior Holten Castenskiold til Borreby † 1817.
- 9, 4.** **Løvenskiold**: Carl Severin Christian Herman Baron Løvenskiold til Løvenborg (1783—1831), fra 1804 Lieut. à la suite i Husarerne.
- 10, 6.** **Neergaard**: Johan Andreas Bruun de Neergaard til Svenstrup, Merløse og Skjoldnæsholm † 1846, Major og Kommandør af 5. Bat. af søndre sællandske Landeværnsreg.
- 12, 12.** **janke** = jangle, dangle.
- 13, 5.** **klottet**: pjaltet, pjusket.
- 15, L. 8 f. n.** **Haffner**: Adam Mogens Wenzel Haffner † 1844, sendtes efter Katastrofen ved Køge fra Hovedkvarteret til Castenskiolds Korps som Stabschef.
- 20, 21.** **Bolbroe**: Niels Jacob Bolbroe † 1856, Præst i Butterup.
- 22, 3.** **Lerche**: Kammerjunker Carl Lerche, fra 1806 Ejer af Aggersvold.
- 27, 12.** **Schrøder**: Christopher Schrøder † 1818, Præst i Ringsted. — **17.** **Henrichsen**: Jacob Tommerup Henrichsen † 1824, Postmester i Ringsted. — **22.** **Sønnesen**: vel Jonas Tønnesen † 1822, Forvalter ved Ringstedkloster. — **24.** **Huusher**: Ferdinand Anton Huusher † 1818, Birkedommer i Svenstrup Birk.
- 33, L. 5 f. n.** **Wellesley**: Generalmajor Arthur Wellesley. — **L. 3 f. n.** **Linsingen**: Carl Christian Greve v. Linsingen † 1830, General og Chef for 1. Husarreg. i Kings German Legion.
- 40, 23.** **Schyth**: Peter Schiøtt, † 1834, Købmand i Køge.
- 44, 28.** **Rist**: Hans Ulrik Rist † 1840, Premierlieut. ved sæll. Landeværnsreg., 1808 Overkrigskommisær. — **29.** **Nørager**: Christian Carl Nobel Nørager † 1843.
- 45, 11.** **Græbell**: Georg Friedrich v. Græbell † 1838, 1803—8 Læge paa Løvenborg.
- 49, 13.** **Dyhrlund**: Folmer Dyrlund † 1822, Købmand.
- 51, 11.** **Oxholm**: Peter Lotharius Oxholm † 1827, Chef for søndre sæll. Landeværnsreg. — **20.** **Qvistgaard**: Peder Christoph Qvistgaard til Gjerdrup, Kaptejn, faldt 29. Aug. 1807, 32 Aar gl. — **27.** **Petersen**: Henning Petersen, Premierlieut. ved søndre sællandske Landeværnsreg.
- 53, L. 2 f. n.** **Crell**: Christian Crell † 1814, Borgmester i Køge.
- 56, 16.** **Chatcart**: Lord William Cathcart, engelsk Ambassadør i St. Petersborg.

- 59, 5. Jansen: George Jansen, Lieut. i 3. Husarreg. ved Kings German Legion, se N. L. Beamish, History of the Kings German Legion 1832 I, 122. — 8. Carlsen: Christen Carlsen til Gammelkøgegaard † 1818 (F. Carlsen, Gammelkøgegaard II, 116). — 23. Cretzschmer: Jacob Cretzschmer, Premierlieut. i søndre sæll. Landeværnsreg.
- 66, 21. Baastrup: Søren Baastrup † 1810, Stiftsforvalter ved Vailø adelige Kloster.
- 67, 8 f. n. Klovert: en kort, tyk Mand.
- 68, 3. Wedel: Christian Georg Frederik Baron Wedel Jarlsberg † 1824, Sekondltnt. ved søndre sællandske Landeværnsreg. — 6 f. n. Skamflik: Skamplet (Schandfleck).
- 70, 20. Abbedissen: Sophie Magdalene, Prinsesse af Slesvig-Holsten, † 1810, Datter af General Prins Frederik af Glyksborg.
- 74, 11. Præsten: Præst i Lidemark var Niels Christian Hersom, g. m. Birgitte Johanne Borup.
- 76, L. 14 f. n. Lind: Ellef Lind, Kaptejn og Kompagnichef i nordre sæll. Landeværnsreg.
- 83, 6. Tønnesen: Helene Margrethe, f. Mørch, g. m. Tønnes Tønnesen † 1810, Præst i Herfølge.
- 86, 1. Mejer: Elias Meyer † 1809, Landskabsmaler. — 17. Ompteda: Christian Friherre v. Ompteda (1765–1815), Oberst og Brigader ved Kings German Legion jvfr. L. v. Ompteda, Ein hannoverscher englischer Offizier, Leipz. 1892, 180.
-

REGISTER

- Baastrup, Søren, Stiftsforvalter, 66, 69, 72, 78, 83, 91 f.
- Bolbroe, Niels Jak., Præst, 20 f.
- Carlsen, Christen, Godsejer, 59.
- Castenschiold, Joh. Melch. Holten, General, 8—11, 15, 17—19, 22, 35, 40—42, 70, 77, 80—83, 87, 92.
- Cathcart, Will., Lord, 56.
- Crell, Chr., Borgmester, 53, 56, 67.
- Cretzschmer, Jak., Lieut., 59.
- Dyrlund, Folmer, Købmand, 49.
- v. Gräbell, Georg Friedr., Læge, 45, 50, 52, 66 f., 72 f., 85.
- Haffner, Adam Mogens Wenzel, Kaptejn, 15.
- Henrichsen, Jak., Postmester, 27.
- Hersom, Birgitte Johanne, f. Borup, 74 f. — Niels Chr., Præst, 74 f.
- Huusher, Ferd. Ant., Byfoged, 27, 86, 88 f., 91, 94.
- Jansen, George, Lieut., 59.
- Lerche, Carl, Kammerjunker, 22.
- Lind, Ellef, Kaptejn, 76.
- v. Linsingen, Chr. Carl, Greve, General, 33, 60, 71 f., 75, 80 f., 84.
- Lund, Forpagter, 63, 65 f., 74.
- Meyer, Elias, Kunstmaler, 86.
- Mønster, Carl Chr (?) ur. Mønsted, Huslærer, 73, 78 f., 86 f.
- de Neergaard, Joh. Andr. Bruun, Godsejer, 10.
- Neergaard, Fuldmægtig, 93.
- Nørager, Chr. Carl Nobel, Lieut., 44, 68.
- v. Ompteda, Chr., Friherre, Oberst, 86.
- Oxholm, Peter Lotharius, General, 51, 54 f., 77, 80 ff.
- Petersen, Henning, Landinsp., 51.
- Qvistgaard, Peder Chr., Kapt., 51, 56.
- Rist, Hans Ulrik, Premierltnt., 44, 68.
- Schiøtt (Schyth), Peter, Købmand, 40.
- Schrøder, Christopher, Præst, 27.
- Sophie Magdalene, Prinsesse, Abbedisse, 70, 72.
- Sønnesen, se Tønnesen.
- Thaning, Jens, Brændevinsbrænder, 47.
- Tønnesen, Helene Margrethe, f. Mørch, Provstinde, 83. — Jonas, Forvalter, 27 f.
- Wedel Jarlsberg, Chr. Georg, Baron, Lieut., 68, 82.
- Wellesley, Arthur, General, 33, 45, 54, 60, 80.

C. L. STRØM

UNGDOMS
MINDER

UDGIVET VED

CARL DUMREICHER

C. L. STRØM

Det er ingen fuldstændig Levnetsbeskrivelse, som her leveres, kun nogle enkelte Momenter af mit Ungdomsliv, forsaavidt jeg har anseet dem skikkede til at vække Deltagelse, enten i og for sig selv eller ved Sammenligning med det nuværende Old. Brevene fra mine Reiser i Tydskland, Schweitz og med Armeen i Holsten ville, som jeg troer, uden videre behage, i det mindste ved den Ungdomsfriskhed, som i dem har bevaret sig.

Ved at læse Prof. *Steffens's* Bog »Was ich erlebte« blev jeg saa ofte sat tilbage i min Barndoms og Ungdoms Tid, at jeg ikke kunde undgaae i Erindringen at giennemgaae adskillige af den Tids Begivenheder og, da det ikke saa sieldent hændtes, at hvad han fortæller fra denne Periode, ikke ganske stemmede overens med mine Erfaringer, saa blev jeg fristet til, nøiere at overtænke alle mit Livs Begivenheder fra hiin Tid saavel som til at sætte dem i Pennen, og idet den ene Begivenhed efterhaanden knyttede sig til den anden, opstod ganske naturligt en sammenhængende Række af disse Minder fra Ungdommen.

Jeg har nu blot det Ønske, at de maae blive læste med samme Interesse som den, jeg har havt ved at skrive dem.

Kregome, i 1847.

Roeskilde, hvor jeg er født, var for 70 til 80 Aar siden en høist ubetydelig og temmelig kjedelig By. Dens fordums Herlighed som Residentsstad var forlængst forsvunden og lod sig kun ahne ved Synet af den herlige Domkirke, hvis simple Storhed dog allerede dengang var bleven forvansket ved upassende, pragtfulde Tilbygninger. Paa Stænderforsamlinger og Jernbaner, hvorved den i den senere Tid er bleven oplivet, var der endnu ikke Tanke, ligesaalidet som paa Vandkuuranstalt. Og dog manglede det dengang ligesaalidet som nu paa herlige Kildevæld, i samme Antal og med samme rigelige Vandmængde. De piblede frem hvor man gik og stod, vældede op af Markerne, sprudlede ud af Gierderne og strømmede ret naivt ud over Gader og Stræder imellem de toppede Brostene, som hist og her vare anbragte for Fodgiængerne til at hoppe paa. Berømte vare især: den saakaldte *Kongens Kilde*, hvor der hver St. Hansdags Aften var en Slags offentlig Lystighed, men hvor der sagtens blev drukket mere Brændevin end Vand; og den nu saa smukt benyttede *Maglekilde*, ved hvis Vand jeg i min Skolegang hver Dag lædskede min Tørst, men som dengang var omgiven af en Sump, hvori man maatte vade eller hoppe paa Stene til Vældet og øse Vandet deraf ved Hjælp af sin Hatteskygge, lagt i behørig Folder.

Uden for Byen er en Havn, i Nærheden af et Fiskerleie, som af sin høie Beliggenhed har faaet Navn af »*Bjerget*« og er blevet navnkundigt ved Holbergs bekjendte Komædie. Hertil har man fra Byen, hvortil den vistnok forðum har hørt, en fortryllende Udsigt og her mødte ogsaa ofte Byens Ungdom for at bade sig eller roe ud med Fiskerne paa Fjorden. Man kaldte det »at gaa ned paa *Bjerget*« og, hvor

modsigende dette Udtryk end maa forekomme at være, havde man dog Ret, da Toppen af dette sjellandske Bjerg, Kirken endog iberegnet, ligger i lige Linie med Grundvolden af Domkirken. Af Byens voxne Indvaanere blev Stedet siel-
dent besøgt, det skulde da være af Eierne til de smaa Far-
tøier, som laae fortøiede ved Skibsbroen, naar de ikke vare
paa Farten til Frederikssund for at hente Brænde og andet
deslige.

En god Fjerdingvej fra Byen ligger ogsaa en Skov, som syntes ret at indbyde til Lystpartier, men ligeledes for det meste kun blev besøgt af Ungdommen, der hyppigt vans-
drede derud, især i Nøddetiden.

Hvad der derimod indvirkede stærkt ogsaa paa de Ældre var dels Landemodet, der to Gange om Aaret samlede mange geistlige Mænd især fra Nabolavet, dels det siel-
træffende Tilfælde, naar et kongeligt Liig skulde bisættes i Domkirkens Gravkapel. Den Mængde af fornemme Per-
soner fra Kjøbenhavn, som da bleve indquarterede i Husene, saavel som de mange stadselige Militære, der ledsagede Liget, gave Husmødrene nok at bestille indvendigt i Husene ligesom ledige Personer nok at beskue udvendigt.

Forresten var der i Byen selv intet Oplivende, med Und-
tagelse af den der stadigt indquarterede Husar-Eskadron, hvis Paraderen og Exerceren voldte i det mindste Ung-
dommen Fornøielse, naar den ellers kunde holde ud at see paa de mange Prygl, der dagligt regnede ned over de stak-
kels Knøse. De bleve holdte strængt, saa strængt, at hele Eskadronen engang, da Chefen kommanderede »Høire om«, efter fælles Aftale gjorde »Venstre om« og rede ad Kjøben-
havn til for at klage deres Nød; men til deres egen Ulykke opholdt sig saa længe i Kroerne underveis, at Chefen kom dem i Forkjøbet og fik Sagen vendt til sin Fordel. De bleve strax ved Ankomsten arresterede, siden dømte og haardt straffede, tildels paa Livet.

Hvilken Opsigt en saadan Begivenhed maatte gjøre i den ellers saa stille Bye, kan man let forestille sig. Mange af Husarerne vare afholdte i Byen og især var en ung, rask, smidig og munter Svensker hele Byens Yndling. Da nu han som Ophavsmand til Opstanden blev skudt og nogle af de øvrige kom i Slaveriet eller i det mindste maatte udstaae den grusomme Stigremsstraf var det ikke at undres over,

at der regnede Forbandelser ned over den strænge Chef, som den formentlige Aarsag til deres Ulykke.

Men ogsaa hans Frue kom ved denne Leilighed under stræng Omtale. Hun havde for Skik, hver Dag at ride ud med sin Mand i Mandfolkedragt — en pæn lille trekantet Hat med Plumage, en lang, flettet Haarpidsk, opfæstet til Skulderen, en smuk lysegul Collet med blanke Knapper og Beenklæder af samme Tøi, men dannede af hendes Skjørter ved Hjælp af Knapper saaledes, at hun i en Hast kunde blive ridefærdig og lige saa hurtigt igien blive Dame. Hun tog sig i denne Paaklædning nydeligt ud paa sin smukke Hest, som hun reed paa Mandfolkeviis; men paa en Tid, hvor Fruentimmernes Paaklædning forresten var saa stiv, maatte dette Antog opvække megen Forargelse. En saadan Dristighed maatte endog synes ubegribelig, hvis man ikke kunde forklare den af den Omstændighed, at den friere Struenseske Periode først var endt faa Aar iforveien, nemlig i 1771 — det samme Aar, hvori jeg var bleven født.

Ret paafaldende blev en saadan Paaklædning ved Sammenligning med den, som bares af de mest pyntede Damer, jeg saae i mine Forældres Huus, nemlig Frøkenene fra det saakaldte adelige Jomfrukloster der i Byen, som et Par Gange om Aaret lode sig skifteviis melde hos min Moder og da mødte med stærkt snørte Kjoler og Fiskebensskjørter samt høi Haartour paa Hovedet, besat med de behørige Bukler og anden Stads. De kom da saa tidligt paa Eftermiddagen, at de kunde først nyde Kaffe, saa The, dernæst Syltetøi med Goderaadskager og andet Bagværk, og kjørte derefter hjem igien inden Aften. Hvad der allerede den Gang var mig paafaldende foruden Dragten, som min Moder ved en saadan Leilighed ogsaa bar, var den fornemme Konversationstone med den udenlandske Accent og de mange franske Udtryk, hvilke min Moder tilegnede sig lige saa vel som de Fremmede; men senere erfarede jeg, at det for ikke mange Aar siden havde været hendes daglige Sprog, naar hun som Datter af Kommandanten paa Rosenborg, Oberstlieutenant *Langhorn*, maatte tage Deel i andre kjøbenhavnske fornemme Damers Konversation.

Andre af Byens Folk kan jeg næsten ikke erindre at have seet i mine Forældres Huus, i det mindste ikke til Middags eller Aftenselskab; men, hvis jeg skal slutte fra

den fornemste Embedsmand i Byen til de øvrige, kan der heller ikke have været noget særdeles tiltrækkende ved deres Selskab. Borgmesteren stod nemlig i et maadeligt Rye med Hensyn til Forstand og Kundskaber. Det blev aabenlyst sagt, at han havde været Kammertjener hos en fornem Mand og ved dennes anbefaling erholdt sin nuværende Post. At denne Mand heller ikke har havt store Tanker om ham, fik vi som Disciple Leilighed til at see af nogle Papirer, som bleve solgte paa Auctionen efter hans Død, hvoriblandt ogsaa fandtes den ovenomtalte anbefaling, der endte saaledes: »Saa kaster jeg da denne usle Supplikant for Deres Excellences Fødder« o. s. v. Dog kan disse Udtryk, efter hiin Tids Talebrug, maaske have havt en meget uskyldig Betydning.

Kun een eller høist to Gange om Aaret gjorde mine Forældre et stort Gilde, hvortil der mange Dage i Forveien bleve gjort store Forberedelser, og det var ved Landemødet, da Stiftamtmanden og Biskoppen med flere fornemme Folk bleve indbudne til Middag. Min Fader havde nemlig, før han fik sine Embeder der i Byen som Regnskabsfører ved de kongelige Kirker, Domkirkens Værge og Hospitalsforstander, været Amanuensis hos Biskoppen, saa at Indbydelsen faldt ganske naturlig. Hvad vi forresten saae af Fremmede, indskrænkede sig for det meste til enkelte Slægtninge og Venner fra Norge, hvor min Fader var født, og ligesaa enkelte lærde Mænd fra Kjøbenhavn, der nok især kom for at tale med ham i Anledning af den ved Videnskabernes Selskab foranstaltede danske Ordbog, med hvis Udarbeidelse han daglig var sysselsat fra Morgen til Aften, og hvoraf han ved sin Død for det meste havde, i Forening med Flere, fuldendt de fem første Bogstaver, der kom ud i eet Bind.

I min Faders sidste Leveaar saae vi dog adskillige af Byens Folk i vort Huus i Anledning af en Concert, som hver fjortende Dag blev givet der af Stadsmusikanten og hans Folk under Direction af Byens Organist, der selv udførte de fleste Solo-Nummere i Sang og paa Klaveer. Af Dilettanter erindrer jeg ingen andre end min Søster, som paa Klaveret udførte nogle saakaldte *Murqyer*, og min ældre Broder, som undertiden sang en eller anden Arie. Ogsaa jeg skulde engang, da han pludseligt var bleven syg, forsøge min Lykke i dette Fag; men maa nok være kommen helt

maadeligt fra det. I det mindste forsikrede min Broder, som havde listet sig op af Sengen for at lytte ved Døren, at han ikke havde kunnet skjelne een eneste Tone af min Sang, og jeg vil gjerne troe det, thi min Angst var saa grændseløs, at Tonerne bleve siddende i Halsen. Melodien til denne Sang, der vel kunde gjelde for en Bravourarie efter den Tids Maalestok, staaer mig meget tydeligt i Minde med alle sine keitede Colloraturer; men af Texten erindrer jeg nu ikke mere end de to første Linier, der løde saaledes:

»Duen saa lystelig svang sig i Luften;
Falken saa trædskelig slog den i Flugten.«

Formodentlig var det, at slutte af de mislykkede Riim, en Oversættelse af et gammelt, nu ubekjendt, fransk Synge-stykke.

Til speciel Fornøielse for mig selv bleve disse Concerter derved, at de gave mig Anledning til at faae min Musik-sands udviklet. Hver Dag gik jeg op paa Salen, hvor Node-stolene stode med enkelte derpaa hængende Instrumenter, som Klarinet, Fagot og Valdhorn, hvortil dog altid Mundstykkeerne manglede, og øvede mig paa dem, det ene efter det andet saa godt, som det uden Mundstykke lod sig gjøre; men hvad der manglede i Virkelighed hjalp min Indbildningskraft mig til at erstatte, og jeg oplevede saaledes mangan henrykt Time i denne indskrænkede musikalske Verden. Senere fik jeg Undervisning paa adskillige Instrumenter, som Violin, Fløite og Valdhorn, men uden synderlig Fremgang, vistnok især, fordi min Læremester, Stadsmusikanten, var af en meget søvnig Natur.

Hvorledes Borgerskabet i den Tid var beskaffent, er snart sagt: Kjøbmændene vare paa deres Maade driftige og velhavende, Haandværkerne indolente og fattige. Om deres Selskabelighed hørte man kun tale ved Kongens Geburtsdag. Da gik det efter Sigende lystigt til og Parykkerne, som bleve kastede i Veiret, naar Kongens Skaal blev drukket, skulle ofte være blevne hængende paa Lampetterne i Raadstuesalen, hvor Gildet blev holdt.

Den Borgermilits, som var organiseret der i Byen, gav et bedrøveligt Skue. Disse fortrykte, umandige Figurer i deres egne lurvede Klæder, sædvanligt luvslidte blaae eller brune Frakker, toge sig maadeligt ud, og deres Præsenteren

af Geværer uden Laase eller med itubrukken Skjæft var høist umilitærisk. Den Øverstkommanderende var i min Barndom en Parykmager med et altfor blidt Væsen og en meget spæd og læspende Stemme. Han sagde derfor aldrig paa en kommanderende Maade: »Marsch«! men, formodentlig af Frygt for at støde: »Væ's go aa mas« eller: »Væ's go aa præserter Geværet« og føiede endnu gjerne til: »Ja, I vee nok, hvordan de ska være«. Det var derfor langtfra, at dette Corps gjorde Parade, naar det ved Kongens Giennemreise eller deslige høitidelige Leiligheder blev opstillet paa Torvet. Den eneste, som kom godt derfra, var Fanebærerens, en Farver af kraftfuld Bygning, der svingede og sænkede sin Fane til almindelig Beundring.

Bondestanden lærte jeg noget bedre at kjende, i det mindste Gaardmandsklassen, da Domkirkens Bønder ofte kom for at tale med min Fader. De vare, efter den Tids Brug, klædte i røde Kofter med mange Brystduge og Veste, men tynde Knæbuxer, om Sommeren af Lærred, om Vinteren af Skind, og paa Hovedet en Vadmels Kabudse, saaledes indrettet, at den i ondt Veir kunde foldes ud og slaaes ned over Hals og Skuldre. (Et lignende Hovedtøi af Klæde blev ogsaa, under Navn af Hatteslag, benyttet af Borgerfolk paa Vinterreiser.) De saae slet ikke forknyttede ud saaledes som maaske Tilfældet var med Herregaardsbønderne. Tvertimod vare der nogle iblandt dem, f. Ex. Beboerne af Øen Ourøe i Isefjorden, som forbausede ved deres Høide og kjække Holdning. Af Ungdommen bleve de ikke smukt behandlede. De maatte ofte høre Navnet: »Graalaar« og tage imod mangan Snebold, naar de om Vinteren kom kjørende eller ridende igiennem Gaderne. Hvorledes denne stygge Stemning var bleven udbredt iblandt os, kan jeg ikke anderledes forklare, end at vi maaske af Klassikerne havde lært, at en »Fremmed« og en »Fjende« i ældgamle Tider bleve af Romerne anseete for ensbetydende Begreber. Af mine Forældre bleve de altid behandlede med megen Forekommenhed og Venlighed.

Selv Husmændene i Omegnen vare ikke uden Mod, især naar de havde faaet nogle Snapse tillivs. En af dem, bekjendt under Navn af »Stærke Anders« og udmærket ved sin herkuliske Skabning og overordentlige Styrke, var endog en sand Skræk for alle Markedsgjæster, da han ideligt yp-

pede Klammerie og altid gik af med Seiren. Engang havde en Snees Borgere rottet sig sammen for at tugte ham; men, efter Sigende, vare de komne meget slemt derfra og havde maattet skynde sig ud af Døren. Hvad jeg selv har været Vidne til var, at han engang paa et Marked spottede over en Hest, som var tilfals, ved at sige, at en saadan Krallike kunde man jo bære bort paa sin Ryg og, da det blev til Veddemaal, virkelig kastede den som en Visk op paa sin brede Skulder og bar den bort med Benene i Veiret under almindelig Jubel.

Børnene, saaledes som de viste sig, naar man kom igiennem Landsbyerne, gave derimod et meget sørgeligt Skue. Der stode de voxne Drengene gabende med Hænderne i Lommen og tykke uldne Huer paa Hovedet, uden Liv eller Bevægelse. De syntes hverken at kunne see eller høre. Man saa endog voxne Pattede børn i gule Klokke, som selv kunde kræve Patten eller tiltrodse sig den, naar den ikke godvilligt blev dem givet. Forunderligt nok, at der af saadanne Skiftinger kunde blive temmelig flinke voxne Folk.

Og dog var dette Tilfældet med de Karle og Piger, der tjente i min Faders Gaard. De havde iblandt andet alle den Egenskab, at kunne fortælle Eventyr og det i saadan Mængde, at de hver Aften, naar vi Børn samledes om dem i Borgestuen, kunde opvarte med nye, og saa levende, at jeg aldrig uden største Angst forlod Borgestuen og indtil langt ud i den modnere Alder har beholdt en grændseløs Frygt for Spøgerie. De kunde ligeledes fremsige en stor Mængde Ramser, bestaaende rigtignok for det meste af danske Ord, men saa usammenhængende og meningsløse, at det vilde forundre mig, hvorledes det var muligt for dem at huske dem, hvis jeg ikke senere som Lærer havde erfaret, at det eneste, som Bønderbørn med Lethed huske af Lærebogen, er Opregningen af de store og smaa Profeter o. a. desl. I Grunden var det jo ogsaa kun et Sidestykke til hvad jeg selv tilligemed mine Kammerader hver Dag som Barn anvendte ved Lege, hvor der skulde gøres et Valg, f. Ex. til at gaae Blindebuk, hvor det da hvergang lød: Ulen dullen dof, fingel fangel fof, foffer alle, mærke pande, e, be, ba, bof,« eller: »Enneke, Benneke, sukke de mi« o. s. v.

Engang fik jeg Lov til at tage med Gaardskarlen til Julestue i en nærliggende Landsbye. Her var alt Lystighed

og Glæde. Dands erindrer jeg ikke, at jeg saae noget til; men der bleve udførte forskjellige Julelege, hvoraf jeg dog kun husker nogle faa. Een kaldtes »Barberen og Bonden«: En ung rask Karl agerede Barber og indbød en anden enfoldig Karl paa gebrokknen Tydsk til at sætte sig paa en Stol. Han blev nu sæbet ind med Svinefedt og Kjørnøg, og dette igien skrabet af med en Træpind, men, til hans store Forsrydelse, smurt ham ind i Munden lige saa hurtigt, som det blev skrabet af Kinden, imedens den anden blev ved at underholde ham paa sit radbrækkede Tydsk. En anden Leeg kaldtes »stor Vadske« og bestod deri, at en Karl kom ind med en Spand Vand og en Karreklud og dermed overskyllede enhver Dreng i Stuen, som han kunde faae fat paa. De fleste skyndte sig at komme bort. Foruden disse og flere Julelege, hvorved jeg selv var tilstæde, hørte jeg i Borgestuen fortælle om andre, konstigere, som forhen havde været udførte, hvoriblandt især en, som kaldtes »Døden og Djævelen«, gjorde stort Indtryk. To Karle havde klædt sig ud, den ene som Døden, den anden som Djævelen, og den sidste ved sin Maske anbragt en Mekanik, hvorved han vilkaarlig kunde række en lang, ildrød Tunge ud af Munden og frembringe en gnækkende Lyd. De havde forevist denne Konst i deres egen By og vilde om Aftenen gaae til en Naboby, da det paa Veien faldt dem ind at prøve, om Anstalterne vare i Orden. Der var intet i Veien; men under Prøven bemærkede de, at alt som den udklædte Djævel gnækkede med Konst, stod den skinbarlige Djævel bag ved ham og gnækkede for Alvor. De fandt det nu raadeligst at opsætte Reisen og ile tilbage til deres egen Bye.

Man seer temmelig tydeligt, at dette kun er en opdigtet Historie; men hvorfor skulde Bondestanden ikke ogsaa have sin Poesie ligesaa vel som vi andre? og hvad ligger da nærmere, end det, der kan opvække Rædsel, som Djævel, Spøgelser og Utysker. Jeg erindrer saaledes fra en sildigere Tid et lille Gildeslag i mit eget Huus, hvor de Tilstædewærende morede hverandre med Fortællinger, som næsten alle gik ud paa Lindorme, ikke af den Slags, som i gamle Dage spyede Ild, men i en modernere Skikkelse af egen Opfindelse. »Og husker I saa«, begyndte iblandt andre en gammel Husmand, »den Lindorm, som for flere Aar tilbage gik herude i Skoven. Den var saa gammel, at den var helt begroet

med Mos over hele Kroppen og var saa kjed af at leve, at den gik alle Mennesker imøde for at komme af med Livet o. s. v. Det var jo, kjendeligt nok, ikke andet end en Novelle i Husmandsmaner, hvis eneste Fortjeneste bestod deri, at den blev improviseret.

Fastelavnsmandag var i den Tid en sand Festdag saavel for Kjøbstads som Land-*Almuens* Ungdom. I Husene stræbte Enhver efter at komme saa tidligt som muligt op om Morgenen for, som det kaldtes, at pidske de øvrige op. Priisbelønningen bestod i Fastelavnsboller. I Gaardene slog man Potter itu med tilbundne Øine. Den, der ramte bedst, fik ligeledes en Fastelavnsbolle. Paa Gaden foretoges adskillige Lege. Saaledes saae man En samle Æg op, der vare lagte langt fra hinanden, og bære dem eet for eet hen i en Kurv, imedens en Anden løb et langt Stykke Vei omkring, eller forsøgte paa, med bagbundne Hænder, at fortære en Bolle, der hang frit ned fra Loftet i et Baand. Prisen var atter en Fastelavnsbolle. Hist og her blev en Kat slaaget af Tønden af Folk tilfods eller tilhest, og det en virkelig Kat, som ved sit forstyrrede Væsen, naar den endelig slap ud, opvakte almindelig Moro.

Bondealmuen gav sig især af med Veddeløb. To Partier veddede om en Tønde Øl og det gjeldte nu om, hvilket Hold der havde den bedste Løber i sin Midte. Vidner fulgte med til Hest og alle tilbragte Aftenen med at drikke Øllet, (Brændeviinet ikke at forglemme), som det tabende Hold maatte betale. Maalet var ofte i betydelig Afstand; saaledes erindrer jeg et Veddeløb, der begyndte i Roeskilde og først endtes ved Roeskildekro.

*

*

*

Efterat have faaet nogen privat Undervisning af en Discipel af Latinskolens øverste Klasse eller saakaldet Mesterlectie kom jeg i mit 8—9de Aar ind i samme Skoles nederste Klasse, som der havde Navn af anden Lectie (den første var for lang Tid siden gaaet ind), hvor jeg da læste Latin efter *Aurora*, *Donat* og *Eutropius* tilligemed Historie, Geografie, o. s. v. Denne Klasses Lærer var en meget human Mand, saa vi ingen Aarsag havde til at beklage os; men desto mere barbarisk gik det til i nogle af de andre Klasser,

hvor der uophørligt vankede Haarruskning, Ørefigen, Knups med den knytte Næve og Haandtager med den tykke Ende af et Birkeriis, som til dette Brug giemtes i et Skab ved hver Klasse, og som formedelst dets idelige Afbenyttelse hyppigt maatte fornyes. Den ene af disse Lærere, der ret var af en Bøddelnatur, stod ideligt over den Elev, som oplæste sit Pensum, med Hænderne støttede paa Bordet, ligesom lurende paa den første Feiltagelse, han begik, for straks at kunne prygle paa ham. En af disse, som i det mindste to Gange om Dagen fik sine bestemte Ørefigen og Haandtager, har senere forsikret mig, at han næsten aldrig nogen Dag fik Middagsmad, fordi han maatte benytte Spisetiden til at faae sine ophovnede Øine og Kinder noget lettede og sit forstumlede Hoved i nogenlunde Orden, inden han om Eftermiddagen igien skulde gaae Formiddagsscenerne imøde.

Vistnok var der ikke synderlig Dannelse hos Disciplene, saa at Læreren vel undertiden kunde havt gyldig Anledning til at bruge legemlig Revselse; men Uartigheder, som de begik, kom aldrig til Lærernes Kundskab, saa at det var blot for Mangel paa behørig Lectielæren der blev straffet. Men netop dette bidrog til den slette Aand, som herskede hos dem, da det nu blev til en Æressag at trodse Pryglene ved ikke at læse over, saa at den høieste Triumf, en Discipel kunde byde sine Kammerader, var: »I Dag har jeg F— g— mig ikke læst eet eneste Ord.«

I den senere Tid, just henimod Udbruddet af den franske Revolution, toge Tingene en anden Vending — idet den passive Underkastelse forvandlede til en formelig Trods og Opsætsighed. Man drillede og chikanerede Læreren, for saaledes saavidt som muligt at hævne sig for de Prygl, man fik. Iblandt andre erindrer jeg en Dreng, som dengang kun spillede Husar ved Paaklædning og Manerer, men senere gjorde sig bekjendt i Kjøbenhavn ved at spille *Rinaldo Rinaldini*, og det saa alvorligt, at Politiet maatte lægge sig derimellem. Han brugte, hvergang han havde faaet sine Prygl og Læreren nu gik fra ham, at trække Speil og Kam op af Lommen for at bringe sin Haarpidsk og Toupée i Orden igien, saavelsom en Klædebørste til at afbørste Puderet af sin Frakke. Naturligviis vankede der nu igien Prygl; men han lod sig ikke derved afskrække fra at begynde forfra med Speil, Kam og Børste og at gientage dette lige saa ofte,

som Læreren straffede ham. Saaledes gik ikke faa Timer hen blot med Forsøg paa at kue den fremspirende Trodsighed, til stor Moro for de øvrige Disciple. Tilsidst gjorde Klassens Disciple denne Lærer det saa broget ved ikke blot at trodse, men ogsaa kyse, drille og personlig fornærme ham, at han saae sig nødsaget til at søge Forflyttelse, som han ogsaa opnaaede. I en høiere Klasse uddeltes ikke saa mange støiende Hug; men den Maade, hvorpaa denne Klasses Lærer straffede ved med knyttet Næve at dunke i Baghovedet, har sikkert bidraget til at gjøre mangan Dreng dummere end han i sig selv var, om den ikke maaske endog hos Mangan har fremvirket Fjollethed og Vanvid.

Hvad mig personlig angaaer, da havde jeg ikke Aarsag til at klage over disse Læreres Behandling. Kun veed jeg ikke, om Grunden til deres større Velvillie imod mig var at søge deri, at jeg havde læst bedre over end de andre, eller i mit blege og svagelige Udseende, eller, hvad jeg anseer for det troligste, i den Omstændighed, at min Fader havde en for den Tid temmelig høi Rang, som Etatsraad. I det mindste har den vist ikke været uden Indflydelse i saa Henseende.

Medens jeg var i de nederste Klasser, trykkede Flittigheden mig ikke; jeg lod staae til, ligesom de Øvrige. Først da jeg kom i den næstøverste Klasse, kom den paa eengang over mig; og dermed gik det saaledes til. I Kammeret ved Siden af mit kom til at logere en Klasse-Kammerad fra Landet. Han stod tidligt op om Morgenens for at læse over paa sine Lectier og, da han udførte dette paa Landsbymaneer, med høi og lydelig Røst, kunde jeg ikke undgaae at blive Vidne til hans Flittighed. Dette virkede saaledes paa mig, at jeg uvilkaarligt maatte op af Sengen og kaste mig over Bøgerne. Jeg blev derved ligesaa flittig og, om det end fra først af kun var af Kappelyst, saa blev det dog efterhaanden til Vane og anden Natur. Jeg kunde anvende halve Dage eller Nætter paa at udarbeide en latinsk Stiil, idet jeg aldrig lod mig nøie med hvad jeg fandt i *Nucleus latinitatis* eller *verba Stephani* — de eneste latinske Ordbøger, vi dengang kjendte, men kunde blade den halve *Cornelius Nepos* igiennem for at finde et Ord eller en Talemaade, som jeg troede at have bemærket der, og blev dog ikke kjed af det, om Anstrængelsen ogsaa var til Unytte. Studering blev fra den Tid af virkelig en

Lyst og en Trang for mig. Men ubarmhjertigt var det af Skjebnen, at jeg saaledes slap fra al Ulempe, imedens den Kammerad, som havde ansporet min Flid, fik sine daglige, reglementerede Prygl.

I den øverste Klasse gik det ikke slet saa voldsomt til. Rectoren var vel en alvorlig og stræng Mand; men han brugte kun Straffemidler ved særegne Leiligheder, sieldent for Mangel paa Flid. Conrectoren, hvis Læretimer kun fandt Sted i de tre sidste Dage af Ugen, var saare lidet skikket til at befatte sig med unge Mennesker og havde derfor ingen Respect iblandt Disciplene. Han havde desaa ogsaa ofte nok Anledning til at straffe, især i den senere Tid, da den samme Trodsighedsaand var kommen over denne Klasse og han derfor ideligt blev tirret til at slaae. Naar f. Ex. den nederste Part — de sidst i Klassen optagne, efter Opfordring af de ældre, faldt paa at skifte Klæder med hverandre, at sætte sig hen paa den Plads, hvortil Kjolen hørte og under Læsningen spille den Rolle, hvortil den opfordrede, var det intet Under, at Læreren blev forbitret, især da de øvrige Disciple giøde Olie i Ilden for at faae Fornøielsen af en Pryglescene; eller naar Klassens Disciple, under Af-syngningen af Morgenspsalmen, alle efter Aftale paa eengang holdt inde, saa at Conrectoren med sin ubehagelige, brægende Stemme blev den ene syngende, o. s. v. Hvor skulde han da, under saadanne ideligt gientagne Drillerier, kunne beholde sin Fatning? Han lod sig stedse mere tirre til at slaae, blev mere og mere forbitret i Sindet og tog tilsidst sin Død derover.

Men ogsaa Disciplene indbyrdes sparede ikke hverandre. De store despotiserede over de smaa og de øverste Klasser over de lavere. Naar Mishandlingen gik for vidt, blev der stundom klaget; men det var dog sieldent nogen vovede det, af Frygt for den Hævn, han derved udsatte sig for. Professor *Steffens* fortæller i sit Levnetsløb om en saadan Klage, som i Anledning af hans yngre Broders Mishandling blev forebragt Rectoren af deres Fader, og hvoraf Følgen blev, at den Discipel af Mesterlectien, som havde gjort sig skyldig deri, blev straffet i hele Skolens Paasyn. Jeg erindrdrer godt denne Scene, der gjorde et stort Indtryk paa os alle. Delinqventen blev stillet frem imellem de saakaldte Smaalectier (de nederste Klasser) og der af Rectoren selv

straffet med Haandtager. Da han fra Smaalectierne af var godt vant til denne Behandling, var han derved bleven saa hærdet, at 60 Haandtager ikke bragte ham til at knye; men endelig lod han et Par bønfoldende Ord falde, hvorved Exekutionen kom til at ophøre, dog især fordi Rectoren havde sat alle sine Kræfter til og nu selv ønskede en Ende paa denne Scene. *Steffens* og hans Broder undgik de ubehagelige Følger, som denne Begivenhed kunde have haft for dem derved, at de tilligemed Faderen forlode Byen kort Tid derefter; men til at ophæve Pennalismen var en saadan enkelt Straffescene ikke tilstrækkelig. Den ophørte først, da en humanere Aand kom over Disciplene selv.

At denne endnu manglede, viste sig dagligt i Disciplenes Samliv. Vel dreve de mangen munter Time bort med hverandre ved at spille Langbold, lege Hund efter Hare og om Vinteren ved at slaaes med Snebolde eller løbe omkaps paa Skøiter; men sædvanligt endtes Legene med Kiv og ikke sieldent med Haandgribeligheder, hvorved man strax greb efter hinandens Haar. Dette var saa meget ubehageligere, som man paa den Tid havde for Skik, at sætte Haaret op i en konstig Form, Forhaaret som en Hestesko eller senere, i en rund Toupée, Sidehaaret i Bukler, Baghaaret bundet i en saakaldet Fusk, eller i Flettepidsk eller Stivpidsk, alt vel indsmurt med Talg eller Vox og bestrøet med Pudder. Naar nu to Dreng fik hinanden ved Haaret, gik ikke blot Toupéen og Buklerne iløbet, men, hvad der var værre, Haar-naalene, hvormed denne Stads var opfæstet, gik ind i Hovedet, og, naar Blodet da blandede sig med det hvide Pudder, gav det et høist ubehageligt Skue, forvoldte Skjænd eller Hug, naar man kom hjem og megen Ulejlighed med at faae Alt igien i Orden.

Besyderligt var det, at man gjorde sig saa megen Umage med Haaret, da Paaklædningen forresten slet ikke svarede til en saadan Stads. Jeg erindrer ret godt, at vi Brødre, der dog vare at ansee som fornemme Folks Børn, det første jeg kom i Skolen alle fire vare klædte i brune Frakketøis Frakker, sorte Knæskindbuxer med Tombaks Knæspænder, sorte Rasmagerstrømper, Skoe med Tombaks Skospænder og en Lærreds Halsklud, løselig knyttet om Halsen. Man kan deraf slutte, hvorledes de mindre velhavende Borgeres Børn have seet ud. Efterhaanden tog dette en Forandring, og Luxus i Klæde-

dragten tiltog i den Grad, at jeg fra de senere Aar erindrer en *Elegant* af Mesterlectien, der om Søndagen var klædt i en hvid Klædes-Kjole, foret med rosenrødt Atlask, Vest og Knæbuxer af samme Tøi, dertil hvide Silkestrømper og Skoe med Sølvspænder; men han opvakte da ogsaa almindelig Beundring og Misundelse hos os andre.

Haaret vedblev endnu i lang Tid at kræve megen Opmærksomhed, indtil endelig den franske Revolution gjorde Ende ogsaa paa dette Uvæsen. I mine Forældres Huus var det Stuepigens Hverv, at ordne vor Frisure, og hun var ikke lidet i Forlegenhed, naar alle fire Brødre om Morgenens paa eengang raabte: »Dorthe! kom og gør mig ved« og Dorthe dog umuligt kunde tilfredsstille os alle paa eengang. Da jeg senere blev indlogeret hos Fremmede, maatte jeg, ligesom de øvrige ældre Disciple, holde Haarskjærer et Par Gange om Ugen; og naar han da om Søndagen, da alle skulde tilfredsstilles, kom til mig Kl. 5 om Morgenens, var det ikke til ringe Uleilighed, at maatte lade sig frisere i Sengen og derpaa tilbringe den øvrige Deel af Morgenstunden med at hvile paa Albuerne, for at Frisuren ikke skulde tage Skade. Foruden den sædvanlige Fusk eller Pidsk i Nakken blev man ved høitidelige Leiligheder, saasom ved Confirmationen, endnu belemret med en Silkehaarpung, saaledes som fornemme Folk paa den Tid brugte det, og fik derved et endnu mere gammeldags Udseende. Til nogen Lettelse blev det, da den stive Hesteskoe-Toupée, som blev opfæstet med Haarnaale, senere gik over til en rund Toupée, der kunde bindes sammen med en Traad. Derved sparedes iblandt andet Haarnaalene, og med dem adskilligt Blodtab; men derved gik ogsaa et Betalingsmiddel tilgrunde, der hidtil, ligesom de Vildes *Kauris*, havde været gjældende imellem Dreng og Dreng, og Penge kom nu stedse mere i Brug ved Kjøb, Spil og Veddemaal, ikke at tale om Brødkonen, der hver Morgen mødte ved Skolen med de fristende Kringler og Tvebakker, og som aldrig havde ladet sig nøie med Haarnaale, men derfor ogsaa mangen Gang fik Tænderne til at løbe i Vand uden at tilfredsstille Lysten. Peberkager hos Kagekønen og Lakris hos Apothekeren krævede ogsaa den rede Skilling; men dette vare Luxusartikler, som vi sielent vovede at tænke paa. Conditorkager vare os aldeles ubekjendte.

Til de Forlystelser, som vi stundom nøde i Samling, hørte at skillinge sammen for at kunne faae for to Skilling Puddersukker til at strøe paa en Bøtte Suurmælk med revet Brød, som vi i en nærliggende Bondegaard ligeledes fik for 2 Skilling, saa at et saadant Herremaaltid sædvanligt ikke kom os høiere end een Skilling pr. Dreng. En anden reelere, skjøndt ikke saa ganske tilladelig Fornøielse havde vi engang, da nogle af Disciplene havde indfanget en lille løsgaaende Hest og, da deres Vert altid var sengeliggende, uden videre faaet den sat ind etsteds i Gaarden. Her blev den, af Mangel paa Høe og Havre, opfødt med alle de Smørrebrød, som vi kunde undvære fra Frokost og Aftensmad og, paa denne Kost, benyttet til Ridehest i Vertens Have saalænge, indtil Eiermanden indfandt sig og afhentede den.

I det sidste Aar af min Skolegang kom der en finere Tone i vore Forlystelser, ligesom ogsaa vi Kandidater fik nogle flere Penge at raade over. Vi kunde derfor engang imellem samles til et pænt Aftensmaaltid i et privat Huus, hvorved der blev drukket Viin og udbragt Skaaler, dog uden Toast-Taler og uden Hurraer, der kun vilde have giort Opsigt til vor egen Skade. Vi foretog nu og da Lystvandringer i Omegnen og eengang arrangerede vi endog en lille Udenlandsreise til Jægerspries, men som løb noget uhældigt af. For Nemheds Skyld gjorde vi Reisen til Skibs med et af de smaa Fartøier, som hyppigt seilede der fra Byen til Frederikssund, og Henreisen var meget behagelig; men da vi vare komne i Land, vilde Ingen modtage eller beværte os, fordi vi vare saa mandstærke, (jeg trøer 15 i alt) og vi maatte nyde Naturens og Konstens Herligheder med en tom Mave. Vi stolede nu paa, at vi skulde komme hiem inden Aften; men dette mislykkedes. Vi havde Modvind og kunde derfor ingen Vegne komme. Ud paa Natten opstod et stærkt Tordenveir med Skylregn; vi havde Intet at tildække os med uden nogle løse Seil, Intet at ligge paa uden de Brændestykker, hvormed Fartøiet var ladet og, hvad der var det værste, ingen Fødemidler ombord. Vi lede derfor meget og vare glade ved, om Morgenen efter den haarde Nat at komme i Land paa Kysten af *Selsøe* Gods, og der finde en Skovfoged, hvis Kone forbarmede sig over os med noget varmt. Vi nøde det med graadig Henrykkelse, og det var virkeligt

smukt af Konen, at hun, idet hun afhjalp vor Trang, tillige erindrede os om, at vi, hvis vi engang traf paa Nødlidende, ikke maatte glemme, hvor herligt de os rækkede Fødemidler havde smagt os.

Dette var en lille Gienvordighed af den Slags, som saa hyppigt møder i Livet. En langt større og af en alvorligere Natur var mødt mig Aaret i Forveien. Efterat min Fader var død og min Moder flyttet til Kjøbenhavn, var jeg kommen i Logis hos en geistlig Mand der i Byen. Her kom en Klasse-Kammerad H. daglig til mig i den Hensigt, at vi i Forening kunde giennemgaae vore Pensa. Det var en Bornholmer af retskaffen Tænkemaade, men af et for hans Alder usædvanligt stille og alvorligt og tillige noget sært Væsen. Frederik den store af Preussen var hans Idol og han studerede med stor Flid hans Krigshistorie ved Hjælp af Korter og bevægelige Brikker. Han havde, efter denne Konges Portrait at dømme, nogen Lighed med ham i Holdning og Minder og søgte at forstærke denne Lighed ved at bære en lignende Hat og Haarpidsk, ligge paa Gulvet om Natten med Klæder og Støvler paa, som om han bivouakerede, osv. Selv den Maade, hvorpaa han hilsede, havde Lighed med denne Konges, som han bliver fremstillet i et Kobberstik, der dog dengang sikkert endnu ikke var til. Han blev desaarsag let anset for hovmodig og var slet ikke yndet af min Vert, for hvem han, naar han kom i Gaarden, ligeledes kun lettede paa Hatten efter sin engang antagne Maneer.

Som han en Aften var i Begreb med at forlade mig, kom min Vert ind til os i mit Kammer og yttrede, at der over Disciplen S., som logerede i samme Huus, tilligemed over hans Familie maatte af en i vor Kreds være forfattet et Skandskrift, som var kommet til Faderens Kundskab, at han var bleven saa forbitret derover, at han havde besluttet at lægge Sag an imod Forfatteren og at det vilde blive en farlig Sag for den Skyldige. Vi fralagde os begge Beskyldningen for at have forfattet et saadant Skandskrift; men bagefter kom vi i Tanke om, at H. engang for længere Tid siden havde skrevet et skjemtfuldt Digt over bemeldte S., hvori han ogsaa havde berørt hans Familie, som han forresten Intet kjendte til. Vi havde rent glemt Indholdet af dette Digt, som vi troede forlængst tilintetgjort; men bleve nu urolige ved Tanken om, at det muligt var dette, hvorom

Talen var, og besluttede derfor at gaae over til Verten, for ved hans Bistand at faae Faren afværget. Men her var ingen Trøst at hente. Hans Bebreidelser til H. at han maatte besidde et meget sort Hjerte og hans Trudsel om, at han vilde komme til at miste sine tre Fingre, bragte os rent ud af Fatning. Vi skiltes ad under Graad og krampagtige Haandtryk og jeg fik ikke et Øie lukket hele Natten.

Næste Dag var en Søndag og jeg maatte derfor, saa syg jeg var, gaae i Kirke for i Choret at assistere ved Sangen ligesom de øvrige Skolens Disciple. Her kom der et Bud til mig fra Rectoren, at jeg strax maatte komme hen til ham. Havde jeg ikke før været urolig, saa blev jeg det nu. Jeg forestillede mig, at Sagen nu var i fuld Gang, at min Ven vilde blive arresteret og dømt som Æreskjænder og jeg ventede en tordnende Tiltale fra Rectors Side; men hvor blev jeg overrasket, da han modtog mig med et: »Gud være med ham, min Søn!« og atter som tilintetgiort, da han tilføjede: »Her er et Brev til ham fra den lille H. Han er imorges fundet i sin Verts Brønd.« Uagtet jeg var nær ved at besvime, maatte jeg dog læse hans Brev; han udtrykte deri paa en Maade, der ikke lignede hans øvrige Færd i Livet, sin bittere Harme over min Verts skaanselløse Adfærd og over den ham selv forestaaende Skjændsel, beklagede den haarde Skjebne, der tvang ham til dette fortvivlede Skridt, udbad sig min Tilgivelse for den Sorg, han derved forarsagede mig og søgte at opmuntre mig tilligemed sig selv ved den Fortrøstning, han nærede, at han uagtet sin syndige Handling dog vistnok vilde finde Naade hos Gud. Men det hele Brev var i sin Sammensætning saa forvirret, at man tydeligt sporede det sig nærmende Vanvid, hvilket da vel ogsaa kan forudsættes som i høi Grad tilstæde, naar man i en saa ung Alder fatter en saa fortvivlet Beslutning.

Det Indtryk, denne Efterretning gjorde paa mig, kan jeg ikke beskrive. Taarerne randt mig strømevis ned af Kinderne, jeg skjælvede over hele Legemet og var nogle Gange nær ved at tabe Bevidstheden; og dog maatte jeg i denne abnorme Sjælstilstand først fortælle Rectoren hvad der var passeret den forrige Aften, siden prøve paa at sætte det i Pennen og, da jeg for den vedvarende Skjælvens Skyld ikke formaaede at skrive, dictere ham det Forefaldne under bestandige Spørsmaal angaaende de enkelte Momenter. Jeg

gik i flere Dage, ja i Uger, som halvt vanvittig og var nær ved at betragte det som en Lykke, om jeg selv kunde faae Ende paa min Tilværelse. Især var det en pinlig Tilstand, at jeg hver Dag maatte sidde tilbords med den samme Mand, som havde forvoldt mig saa stor Hjertesorg, høre Bebrejdelser af ham, fordi jeg berettede Tingene, som de vare tilgaaede og Trudsler om retslig Tiltale for mine sandfærdige Udsagn. Men til Lykke sørgede Rectoren for, at jeg kom til at forlade dette fatale Logis og blev indlogeret hos Rectoren selv. Derved blev min Stilling meget formildet og Tiden, der læger saa mange Saar, bragte da ogsaa mig til sidst til mig selv igjen.

Det var betænkt, at der skulde anlægges Sag imod den geistlige Mand, der ved sine usandfærdige Paastande — Familien vidste ikke det ringeste om det formentlige Skandskrift og der var intetsteds tænkt paa at kræve Forfatteren til Regnskab — og ved sin ubarmhjertige Tiltale havde bragt det unge Menneske til at forkorte sit Liv; men Rectoren døde og saa faldt al Sagsøgning bort*).

Det var omtrent paa den samme Maade at Præstens Venner søgte at fremstille hvad der var forefaldet. Formentlig er St. flyttet fra Byen saa tidligt i samme Aar, at han ikke har faaet Tid til at underrette sig om Sagens sande Sammenhæng.

Efter Rectorens Død kom Skolen i et Slags anarkisk Tilstand, som den svage Conrector ikke formaaede at raade Bod paa. Selv efterat Professor *Tauber* (Faderen) var bleven vor Rector, vedblev Raaheden endnu i nogen Tid at gjøre sig gjældende, indtil Drengenykkerne efterhaanden forsvandt, saaat vi lærte at fatte hans humane Adfærd og at finde os i at behandles som voxne Mennesker. Hans Undervisnings-

*) Prof. *Steffens* fortæller denne Begivenhed saaledes: (»Hvad jeg oplevede« II, 289): »En Discipel, født paa Bornholm, havde tilladt sig et af hine raae Anfald paa en Discipel af jødisk Herkomst, der kun vare alt for hyppige. Sagen var bleven offentlig; Faderen, en riig Banquier i Kjøbenhavn, fordrede stræng Fyldestgiørelse. Sognepræsten, (Aftensangspræsten) der havde faaet det Hverv at fremme denne, lod Discipelen komme for sig. Hans Hensigt var at fremkalde en alvorlig Anger og han ansaae det derfor for passende at forestille ham Handlingen som en, der kunde have farlige, ja de allerfarligste Følger for ham. Han havde Grund til at angre denne Uforsigtighed. Discipelen var forsvunden« osv.

methode forvoldte os noget Bryderie, fordi den ikke hos os fandt Fundament at støtte sig paa; men vi skjønnede dog paa, hvad vi under hans stadige Veiledning vilde have kunnet lære og skiltes fra ham med Agtelse og Kjerlighed.

I de sidste Dage af min Skolegang indtraf en Begivenhed, der i sig selv var af ringe Betydenhed, men dog maa omtales for den Indflydelse, den saa let kunde have faaet paa min tilkommende Skjebne. Det blev en Dag forkyndt i Skolen, at der udenfor stod en Mand, som spaaede af Haanden. Da dette var noget ganske nyt, strømmede alle ud for at see ham. Det var en gammelagtig Mand af Almueklassen med et blegt, alvorligt, lidende Udseende og et drømmende Blik, der syntes godt at passe for en Fremsynet. Han talede ikke til nogen af egen Drift, anmodede Ingen om at lade sig spaae og, naar man rækkede sin Haand hen til ham, betragtede han den løseligt og sagde derpaa sin Dom i faa Ord og med en næsten lydløs Stemme, som om den kom fra Graven. Jeg rækkede ham ogsaa min Haand til Bedømmelse, og det eneste han fandt deri var: at jeg vilde blive over 60 Aar gammel. Hans Udsagn er nu, uden at han vel egentlig tænkte noget derved, rigeligt gaaet i Opfyldelse; men var paa den Tid, da han yttrede det saa meget besynderligere, som han ifølge mit yderst blege og sarte Udseende snarere maatte føle sig fristet til at spaae, at jeg skulde døe inden Aarets Udgang. Heldigt var det imidlertid, at han ikke sagde andet, da jeg, hvis jeg skal dømme efter det Indtryk, hans Ord gjorde paa mig, har Grund til at troe, at en Spaadom om alvorlige Begivenheder ogsaa sikkert vilde have bevirket en alvorlig Katastrophe.

I Oktober 1788 begyndte et nyt Tidsafsnit af mit Liv, idet jeg forlod Skolen for at gaae til Universitetet. For de fleste af mine Kammerader var dette en betydelig Forandring, da de for det meste vare ubekjendte med Byen og ingen Familie havde der. For mig var Forandringen ikke saa stor, da jeg havde min Moder boende der og var vant til, i Ferierne at besøge hende. Jeg var ogsaa temmeligt orienteret der, da jeg havde for Skik, hver Dag paa Lykke og Fromme

at giennemkrydse Gaderne uden andre Veiledere end Rundes-
taarn og Frue Kirkes Spir, der ogsaa hvergang rigtigt bragte
mig hiem igien. Hvad jeg paa disse Udflugter søgte var
intet andet end Skibene i Kanalerne, der havde noget saa
tiltrækkende for mig, at jeg kunde staae hele Timer og be-
tragte dem uden at forlange anden Morskab.

Jeg havde nemlig fra min Barndom af havt en over-
veiende Tilbøielighed til Sølivet, og det i den Grad, at jeg
flere Gange, endog med Taarer og paa mine Knæ, havde
bønfoldet mine Forældre om at maatte komme til Søes. Mine
Fordringer vare ikke store. Jeg forlangte kun at blive Ka-
hytdreng; men de fandt det ikke raadeligt, at lade mit Ønske
gaae i Opfyldelse og jeg maatte da see at faae min Lyst til-
fredsstillet ved for det første at betragte Søen og Skibene
og senere, naar Leilighed gaves, ved at seile. Da jeg var
temmelig fri for Søsøge, følede jeg mig ikke generet af Veir-
ret, om det ogsaa var lidt haardt og jeg kunde gaae mange
Timer i Rad frem og tilbage paa Dækket i en Slags Hen-
rykkelse ved blot at see paa Søen og især paa Bølgeslagene.

Denne Morskab maatte nu opsættes for det første. Jeg
var jo engang kommen ind paa den literaire Bane og havde
for Øieblikket kun det at tænke paa, hvorledes jeg uden
Skam kunde faae aflagt Regnskab for Anvendelsen af min
Skolegang. En vis Dag blev os bestemt til at møde til Ind-
skrivning og denne fandt Sted uden Optøier, hvilket var
den første Gang i mange Aar. Det havde nemlig hidtil
været Skik, at de unge Studenter — de saakaldte Russer
(Depositurusser) — mødte til Indskrivning i Consistorie-
bygningen, hvortil der gaaer en Steentrappe op fra Studie-
gaarden. Paa denne Trappe pleiede hvert Aar de norske
Russer at stille sig paa en udfordrende Maade, ofte endog
med den Paastand, at de danske Russer skulde tage Hatten
af for dem, idet de gik forbi dem. Herover opstod, som
naturligt, Slagsmaal, der sieldent gik af uden blodige Pander,
især naar en og anden blev kastet ud over Trappegelænderet
ned paa Studiegaardens Stenbro. Det kunde synes utroligt,
at unge Mennesker fra et fremmed Land kunde have Dri-
stighed nok til at vise et saadant Overmod; men det bliver
forklarligt ved at erindre, at, medens de danske Russer bleve
hinanden ubekjendte, lærte de norske som Landsmænd snart
at holde sig sammen i den dem alle lige fremmede Bye, saa

meget mere som de havde en fælles Samlingsplads i det saakaldte »*norske Selskab*«, hvor de da ogsaa stødte sammen med alle deres ældre Landsmænd, som opholdt sig i Kjøbenhavn, og som vel ogsaa undertiden hjalp til at indgyde dem Mod til deres dristige Adfærd og, efter Sigende, ikke sielødent toge Deel med i Angrebet. Dette bliver saa meget troligere, hvis *Steffens* har Ret i sin Paastand (*II, 37*) at Grunden til disse Angreb maa søges i Nordmændenes almindelige Forbitrelse over deres Afhængighed af den danske Hovedstad, imedens de forgiæves bestræbte sig for at faae et Universitet i deres eget Land. Men ubegribeligt er det, at et saadant Uvæsen kunde vedvare Aar ud og Aar ind, saagodtsom lige for Consistoriets Øine og i al Fald ikke uden dets Vidende, da jo Pedellerne hvert Aar maatte blive opmærksomme paa denne Uorden. I dette Aar var der endelig gjort den Foranstaltning, at vi bleve indskrevne paa flere forskjellige Steder, saa at alt fjendtligt Sammenstød blev gjort umuligt; og denne Indretning har fra den Tid af stedse vedligeholdt sig.

Vi indstillede os derefter til Examen, og jeg, som Dux, maatte først frem. Det var en svær Dyst for et undseligt ungt Menneske, at træde offentligt frem for ubekjendte Lærere og aflægge Regnskab for Anvendelsen af den hele Barnsdomstid. Jeg var usigeligt angst; men fik dog Prøven heldigt overstaaet. Blandt de i dette Aar dimitterede unge Mennesker vare der adskillige, som senere indlagde sig et Navn i den literære Verden. *Mynster*, *Hornemann*, *Saxtorph* bleve udmærkede Lærere, hver i sit Fag og ville endnu i lang Tid mindes ved Universitetet. Den øverste af de i dette Aar Indkaldte, *W.*, opvakte store Forhaabninger og blev senere navnkundig, men ikke paa en for ham fordelagtig Maade. I Russeaaet var han saa kyndig, at han kunde hjælpe paa os andre som Repetent eller Manuduktør; han blev senere en dygtig Jurist og en anseet Advokat; men gjorde sig desværre skyldig i beklagelige Forvildelser (uden tvivl en Følge af hans forkerte, pedantisk-strænge Opdragelse) og oplevede en sørgelig Skjebne i Udlandet, hvorom *Steffens* beretter (*II, 25*). Den Næstøverste af de Indkaldte var den som Skribent og især som Journalist i en Række af Aar fordelagtigt bekjendte *J. K. H.*, hvis næsten til det Cyniske grændsende Ligegyldighed for det Comfortable (udentvivl

en Følge af hans forkerte, uordentligslappe Opdragelse) skildres med stærke Farver af *Steffens* (III, 217). Da hans Aandskræfter svækkedes og hans Skribentvirksomhed ifølge deraf standsede, fik han en aarlig Understøttelse af Regieringen og tilbragte saaledes sine sidste Leveaar ikke, som *Steffens* mener, i Armod, men vel i Aandssløvhed. Der var flere gode Hoveder iblandt dette Aars Dimittender; men deres Dygtighed blev for det meste kun bekendt i private Kredse.

Efter overstaet examen artium begyndte strax Collegiegangen med Hensyn til philosophicum, eller rettere Collegieløbet. Professorerne holdt nemlig Forelæsningerne hjemme i deres egne Boliger og, da disse laae ofte langt fra hverandre, gjaldt det om at komme først for at faae en god Plads. Den strænge Vinter, som indtraf i dette Aar, gjorde disse Toure ofte ubehagelige og, naar der da ikke var lagt tilbørligt i Kakelovnen, hvor vi kom ind, gavede vi os ofte, paa Skoledrengemaneer, til at trampe i Gulvet med Fødderne og baske hverandre med Hænderne for at holde Varmen. Ved en saadan Leilighed traf det sig, at en Professor, der ikke stod i synderlig Agtelse, og som vi maaske derfor mindre generte os for, kom ind midt under denne Støi og begik den Uforsigtighed, uden videre at udbryde: »Mine Herrer! det maa jeg sige Dem, De ere ret nogle Æsler, mine Herrer.« Derved blev det Onde naturligviis kun værre. Trampningen, der hidtil kun havde været anvendt som Modvægt imod Kulden, blev nu brugt som et Vaaben imod Professoren; dermed forenede sig Piben og Larmen blev saa stor, at han blev nødsaget til at opsætte sin Forelæsning for den Dag.

Hos den gamle, ærværdige Professor *Riisbrigh* gik det ikke saaledes, Uagtet hans stiltfærdige Væsen og næsten enfoldige Udseende havde han en saadan Magt over os, at vi ikke vovede at hvidske et Ord til hinanden. Han bemærkede det strax og forstod saa godt at dæmpe enhver nok saa ubetydelig Spire af Urolighedslysten, at man paa hans Forelæsning havde kunnet høre en Knappenal falde.

Da jeg absolverede den filosofiske Examen, havde jeg allerede bestemt mig for Theologien som Embedsfag; men jeg fandt, at der var adskillige andre Kundskabsfag, som jeg maatte sætte mig ind i, inden jeg ganske overlod mig til

det theologiske Studium. Fremfor alt maatte jeg have Færdighed i Tydsk, hvortil der i Skolen kun var lagt en ubetydelig Grund. For at undgaae al Bekostning brugte jeg den Maade, at tage en eller anden tydsk, helst historisk Bog for mig og et Lexikon ved Siden, læse stedse videre frem, om jeg end ikke forstod hvert Ord, eller læse et Stykke oftere igiennem, naar jeg ikke forstod det første Gang, kaste enkelte Ord op i Lexikonet, naar det var aldeles nødvendigt og opskrive dem, som jeg havde størst Vanskelighed ved at huske. Paa denne Maade kom jeg snart saavidt, at jeg kunde forstaae enhver ikke alt for vanskelig tydsk Bog. Grammatiken fik jeg senere inde ved at undervise Andre i dette Sprog, eller, hvilket ogsaa undertiden var Tilfældet, undervise Tydskere i Dansk. Ogsaa i Historien søgte jeg at gjøre nogle Fremskridt; dog var det ikke saameget Faget selv der tiltrak mig, som den vakre Professor *Snedorphs* yndige Foredrag, der rent havde fortryllet mig. Til min store Sorg hørte jeg et Par Aar efter, at han havde tilsat Livet ved en Veltning paa en Reise i Skotland. Dog var det især Naturhistorien, som jeg med Iver dyrkede. Den havde fra min tidlige Barndom havt noget meget tiltrækkende for mig og jeg søgte nu at sætte mig ind i dens Lærdomme ved at høre Forelæsninger, besøge de faa naturhistoriske Samlinger, som fandtes, og læse alle de Skrifter i dette Fag, som jeg kunde faae fat paa. Allerede dengang begyndte jeg at gjøre de Opfølgninger om naturhistoriske Gjenstande, som jeg først kom til at gjøre Brug af 60 Aar senere.

Det var dengang stærkt i Mode hos Theologerne, at benytte en Manuctør til deres Studium, istedetfor at besøge Professorernes Forelæsninger, og Fristelsen dertil var saa meget større, som man hos ham kunde faae Udskrifter tilleie af de Forelæsninger, Professorerne holdt. En Mand, S. var paa den Tid især i Velten og de fleste af mine Kammerader benyttede ham; men den fabrikmæssige Aand, som herskede i hans hele Færd, gjorde, at jeg opsatte det saalænge muligt. I det sidste Halvaar før Examen tyede jeg til ham for at faae Øvelse i at tale og skrive om theologiske Emner paa Latin, og denne Hensigt opnaaedes; men jeg kom tillige til at skue ind i den forunderlige Mekanik, som han havde forstaaet at anbringe i sit Manuactionsvæsen. Der var hos ham skrevne Hefter tilleie i hundredevis, hvoraf det

ene Nummer fulgte paa det andet, ofte indrettede ligesom for Tiden de trykte Romaner, der udkomme hefteviis, hvor et Hefte ofte ender midt i en Sætning eller et Ord. Skrevne Spørsmaal af dem, som almindeligst forefaldt ved Examen, fandtes i tusindeviis og ledsagedes med mundtlig Besvarelse af Manuduktøren, der stadigt tog Hensyn til, om de bleve fremsatte af den ene eller den anden Professor. I denne Anledning forefaldt engang en snurrig Scene. Han havde fremsat et Spørsmaal og besvaret det paa tre forskjellige Maader efter de daværende tre Professorers forskellige Anskuelser. Da en af os ønskede næiere Forklaring over det ene af disse Svar, der ikke syntes rigtigt begrundet, begyndte han at forsøge paa at udvikle sin Mening paa Latin, hvori der altid blev talet, med et stammende *nimirum — nimirum —*; men slog paa eengang om og udbød i plat Dansk: »Saaledes siger F— t— m— *Moldenhawer.*«

Jo mere Examenstiden nærmede sig, desto større blev Iveren for at dressere Examinanderne til betimelig Besvarelse af ethvert Spørsmaal, og han eller hans Medhjelpere manglede aldrig ved nogen Examen, ikke for at erfare, hvorledes det gik Examinanderne, men for at opfange og optegne de nye Spørsmaal eller de gamle Spørsmaal i fornyet Form, som ved en saadan Leilighed bleve fremsatte.

Jeg underkastede mig den theologiske Examen i A. 1793, og fuldendte den saa heldigt, at jeg foruden *Laud* fik et Tillæg af: *præcipua laude dignus*, hvilket jeg dog beskedent maa erkjende, ikkun havde noget Værd i Betragtning af den Tids Maalestok.

Det første, jeg greb til efter at Attestatsen var overstaaet, var at foretage en Reise. En Examenskammerad havde indbudet mig at følge med sig til Odense, hvor hans Forældre boede, og jeg betænkte mig ikke længe paa at modtage hans Tilbud. For at vort Ophold der dog ikke skulde blive et ørkesløst Driverie, havde vi forud bestemt at ville benytte Tiden og Leiligheden til at studere Botaniken praktisk, og det saa meget hellere, som vor Iævnaldrende *Hornemann* (senere Professor i Botaniken), der dengang var Informator paa en Herregaard i Nærheden af Odense, havde

lovet at være os behjælpelig. Vi gik da ud hver Dag i Omegnen for at indsamle Planter, undersøgte dem hiemme for os selv og hver anden, tredie Dag samledes vi med H., som da rettede det Feilagtige i vore Anskuelser og ledede os paa den rette Vei. Dog var det ikke blot videnskabelige Exkursioner, vi foretog. Vi morede os ogsaa med venskabelige Besøg hos min Vens Bekjendte i Omegnen, og selv hiemme i hans Familiiekreds gjorde jeg et interessant Bekjendtskab, nemlig med den elskelige *Nyerupske Familie* og deriblandt med min tilkommende Hustru, K. M. Nyerup, men som dengang endnu kun var et lille Barn.

Saaledes henrandt Sommeren i dette yndige Land paa den behageligste Maade, medens jeg tillige havde den Tilfredsstillelse, at have forskaffet mig praktisk Indsigt i et Fag, som jeg vel allerede forhen havde sat mig ind i, men som dog først nu ret gik over *in succum et sanguinem*. Er end Meget af det specielle i denne Kundskabsgren ved andre mellemkommende Studier gaaet tabt, saa har jeg dog beholdt en Oversigt over Videnskaben og et Totalindtryk af dens Studium, og dette var alt hvad jeg attraæede.

Da jeg var kommen tilbage til Kjøbenhavn, fortsatte jeg mit Studium af denne saavel som af de øvrige Naturhistoriens Grene, hørte et Cursus over Physik og Kemie saavel som over den kantiske Philosophie og begyndte tillige, for Alvor at lægge mig efter Fransk og Engelsk, hvori jeg hidtil ikke havde havt Leilighed til at øve mig. Sangøvelser og Fløjtespil tjente mig som Recreationsmidler.

Eet Fag var der, som jeg hidindtil kun lidet havde beskymret mig om, men som jeg nu næsten uvilkaarlig kom til at give mig af med — det var Politiken. Den franske Revolution havde udbredt sine Virkninger ogsaa til Danmark. De viste sig i mangfoldige Forandringer baade i legemlig og aandig Henseende. Hvad der endnu var tilbage af Damernes stive Paaklædning og Frisure forsvandt efterhaanden og blev afløst af en langt friere. Mandfolkene Haarpsidske, Toupéer og Bukler gik det ikke bedre. Man lod Haaret klippe glat af i Panden og rundt af i Nakken og denne sidste Frisure har siden den Tid, med enkelte Modifikationer stadigt vedligeholdt sig, altsaa nu snart i 60 Aar, saa at denne Modes Hensigtsmæssighed synes tilfulde bevist. Men ogsaa paa Aanden havde Revolutionen Indvirkning. Der kom et Liv

i Folk, som hidtil var ukjendt hos os. Det var, som man var vaagnet op af en Drøm. De Unge grebe begjerligen efter de nye Frihedsideer og, da man ikke saae de Gruelige heder, som foregik i Frankrig, lyttede man begjærligt til Nyhederne derfra og meddelte hverandre disse med Hensrykkelse. Mange af de ældre derimod saae mere det Farlige i de revolutionære Omvæltninger og søgte med Ivrighed at dæmpe den frembrydende Enthusiasme. Derved opvoktes ivrige Diskussioner og alvorlige Tvistigheder, der endog gav Anledning til Splid i en og anden Familie. Dog var det især Klubberne, hvor Dagens Begivenheder med Ivrighed bleve drøftede.

Som en saadan kunde det saakaldte »Neergaards Kaffe-hus« ansees — det eneste i Kjøbenhavn paa den Tid — da det vel var aabent for alle, men dog kun blev stadigt besøgt af visse med hverandre godt bekendte Gæster. Her kunde man sidde i hele Timer, ja halve Dage, i to smaa Værelser, fyldte af den utaaleligste Tobaksrøg og drikke en ynkelig Kaffe, der hele Dagen blev staaende i en Kaffekjedel paa Tørvegløder i Stuen selv; men det jammerlige ændsedes ikke under den livlige Samtale om de parisiske Begivenheder, der dog ofte kun alt for meget bare Vidne om Uvidenhed og Taabelighed. Om Løverdags Aften blev der opvartet med Æbleskiver eller Pandekager, hvortil der da ofte blev drukket Punsch, der, saa slet den end i sig selv var, dog endnu mere opluede Geisten, saa at Talen ikke sieldent blev temmelig revolutionær. Især var der en ung Mand B., bekendt under Navnet »den lille Marat«, der ofte ytrede ret blodige Ønsker og Forhaabninger; men jeg troer dog at kunne paa-staae, at alle disse Tirader Intet havde at betyde. Det var kun Kraftytringer, udtrykte paa sin Parisisk og jeg er overbevist om, at Ingen af os havde uden Gysen kunnet være Vidne til et eneste af de Oprin, som her i ungdommelig Kaadhed bleve omtalte som ønskværdige. Imidlertid kom dette Kaffe-hus dog ved saadanne i Grunden offentlige Samtaler i et saa slet Rye, at det fik Navn af »Jacobinerklubben« og uidentvilt vakte Politiets Opmærksomhed. Derom fik vi en Slags Advarsel i Anledning af et Folkeopløb, som engang fandt Sted — det alvorligste, jeg i Kjøbenhavn har været Vidne til. En usædvanlig stor Masse af Mennesker, naturligvis mest trøieklædte, trak en Eftermiddag over

Gammeltorv med Hujen og Skrigen ned ad Raadhusstræde, standsede udenfor Politimester *Flindts* Bolig og opfordrede ham til at træde frem. Da dette ikke skete — han var strax ved Anskriget flygtet igiennem en Bagdør ind i et Nabohus og derfra videre frem — stormede man ind i Huset, søgte efter ham allevegne og, da han ikke fandtes, ødelagde man endeel af hans Boskab og blev ved at gjøre Optøier saa længe, indtil den bevæbnede Magt gjorde Ende derpaa. Imedens denne Tumult endnu stod paa, kom Pladsmaieren ind i Kaffehuset, hvor han ellers aldrig satte sin Fod, og, da han nu her saa sig speidende om iblandt Gæsterne og tillige lod nogle Ord falde, hvoraf det kunde skjønnes, at han her søgte Kilden til Dagens Uroligheder, saa blev det os kun alt for tydeligt, at Klubben ansaaes for mistænkelig. Det var imidlertid en aldeles ugrundet Mistanke, hvormed vel ogsaa Pladsmaieren snart blev overbevist; men hvorfra Impulsen til Opløbet var kommen og hvorledes denne store Menneskemasse var bleven enig om at samles paa et bestemt Sted, i et saadant Øiemed, er mig endnu ganske ubegribeligt. Jeg maa næsten troe, at denne hos os saa usædvanlige Demonstration blot har været bevirket ved den, især i de lavere Klasser, almindelige Misfornøielse med denne Politimester, der altid viste megen Strængthed, men kun liden Conduite.

I det samme Huus, men i et Par smaa Værelser øverst oppe, havde jeg paa samme Tid en Virksomhed af en anden Art. Der var af nogle af mine Venner oprettet et »naturforskende Selskab«, hvis Formaal var, at fremme Naturvidenskabens Studium, især ved Forelæsninger og Afhandlinger. Jeg blev anmodet om at tage Deel deri og tog med Glæde imod Tilbudet. Vi havde vore Sammenkomster i dette Lokale omtrent hver fjortende Dag og der blev da oplæst og bedømt de i Mellemtiden indløbne skrevne Afhandlinger samt holdt mundtlige Foredrag — af Stifteren *O. H. Mynster* over Zoologien, af *Hornemann* over Botaniken og, som det forekommer mig, af *Steffens* over Mineralogien*). Dette

---

*) *Steffens* taler i sit Levnetsløb (»Hvad jeg oplevede« II, 187) om et naturvidenskabeligt Selskab, hvoraf han var Medlem; men dette havde et høiere Formaal, (Udgivelsen af en Journal) og bestod til dels af andre, lærdere Medlemmer, der skiftedes til at beværte hver-

Selskab, som allerede tidligt tabte en Deel af sin Virksomhed derved, at Alle vilde holde Forelæsninger og Ingen være blot Tilhører, gik rent istaa ved Kjøbenhavns Ildebrand 1795, der bragte Forstyrrelse i Lokalerne og Adsplittelse iblandt Menneskerne. Hvis Huset, som jeg troer, var et af dem, der brændte, er vor lille Naturaliesamling med det samme gaaet op i Luer, hvis den ikke allerede forud var taget i Beslag af Verten for resterende Husleie. I al Fald ophørte Sammenkomsterne fra den Tid af, og det samme var Tilfældet med den udskregne »jakobinske Klub i samme Huus.

Derfor ophørte dog ikke Sammenkomsterne med de enkelte Medlemmer. Ogsaa jeg kjendte og skattede, ligesom *Steffens*, »det muntre, aandigt rige Nr. 8 paa Frederiks Hospital, hvor man nød det friske, muntre, ja lystige videnskabelige Liv« (St. II, 142). Der var en Tid, da jeg tillige med en ældre Broder (afd. Dr. *Strøm*, der i mange Aar levede som praktiserende Læge i Kjøbenhavn) hver Aften efter Aftensmaaltid gik derud og blev der til langt ud paa Natten for at deeltage i alslags aandig Næring. Der blev læst videnskabelige Journaler eller Notitser af saadanne, reciteret Digte, fortalt Anekdoter, sagt Vittigheder og Snurrigheder, skrevet smaa Poetiske Forsøg eller Vers paa opgivne Enderiim, disputeret mundtlig over alleslags Materier; kort sagt: foretaget allehaande Øvelser paa fri Haand til at muntre og oplive Aanden efter fuldendt Dagverk. Jeg kunde have Lyst til at give en anskuelig Fremstilling af den Tone, der herskede i disse Sammenkomster, men mindes i dette Øieblik kun følgende Smaatræk. *Mynsters* Kontubernal, *Laub* (Enhver søgte efter Kjøbenhavns Ildebrand at faae Logis hos gode Venner) savnede en Dag sin Haarkam og henvendte sig desangaande til ham i en paatagen alvorlig Tone med det Spørsmaal: »Hvor har Du gjort af min Kam, Du ufor-skammede Karl?« hvortil M. med samme Alvorlighed svarede: »Og hvor har Du gjort af din Skam, Du ufor-skammede Karl?« En yngre Broder af *Steffens* (den samme som i Roeskilde Skole gav Anledning til den forhen omtalte Mesterlectianers Afstraffelse, men som nu var Kompagniechirurg) var ofte noget frivol i sine Ytringer om theologiske

---

andre, osv. Hvis han, som jeg troer, ogsaa var Medlem af det her omtalte, har han maaskee kun deltaget deri nogle faa Gange før sin Afreise og derfor glemt dets Tilværelse.

Dogmer og behandlede isærdeleshed Udødelighedslæren en Dag lidt vel *legert*. Jeg ansaae mig som Theolog forpligtet til, desangaaende at indlade mig i en Disput med ham, der fra min Side endtes saaledes: »For Du maa vide, Feldtskjær! at Mennesket bestaaer af to Dele, een Deel, som kan aarelades og kaldes Legemet, og en anden Deel, som ikke kan aarelades og kaldes Sjælen« — osv. Ved dette *argumentum ad chirurgum* fik jeg Latteren paa min Side, og han var slaaet af Marken. Paa de opgivne Enderiim: Laub, Staub, Raub, blev af en Holstener, som ogsaa hørte til Selskabet, dannet følgende Stropher:

O Laub!
 Du bist nur Staub!
 Wirst einst des Todes Raub!
 O Raub! o Staub! o Laub! osv.

Det er maaskee kun Ubetydeligheder, der i det mindste ikke burde staae isolerte, naar de skulde bidrage til at give en nogenlunde fordelagtig Forestilling om Livet paa Nr. 8; men der vil ikke rinde mig flere Exempler i Tankerne.

I Modsætning til dette muntre Omgangsliv maa jeg omtale et andet Bekjendtskab, som kom til at forvolde mig stor Hjertesorg. Jeg var paa Neergaards Kaffehus bleven bekjendt med en Student, B., der var endeel Aar ældre end jeg, Bornholmer af Fødsel og i nær Slægt med den forhen omtalte Discipel i Roeskilde Skole, der tog Livet af sig. Han var alvorlig, stille og tilbageholden, men dog omgiængelig, naar han fandt Nogen, med hvem han gad indlade sig; og, skjøndt han ikke dyrkede noget Brødstudium, var han dog meget flittig og kundskabsfuld. Han havde besvaret et Priisspørsmaal om Indflydelsen af Krudtets Opfindelse paa Civilisationen, der havde givet ham Adgang til et Reisestipendium paa Statsoekonomien; og jeg med flere af hans Bekjendtere havde taget Afsked med ham i et muntret Lag, inden han reiste. Hvor forundret maatte jeg derfor blive, da jeg nogle faa Uger derefter uformodentlig mødte ham paa Gaden. Jeg udbrød, som naturligt, med et Forundringsraab: »Du her! jeg troede Dig langt borte i Udlandet!« »Nei,« svarede han, »jeg vilde ikke skuffe mine Velyndere. Jeg følede, at det ikke var Alvor hos mig med Oekonomien og vendte derfor tilbage fra Hamburg. En

Landsbypræst er dog det lykkeligste Menneske. Jeg vil nu studere Theologie, og Du skal være mig behjælpelig med Hebraisken.« »Gierne! Jeg har just nu Tid; skulle vi strax tage fat?« Vi begyndte med Genesis. Jeg bibragte ham adskillige ham hidtil ubekjendte Anskuelser, især ved Sammenligningen med Homer, og han glædede sig som et Barn over de Naiviteter, som jeg hialp ham at finde i dette ærverdige Dokument. Men med eet springer han op af Stolen med det Udraab: »Gud! hvad kan det Alt hjelpe; jeg har jo dog gjort mig selv evig ulykkelig!« og fra dette Øieblik var han aldeles forandret og gebærdede sig som en vanvittig. Jeg foreslog ham, for at forslaae Tankerne, at gjøre en Spadseretour.

Det var i Skumringen. Det stærke Lys, der faldt paa Frue Kirke, frapperede mig, da det hverken kunde være Sol — eller Maaneskin; men jeg kom snart til Kundskab om, hvorledes det hængte sammen. Det var nemlig intet mindre end Christiansborg Slot, som stod i lys Lue. Under vor ivrige Studeren havde vi Intet mærket til den Tummel og Forvirring, som herskede i Staden; nu kom vi til Slottet ligesom Luerne snoede sig op ad Slottets Taarn og bleve Vidner til det frygteligt skønne Syn, da dette styrtede ned i det brændende Slot og derved bragte Flammerne til at stige endnu høiere og frygteligere i Veiret.

Paa min syge Ven gjorde det ikke noget betydeligt Indtryk, i det mindste ikke et saadant, at det bevirkede Forandring i hans Sindssygdom. Efter hans indstændige Anmodning maatte jeg blive hos ham om Natten. Paa Søvn var ikke at tænke. Hans sørgelige Udladelser om sine Sjæls lidelser og uafbrudte lydelige Jamren gjorde al Søvn umulig og hans Tyggen paa Sengehalmen gjorde Forestillingen om Vanvid saa levende hos mig, at jeg begyndte at frygte for min egen Sindsforfatning. Saasnart jeg næste Morgen kunde forlade ham, underrettede jeg hans paa Christianshavn boende Slægtninge om hans Tilstand. Disse sørgede for, at han kom under en Læges Tilsyn; men Lægemedler syntes ikke at gjøre nogen Forandring i hans Tilstand. Saa ofte jeg besøgte ham, fandt jeg ham stedse i den samme fortvivlede Sindstilstand og maatte tilsidst, da Familien fik ham ved Skibsleilighed besørget til sit Hjem, tage Afsked med ham som inkurabel. Hvad jeg senere hørte fra ham, var

intet mindre end tilfredsstillende. Efter Beretninger fra hans Slægtninge holdt han sig stedse indesluttet i sit Kammer, lod Skjæget voxé, saae aldrig nogen Fremmed hos sig og døde efter nogle Aars Forløb i samme beklagelige Forfatning*).

Det var den anden Bornholmer, der saaledes kom til at faae en uheldbringende Indflydelse paa min Sindsstemning, der i lang Tid efter denne Begivenhed vedblev at være yderst nedslaaet; men ogsaa her maatte Tiden være den hjælpende Læge.

En endnu større Ulykke ramte Byen næste Aar med den store Ildebrand, der fortærede en saa betydelig Deel af den. Begyndelsen skete i et Magasin paa Holmen. Det saae fælt, men ikke egentlig farligt ud. Dog, da der efter nogle Timers Forløb ogsaa gik Ild i Nikolai Kirkes Spir og denne ikke var til at slukke af Mangel paa Brandfolk og Brandanstalter, for hvem der var nok at giøre paa Holmen, saa var Ilden snart udbredt over den Deel af Byen, som laae nærmest omkring Kirken og blev tilsidst fast umulig at faae slukket. Jeg var maaskee en af de første, som blev Ilden vaer i Taarnet, da mine Vinduer just vendte ud til den Side. Jeg vildé længe ikke troe mine egne Øine, da der ikke var nogen synlig Forbindelse imellem Ilden her og den paa Holmen; hvorfor ogsaa Mange strax vare tilbøielige til at ansee Ilden som paasat paa begge Steder, ligesom forrige Aar paa Slottet.**)

Jeg gjorde strax Anskrig; men forgiæves. Da der senere kom Mandskab med de fornødne Redskaber, var det for sildigt og, ved at gaee igiennem de smaa Gader i Nabolavet af Nikolai Kirke, saae man med Rædsel, hvorledes Ilden tog fat paa det ene Huus efter det andet uden

*) Steffens (II. 290) omtaler denne ulykkelige unge Mand som en af sine Bekjendtere og skildrer hans Sjælstilstand med gruopvækkende Træk. Hvis han i denne Tilstand har været istand til at læse sine Afhandlinger for ham og aabent at udtale sig for ham om sin Forfatning, som her fortællés, maa han rigtignok have havt lysere Øieblikke, end jeg fik Leilighed til at være Vidne til: men naar Forf. mener at have hørt, at han senere havde overvundet sin beklagelige Stemning og gienvundet sin forrige Aandsretning, da er han desværre bleven feilagtigt underrettet.

**) Om den engelske Ministers Klage over de ham formentlig giældende Udfald i *Tilskuerten* og det i den Anledning holdte Forhør over Prof. Rahbek har Steffens en ret interessant Beretning (III, 152).

Modstand. Man gik som i et Ildhav og maatte skynde sig derfra for ikke at omkomme af Hede og nedfaldende Gavle. Kun paa eet Sted blev endeel Huse reddede og deriblandt de allerusleste Rønner, som endnu skamskjænde Byen, nemlig i Ulkegaden. Efter Sigende var det to letfængelige Artikler, som bevirkede denne Redning — Fleskeskinke og Brændevin, hvorved en Huseier der i Gaden fik oplivet Brandfolkenes sunkne Mod og concentreret deres Arbeidskraft til et enkelt Punkt.

Det var ynkeligt at see de mange husvilde Mennesker efter Branden. Dog blev der temmelig snart sørget for dem deels ved smaa i en Hast opførte Hytter paa Slotspladsen og flere Steder, deels i det afbrændte Slot selv, hvor en enkelt Vinduesfordybning var tilstrækkelig for en enkelt Familie til at indrette sig en nogenlunde beqvem Bolig. Selv boede jeg fra den Tid af paa Borchs Collegium, imedens min Familie fik Plads andetsteds i Byen; men den almindelige Jammer ophørte ikke saa snart, og jeg tog derfor henad Efteraaret med Glæde imod Ansættelse uden for Hovedstaden.

Det var i min Fødeby, Roeskilde, at der blev mig tilbuddt en Plads som Lærer ved Skolen, dog kun interimistisk. Conrektoren var syg. Femtelektiehøreren (Læreren i den næstøverste Klasse) skulde nu overtage hans Funktioner, indtil han fik sin Helbred igien, og jeg imidlertid træde ind i hans Plads. Skjøndt det kun var syv Aar siden jeg som Discipel forlod Skolen, kunde jeg dog spore en kjendelig Forandring i den der herskende Aand. Det fordums Pryglesystem var næsten forsvundet tilligemed de fordums Lærere og man hørte derfor hverken til de forhen saa jævnlige Jammerklager eller trodsige Drillerier fra Disciplenes Side. Iblandt disse indbyrdes herskede en finere Tone. Der fandt sieldent Klammerier, aldrig Slagsmaal Sted imellem dem; men rigtignok saae man heller ikke noget til de raske Lege, som forhen vare i Brug. Den anstrængende Langboldsleeg var afløst af den noget sygelige saakaldte tyrkiske Langbold, hvis Hovedtendents bestod i at faae en Pind skuppet i et Hul. Istedet for at løbe Hund efter Hare, spadserede man

med hinanden under Armen og fortællede Smaahistorier og Eventyr. Der blev ogsaa gjort smaa Forsøg i Poesie, ja selv i den dramatiske Kunst; og jeg lagde Mærke til, at de af mine Disciple, som gave sig af dermed, søgte at mage det saa, at disse ogsaa kom mig for Øine. En iblandt dem havde endog allerede oversat og udgivet en Roman i to tykke Bind, saa jeg var nær ved at skamme mig over, at jeg ikke endnu havde bragt det videre, end til at udgive et Par tynde latinske Disputatser, hvortil jeg var forpligtet som Alumnus paa Borchs Kollegium. De vare i det Hele tagne flittige og sædelige og enkelte af dem virkelig elskværdige, saa jeg ret havde Glæde af at give mig af med dem.

Jeg havde fast foresat mig, under min Lærervirksomhed at ville undgaae al korporlig Revselse; og om jeg end havde havt Tilbøielighed dertil, fandt jeg dog ingen Anledning, da de saa let lode sig styre ved Æresfølelsen. Hvor forfærdet blev jeg da ikke, da den humane, blide Rektor *Tauber* en Dag, som han traadte ind i Skolen, paalagde mig i oprørt Sindsstemning, at give Disciplen B. af min Klasse 20 Haandtag, fordi han havde opført sig uanstændigt i Kirken. Det var den stilleste, sindigste og flittigste af dem alle, saa at jeg næsten ikke vilde ansee det for Alvor. Men Ordren var der, og den maatte adlydes. Jeg fik da taget et Riis frem af Skabet, hvor det endnu laae fra ældre Tider, nærmede mig til ham og bød ham række Haanden ud. Nu kom Touren til ham at forundre sig. »De vil dog vel ikke slaae mig, Hr. Strøm!« »Jeg er vel nødt til det, naar De bærer Dem saa galt ad, og galt maa det være, naar en Mand som *T.* forlanger Dem afstraffet,« Jeg gav ham et Par lette Slag i Haanden og kastede i en ærgerlig Sindsstemning Riset hen ad Gulvet. Med Disciplene kunde jeg den Dag næsten Intet foretage. Da Timerne vare sluttede og jeg var kommen op paa mit Værelse, der var i Skolebygningen, kom B. op til mig og takkede mig, fordi han havde seet, at det gjorde mig ondt at maatte straffe ham. Det kom nu til en Forklaring. Han tilligemed nogle andre af denne Klasse udgiorde et Selskab, der gik ud paa at vænne sig til Alt hvad der kunde tjene til at styrke og hærde Legemet ved at foretage Legemsøvelser, vænne sig til at taale Hede og Kulde, osv. Iblandt andet havde B. foresat sig at ville undvære saa mange af sine Klædningsstykker som muligt, og saaledes

var han en Dag kommen i Kirken — hvor et vist Antal Disciple to Gange daglig holdt en Slags Andagtsøvelse — uden Permissioner. Skjøndt denne Mangel skjultes af en lang Frakke, blev den dog snart opdaget af Kammeraderne, der ved saadanne Leiligheder altid har Falkeøine; og nu forefaldt der Oprin, som i en Kirke vistnok kunde kaldes skandaløse. Dette var kommet Rektoren for Øre og havde vækket hans Harm i saa høi Grad, at han, uagtet Discipulen logerede i hans Huus og var elsket af ham, dog troede at maatte statuere et Exempel. Da jeg nu gik nærmere ind paa Sagen for at faae Forklaring over, hvorledes denne Nødsghedsmethode kunde henregnes til Hærdelsesøvelser, yttrede han, at han uden de generende Klæder vilde kunne slaae en Tyr til Jorden, (dette faldt noget i det Komiske, især fordi han var meget lille af Væxt for sin Alder) at Rektoren, naar de i Reisebeskrivelser læste for ham om de Vildes Legemsfærdighed og Opdragelse dertil, oftere havde erklæret det for skjönt og herligt; men naar de selv vilde sætte denne Methode i Anvendelse, lod dem give Haandtaget. Skjøndt dette nu kun var halvt sandt, kunde jeg dog ikke bare mig for at smile derad og lod mig nu nøie med at tage det Løfte af ham, ikke oftere at ærgre den humane gamle Mand med lignende Paafund, og dette indgik han. Senere hørte jeg, at han havde paatænkt en Reise til Sydhavsøerne à la *Robinson*, og dertil forberedt sig ved at vænne sig til at leve af Rødder, ja endog af Græs; men at dog Reisen var gaaet i Staa derved, at han først vilde tage Afsked med sin Fader, der boede i Jylland, og af ham var bleven holdt tilbage.

Da den syge Conrektor henimod Foraaret igien blev frisk og min Vicariatstjeneste saaledes ikke længer var nødvendig, forlod jeg Byen, og denne Gang med noget større Tilfredsstillelse end for syv til otte Aar siden. Jeg havde hver fjortende Dag kunnet deltage i Concert og Bal; der vare enkelte Familier, hvor Sangen fortrinligt dyrkedes; og den Collega, i hvis Sted jeg underviste, var en kundskabsrig og vakker Mand, med hvem jeg daglig omgikkes under mit Ophold der i Byen og siden uafbrudt brevvexlede med lige til hans Død. Jeg flyttede derfor ikke bort derfra uden at tage behagelige Erindringer med mig.

Da jeg ved min Bestilling i Roeskilde havde faaet en lille Pengesum at raade over, besluttede jeg, i Forening med min Contubernal paa Borchs Kollegium, *Bentzen*, (dengang nylig bleven Adjunkt ved det juridiske Fakultet, senere ansat som Regjeringsraad, ja tilsidst som General-Gouverneur i Westindien) at foretage en Reise til Norge. Vi bestemte at tage tilskibs til Bergen, hvor hans Forældre boede, og derfra over Land til Christiania. Min Lyst til Søen blev saaledes paa den bedste Maade tilfredsstillet. Jeg havde vel allerede for nogle Aar siden gjort en Søtour til og fra Jylland og paa Tilbagereisen udstaaet en ægte Storm i Kattegattet, og det i December Maaned, saa jeg nu vidste, hvad Søen gav; men det var paa et ganske lille Fartøi, der slingrede saa stærkt, at jeg, uagtet Søen ideligt styrtede ned igiennem Skibslugen ovenfra og strømmede med løsrevne Kasser og Kister frem og tilbage under Fødderne paa mig, dog maatte under hele Stormen blive siddende paa den Plads, jeg en gang havde faaet i Kabysen, uden at faae noget at see af det oprørte Hav, undtagen naar en af Skibsfolkene nu og da steg fra Dækket ned igiennem Lugen, da det hvergang saae ud, som om vi havde Havets Bølger oven over Hovedet paa os, imedens det var os selv, der gleder ned af een Bølge og derved saae en anden Bølge ret ud for os. Paa denne Reise var jeg derimod saa heldig, i Nordsøen, eller rettere i Nordhavet, at see taarnhøie Bølger vælte sig bag efter os, imedens jeg kunde staae i Mag paa Dækket og betragte det ophøiede Skuespil. Erindringen herom var endnu flere Aar efter saa levende hos mig, at jeg i det Stambogsblad, som jeg gav *B.* med paa Reisen, lod mig forlede til en Slags poetisk Udgydelse, (saavidt jeg troer for første og sidste Gang i mit Liv) hvortil blot Tanken om det oprørte Hav og den herlige tropiske Landnatur, som han gik imøde, havde kunnet bevæge mig. Stykket lød forresten saaledes:

Naar Stormene hyle
 Og Taklerne hvine
 Delfinerne fnyse
 Og taarnhøie Bølger
 Dig gysende henrykt
 I Paradis vugge,
 Saa tænk paa din Ven!

Og naar Du fortryllet
 I Duft af Oranger
 Ved sølvklare Maane
 Og evigblaa Himmel
 I Lundenes Skygge
 Tilbedende knæler,
 Saa tænk paa din Ven!

Indseilingen til Bergen, der i sig selv er meget smuk, fik noget Imposant ved den Mængde af Master, som kneisede i Havnen. Selv de Bjerge, som fra Landsiden afslutter denne By, har ved første Øiekast noget Maiestætisk; men give den dog, naar man opholder sig der i længere Tid, et vist fængselsagtigt Udseende; og den altid mørke Luft, der hyppigt opløser sig i Regn, gjorde et saa ubehageligt Indtryk paa mig, at jeg tilsidst kom til at lide af et Onde, som jeg hidtil kun havde tænkt mig særegent for Bjergboere — Hjemvee, der angreb mig i den Grad, at jeg uden Tvivl var bleven alvorligt syg, hvis jeg ikke var kommen bort derfra. Til denne ubehagelige Sindsstemning bidrog nu vel ogsaa den paa dette Sted herskende Selskabstone, der saa meget afveg fra den, jeg var vant til i Kjøbenhavn. *Steffens* har i tredie Bind af sit Levnetsløb skildret den, som den var paa den Tid, med temmelig stærke Farver, men dog i det Hele taget overensstemmende ogsaa med min Erfaring, saa at jeg blot vil tilføie et Par Smaatræk. I de Selskaber, som han frekventerede, traf han ingen Damer. Dette var dog ikke Tilfældet med mig. Jeg saae mange Damer i de Selskaber, hvori jeg blev indført ved *B.s* Familie; men der var kun een, med hvem man kunde uden videre indlade sig i en Konversation, og det var en Kjøbenhavnerinde, der, maaske tildels af den Grund, blev anset for alt for frie i sin Opførsel. De øvrige sadde tause midt paa Gulvet i en Halvkreds, uden at indlade sig med Nogen; og jeg vovede ikke at giøre Brud paa denne Skik, da jeg ikke var nøie nok kjendt i de enkelte Familier til at kunne indlede en Konversation med dem i en stor Forsamling. Hiemme i deres egne Huse mødte jeg ofte en venskabelig og munter Omgang. Giæstfriheden var, som overalt i Norge, meget stor; men man blev vel meget nødte til at drikke, og jeg erindrer, at Verten i et Huus, hvor jeg spiste til Middag, vilde tvinge mig, ligesom de øvrige, til i eet Sæt at udtømme en Pokal,

der sikkert rummede en heel Flaske Viin. Jeg, som kun var lidet vant til at drikke Viin, afslog det, og han truede nu med at ville slaae den over Hovedet paa mig; men ved min vedvarende Erklæring, at jeg ikke var istand til at tømme den paa eengang, slap jeg dog med Trudslen. Af jævnsaldrende Mandfolk saae jeg næsten Ingen der i Byen, formodentlig af den Grund, at *B.s* Familie Ingen kjendte; men den daværende Biskop *Nordal Brun's* Strænghed fik jeg, paa samme Maade som *Steffens*, Anledning til at blive bekjendt med, idet han i et Selskab, hvor min Reisecompagnon ytrede nogle af de dengang i Kjøbenhavn giængse Frihedsideer, tog ham saa alvorligt i Skole, at der intet andet var for ham at giøre end forlade Selskabet.

Efterat vi en heel Maaned havde opholdt os i Bergen, kom vi endelig til at begynde paa den af mig saa længselsfuldt ønskede Reise til Christiania, og disse hundrede Miil gjorde vi til Hest, undtagen hvor der vare Fjorde at roe over. Et gandske nyt Liv oprandt her for mig. Jeg havde vel forhen paa *Møens* Klint seet noget, der lignede en Bjergnatur og dengang frydet mig usigeligt over hvad jeg saae; men hvad var dog dette imod den kjæmpemæssige Herlighed, som her aabenbarede sig i de høie, steile Bjergaase med tætte Skove, hvori man endog kunde tænke sig Ulve og Bjørne, og i de dybe Dale og Afgrunde nedenunder, hvori rivende Strømme, ofte med stolte Vandfald, styrtede ned. Alt var i den mest grandiose Stiil og holdt mig derfor i en vedvarende Henrykkelse. Skjøndt Veien ofte var farlig, naar den gik langs med steile Vægge paa den ene og dybe Afgrunde paa den anden Side, dobbelt farlig formedelst de halvvilde Hestes Luner og det yderst mangelfulde Ridetøi, og skjøndt jeg ved at ride saagodtsom Nat og Dag i eet Træk tilsidst blev saa træet, at jeg maatte vænne mig til at tage et og andet Blund under Ridtet, kunde jeg dog aldrig blive mæt af disse storartede Omgivelser. Selv *Fillefjeld*, over hvis nøgne Top vi skrede, havde noget Opløftende ved Kontrasten med den rige Vegetation. Den nøgne Steen, der i det høieste afvexlede med Mosegrund og den ligesom heelt uddøde Natur, der ikke fremviste et eneste levende Dyr eller en eneste grøn Qvist, havde ogsaa sine Tilløkkelser, om ikke ved andet saa dog ved en og anden rislende Elv, der som det Eneste omkring os, der havde Lighed med Liv,

syntes at tilbyde Fantasien nogen Erstatning for Savnet af det egentlige Liv. Vi havde jo desuden ogsaa Mennesker omkring os, og det vakre Mennesker. De raske Skydsgutters Tiltale: »Er det Dig, som skal ha' Skyds Du?» og øvrige Samtaler, saavidt vi formaaede at forstaae dem, gjorde et velgiørende Indtryk ved den Frihedsfølelse og Kraft, de lagde for Dagen; og da vi i Guldbrandsdalen aflagde Besøg hos nogle Familier, til hvem vi vare anbefalede, bleve vi ikke mindre behageligt overraskede ved den Velvillighed og Gæstfrihed, hvormed vi paa hvert Sted bleve modtagne. Jo mere vi nærmede os til Christiania, desto mere forsvandt den raa Natur; men det Grandiose ophørte ikke med den større Kultur. Det virkede ogsaa ligesaa imponerende, kun paa en anden Maade.

Jeg holdt dengang ikke Dagbog paa Reisen og kan derfor ikke detaillere hvad jeg oplevede i Christiania; men Totalindtrykket af mit Ophold der er forblevet usvækket og tyder paa lutter Behagelighed. En saadan Gæstfrihed, som den vi der nøde, overgik alle vore Forestillinger hiemmefra; men jeg maa da ogsaa tilstaae, at vi aldrig i Danmark havde faaet Leilighed til at bringe Adressebrev til saa fortrinlige Mænd, som de, vi her lærte at kjende. Den fortrinligste iblandt dem var upaatvivlelig Kammerherre *Bernt Anker*, der var lige udmærket ved sine Kundskaber, sin Vittighed og sin Liberalitet, og en venlig Modtagelse af ham var som et Løsen for alle Byens Honoratiores til at vise os lignende Opmærksomhed. Hans første Indbydelse til os lød paa, at vi hver Onsdag maatte komme i hans Huus til Concert og Bal, og forresten hver Middag og Aften, naar vi ikke vare andetsteds indbudne. Et Par Dage efter tog han os med til *Eidsvold*, hvis Kobberværk tilhørte ham. Paa hele Veien dertil, som han krydrede med interessante Samtaler, havde han en og anden Gaard at overnatte i, saa man uvilkaarligt kom til at tænke paa Jarlerne fra fordum Tid, og denne Tanke blev endnu mere levende ved at see ham paa Stedet selv som Dommer afgjøre sine Undergivnes Retssager, det ene Par efter det andet, uden videre Appel.

En lignende Modtagelse fandt vi ogsaa i andre Familier, og, skjøndt der paa alle Steder blev serveret spirituøse Drikke i alt for stor Overflod, herskede der dog tillige ved deres Maaltider en saadan Munterhed, Vid og selskabelig Anstand,

at jeg var nær ved at føle Tomhed ved Tanken om Hiemmet istedet for Hiemvee. Den grandiose Luxus, der som et non plus ultra af Giæstfrihed, især skulde være herskende ved Juletider, kom vi ikke til at opleve. Vi maatte lade os nøie med Beretningerne derom. Da var det f. E. Skik, at Familierne skiftevis indbøde Venner og Bekjendte til at tage ud paa et Landsted, hvor der da hver Dag ansattes et Par, et Mandfolk og et Fruentimmer, til at forestaae Dagens Forlystelser, hvilke Verten bekostede udførte, f. E. et Postcontoir, hvor der til enhver af de Tilstædeværende var et Brev med en Julegave i, osv. Dette og meget mere maatte vi opgive for at komme hiem inden Vinteren; men jeg fik dog endnu saa megen Tid tilovers, at jeg kunde besøge min Farbroder, der var Borgmester i Drammen, tilligemed hans elskværdige Familie deriblandt en Datter, der nu som Provstinde *Winsnæs* udmærker sig som Forfatterinde, ja endog som Digterinde. Min anden Farbroder, Doctor og Professor *Hans Strøm* paa *Eger*, var desværre nylig død, saa jeg hverken fik lære at kjende hans naturhistoriske Dygtighed eller elskværdige Naivetet.

Hvor glædeligt eller rettere sagt fortryllende mit Ophold i Norge end havde været for mig, kan jeg dog ikke sige andet, end at det frydede mig, atter at sætte Foden paa dansk Jordbund. Det var som om der med den lysere Himmel dannede sig et lettere Aandedrag og en friere Tankegang. Jeg savnede vistnok i lang Tid Bjergene; men de havde dog ogsaa deres Skyggeside, som det flade Land er fri for. Det langvarige Slaraffenliv trængte ogsaa til at ombyttes med de vante Studeringer, og Sammenkomsten med gamle Venner og Bekjendte var ikke mindre tiltrækkende.

Iblandt de Studier, som jeg efter min Hjemkomst gav mig af med, hørte ogsaa Anatomien. I Forening med flere Ikke-Medicinere bivaanede jeg et Cursus derover hos den ældre *Saxtorph* (Fader til den for ikke mange Aar siden afdøde Conferentsraad S.) og det i samme Hensigt som jeg forhen lagde mig efter Botaniken, nemlig for at erholde et Totalindtryk af og Oversigt over denne Videnskabsgreen,

hvilket jeg ogsaa opnaaede. At Kadaverdunsten fra Anatomiekammeret klæbde ved mig hele Dagen igiennem og næsten tvang mig til at undvære ordentlig Spisning, var en Ubehagelighed, men som dog ikke formaaede at kjølne min Iver for dette interessante Studium.

I Syngeøvelser tog jeg Deel under Veiledning af den forlængst afdøde Professor *Zinck* og hans ligeledes afdøde Søn, der var Sangrepetent ved Theatret. Naar de enkelte Stemmer af et Sangstykke vare indøvede, mødte Herrer og Damer paa eet Sted for at udføre det i Forening; men hvorledes denne Konst, der nu er saa udbredt i alle Stænder, dengang blev dyrket, kan man slutte sig til af hvad jeg nu vil fortælle. Da Kammerherre *Suhm* var død, (i A. 1797) blev det bestemt, at der skulde opføres en Sørgekantate over ham i Universitetets saakaldte store Auditorium, og at Sangen for større Høitideligheds Skyld, saavidt muligt, skulde udføres af lutter Videnskabsdyrkere. Jeg skrev en Indbydelse desangaaende, der blev opslaaet i Studiigaardsporten, af det Indhold: at, »da det var Videnskabsdyrkere, der med største Ret kunde tolke Mandens Savn, og der iblandt disse upaatvivleligt vare mange, som kun ventede paa en Leilighed til paa nogen Maade at vise deres Erkjendtlighed for den Afdødes Fortjenester, saa betænkte man sig ikke paa at indbyde de Hrr. Studerende, som havde Lyst og Evne til at synge med i Chorene af Kantaten, til at tage Deel i dette hans Hædersminde«. Foruden min gode Ven *Laub* og mig, som de Indbydende, var der kun elleve, som tegnede sig, vistnok alle henhørende til den *Zinckske* Sangforening, og desuden een surnumerær som, uden at have Sangstemme eller Nodekundskab, var af sin Fader, (der var een af *Executores Testamenti*) anmodet om at tage Deel med i Øvelserne, for at tilkjendegive os hans Bifald med Foretagendet. Solostemmerne udførtes af to af Theatrets Personale, hvoraf endda kun den ene — *Rossing* — var Student. Efter al Rimelighed var der altsaa dengang kun 13 syngende Studenter i Kiøbenhavn. Kom nu!

Ved Hjælp af Parlør lagde jeg mig i denne Tid ogsaa for Alvor efter Fransk og Engelsk, ret som om jeg ahnede en forestaaende Udenlandsreise; men forsømte dog heller ikke mit egentlige Fag. Jeg var nemlig gaaet ind i det af Biskop *Balle* oprettede homiletisk-katechetiske Selskab, hvor

de Candidater, som havde Lyst dertil, kunde øve sig i at prædike og katechisere under Bispens Veiledning. Vi mødte snart i een Kirke, snart i en anden, hvor vi skiftevis holdt Prædiken. Denne blev overleveret to Medlemmer til Censur, nøiere drøftet i næste Samling og underkastet Bispens endelige Dom. I Anledning af disse Øvelser erindrer jeg en snurrig Begivenhed. En Kandidat H. af uanseligt Udvortes og med meget maadelige Talegaver var bestemt til at prædike i den lille, senere afbrændte, Vaysenhuskirke, hvor vi andre efterhaanden indfandt os. Da Alt var tyst og stille ved min Ankomst, spurgte jeg en af de Tilstædeværende, om Gudstjenesten ikke snart skulde begynde. »Den er begyndt,« svarede han og pegede op til Prædikestolen. Jeg saae derop; men der var Intet at see eller høre. Endelig fornåm jeg en svag Mumlen og øinede Spidsen af en Haand, der blev stukket op fra Prædikestolen. Det var Prædikanten, der var for lille til at naae med Hovedet op over Randen og for svagtmælet til at kunne høres. Han kom ikke oftere i Selskabet, og, ligesom han alt forhen var bekjendt som Skribent i andre Retninger, saa blev han ogsaa fra nu af en ivrig Antagonist imod de bibelske Dogmer.

I Aaret 1801 blev jeg anmodet om at tage til Slagelse for i nogen Tid at forrette Embedet for den gamle Rektor *Wøldike*, der var syg og sengeliggende. Et saa hædrende Tilbud kunde jeg ikke afslaae og Sagen var afgjort, da der uformodentlig kom en Hindring i Veien med Engellændernes Angreb paa Kjøbenhavn. Kronprindsens Opraab til Studenterne om at gribe til Vaaben opvakte en saa almindelig Begeistring, at der i et Par Dage var tegnet et anseligt Antal, efter Sigende over 1600, hvoraf dog vel nogle allerede vare ansatte i et eller andet Kollegium, andre maaskee ikke engang Studenter.

Jeg lod mig ogsaa indskrive i Forening med mine sædvanlige Omgangsvener, og vi bleve saaledes samlede i eet og samme Kompagnie. Det gik nu løs paa en Marscheren og Exerceren; men da der var Mangel paa Officerer til at indøve os, vare alle Kompagnier ikke lige heldige. Vi fik en fortræffelig Exerceermester i en Lieutn. R. af Livvagten, med hvem saavel som den ham underordnede Kadet vi vare saa tilfredse, at vi ved deres Afgang overrækkede dem hver en Mindesabel. Øvelserne gik saagodtsom ud for eet fra

Morgen til Aften, med en saadan Lyst og Iver, at vi snart erholdt den behørig Færdighed. Men vi følte os ogsaa som elektriserede ved Nærværelsen af de mangfoldige Damer, der ideligt omgave os under vore Øvelser, og ikke mindre oplyuede ved de krigerske Sange, hvoraf der saagodtsom daglig uddeltes et Par nye iblandt os, hvilke vi da hvergang afsang med hverandre, inden vi skiltes ad. Stemningen var overhovedet en saadan, at jeg troer, vi kunde have været farlige nok for en Fjende at møde. Den største Vanskelighed var med Officerer. Efter Skilsmissen fra vor yndede Exerceer-mester bleve vi kommanderede af en Rytterofficer, der kun slet forstod sig paa Infanterietjeneste, og derfor ofte bragte os til Fortvivelse, naar vi ved hans Uefterrettelighed gik tilbage i vor Færdighed. Dog ogsaa han blev remplaceret af en ny, som vi da siden beholdt.

Da vi havde opnaaet nogenlunde Færdighed i Vaabnens Brug, blev det bestemt, at de underordnede Befalingsmænd skulde udvælges af vor egen Midte; men vor Chef, den forresten vakre og hæderlige Hofmarschall *Hauch*, begik her ved et Misgreb, idet han gjorde Lieutenant og Underofficerer af dem, der strax i Begyndelsen havde frivilligt meldt sig til at fungere som Sergeanter. Det var nemlig netop af de yngste Medlemmer af Corpset, der tilfældigviis havde staaet nærmest, da Opraabet skete, tildels Kakkellovnsstudenter eller slet ikke studerte. Dette kunde vi gamle Academici ikke finde os i og vi indgave derfor en Forestilling om, at der maatte blive gjort et andet Valg, hvorved enten Alderen eller akademisk Værdighed i Forening med Vaabenfærdighed maatte komme i Betragtning. Dette blev taget til Følge, og hvert Kompagnie udvalgte nu tre af sin Midte, der af Chefen bleve antagne som Lieutenant og Underofficerer. Jeg blev en af Underofficererne ved mit Kompagnie.

Ifølge trykte Plakater, som ogsaa vare opslaaede hist og her paa Gadehjørner, skulde Studenternes Virksomhed især gaae ud paa at slukke Bomber. »Vi behøvede blot, hed det, at trække Røret ud af Bomben og derpaa slukke dennes Ild ved Hjælp af vaade Svabere, saa var al Fare forbi.« Det er fast utroligt, at saadant kunde bydes; men det er desværre Sandhed, og dette Hverv skulde ovenikjøbet betragtes som udtænkt i den Hensigt at skaane os. Der blev os nu anvist Poster paa visse betegnede Steder, hvor vi skulde ind-

finde os i Tilfælde af Bombardement, og saaledes fik jeg med 12 Mand Anvisning paa Søkadetacademiet, der paa den Tid var ubeboet; men da det ikke kom til Bombardement, bleve vi frie for dette Hverv.

Da vi vare saavidt indøvede, at vi kunde ansees for omtrent udlærte, bleve vi præsenterede for Kronprindsen paa Amalienborg Plads. Vi marscherede op i to Batailloner, stillede os rundt om Statuen og kommanderedes til at sætte Geværet ved Foden. Men vi skulde vende Ansigterne ind imod Palæerne. Dette søgte vor Chef at bevirke ved at kommandere: »omkring!« uden at tage i Betragtning, at vi stode med Geværet ved Foden. Hvad skulde vi gribe til? Nogle førte Geværet med sig i den Stilling det havde, Andre toge det paa Skulderen, inden de vendte sig; men slukørede bleve vi alle og saa meget mere ærgerlige over vor Prostitution, som der endog vare franske Generaler med i Kronprindsens Følge.

Jeg erindrer et Par Anekdoter fra dette Soldaterliv. Iblandt dem, som lode sig indskrive i det ottende Kompagnie, var en dengang meget bekjendt Folkedigter B., Forfatter til alle de Gadeviser, som kom ud i Kjøbenhavn. Hans Paaklædning bestod i egentlig Forstand i Paklærred, dannet til Kjole, Vest og Buxer. Han saae altsaa meget sjofel ud og, da hans Sidemænd ogsaa i andre Henseender klagede over hans Nærhed, bestemte vi os til at kjøbe ham ud af Corpset. Fem Rigsdaler vare mere end tilstrækkelige til at erholde hans Minde dertil. En anden af Kompagniet var saa spinkel, at han ikke kunde bære det tunge Soldatergevær og sank i Knæ hvergang han skulde præsentere det. Der maatte kjøbes et lille, let Gevær til ham, som han bedre kunde haandtere. En tredie kunde slet ikke lære Exercisen og maatte øves for sig selv. Og dog var han netop et genialsk Menneske, der med Rette er regnet iblandt vore Notabiliteter.

Der kom imidlertid Brev paa Brev fra Slagelse om Nødvendigheden af min Nærværelse der, saa jeg ikke kunde opsætte Reisen længer. Jeg fik en hæderlig Afsked fra Corpset og reiste. Den Første, jeg opsøgte i Slagelse, var

Rektoren. Jeg havde ventet at finde en i alle Henseender udlevet Mand, men tog ganske feil. Vel var han svag paa Legemet, saa svag, at han i flere Aar ikke havde været ude af Stuen og derfor var bleg som et Voxbillede. Han maatte ogsaa lægge sig paa Sengen, naar han vilde konversere; men Aanden var livlig og munter. Han tog Deel i alt, hvad der havde almindelig Interesse, og, istedetfor en afkræftet Olding traf jeg en ungdommelig sindet Mand, med hvem jeg med stor Fornøielse kunde indlade mig i alle tænkelige Materier.

Skolens Tilstand var just ikke tiltrækkende. Foruden Rectoren, der havde været en særdeles dygtig Lærer, skjøndt lidt vel meget i den gammeldags Bramarbasmaneer, var der en Conrector, som bestandigt pryglede og følgelig bestandigt blev drillet; en anden Lærer, som efter Sigende ligeledes pryglede, men dog lod sig formilde ved Æbler, Kommenskringler, osv. og en tredie, som udentvivl var flink, men under saadanne Omstændigheder ikke kunde udrette noget synderligt. Disciplene maatte ifølge heraf være mere vante til at holdes i Orden ved Strængthed end ved human Behandling; men jeg fandt dog ingen Grund til at give slip paa de liberalere pædagogiske Principer, og, naar Conrectoren igiennem Andre bebreidede mig, at jeg rent fordærvede Disciplene ved aldrig at tugte dem, kunde jeg blot svare, at jeg ingen Anledning fandt til Strængthed, da de udførte hvad der var dem paalagt og aldrig viste ringeste Opsætsighed. Blev de undertiden noget lunkne i Flid, bragte jeg dem let til Besindelse ved at indvirke paa Æresfølelsen. Jeg erindrers saaledes, at de en Dag havde skilt sig maadeligt ved det foresatte Pensum i *Herodot.* Jeg tav stille indtil vi vare færdige, da jeg gjorde det sædvanlige Spørsmaal: hvor stort et Pensum de mente at kunne tage til næste Dag. De svarede: et Blad, som sædvanligt; men jeg erklærede, at »det kunde jeg paa ingen Maade tillade, da jeg saae, at det oversteg deres Kræfter«, og bad dem »blot at tage 8 Linier, men lære dem godt.« Det virkede. Næste Dag havde de læst det sædvanlige Pensum og lært det saa godt, at jeg ikke kunde andet end tildele dem Roes; og fra den Dag af var der aldrig noget iveien.

Ved saadan Fremgangsmaade vandt jeg tillige Disciple-nes uindskrænkede Kjerlighed, især Kandidaternes, med hvem jeg omgikkes mere som en ældre Ven end som en Lærer.

Da jeg saaledes havde paataget mig, privatim at giennemgaae med dem Alt, hvad de i Skolen havde lært og hvorover de ved examen artium skulde aflægge Regnskab, og til Samlingsplads valgt et Lysthuus i min Verts ret smukke Have, saa kunde Samtalen med dem under saadanne Forhold ikke andet end blive fri og venskabelig, saa at jeg endog, uden at lægge an derpaa, kom til Kundskab om meget af Skolens indre Væsen, som Disciple ellers sædvanligt søge at skjule for Læreren. Saaledes erindrer jeg, at jeg engang paa mit Spørmaal om en af Disciplenes Sundhedstilstand, hvis overordentlige Stilhed gjorde mig bekymret, fik det lattermilde Svar: at jeg kun skulde være ubekymret. Hvis jeg saa ham i Conrectorens Læsetimer, hvor han uophørligt blev pryglet for de Spektakler, han gjorde, vilde jeg let komme efter, at han snarere var alt for frisk.

Var mit Forhold til Disciplene behageligt, saa var det ikke mindre Tilfældet med Byens Folk. Iblandt disse vare adskillige videnskabeligt dannede Mænd, som Conferentsraad *Fleischer*, Confessionarius *Bastholm*, hans med mig jævnaldrende Søn, Præst der i Byen, Dr. *Plum*, ligeledes Præst, senere død som Biskop; men der vare ogsaa mange andre vakre Familier, i hvis Kredse man kunde nyde Morskab, endog ved en ugentlig Svingom, ikke at tale om min Vert og Vertinde, der tilligemed flere i Huset boende Fruer hørte til min Slægt, og med hvem jeg derfor levede i en fortroligere Omgang. Jeg havde saaledes al Grund til at være vel tilfreds med mit Ophold der i Byen.

Dog, aldrig saasnart vare de fem Kandidater dimitterede, som Slagelse Skole i dette Aar kunde afgive, før jeg blev reven ud af denne Virkekreds og sat over i det stik modsatte Fag, idet jeg i Oktober 1801 blev udnævnet til »theologisk og pædagogisk Lærer« ved Skoleholderseminariet paa Blaagaard ved Kjøbenhavn.

Denne Kaldelse gjorde mig i Grunden noget ængstelig. Jeg skulde lige fra det lærde Skolevæsen gaae over til det ulærde, og, skjøndt dette jo var min egentlige Bestemmelse, var jeg dog ikke saaledes øvet i Hovedsagen — Katechisation, at jeg kunde fremtræde som Mønster, saa meget mindre, som jeg ansaae denne Konst, saaledes som jeg hidtil kjendte den, for hvad Professor *Tauber* i sin Afskedshilsen til mig kaldte den »en smaalig Ideeopløsning ligesom ved

chemisk Konst^{*)}). Jeg havde desuden havt en Formand i Lærerembedet, der blev anset som en Mester i dette Fag; jeg selv havde intet andet Mønster havt at danne mig efter, end Biskop *Balle*, hvis Katechisationer dog egentlig kun vare at ansee som livlige og venlige Examinationer, og de dengang bekjendte tyske katechetiske Samtaler, som vist ikke skulde enten tiltrække eller belære.

Men der var endnu een Omstændighed, som gjorde Tiltrædelsen til denne Lærerpost mindre behagelig. De udlærte Seminarister, der hidtil vare blevne ansatte omkring i Landet, havde intet godt Ord paa sig. De bleve udskregne som indbildske, trodsige og fjendsksindede imod Præsterne. Man tilskrev dette de forrige Læreres Bestræbelser, der efter Sigende mente, ved seminaristisk dannede Skolelærere at kunne gøre Præstestanden overflødig og til den Hensigt søgte, ved beskjæmmende Anekdoter at gøre disse deres nærmeste Foresatte foragtelige i deres Øine. De havde derfor ogsaa, hed det, vænnet dem til at benævne sig selv »Religionslærere«, deres Lectielæren »Studeringer«, deres Kund-

*) Jeg kan ikke bare mig for, her at hidsætte det hele smukke Stykke, hvormed han prydede sin Stambog: »Som ærlig Protestant, jeg veed, De aldrig stille staaer paa Grandsknings Banen. Her at troe sig ved Maalet er at hvile, og at hvile er en moralsk Død. En udødelig Sjæl kræver evig Næring; Forstands og Hjertets Indtægter ere i en uophørlig Tilvext; Lædskelse er en fornyet og forstærket Tørst. Tilkommende Lærere har De at tildanne. For dem er De Anfører, Lærefader og Mønster i at tænke, føle og virke. Med Deres Elever gaar Deres Forstand og Hjerte ud i Landet. De ere Deres jordiske Udødelighed og Deres Lærevisdoms uskatterligste Løn, om endog hele Verden miskjendte Dem. Med disse knyttes De, som den synlige og usynlige Naturs Tolk til Almeenvellet, og deeltager, som virksomt Medlem, i Guds moralske Regjering. De vil hellere indlede Solskin end Maaneskin i Deres Tilhøreres Forstand, hellere vise Christendommens Aand ved Deres Charakter og Daad, end undervise ved en smaalig sønderstykket og forsmulret Ideeopløsning, som ved chemisk Konst. Denne Aandsluxus er for Skolelærere et Guldmanagerie. Det blot ræsonnerende Menneske er en siæleløs Bog, et Marmormenneske; det blot følende er et Dyr — et Voxmenneske. En lys Forstand i Forening med et varmt Hjerte fører ved Dyd til Lyksalighed. Dydens Seier og Triumf være Deres Alsalighed. Intet høiere veed at tilønske Dem

Deres alsidige Ven

I. H. T.

skaber »Lærdom«, osv., man hørte fra mange Sider tale om de Conflicter, som fandt Sted imellem Præster og seminari-
stiske Skolelærere; men hvorvidt Skylden var at søge paa den ene eller paa den anden Side, var ikke let for den Uind-
viede at opdage. Imidlertid trøstede jeg mig med, at jeg i den nuværende Forstander fandt en Mand, med hvem jeg ikke blot var venskabeligt bekendt som fordums Skolekam-
merad og senere Medcollega i Roeskilde Skole, men om hvis humane Principer jeg ogsaa tilfulde var overbevist; og havde jeg endda beholdt nogen Tvivl tilbage, maatte den forsvinde ved en Ytring af Biskop *Balle*. Idet han nemlig opmuntrede mig til at modtage denne Plads, føiede han til: »Men det bliver nødvendigt, at De i næste Aar foretager en Reise til Skoler og Seminarier i Tydskland.« Nu ophørte al Betænkelighed, og uagtet al min Respekt for den ærværdige Mand kunde jeg dog ikke beholde den behørig Anstand. Jeg sprang høit op fra Gulvet og raabte: »Ja, saa tager jeg med Glæde derimod.«

Jeg forlod nu Slagelse, ikke uden Vemod, men dog mildnet ved Følelsen af Tilfredshed over de mange Beviser paa Venskab og Kjerlighed, som jeg modtog ved Skilsmissen*), og flyttede ud paa det yndige *Blaagaard* uden for

---

*) Et saadant, hvorpaa jeg sætter stor Pris, er en i Sandhed rørende Afskedshilsen, som den gamle Rektor skrev i min Stambog. Skjønt alt for smigrende for mig maa den dog staae her som et Sidedykke, kun i en anden Genre, til det ovenfor anførte af Rektor *Tauber*:

»Trods være dig, *Ate!* Forgieves bereder din tunge Lænke Sorger for mines Tarv. Min Skytsengel sender mig den ønskeligste Afbøder — en Ven — som opfylder alle dette hellige Navns tænskelige Fordringer. Denne er Du, dyrebareste! for mine Ynglinge og mig. Med Lyst, Tillid og Høiyagtelse lade de sig af dig fremlede paa deres Velfærds Vei, og mine Kaar formilder Du med alt det oplivende, den kundskabsrige, retskaffne og blide Mands Fortroelighed kan indgyde. Men, ach! Dine Fortienester bortkalde Dig for at nytte og glæde andre — Vort Gode er forbi! Dog — Din Lykke fremmes — Det skee da! og den hæve sig fremdeles ved heldigste Trin! Sørgende føle vi vort uerstættelige Tab. Misfornøiede slippe Dig alle Byens ædle og gode Du medtager Deres Agt og Yndest og Dine Lærlingers erkjendtligste Hengivenhed. Medtag mig selv forstedse at nyde Dig! Men, Du formaer det ikke, Elskeligste, Uforglemmelige! O! jo, forund dens Aand, der fremfor alle bedst skønner Dit og Dit Venskabs Værd, en varig Boe i Dit fortreffelige Hierte!«

Nørreport, hvor Seminariets Sæde dengang var. Den Lærersvirksomhed, som her fandt Sted, var ganske forskjellig fra den, jeg var vant til. Seminaristerne vare alle voxne Mennesker, om hvem man kunde have den Forvisning, at det var deres alvorlige Ønske, at gaae fremad; men, som næsten udelukkende fødte og opdragne paa Landet, manglede de den Fordannelse, der skulde tjene som Grundvold for den høiere Undervisning og gjøre det behageligt for en Lærer at veilede dem. De skulde isærdeleshed dannes til selv at virke som Lærere og hertil var praktisk Øvelse nødvendig. Derfor var ogsaa en Skole sat i Forbindelse med Seminariet, bestaaende af Nørrebroes Børn, hos hvem da de ældre Seminarister skiftevis fungerede som Lærere under den pædagogiske Lærers Veiledning og Opsyn. Men for at de kunde udføre dette tilbørligt maatte de dannes ved Forøvelser, især i Katechisation, og dertil kunde de samme Skolebørn ikke benyttes, hvis de ikke alt for udelukkende skulde behandles som blotte Læreklude. Der var desaaarsag giort den Indretning, at de sidst optagne Seminarister skulde i Katechisationstimen betragtes som Børn, med hvem de ældre kunde skiftes til, katechetisk at giennemgaae det Emne, som var dem overdraget; men denne Omstændighed bidrog til at give disse Øvelser noget skjævt, tørt og mekanisk. Man følte strax, at det kun var en paataget Rolle, den Docerende spillede, og han syntes selv at føle det, idet han sædvanligt kun lagde an paa at faae Timen udfyldt ved Hjælp af Spørgsmaal, men sieldent paa at udvikle Emnet efter Katechumenernes Tarv; og disse, som under Katechisationen ikke kom et eneste Skridt videre frem i Kundskab eller Religiøsitet, end de før vare, befandt sig saaledes i en meget triviell Stilling.

De havde forresten ved deres Ankomst til Seminariet Skjebne tilfælles med alle Nyankomne; det være nu Disciple, der komme ind i en Skole, eller Haandværkssvende, der optages i et Laug — den, at blive introducerede; men dette skete her paa en særegen mystisk-høitidelig Maade, der vistnok havde sin Oprindelse fra det Kielske Seminarium, hvor den forrige Inspektør var bleven dannet, men havde for mig noget meget stødende, næsten oprørende. De ældre Seminarister fik dem nemlig paa en hemmelighedsfuld Maade indbildte, at de, tilligemed Lærerne, som desaaarsag bleve an-

modede om at være tilstæde, udgiorde et hemmeligt Selskab, om hvis Tendents der endnu ikke kunde gives dem Underretning, men hvori de ogsaa kunde blive optagne, naar de vilde aflægge Eed paa at bevare Taushed. Naar de nu ved allehaande mystiske Forberedelser vare blevne tilgavns ængstelige, bleve de een for een indladte i et halvt dunkelt Værelse udpyntet med mangehaande afskrækkende Figurer, dér høitideligt adspurgte, om de vilde tage Deel i det hemmelige Selskab, og, naar de, som altid var Tilfældet, indvilligede deri, anmodede om at aflægge Eed ved at tage Plads imellem to Brødre, hvor da hele Høitideligheden opløste sig i den plumpe Spøg, at den Indviede, idet begge Kammeraderne reiste sig, faldt ned imellem to Stole under de øvriges Latter. Hvorledes denne Skik kunde være blevet anseet nødvendig i Danmark, er mig ubegribeligt. I Kiel kunde den maaskee have havt sin Nytte for at advare de unge Mennesker for at indtræde i et eller andet Burschenschaft; men her? Jeg skammede mig ved at være tilstede ved en saadan Mystifikation, der maatte gjøre Lærerne foragtelige i de Unges Øine, og lovede mig selv, at det skulde være sidste Gang, jeg tog Deel deri.

I det følgende Aar blev det til Alvor med den belovede Reise, hvorpaa jeg nu satte saa meget større Priis, som min Ven og fordums Skolekammerad, senere Krigskammerad og Kontubernal paa *Borchs Kollegium, Gierlew*, (for faa Aar siden død som Generalkonsul i Norge) paa den Tid opholdt sig i Göttingen, hvor jeg glædede mig til at samles med ham. Efterat der paa Seminariet var holdt Examen i Overværelse af Directionen, (Greverne *Schimmelmann, Reventlou*, Biskop *Balle* m. fl.) og en theologisk Kandidat *W[esterboe]* var antaget til, paa 4 Maaneder at fungere som Lærer i mit Sted, tog jeg Afsked og reiste.

Da jeg under min Fraværelse skrev flittigt hjem, kan jeg levere en Dagbog over denne Reise, hvori dog alt det egentlig pædagogiske, som forhen trykt i *Egeria*, er udeladt. Skjøndt det her meddelte egentlig kun var bestemt for Paarørende og nærmeste Venner, har jeg dog det Haab, at det ogsaa vil have nogen Interesse for andre; og jeg lader derfor her aftrykke »Breve til Hjemmet paa en Reise i Nordtyskland.» α . . α :

*) (gengives — som de følgende — i Udtog).

Nyborg d. 16de Junii 1802.

... Jeg rullede rask afstæd til Korsøer, lod holde udenfor Borgmesteren for at faae mit Pas paaskrevet uden Tids- spilde, adresserte mig strax til Postføreren, som lovede at tage mig (og de andre Passagerer) med af Villighed, naar vi forresten vilde affinde os med Færgfolkene ang. Fragten, betale hans Folk en Drikkeskilling, og bekoste os en Baad ud til Jagten, da han ikke havde Lov til at føre os ud i samme Baad, som Postsækkene gik med. Jeg gysede lidet ved alle disse Vanskeligheder, men de vare ikke store. Efter at have betalt for Fragten 3 Rdl 4 Sk, i Drikkepenge 12 Sk, for Pas hos Borgm. 8 Sk, og siden 4 Sk foruden 2 Sk til Underofficeren og til Litzenbrødrene 8 Sk kom jeg for 24 Sk i en Baad til Postjagten, hvor vi maatte bie til 11 $\frac{1}{2}$ efter Posten, og begyndte da Seyladsen med Stikmodvind.

Ved denne Leylighed kan jeg ikke undlade at berigtige de Efterretninger, som gives trykte i Kalenderen for 1802 om Beltpassagen; maaske kunde de, meddelte i en anden Indklædning til *Politivennen*, spare andre Reysende den Uleylighed, jeg har havt med at faae Underretning derom, som jeg først fik paa Postsmakken selv. Postsmakken for Passagerer gaaer over om Søndagen. Den som fører Brevsækkene over om Onsdagen er egentlig ikke bestemt for Reysende; men Postføreren tager dem med sig af Villighed, paa de førømtalte Vilkaar. Postsmakkerne gaae fra Korsøer Mandag og Fredag; fra Nyborg Tirsdag og Løverdag. En Smakke for egen Regning koster om Sommeren 7 rd, om Vinteren 8 rd, men om Sommeren skal der desuden aldrig mangle paa Leylighed til at komme over, naar man kun har Tid at vente. Den svenske Post er ikke at stole paa; thi den kommer snart om Onsdagen, snart om Torsdagen, undertiden ogsaa sildigere.

Jeg gjorde Bekjendtskab ombord med en ung Holstener, et deyligt Menneske, som har reyst en Deel af Verden om, og viste en meget sund Forstand. Vi talte om det slette Klima her, om Klimatets Forværring allevegne, endog i Syden, da man i Vinter f. E. for første Gang saae Iis ved Cadix, om den skjøne Vegetation, som dog finder Sted i Norden fremfor i de sydlige Lande, om *Baggesen*, som han havde kjendt i sin usleste Forfatning i Paris, og som han vidste meget nøye Besked om, men dog ikke det, som i Dag er

hændtes med ham, eller rettere med Kronprindsen, som han gav sig i Kast med her paa Korsøer Broe og mir nichts Dir nichts fulgte over Beltet med, efter at have opholdt sig i Korsøer siden i Torsdags. Hvor han siden er bleven af, veed min Vertinde ikke, maaskee taget tilbage med een af Smakkerne, maaskee fulgt videre frem med Kronprindsen.

Brahetrolleborg [d. 17de Junii]

. . . Jeg kom om Eftermiddagen her til Seminariet, hvor jeg, af Mangel paa Vertshuus, maatte addressere mig lige til Inspektøren: Øst, som modtager alle de Reysende. Han er døv, og, som alle Pædagoger, skæeløyet, og Haaret à la *Salzmann*, men har ellers et got Ansigt, undtagen, at det er lidet fortrukket, jeg veed ikke om af Kjedsommelighed, som lader til at plage ham noget, eller af anden Kummer. Han gav mig strax en heel Deel Underretninger om Seminariet, om de idelige Forandringer, som *L. Reventlows* Projektmagerie havde foraarsaget i dets Plan, hvorfor det ogsaa endnu kun var at ansee som et Forsøg, viste mig alle Indretningerne i Seminar og Institut og ledsagede mig hen til min fordums Kommiliton paa *Borchs* Collegium, nu Præst og Commiliton i Seminariefaget, *Bang*, som er anden Lærer efter *Esbensens* Afgang.

Fredag d. 18de anvendtes Formiddagen fra Kl. 7 af til at høre Undervisningen saavel i Seminariet og Seminariets Skole, som i Institutet, og Eftermiddagen til at besøge Egnens Skolemestre. Vel fik jeg ingen af dem at høre, da den ene havde Skrivetime, og den andens Skoletid var forbi, da vi kom, men jeg saa nok til at indsee, hvad en god Lærer er i Stand til at bringe ud af Bønderbørn. Lutter glade og livlige Ansigter, ikke et eneste dumt deriblant, og 2 Drengesaa skjønne, som jeg ikke har seet nogen af Middelstanden. De talede til Skolemesteren saa frit og dog saa ærbødigt, foredrog ham ethvert af deres Anliggender med saadan Tillid, at jeg for min Person ikke forlangede mere for at kjende ham som Lærer. Det glædede mig usigeligt at see, hvad en Seminarist kan udrette (han er endog fra *Blaagaards* Seminarium og hedder: *Lagoni*) og tillige hvad en Seminarists Kone kan gjøre, naar hun forstaaer noget. Ligesom han sørger for at skaffe Drengene noget Greb paa Havedyrkning, saa har hun lært Pigerne at knytte Strømpe-

baand, at sye Navneklude, og at kniple (hun er fra Holsteen). Jeg vilde ønske at Manden kunde lære Drengene noget mere Haandarbeyde, saa meget mere som de allerede af sig selv forfærdige Papirsæsker, Pennehuse etc. og gjøre efter, eller prøve paa at gjøre efter alt hvad han viser dem af curiosa. Han har ogsaa den Belønning for sin Flid, at Forældrene forundre sig over, hvorfor Børnene græde, naar de skal blive hjemme af Skolen. Den anden var en munter gammel Mand ved Navn *Smith*, ogsaa fra Als (ligesom *Lagoni*) som havde været paa det Kielske Seminarium tilligemed *Clausen*, og fortalte i den Anledning nogle Anekdoter, som viste, at han allerede den Gang havde den Orm, at ville have et Quarter mere Plads end nogen anden. Denne *Smith* skal være en gandske prægtig Mand, ikke just som Katechet betragtet, men i sin Omgang saavel med Børnene, som med Bønderne der i Eggen, hvilke han staaer bi med Raad og Daad. Allerede af mit korte Ophold hos ham mærkede jeg, at hans største Lyst er at tjene andre, uagtet han er en stræng Oekonom, og maa være det. I hans Institut, som bestaaer af 13 til 14 Pensionister, var iblant andre en engelsk Dreng, som en Grevinde *Baudissin* har revet ud af en omløbende Taskenspillertruppes Klør, som havde røvet ham fra hans Forældre. Det er tungt, at man ikke har kunnet faae dem opspurgte.

Vi besøgte paa denne Tour ogsaa Trolleborgs Slot (som ligger et got Stykke fra Seminariet) og besaae det udvendige (Grevinden er i Holsteen), gik igjennem Haven, troede jeg, men det var Bøndernes Kirkegaard, der ikke kan skilles fra en sædvanlig Slotshave. Midt iblant dem ligger ogsaa Grevens Familie, dog i en Indhegning; og paa Gravene er ingen anden Prydelse, end Blomster. Kun paa Grevens Grav ligger en lille Steen paa Skraa, hvor jeg syntes at skimte denne Paaskrift: Helligt er dit Hvilested, velsignet dit Minde.

Ved at gaae igjennem Gaarden saae jeg en 50 Stykker Plove staae, som skulde sælges til Brændsel. Det var endnu Levninger fra Hr. v. *Schmelzes* Ministerium (Originalen til *Heybergs* Virtuos) han lod saaledes gjøre alting i 100viis, inden det var prøvet, og har overalt huseret saa skrækkeligt, at Godset aldrig vil forvinde det. Saaledes som han havde Greven under Pidsken overgaaer al Forestilling. Al Førstegrøde f. E. af Kalve, Haven etc. skulde han først have paa

sit Bord, og Greven maatte undertiden tage til Takke med en Levning deraf; klagede Grevinden over at de endnu ingen Lam havde havt paa Bordet, saa var Svaret: wir haben noch selbst keine gehabt. Vilde Greven gjøre Indvendinger imod hans Indretninger, saa hedd det blot: Wollen Sie mich nicht? og strax havde han sin Villie. Alt var indrettet paa militærsk. Han havde Exercier Acker, Manøvrier ditto, han runderte, defilerede og hvad veed jeg alt, gav 124 rd ugentlig i Dagleye, og kunde endda ikke faae de Nælder til at voxer, som ellers voxer af sig selv ved Gjærderne, men som han lod saae i tør sandig Jord. Han exercerede de arme Køer saaledes, at de næsten kreperede. Han vilde indføre Staldforing og havde intet Foder, og alle Marker vare exercerede : opløvede, saa at Greven maatte kjøbe sin Melk af Bønderne. Endda kunde denne forblindede Mand ikke faae Øynene op, indtil Tydskerens blev saa uforskammet at kjøbe alle Sorter Havefrø ind i Tøndeviis; da nu Øst og de andre fik udregnet, at med det Løgfrø allene, som var indkjøbt, kunde hele Godsets Marker besaaes, og han paa samme Tid havde narret Greven ud at see paa en herlig Ærteager, som ikke var andet end Ukrud, saa tabte han dog endelig sin Kredit, og listede sig bort en Nat, da Øst just havde faaet et Æsel og en Trompet i Beredskab, for at føre ham bort i Procession den næste Morgen . . . .

Hannover 30te Junii.

. . . For at komme snart bort fra Hamburg reiste jeg med den saakaldte Kjøkkenpost; men det gik frygteligt langsomt. Vi brugte 24 Timer til at kjøre de 12 Mil til Celle. Der besaae jeg Dronning *Mathildes* Værelser og Kapel, samt det tarvelige Monument, som er opreist til hendes Minde i franskzösischem Garten. Jeg drog videre med samme Kjøkkenpost, og anvendte nu 10 Timer paa de 4 Miil til Hannover . . .

Her har jeg nu for Alvor Skolevæsenssager at giennemgaae, iblandt andet et Seminarium for Skoleholdere i en rigtig storartet Stiil, hvis Inspektør læser ikke mindre end 11 Timer daglig, for at der, som det hedder, kan være een Aand i det Hele, men som da ogsaa afløses hvert fjerde Aar, og hvor de allerede ansatte Skolelærere indkaldes engang om Aaret, for i nogle Uger at faae Leilighed til at fornye og forøge deres hidtil erhvervede Kundskaber. Her ere i dette

Øieblik 40 saadanne tilstæde, som underkastes en Examen, inden de drager hjem igjen . . .

Göttingen d. 4de Julii 1802.

. . . Det er forunderligt som alle Mennesker slet ikke svære til den Forestilling, jeg havde gjort mig om dem. Hvor kunde jeg troe andet, end at *Gräffe* var en lille pedantisk Mand med Paryk og gammeldags Skoespænder, og saa er det en lang tør Kleppert med et Ansigt som en Jesuit, Leve-maade som *Gudenrath* (forsaavidt havde jeg dog Ret), Sløyfer i Skoene og sit eget Haar. Han tog meget artigt imod mig og forsikrede mig paa, at mit Forsæt var at besee hans Pastoral-Institut, hvilket jeg naturligviis ikke kunde nægte. . . Kl. 6 maatte jeg gaae hen med *Gräffe* i et Hospital, hvor theologiske Kandidater om Søndagen prædike og lege Sygebesøg under hans Anvisning. Nu maatte han selv paatage sig disse Forretninger, og udførte dem paa den gudeligste og kjedsommeligste Maade, men fik dog Taarer af Øynene paa de fleste.

[Gotha d. 15de Juli 1802].

. . . Næste Dag var bestemt til *Salzmans* Institut. Fredag 16de satte vi os derfor tidlig om Morgenen i Bevægelse, i dansk Ruskveyr, og Kulde, som ingen Kavay kunde holde ude. Man giver de Thyringske Bjerger Skyld derfor, og vist nok er det, at de saae malicieuse ud den Dag.

Vi lode os melde hos *Salzmann*, som tillod os at komme efter en halv Times Forløb, men Regnen drev os før ind. Strax ved Indtrædelsen bleve vi nogle Skabninger vaer, som jeg vilde have taget for Murmeldyr, hvis de ikke havde neyet. Det var nok nogle af hans Døttre, som give Under-visning i Naturhistorien etc. De kom ikke siden tilsyne. Jeg saae mig nu videre om i Stuen, for at finde den fyrige, snaksomme Ungdomsopdrager, men kunde ikke faae Øye paa andre end en gammel, afkræftet, kold Mand, med skarpe, mistænkelige Øyekast, slæbende Gang, mat Stemme, faa Ord, og en dybt indgroet Kjedsommelighed. Det var *Salzmann*; som jeg vilde have taget for en udlevet Skuespiller, hvis jeg ikke havde fundet ham i Færd med at sætte Blomster paa Pinde til Brug for Eleverne. Saa gyseligt end dette Skilderie synes at være, saa kan jeg dog forsikre, at han er langt

smukkere end hans Portrait, hvad Kontouren af Ansigtet angaaer, og at hans Pande især er den smukkeste, jeg har seet. Vi skreve vore Navne ind i Bogen, spiste Kirsebær, gjorde ham nogle Spørsaal ang. Institutet, som han ikke besvarede uden med et skarpt Øyekast, som han gjentog ved hvert nok saa uskyldigt Spørsaal.

Da vi altsaa ikke torde spørge, og han ikke selv vilde give os mindste Oplysning, saa maatte vi lade os nøye med det vort Øye og Øre kunde sige os i de faa Timer, vi saa got som maatte tvinge ham til at lade os høre. Man skulde troe, at det var Uhøflighed, men saadan, hører jeg, er han altid, og har endog forhen været langt mere tilbageholden end han nu er. Han maa dengang have været et skrækkeligt Menneske. I Undervisnings Timen var han en gandske anden Mand. Der fik han Liv og Snakkelyst. Vi hørte ham just i Botaniken, hvor han først eftersaae det som Børnene havde opskrevet over een i forrige Time gennemgaaet Plante, derpaa gennemgik en ny, men saaledes, at Børnene selv maatte finde Kjendemærkerne, og tilsidst repeteerte en deel af de Planter, som Børnene allerede havde lært at kjende, altsammen efter deres latinske Benævnelser, hvori hans Datter ret excelleerte. Børnene vare muntre og fyrige, den eene vilde heller svare end den anden, og fandt Fornøjelse i at faae de tvivlsomme til at pege paa den Plante, hvorover der blev spurgt, for at komme til at slaae ham over Fingrene, naar han tog feyl. Deres idelige: greif zu! greif zu! morede mig meget, thi man kunde tydelig see, at det ikke var Ondskab eller Skadefrohed, men blot uskyldigt Spøg. Havde det været saa levende og husligt uden for som i Undervisnings Timerne, og Lærerne været saa muntre som Eleverne, saa troer jeg ikke at man med Grund kunde udsætte noget paa dette Institut, naar man ikke anseer Instituter overhovedet for unaturlige Drivhuse. To Ting vare mig uventede i *Salzmans* Time, at han ikke lærte dem de indenslandske Navne, og at han slet intet sagde dem om disse Planters Anvendelse, hvorom der blev talet.

Gymnastiske Øvelser fik vi desværre ingen at see af for Regnveyrets Skyld, men *Gutsmuths*, den forunderligste Træmand, De kan tænke Dem af Udseende, dog den mest levende af dem alle, fortalte os, at Gymnastiken havde vundet betydeligt ved en ny gymnastisk Øvelse, som bestod deri,

at een sprang over en Pung, som en anden svingede i en Snor, og vilde vinde endnu betydeligere ved en ny, gandske omarbeydet Udgave af hans Gymnastik, som nu er i Vente. *Weissenborn*, den fornemste iblant Lærerne, en Broder til Recensenten af samme Navn, var mig ligeledes altfor phlegmatisk, men dog mere meddelende end S. Vi bleve indbudne at spise ved *Salzmans* Bord, hvor vi kom i Selskab med hans Kone, en forunderlig Blanding af Plumphed og Følsomhed. »Ist Ihnen was gefällig?« sagde hun med en Tone, som maatte afskrække den hungrigste, og ved Tanken om sin Datters, *Mad. Lenzes*, Bortreyse fældede hun Taarer, som forekom mig at koste hende Umage. Samtalen ved Bordet var døsig, og kun *Gierlews* Standhaftighed var i Stand til at holde den vedlige. Vi hørte endnu et Par Timer om Eftermiddagen, hvorved intet mærkeligt var undtagen at Børnene viste samme Livlighed og Kappelyst som i *Salzmans* Time. Vi fandt kun een eneste Dreng fra Danmark, den lille *Hyllested*, men vi kunde ikke betragte ham som Landsmand, da han havde saa aldeles glemt sit Modersmaal, at han ikke engang forstod os, naar vi tiltalede ham paa Dansk. Dog holdt han sig til os hele Dagen igjennem. Ved Afskeden maatte *Gierlew* love *Salzmann* en Skorpion. Jeg lovede ved mig selv, at jeg nok skulde tage mig i Agt for at komme der oftere.

Weimar d. 20de.

... Jeg var rigtignok belavet paa Sødme og Sledskhed, men et saadant verschmizt Gefyæs som *Böttiger's* havde jeg ikke ventet. Han seer ingen lige i Øynene, men altid fra Siden af, eller han lukker Øyenlaagene til, dog saaledes, at man seer det hvide i Øynene, og saa læser han og leder efter smukke Ord og spiller aabenhjertig uagtet han vist er den huleste Broder af Verden. Men det maa man lade ham, at han giver ret god Anvisning til saavel hvorledes man skal fornøye som instruere sig her. Paa hans Ord sendte vi Visit Billet til *Schiller*, men han var syg, som vi vidste i Forvejen, og lod sig undskylde.

Vi gik da hen ad Eftermiddagen til Hertugindens nærværende Opholdssted *Thiefurth*, og trøede mindst at denne landlige Bygning var Bolig for en Hertuginde, før vi ved at spørge om Vey dertil fik at vide, at vi vare der allerede. Her mødte os det første ret romantiske Eventyr; vi gaae

vor gode Tommerum og see efter nogle Fruentimmer, som lod til at være Hertuginde, da en sort Mand træder ud af et Lysthuus lige for os og spadserer videre fort. Vi troede begge at kjende hans Ryg, men torde ikke troe vor egen Troe. Vi kommer ham paa Siden. Nu var der ingen Tvivl længer. Er det ikke *Baggesen*? Ih Gud! De her! ja og De? Jeg blev af Glæde gandske rød i Hovedet, og han syntes ogsaa at fornøje sig over dette Møde, men han var meldet hos Hertuginde, og da hun just var paa Veyen henimod os, saa maatte vi skilles ad efter at have aftalt et Møde i Aften . . . Saa meget fik jeg dog ud, at han ikke allene havde sunget for Kronprindsen, men ogsaa Kronprindsen for ham, at samme høye Herre havde lovet ham 800 rd aarlig at fortære efter Behag.

21de.

Baggesen reyser med Grev *Adam Moltke*, som havde indbudet os til Frokost hos sig idag. Jeg længtes efter at see denne, som jeg troede, naragtig originale Mand, og fandt en ægte sund Forstand, udbredte Kundskaber især i det Æstetiske, og en gandske fortræffelig Karakter, blandet med en elskværdig Religjøsitet. Vi kom strax dybt ind i *Mske*-slægtens Historie og vare i Færd med at udlede Sprogenes Oprindelse, da *Baggesen* kom ind og gjorde Ende paa alvorlige Samtaler ved sit muntre Lune, som han nu igjen besidder i samme Grad som fordem i hans gode Dage. *Moltkes* Kone var sygelig og, som mig syntes, ubetydelig, mere behagelig en Professorinde *Thibaut* fra Jena. En ung Konstner *Tieck*, Forfærdigeren af *Göthes* skønne Buste gjorde Besøg, og *Baggesen* tog ham forfærdelig i Skole, saa det sved til det hele Schlegelske Partie. Vi hørte endnu eet og andet oplæse af *Baggesen*, f. E. Begyndelsen af en Oversættelse af *Odysseen*, som han har i Sinde heelt at oversætte, og for Alvor at give sig i Færd med den danske Poesie . . .

22de.

Böttiger bliver dog sig selv immer liig, selv hans Moral og Convenients. Vi hørte en Forelæsning af ham i Gymnasiet over Brugen af Røg- og Snuus Tobak, som han ikke var nogen Ven af, men dog skaansommere imod Snuus Tobakken, fordi fornemme Folk dog ikke slaer aldeles Vrag derpaa, og Fyrsten selv bortskjænker Tabatierer. I Anledning af Orden og Renlighed kom han til at fortælle, hvor-

ledes det saae ud i *Wolfs* Studerestue, og i næste Time, hvor *Odyseen* blev gennemgaaet, som om det var gamle *Academici* han læste for, tog han Anledning af den reysende *Telemach* til at gjøre os en Kompliment, som var trukken ved Haarene. Efter en 3die Time i Seminariet fulgte vi *Baggesen* ud til *Tiefurth*, hvor *Wieland* boer. Jeg fik paa *Veyen* hans hele *Scherenschleifer* *Epopæe* reciteret med alle tilhørende Sange, sungne paa hans sædvanlige Maneer o: med Udtryk . . . Aftenen var charmant. *Moltke* og *Baggesen* drak Punsch hos os, og viste sig begge fra deres mest elskværdige Side, B. som Digter, Skjærsliber og Sanger, M. som den retskafne sandhedselskende Biedermannd . . . Vi vare først midt inde i Slaget den 2den April (hvorom *Baggesen* har et Digt i *Arbeyde* i *Ossians* Maneer) da vi fandt, at Natten dog ikke vilde strække til at udføre alt det vi kunde have at sige hverandre, og vi maatte sige dem god Nat.

Berlin d. 12te [August 1802.]

. . . Opsøgte Prof. *Buttmann* paa Bibliotheket og traf ham — en prægtig Mand, som man elsker i samme Øyeblik som man seer ham . . . Jeg yttrede min Længsel for ham efter at kjende den tydske Præst *Rasmussen* — Prof. *Olivier*, som vil lære alle Mennesker en nye *Abc*, og han gjorde mig det muligt ved en Adresse til en vis Hr. *Delbrück*, Broder til den lille *Kronprintses* *Hovmester* af samme Navn.

Den 13de.

. . . fik jeg talt med *Delbrück*; han gav mig Anvisning paa *Boghandler Sander*. Jeg skulde og maatte see *Olivier*, og betænkte mig derfor ikke længe paa ogsaa at prøve denne *Vey*, fandt heller ikke Aarsag til at fortryde det, da *Sander* er en meget artig Mand, som har staaet i temmelig nøye Forbindelse med *Heiberg*, *Rahbek* og *Baggesen*. Dog kunde han ikke give mig anden Anvisning paa *Olivier*, end at jeg maatte selv tage ud til *Charlottenburg*, hvor han underviser *Printserne* i *A b c*. Jeg besaae *Forbedringshuset*, og besøgte Prof. *Hartung*, en virksom Mand, som har under sin Bestyrelse et *Seminarium* for reformerte *Skoleholdere*, et *Pige-* og et *Drenge-Institut*, og var just i Begreb med at kjøre ud til *Slottet*, da *Delbrück* kom for at lade mig vide, at Prof. *Olivier* vilde indfinde sig hos *Sander*. Jeg gik derhen,

traf først to Svenske: *Silfverstolpe* og *Bagge* og strax derpå efter *Olivier*, som har et ubehageligt Udseende. Hans Samtale er heller ikke behagelig, da han ikke bringer sine Tanker i nogen Orden, vil sige alting paa een Gang og faaer derfor ingen Ting sagt. Hans Methode blev jeg derfor lige saa klog paa som jeg var før. Kun dette saae jeg, at han har forfærdelig store Tanker om sin Methodes Indflydelse paa det hele menneskelige Kjøns Vel, og at han ved sin Enthousiasme for denne Sag faaer alle Mennesker til at troe det. *Silfverstolpe* indbød ham til næste Dag til Prof. *Fichte*, som ogsaa havde Lyst til at kjende Methoden og, for ved denne Lejlighed at faae denne berømte Mand at see, bad jeg dem samles hos mig, som ogsaa blev aftalt, der skal jeg da nok faae Karlen i Klemme; thi *Fichte* vil uden Tvivl have reen Beskeed, og ikke lade sig nøye med Stumper og Stykker.

D. 14de kjedede jeg mig først ret tæt paa Seminariet, mødte mig siden et Øyeblik hos Skuespillerinden Mad. *Meyer*, til hvem jeg havde Brev at aflevere fra *Niemeyer*, besøgte de Døvsstummes Institut og fik Besøg af *Olivier* og *Silfverstolpe*. Vi fulgtes ad til den store lille *Fichte*, som har det bestemteste Ansigt, jeg endnu har seet, og hans Sprog svarer fuldkommen dertil. *Olivier* begyndte at fremsætte sin Methode, og jeg tog ikke feyl i Henseende til min Mening om *Fichtes* Bestemthed. Han lod ham aldrig komme længere bort fra Materien, end at man i det mindste kunde see Land, og det var en Lyst at høre den kjernefulde Korthed, hvori han vidste at indbefatte *Oliviers* vidtløftige Pasiar. Naar *Ol.* havde pluddret en halv Time, saa gjorde *F.* et Udtog deraf i 2 Ord, og drog siden et Par Resultater ud, som den anden ikke havde tænkt paa. *Fichtes* lille Søn maatte tjene til Prøveklud, og ved Hjælp af ham og Prof. *Fichtes* Udtog fik jeg da endelig Lys i denne Sag, som er mere mørk ved *Oliviers* Foredrag end ved sin egen Natur. Det vilde blive for vidtløftigt her at fremsætte den, da den desuden maa oplyses med Tabeller, og Kobbere; men, uden at træde enten *Olivier* eller *Fichte* for nær, kan man vel gjerne sige, at der bliver giort for meget Sprel derover. Det er vel sandt, at den gamle, saavel *Bogstaver* som *Syllabermethode* er ikke naturligt nok, men dersom *Fichtes* Paastand var sand, at Fanden selv, naar han vilde give Anvisning til fra Grunden af at fordærve et Menneske, ikke kunde opfinde nogen anden,

saa maatte vi jo alle gjøre os Umage for at glemme hvad vi hidindtil havde lært, for at begynde forfra hos Prof. *Olivier*. Nu, dette vilde samme Prof. slet ikke tage ilde op; men han er indbildsk nok allerede, det var Synd at gjøre ham mere. *Fichtes* Bifald bragte ham op i den 3die Himmel, og det kan ikke nægtes, at saa skarpsindig en Mands gunstige Dom maa være særdeles smigrende; men, som sagt, man gjør for meget deraf. Jeg forlod dem begge endnu i fuld Discussion Kl. 9 for at finde ud til Spreefloden, hvor Prof. *Buttmann* boer, til hvem jeg var indbudet til Aften.

. . . D. 17de fik jeg nogle Tabeller fra *Olivier*, Programmer fra *Gedike*, Acta fra das Armen-Registratur, og endnu siden efter flere Tabeller fra *Olivier* tilligemed hans 3 udgivne Pjecer og mangfoldige Kys. Jeg tog Afsked med mine Venner og skrev mig ind paa Posten . . . .

*

*

*

Da jeg [paa Hjemreisen over Hamborg—Kiel] ønskede at besøge det vestenborgske Seminarium i Lolland, fik jeg tinget mig Plads hos en Ærre-Skipper, som satte mig i Land et Sted paa Kysten, hvorfra jeg ikke havde Vanskelighed ved at komme til mit Bestemmelsessted. Pastor (senere Biskop) *Boisen*, som forestod dette Seminarium, modtog mig venligt, og jeg tilbragte nogle glade Dage i hans og hans Families Selskab, stedse med Tanken henvendt paa Hovedsagen — Seminariets Indretning og Fremgang. Efter et kort Besøg hos en fordums Skolekammerad, nu Præst i Lolland, og hos en Skolelærer, som jeg havde bidraget til at dimittere fra *Blaagaards* Seminarium, løsrev jeg mig fra alle Reiseglæder og ilede med Posten til Kiøbenhavn, hvor jeg ankom midt i Oktober, saa at jeg netop fik anvendt de 4 Maaneder, som min Permission lød paa, glædede mig ved Slægtninge og Venner, som jeg nu saalænge havde savnet, og lavede mig til, ret alvorligt at anvende mine paa Reisen indhentede Erfaringer i min Embedsstilling paa *Blaagaard*.

Skjebnen vilde det anderledes. Medens jeg var borte, var *Pestalozzis* Rygte blevet udbredt over hele Tydskland og havde ogsaa naaet til Danmark. Hans Bog: »*Wie Gertrud ihre Kinder lehrte*«, havde gjort megen Opsigt. Ligeledes hans »*Lienhard und Gertrud*«, hvoraf Prof. *Nyerup* havde foranstaltet en lokali-

seret Oversættelse, og den samme *Kerner*, som jeg havde lært at kjende i Hamburg, men som nu studerede Medicin i Kiøbenhavn, bidrog ogsaa sit til at sætte hans pædagogiske Virksomhed i et glimrende Lys. Det blev bestemt, at der skulde sendes en Pædagog til hans Institut, som kunde undersøge og bedømme hans *Methodes Værd*, tilligemed en Skolelærer, som kunde gjøre sig praktisk fortrolig med den. Jeg blev udseet til det første og til det sidste, paa mit Forslag, Læreren ved Slagelse Borgerskole, *Torlitz*, der ikke blot var en flink Lærer med en passende Pli, men ogsaa lige fortrolig med det tydske og danske Sprog. Efterat den samme Kandidat *Westerboe*, som hidtil havde besørget Embedet, atter var bleven antaget til interimistisk Lærer i mit Sted, og jeg havde faaet de fornødne Anvisninger, Instruktioner og Adressebreve, tog jeg atter Afsked med Slægt og Venner, afhentede *Torlitz* i Slagelse og reiste saa videre frem ad Schweitz til. Om denne Schweitzerreise berette de efterfølgende Breve.

*

*

*

Frankfurth am Mayn, d. 30te Jan. 1803. . . . Hos Ministeren [i Hamburg] *Reinhold*, en levende fidel Høvlænder, med et ægte gammeldansk Ansigt, havde jeg især en behagelig Aften. Han har staaet i nøye Forbindelse med *Heyberg* og *Gyllenborg* og kjender derfor den hele Skilsmisshistorie fra Grunden. Efter hans Forsikring er der meget som taler til Undskyldning for Konen, men han nævnte ikke hvori det bestod. Den franske Minister *Reinhard* er opdraget i det lutherske Kloster i Stuttgart, og det er kjendeligt, hvor megen Indflydelse dette har havt paa hans Karakter. Han er tør, kold, pedantisk stiv, men vist grundærlig. Ogsaa han inviterede mig til Middag. Hans Kone, en Datter af Dr. *Reimarus*, er netop det modsatte, vittig, satirisk, snaksom. Vi taledede meget om *Pestalozzi*, som R. først har bragt i Vinden, og Fruen karakteriserede ham iblant andet derved, at han immer falder over sine egne Been.

d. 25de . . . hvor forundret blev jeg ikke ved at erfare, at den Dr. *Herbart*, som har skrevet den Bog, *De ikke kan lide, om Abc der Anschauung*, er her i Byen [Göttingen] og holder Collegia over Pædagogiken. Jeg hen til Pedellen,

for at faae hans Logis, og derfra lige op til ham selv. Men hvor meget mere forundret blev jeg ikke, ved at see en ung fyrig Mand paa en 30 Aar, istedet for at jeg havde forestillet mig en gammelagtig Magister. Vi kom da i en dyb Pasiar om *Pestalozzi* som han gjør overmaade meget af med de behørige Indskrænkninger (cf. Recensionen i Gött. Gel. Anz. Nr. 206, hvis Forfatter han er). Jeg var hos ham i 2 à 3 Timer, og nu først aabenbarede han mig, at der i Göttingen vare to Preussere, som kom lige fra *Pestalozzi* og som han vilde føre mig hen til. Det var en Vennestreg. Vi besøgte D'hr. *Soyaux* og *Jablonsky*, saa hedde de, og jeg var nu Tilhører ved en Samtale, som gav mig meget Lys om *Pestalozzis* Methode, skjøndt disse 2 gode Mænd dog ikke kunde blive ret enige med dem selv, hvorvidt Anvendeligheden af den strækker sig. *Soyaux* har et Skrift færdigt derover.

26de . . . hørt Forelæsning af *Herbart*. Han har et meget skjönt Foredrag. Han var desværre netop færdig med Principerne for Opdragelsen, men dette var ogsaa interessant. Hovedindholdet var: een af de Hensigter, som man vil opnaae ved Undervisningen, er at skaffe Eleven: Vielseitigkeit, modsat: Einseitigkeit og Flattersinn; men han kom ikke til Maaden, hvorpaa dette bedst kan bevirkes. Om Aftenen var jeg endnu engang samlet med *Pestalozzianerne*, tog en kjerlig Afsked med dem og derpaa en fidel Afsked med Landsmændene paa mit Kammer . . .

Basel d. 14de Februar . . . Ex-Director *Legrand*, nu Baand-Sælger, lod til at være en simpel Patron, dog skal han ikke være nær saa slem, som han er forhadt til. Hans Søn førte os om Eftermiddagen hen til *Tobler*, som har et Institut i *Pestalozzisk* Smag, og her fik jeg da for første Gang en Forsmag paa den *Pestalozziske* Methode. Sandt er det, man kan ikke bare sig for at lee, det første man hører alle Drengene paa eengang i den nøyagtigste Takt at udskrige: | fünf mal der | sechste | Theil von | sechs ist | fünf mal | eins etc. men naar man saa igjen ved gjentagne Spørsmaal hører, hvor fast de har hver enkelt Deel inde af hvad de saaledes har opramset, saa holder man op at lee, og begynder at tænke sig om, hvad Autor vel har havt under, at lade dem lære det paa denne Maade. Grunden dertil stikker nok dybere, end man ved første Øyekast troer. Dog herom

mere en anden Gang. *Tobler* var særdeles glad ved vort Bekjendtskab. Han har forresten ikke synderlig Omgang undtagen med en helvetisk Militairperson, som stod hele Dagen ved Kakkellovnen og studerede *Herbarts* Ideen über das Abc der Anschauung. Vi taledede mangfoldigt sammen om *Pestalozzi*, som har været [her] for 8 Dage siden — altsaa hjemkommen fra Paris — han gav os et Brev med til ham, hvori han kaldte os Hr. v. S. og Hr. v. T. og, da jeg yttrede min Forundring derover, kom det ud, at han — efter en Avis, Gud ved hvilken — havde staaet i den fuldkomne Overbevisning, at vi begge vare Baroner. Han slettede disse Vonner ud, og skrev: at vi vel ikke vare Baroner, som han falskelig havde antaget os for, men dog Edelleute. Forresten fik jeg mange interessante Anecdoter om P. . . . Det er slet ikke skeet med P. Vidende, at hans Bog har faaet den Titel: *Wie Gertrud . . .*, det er et blot Boghandlerkneb, P. vilde have kaldt den: *Meine Ansichten und Erfahrungen über die Erziehung*, eller noget saadant. Denne Efterretning er mig usigelig kjer. Om et par Dage er jeg da hos denne mærk-værdige Mand, thi vi reyser nu ikke over Bern derhen.

Burgdorf d. 16de Februar. Her er jeg, har seet og talt [med] *Pestalozzi* og *Krüsi* og *Buss*, og dem allesammen, har glædet og forundret mig og opvakt Glæde og Forundring, og sagt Farvel til *Pestalozzi* igien. Dog — alting i sin Orden.

Fra Basel kunde jeg ikke faae anden Befordring, end et par Heste med en Leyekudsk. Det gik altsaa kun langsomt. Men *Karlen* var flink, vidste at fortælle om Revolutionen, især om den, som var foregaaet med Pigerne her i Landet, som forhen vare saa scheue, men nu efter Franskmændenes Besøg saa dristige, at man mødte en og hver anden med et Barn paa Armen; vi havde for første Gang Tøveyr, saa det ikke var synderligt koldt; og Farten gik ikke stærkere, end at jeg i god Roe kunde studere Pastor *Hebels* Allemannische Gedichte, hvori Sproget er næsten det samme, som det Schweitzerne bruge. Vi kom forbi nogle prægtige vilde Klipper, og mangfoldige gamle Borge, hvoraf nogle havde tjent til Bolig for de fordums Landvogte. Vi maatte blive Natten over i *Wedelsbach*, hvor vi, ligesom i de andre Bønder-Kroer, maatte tære vore 8 Retter Mad til Aftens, foruden Desert.

I Dag har det regnet græsseligt, og i dette Regnveyr kom vi Kl. 11 i Formiddags hertil. Det første jeg fik Øye

paa, var Slottet, hvori P. har sit Institut — en gammel-
dags Borg paa en høy Klippe, som i Regnveyr har et
meget muggent Udseende. Byen selv (som man ikke kalder
Burgdorf, men Burglof, paa fransk Berthaud) seer ynkelig
ud. Jeg vilde sammenligne den med Ringsted, dersom
dens 3 Etagers Huse, med alle mulige Udbygninger, og
Sidebygninger og Indbygninger og forunderlige Gevæxter,
kunde sammenlignes med nogen anden Ting i Verden, end
en svejtersk Flekke. Jeg var underligt tilmode ved at kjøre
herind. Det kneb mig om Hjertet. Vi kjørte ind i das
Stadthaus, en umaadelig skummel Bygning, som jeg aldrig
hitter Rede i, om jeg saa bliver her et heelt Aar. Vort
Kammer var imidlertid got. Jeg havde netop begyndt at
barbere mig, da Verten fortalte os, at, hvis vi vilde besøge
P. maatte vi skynde os, inden han reyste til Zürich, og strax
efter: at P. var her i Huset for at spørge, om de ankomne
Fremmede ikke vare de 2 Danske, som han saa længe havde
ventet paa. Intet var vissere. Jeg skar mig endnu et Par
Snit i den venstre Kind, mærkede nok, at jeg dog ikke
[kunde] blive færdig, lod Skjægget sidde paa den høyre Side,
og fløy mere end gik ned i Stuen. Der stod han for mig,
den navnkundige *Pestaluz* (saa hedder han her) en smal,
gusten, koparret, yderlig mager Mand, med vildt opstylpende
sorte stride Haar paa Hovedet, og saa det godmodigste Blik,
som nogen menneskevenlige Øyne kan give. Jeg elskede
ham i samme Øyeblik, jeg saae ham, og sandede Dr.
Chaufepies Ord: at det var den skønneste stygge Mand,
man kunde see. Der var ingen Ende paa Haandtryk og
Glædesyttringer. Buss var med ham, og uagtet han ikke
var nær saa fidel som P. saa var det dog for mig, som om
jeg hilsede paa en gammel Bekjendter. P. skulde have reyst
strax, men han kunde dog ikke forlade os i Øyeblikket.
Der var saa meget at afhandle og spørge om, og svære paa.
Først langt om længe kom Brevene frem, og Pakkerne.
Deres Bog, Prof. *Nyerup*, gjorde megen Opsigt, og paa
Slottet havde de nær alle begyndt at studere dansk, for at
faae at vide, hvad der stod i. P. selv vilde ikke lade sig
mærke med, hvor behageligt det var ham, men hans Venner
og Veninder yttrede deres Glæde des kjendeligere. (NB.
Det havde jeg ikke tænkt, at P. ogsaa kunde sige Galante-
rier, som f. E. i Anl. af *Toblers* Feyltagelse med Baronem.)

Efter Middag kom *Krüsi* for at afhente os til Slottet, en god ærlig Appenzeller Jyde, som er saa ivrig i sit Kald, og mener det saa got med Menneskene, at man let tilgiver ham det hæslelige Sveitser Sprog han fører, og den megen Kraft, han slaar om sig med. Hvor glad blev jeg ikke ved her at finde Ideen om: »Wie Gertrud ihre Kinder lehrt« paa en Maade realiseret ved 2 Fruentimmer, som underviste i underste Classe. Iblant Lærerne var en vis Hr. *Blenderman*, udsendt fra *Ewald* i Bremen, som nu netop har fuldendt sit halvaarige Cursus, og i Morgen begynder sin Tilbagerejse. Det vrimler her af Fruentimmer. *Pestalozzis* Kone er en gammelagtig ret kjøn Kone med et temmeligt fornemt Udseende, som ikke gjerne taler andet end fransk, og lader til at have bragt sin Mand et Gods til Medgift. En Søn har de havt, hvis Enke nu lever her, de øvrige Fruentimmer maa jeg først lære at kjende. *Pestalozzi* reyste endelig; han kommer først tilbage om 14 Dage. Vi skal imidlertid spise hos hans Kone til Middag, og hos os selv til Aftens.

Den 17de. I Dag har vi gjort Begyndelse med at orientere os i alle Classer. Har derved lært at kjende ogsaa de øvrige Lærere: en nyskelig Franskmand: *Briqueville*, en anden Franskmand: *Baron*, en tredje Dtto: *Neef*, ligesaa bestemt, som hans Videnskab, Mathematiken, og 2 andre mere tyske: *Reichard* og *Etscher*. Metoden maa De ikke vente noget om. Jeg skriver i det mindste 3 Breve *ex officio* desangaaende. Mere kan jeg ikke holde ud, og noget ufuldstændigt vil jeg ikke give; saa meget maa jeg dog sige: at Naturlighed, Simpelhed, Fattelighed og Grundighed ere nogle af dens Hoveddyder. Nu kjender jeg da alle Fruentimmerne: Søstre af *Buss* og *Krüsi* og en Niece af *Pestalozzi*. De 2 Lærerinder ere: den ene fra Bern, den anden fra Zürich, begge for at danne sig til Lærerinder. — — — —

Søndag 20de. Besøg af Boghandler *Gesner* fra Bern, en ømtfølede, varm Mand. Spadseretur med Lærerne til Kirchberg, en Landsbye, hvor vi fik den bedste Viin, jeg hidindtil har smagt paa Reysen. Vi lod os den derfor ogsaa saa vel smage, efterat vi havde gjort Visite til en Hr. *Schonts* og *Herzog*, som boe der, at vi bleve gandske overgivne, jeg maatte synge i alle nordiske Sprog, de andre sang igjen franske og svejtserske, vi kjørte hjem under Spøg og Latter og Juchheyen (det svejtserske Hurra) og den gamle adsta-

dige *Krüsi* forsikrede under idelige Favntag, at han aldrig i sit Liv havde havt saa glad en Dag. Jeg troer, vi begynder at sætte dem i Vinden.

21de. Sviren i Gaar bekom mig fortræffelig. Jeg var forhen ikke ret i mine Klæder, men i Dag er jeg som den, der aldrig havde havt den. Alting maa bidrage dertil. Vi havde Besøg paa Institutet af 2 unge Fruentimmer, af hvilke den ene har været i 10 Maaneder her i Egnen for at lære tydsk, har endnu aldrig lært et Ord, og vil derfor komme her for at oprette det forsømte. Det vil blive en farlig Eleve. I Dag har hun ikke gjort andet end at lee . . .

23de. Endelig fik jeg 2 Breve bort, eet til Grevinde *Schimmelmann*, og eet til Khr. *Moltke*, hvori jeg har søgt at forklare Methoden.

24de. I Dag har jeg ret øvet mig i Sprogene. Jeg har regnet paa fransk og tydsk paa een Gang, og siden havt en lille Tour Engelsk med *Reichard*. Han blev overmaade glad over den Opdagelse, at man kunde tiltale mig paa engelsk, men jeg kan ikke svare ham eet til tusinde. Vilde han prøve det i dansk, saa skulde jeg nok stikke ham. *Krüsi* studerer dansk af alle Kræfter af *Nyerups* Bog, og kan allerede en Deel. Vi staae allerede i de Schveitser Aviser som ankomne hertil. *Moltke* kaldes: Präsident des Justitz- und Erziehungswesens. Jeg har i Dag gjort Bekjendtskab med nogle af *Pestalozzis* Skrifter, som jeg ikke forhen kjendte nl. hans Abcbuch, med Tabeller til. Figuren zu meinem Abcbuch h. Fabeln. Ansichten über die Gegenstände, auf welche die Gesetzgebung Helvetiens ihr Augenmerk vorzüglich zu richten hat — og endelig: Christoph und Else lesen in den Abendstunden das Buch: Lienhard u. Gertrud . . . .

26de. Et Fastnachts Optog af Bønder, udklædte som Flodguder, Bjørne, Hellig 3 Konger troer jeg, Spaamænd, Harleqviner etc. De valtsede omkring i Skidt, skjød Bøsser af, og tiggede hvor de kom frem. Kl. 6 paa Redouten, som holdes her i Huset. Der vare kun faa i Aften, omtrent 16 Par, men dog saa mange som der vel kunde være, ligemange Mandfolk og Fruentimmer. Iblant de sidste nogle ret vakre, iblant de første kun *Briqueville* og een til, alle meget artige og forekommende. Man dandsede først 6 Valtser, saa 6 Allemander (en Slags national Dands, som er meget munter

og naturlig simpel) endelig en Angloise, og saaledes blev man ved, undtagen at *Briqueville* og Præsten her i Byen undertiden gav os en Piemontese. Alle Dandse vare meget korte, man valtsede f. E. 2 Gange rundt, og dermed var det forbi. Jeg fik derfor næsten dandset 2 Gange med hver Dame, og der blev uden Tvivl dandset henimod 30 Dandse inden Kl. 11, da man ophørte, for at gaae til Bords. Her gik det ret muntert til. Man spøgede og sang. Jeg havde just ingen Dame, men sad dog nær nok ved den kjønne Jfr. *Snell*, og den interessante Jfr. *Detrat* (min franske Eleve) for at more mig got. Skade, at man ogsaa her ikke taler andet end fransk. Man klinkede, sang Chore og Soloer, og jeg maatte tilsidst ogsaa lade mig høre med de nordiske Sange, som vandt meget Bifald . . .

Søndagen d. 27 de Kl. 5½ vare allerede vore Medreysende fra Slottet hos os, og purrede os, saa nødig vi end vilde, til at staae op. Vi kom op, fik lidt i Livet, pakkede os i en Kareth og rullede af til Solothurn, hvor vi ved vor Ankomst fandt en Snees af de katholske Elever her fra Institutet, som vare gaaede hertil for at holde en Slags Gudsdyrkelse (paa Slottet har man ingen anden Religionsundervisning end *Pestalozzis* Morgenandagt; men han er i Færd med at give en Samling af bibelske Sprog, oversatte i forstaaeligt Tydsk, til Brug for Religionsundervisningen). Den skjønne Kirke indbød os strax til nærmere Bekjendtskab. Den var temmelig fuld af Zirater indvendig som udvendig, men dog smagfuld, gyselig fuldproppet af ivrige Katholiker. Alt var i yderste Devotion, og Præsterne gjorde mange flere Kattespaser end paa de andre Steder, hvor jeg har seet dette Væsen. Her saae jeg ogsaa for første Gang de Stole, som bruges til Ohrbeichte, med stadselige Puder for det kjelne Pfaffenøre. I Taarnet tog vi den skjønne Udsigt over Aarfloden, som løber her forbi, over Jurabjergene, som synes at ligge tæt herved, men ere dog 2 Stunden borte, og over Alperne, som her sees endnu tydeligere end hjemme . . .

28de traf *Pestalozzi* liggende med sin Frakke paa i Sengen, ikke for at sove, men for at dictere *Krüsi* en almindelig Oversigt over Methoden og en Indledning til hver enkelt Deel deraf, som skal trykkes tilligemed Lærebøgerne; om Eftermiddagen Besøg paa Institutet af en Dr. *Grim*, og

3 Demoiselles, som jeg havde havt den Ære at dandse med i Løverdags.

1ste Marts. Efter det sædvanlige Dagsarbejde spadserede vi om Eftermiddagen ud til en Landsbye, navnlig Windinge, for at møde den unge Frue *Pestalozzi*, som var i Vente. Dette Møde lykkedes nu vel ikke, men Touren var derfor ikke mindre behagelig. Vi taledes om Tilstanden i Danmark og Sveits, om Præsternes Præken og øvrige Væsen, om denne Udtværen af Sandhederne, som han hader af gandske Hjerte, og anseer for aldeles det modsatte af Christi Underviisningsmaade; han udførte aldrig nogen Tanke, men henstrøede en eller anden Tanke, som Menneskene selv skulde videre udføre. Es sollte nicht einem jeden erlaubt seyn, zu schwatzen, wie ihm der Schnabel gewachsen ist, ich mögte Ihnen den Schnabel ein wenig beschneiden, og saadant meer. Vi taledes ogsaa om *Baggesen*, som han kjender til Bunds. Er ist deliceux, var hans Udtryk om ham, som enhver maa finde passende, ligesom alle hans Udtryk ere; men forresten var hans Mening om ham, den samme som vi andre har . . .

2den Marts intet af Mærkværdighed. 3die desto mere . . . Medens jeg var i Færd med at læse Allg. Zeit. hvori der, som sædvanligt, aldrig var et eneste Ord fra Danmark, fik jeg Besøg af *Pestalozzi*, og fulgte da med ham op. Der var i Dag Jahrmarkt her i Byen. En sveitsersk Sang, sunget med ordentlige 2 Stemmer af 2 Bänkelsänger morede mig en Tidlang, men kjedede mig tilsidst, da de hele Dagen igjennem ikke sang andet end den samme. Efterm. gik jeg omkring paa Markedet med *Briqueville*, og anvendte meget længere Tid paa at gaee Boutiquerne igjennem, end jeg havde formodet. Men hvor var det andet muligt. I een Butique sad Mds. *Grim*, i en anden Mds. *Detrat*, i en tredie Mds. *Snell*, i en fjerde og femte Mds. Gud veed hvad de hedder, og der var altsaa nok at tage sig for. Hjemme hos mig selv var alt i Dands fra Middagen af. Bønderkarle og Piger, immer Vals og Svingen rundt, med Grimacer til, ligesom hos vore Bønder.

Jeg kan ved denne Leylighed ikke bare mig for at ex-pectorere mig lidet over de sveitserske Mennesker. Jeg havde ventet noget gandske andet. Af alle de Mandfolk jeg endnu har seet i Stæder og Landsbyer, har der ikke

været een eeneste velskabt. Stadbeboerne nogle daarlige nogen, som i Roeskilde eller Ringsted, Bønderne nogle Pjece som vore Sjellændere, men mere skidne i Klædedragt om Hverdagen, og mere stadselige om Søndagen (Kjole, Vest og Buxer af et Slags Chamois farvet Klæde) Ansigterne enten gyseligt stupide eller poliske eller: indbildske; undertiden alle 3 Ting paa een Gang. Mere Fyrighed hos en stor Deel af dem er det eeneste jeg endnu har seet, som kunde udmærke dem fra vore, og saa noget større Impertinence. (Jeg vil haabe, at Bjergbeboerne ere nogle anderledes Folk.) Men kan man vente andet af Mennesker, som hugge Broer af, for at Franskmændene ikke skal komme til dem, paa en Tid, da der intet Vand er under Broerne, som skyde deres egne Officerer midt under Slagets Hede, og derved berede deres egen Undergang, og endelig: som voterer paa en Mand til Deputeret, fordi ingen kan saaledes skyde til Skiven som han. *Pestalozzis* Skildring af Nederdrægtighederne skal efter paalidelige Menneskers Sigende finde Hjemmel rundt omkring i Provindserne. Jeg gik omkring paa alle Vertshusene, for at see de Dandsende. Allevegne det samme Skuespil, undtagen at man eet Sted havde hinanden i Struben, og gjorde en skrækkelig Qvalm, som dog endtes uden nogen videre Voldsomhed. Saaledes skal det være altid. Kjæften bruge de, men Slagsmaal bliver det ikke.

4de. En Prøve paa Aanden i Institutet. Læreren i Mathematiken, *Neef*, er reyst bort, og imidlertid har den øverste Classes Elever bedet om at maatte anvende hans Timer til at giennemgaae alle de Tabeller, som høre til Metoden fra den allerførste af. En lille rask Dreng af underste Classe skal være Vorsprecher. Paa denne Maade faaer jeg ogsaa et Cursus giennemgaaet i en Hast. I Eftermiddag har vi fulgt P. et Stykke paa Veyen til Kirchberg, hvor han havde Ærinde . . .

5te. Jeg veed intet andet mærkværdigt end at her ere komne 2 gamle Mennesker, for at lære at skrive og regne, og at jeg i Dag har aftalt med *Briqueville* at reyse til Bern i Morgen. Efter Aftensmaaltid Besøg af *Pest.* med Con-sorter. Forelæsning af den nye Constitution, som skal sættes i Værk paa Torsdag. *Pest.* saae gyseligt sørgmodig ud under den hele actus.

Søndag d. 6te. Tidlig oppe og afsted . . . Vi kom til Bern, tog Frokost i et smukt Kaffehuus, hvor jeg saae en Søn af den bekjendte *Ochs*, som er en impertinent Bengel, forresten Jæger-Kapitain. Besøgte *Rengger* og *Füssli*, som begge aftræde paa Torsdag, men faae dog hver en anden Plads. Decan *Ith*, som er federe end jeg havde tænkt, en lang Principal *Wagner*, min gode *Gessner*, som jeg allerede kjendte, og — Frue *Haller*, som er bleven feed, uagtet hun klagede gudsjammerlig over Franskmændene. Hun blev meget glad ved at see mig, spurgte til *Nyerup* og Fruen, til *Rie* og *Malle*, men især til *Hans*, jeg gav hende Besked paa alt, men kom desværre ind i en dyb Dispute om *Pest*. Methode, hvori hun paastod der fattedes Religions Lærebog, og Gottes Gnade og meget mere. Hun vilde tilsidst prakke mig en stor Guldmedaille paa, og jeg slap med Nød og Møye under det Løfte at komme der igien. Ved Middagsbordet saae jeg en Hr. *Sprecher*, som seer gyseligt jacobinsk ud, og en kjøn Secretair hos General *Ney* (samme *Ney* har nylig været hos *Pest*. og vist sig særdeles fornøjet). Alt er i Spænding over den nye Constitution. Jeg var paa 3 Kaffe-huuse, og allevegne var propfuldt, og Hvidsken og Pasiaren, men ingen Munterhed paa Ansigterne. Alle Partier ere misfornøiede, *Ney* skal herfra, og man veed ikke om *Röderer* eller *Dumas*, eller en *l'Essay* (Stiffader til min *Briqueville*, som har skrevet om Revolutionen) kommer i hans Sted. Hjem samme Aften.

7de Prægtig Samtale med *Pest*. om Katechisation, og Prædikener, og saadanne Livsmaterier.

8de 3 nye Recruiter ankomne, og deriblant en Capellan, som reyser herfra til Spanien. De Børn og de Lærere og den *Pestaluz* blive mig kjærere Dag for Dag. Jeg vilde sende P's Portrait i Kobberstik, dersom jeg ikke frygtede for, at det for længe siden var til Kjøbs i Khavn. Det er i een Henseende flatteret, i en anden naær det ikke nær sin Original . . .

Begyndt d. 9de Marts. Jeg fortsætter min Dagbog. Vi havde saa længe ønsket at høre Børnene synge. I Aften blev vort Ønske opfyldt. Saasnart de havde faaet deres Nattemat. (Aftensmad tager man Kl. 5) bleve de stillede op i 2 Rader, Rechts um, Marsch! og nu gik det op og ned ad den lange Gang under fuld Sang af Børn og Lærere. Stem-

merne vare gode, og Marscheringen gjorde, at de umulig kunde komme ud af Takten. Den høystkommanderende ved den hele actus var Læreren *Néef*, en prægtig Karl, som har gjort den hele 10 Aars Campagne med Franskmændene, og nu er ligesaa ivrig i sit Kald som Skolemester, som han dengang var i at tugte Fjenderne. Efter Sangen blev jeg for at høre *Pestalozzis* Abendgebet, som ikke opfyldte min Forventning. Men jeg kan troe, jeg forstod ikke det halve deraf. Af alle de afskyelige Sveitser Dialecter er den Zürcher som han betjener sig af, den afskyeligste, og hans slette Taleorganer tilligemed billedlige Sprog og afbrudte Sætninger gjør, at jeg aldrig kommer til at forstaae ham rigtigt. Hans bedste Tanker, og især hans prægtige Indfald, som han har mange af, gaaer jeg for det meste Glip af. Efter denne Aftenandagt gik Børnene i Seng, og jeg kunde ikke slippe for at sige Godnat til hver især af disse velsignede Unger. Da lød det fra alle Senge: *Bon nuit, Strööm, venez me dire bon nuit! aussi à moi! et à moi!* hvem kan nu andet end løbe fra Seng til Seng og give dem hver sit Kys, hvor meget man end har imod at kysse Mandfolk. Det er overalt gandske forunderligt med disse Børn: Den yderligste Grad af Levenhed forbundet med den elskværdigste Godmodighed. En fiin Følelse, selv for Naturskønheder, og en Hengivenhed, som grændser til Forlibelse tilligemed den uskyldigste Naturlighed og Ligefremhed, selv naar de vise den fineste Levemaade. Om det kommer af Methodens, som man her synes at ville troe, tvivler jeg paa. Saa meget er vist, at denne Aand strækker sig til alle uden Undtagelse, selv til Gaardskarlen og Tjenestepigerne, som ere ligesaa barnlig elskværdige som Børnene og *Pestalozzi* selv; og fra ham mener jeg at denne Aand har sit Udspring. Det kan ikke være anderledes. Han river alting med sig.

D. 12te var igjen Redoute 3: Bal. Fruentimmerne vare igjen de samme omtrent som forrige Gang, og jeg havde nu dobbelt Morskab, da jeg kjendte dem alle. Dog havde jeg nær faaet Händel med Præsten, som gjerne vilde have den samme Borddame, som jeg fik, men drev det ikke. Ved Bordet herskede munter Pasiar og Sang. En Hr. *Pfeifer* (ogsaa *Pestalozzianer*) sang nogle nyskelige Sange til Cithar, men de danske Sange beholdt dog Prisen. »Druen voxer paa vor Klode« gjør især overordentlig Lykke, og næst efter

den: Når jag ved min Flikkas Barm . . . Vi fulgte Damerne hjem, som maatte traske i alenhøy Sne, og gik derpaa tilbage for at tømme de endnu altfor fulde Flasker. Der vankede nu flere Sange, og, hvad der især morede mig, hele Prædikener holdte af en Capuciner Munk i Solothurn som *Pfeifer* udførte fortræffeligt. Jeg kan ikke bare mig for at anføre noget deraf; det oplyser aldeles den religiøse Tilstand hos de Catholske Sveitsere, thi denne Pater, Hieronymus er hans Navn, er af alle Prædikantere den mest besøgte. Han vil f. E. bevise, at det ikke er saa vanskeligt at komme i Himmelen, og anfører til denne Hensigt først det Sprog: Mit Aag er gavnligt og min Byrde er let; men ogsaa dette: Salige ere de Fattige i Aanden; og lægger nu til: Siig mig nu mine kjære Tilhørere! er det da saa vanskeligt at være fattig i Aanden? Han beviser Nyttens af, daglig at bede sin Rosenkrants ved en Fortælling om en Pige i et Nonnekloster, som var kommen galt afsted ved Portneren i det tilgrændsende Munkekloster, og hvis Ære Jomfrue Maria reddede, ved at paatage sig hendes Skikkelse, i den Tid da hun for visse Aarsagers Skyld maatte holde sig uden for Klosteret. Ligeledes Nyttens af daglig at bede sit Fadervor især til den hellig Aand, ved Exempel af en Soldat, som havde ført et liderligt Levnet, døde, kom for Gud Faders Domstol, blev anklaget af Fanden, og maatte efter Gud Faders Dom spadsere igjennem Skjærsilden til Helvede. Han gik just og tænkte paa, hvilken Hede han vilde komme til at udstaae, naar allerede Skjærsilden var saa utaalelig, da han var saa lykkelig at møde den hellig Aand, til hvem han selv i sine liderligste Dage havde daglig opsendt sit Fadervor. Den hellig Aand førte ham nu tilbage for Gud Faders Domstol, og forklarede ham Sammenhængen (Soldaten havde just faaet sin Dom i det Øyeblik, da den hellig Aand var udgaaet fra Faderen!) og Soldaten blev reddet. Saadan Virkning har det at læse daglig sit Fadervor! Jeg haaber at denne lille Mundsmag ikke vil være Dem uinteressant, saa modbydelig den endog er at faae ned . . .

De følgende Dage gik omtrent som sædvanligt, det vil sige: Op Kl. 7, op paa Slottet Kl. 8½ (paa Slottet staaer man op Kl. 6, en Times Læsning, saa Frokost, og saa Fritime til 8½). Der en kjærlig god Morgen af *Pest.* og alle hans Lærere, alt som vi mødes, en nok saa kjærlig af Børnene,

saa en lille Tour paa Anschauungs Tabellerne, snart som Lærere, snart som Tilhørere, derpaa Øvelse i at drage Linier [og] Quadrater, og derpaa Regning paa Eenheds Tabellen imellem os selv; Sædvanlig begynder Jomfrue *Arther*, *Torlitz* og jeg, men naar vi tage ret paa at skrige, saa komme de øvrige voxne Elever, tilstimmende ligesom Ravne om et Aadsel, og tilsidst ere vi alle 16 samlede. Nu kommer Spisetiden. Børnene i en stor Sahl tilligemed de faste Lærere og Husets Jomfruer; vi andre hos *Pestalozzi* og hans Kone, da den store Sahl desværre ikke kan rumme os. Som oftest ere et Par Fremmede med ved Bordet, thi det er utroligt, som det strømmer hertil fra alle Kanter for at bese Institutet, men de faste Medlemmer ere ellers en Kapellan fra Nabolavet, som har været i Spanien, og vil gaae til Spanien igjen med *Pestalozzis* Methode, *Keyser* og *Pfeifer* fra Solothurn, *Amman* fra pays de Vaud, og andre store og smaae Skoleholdere. Hver Dag vanker Suppe og Kiød med Kaal eller Roer, eller andet Gemüse; saa at man ikke spiser mere end man har nødig. Fra Bordet gaaer det ud i Gaarden, til Boldspil eller andre ridderlige Øvelser f. E. en Leeg som kaldes à *pare*, eller: *Zwey Lager*, og som gaaer ud paa at fange dem af det fiendtlige Partie, som dog kun kan finde Sted under det Vilkaar, at man er løbet ud fra sin Leyr efter den anden som man vil fange. Kl. 1½ ringes til Læsning; Regnetabellerne gennemgaaes næsten i alle Klasser. Kl. 4 gives Abendsbrod, for Børnene et Stykke Mad, og Vand, hvis de ere tørstige, og de voxne Kaffe og Thee. Derpaa igien Leeg til Kl. 5½. Brøk Tabellerne gennemgaaes, og das Buch der Mütter indtil Kl. 7½ da der spises, Børnene faae igjen Suppe ligesom om Morgen og Middagen, og Brey eller noget saadant, og vi andre gaae sædvanligt ins Stadthaus hvor vi tære en 2 à 3 Retter Mad, hvis vi har Appetit, og efter Maaltidet forsamles da som oftest nogle Pestalozzianere hos os, saa at Dagen gaaer bort, uden at vi faae det ringeste arbejdet paa egen Haand. Kun om Morgen tidlig, og om Eftermiddagen fra 3 til 5½ har vi Tid for os selv; de øvrige Timer ere virkelig nødvendige at bivaane paa Institutet.

Jeg vilde grumme gjerne give Dem en Idee om hvad her foretages, dersom det ikke vilde blive enten alt for vidtløftigt eller alt for ufuldstændigt. Saa meget kan jeg imidlertid forklare: at Hensigten med denne Elementarmethode

er at udvikle Sjæls (og tildeels Legems) Kræfter, uden at bibringe Børn bestemte Videnskaber, og i denne Udvikling at følge Naturens Gang saa nøye som muligt. Ethvert Barns Moder er af Naturen bestemt til denne Forretning, som maa tage sin Begyndelse allerede i Vuggen, men da det ikke er sagt, at enhver Moder forstaaer at udføre sin Forretning paa den hensigtsmæssigste Maade, saa skal das Buch für Mütter give dem Anvisning og Mønster for deres Fremgangsmaade. Denne bestaaer nu i intet andet, end i at gjøre Børnene bekendte med alt hvad der omgiver dem, som ikke kan skee, eller i det mindste ikke skeer med varigt Indtryk, uden at disse Ting tillige benævnes, og da intet er Mennesket nærmere end Mennesket selv, saa er det gandske naturligt, at Bogen begynder med Opregnelser og Benævnelse af det menneskelige Legemes Dele, som da Moderen efter Ordenen i Bogen blot behøver at foresige Barnet med det samme hun peger paa den nævnte Deel. Fra denne Øvelse gaaer man siden til: Bestemmelse af disse Lemmers Stilling imod hinanden, Egenskaber, Brugbarhed etc. etc., men først efter at Barnet er blevet ligesaa bekendt med de første Grunde i Anschauungslehre der Zahl- und Massverhältnisse. Man kan nemlig ikke ret bedømme en Gjenstand, eller sammenligne den med andre Gjenstande med mindre man har et rigtigt Begreb om deres Forhold til hinanden i Henseende til Maal og Form, og disse staae i saa nøye Forbindelse med Talforhold, at naar man har Kundskab om det ene Slags Forhold, saa følger det andet af sig selv. Denne Kundskab maa ligeledes bibringes ved Sandserne, og derfor har Pest. og hans Lærere udarbejdet forskjellige Tabeller, ved hvis Hjælp ethvert Tal- og Maalforhold bliver saare beskueligt. Die Einheits Tabelle giver et overmaade sandseligt Begreb om alle Eenheder, og deres Forhold til hinanden (f. E. hvor stor en Deel 21 er af 35; hvor mange Gange 7 indeholdes i 5 Gange 6 etc. etc.). Die 2 Bruchtabellen giver et ligesaa sandseligt Begreb om Brøker, og Brøker af Brøker, i den Grad, at Børnene kan besvare Opgaver, som efter gode Matematikeres Paastand ikke ere mulige at udfinde uden disse Tabeller, f. E. denne: Naar jeg drager $\frac{5}{8}$ fra 7 Gange den 9de Deel af $\frac{3}{4}$, hvor mange 24de Dele blive da tilovers? eller denne: Hvor ofte er 2 Gange den 5te Deel af en $\frac{1}{4}$ indeholden i 11 Gange den 12te Deel af $\frac{4}{5}$? Svar: $5\frac{1}{2}$ Gang

etc. Disse Tabeller (tilligemed den Bog som angiver de Øvelser dermed skal foretages), udgjør die Anschauungslehre der Zahlverhältnisse, men de sidste Øvelser heraf forudsætte allerede Bekjendtskab med Massverhältnisse, hvis første Tabelle indeholder horizontale og verticale Linier, Vinkler, Quadrater, udeelte og afdeelte ved verticale og horizontale Linier. (De øvrige Tabeller ere først i Arbeyde.) Paa disse Quadrater grunde sig Brøktabellerne, paa dem grundes ogsaa Øvelse i Skrivning og i Tegning.

See dette er nu en ussel Forklaring over en Methode, som virkelig fortjener en udførlig og grundig Beskrivelse; men jeg maatte da skrive en Bog, i Stedet for et Blad, og inden dette Brev kommer til sit Bestemmelses Sted, har De maaskee allerede det første Hefte af hver Lærebog; idet mindste blive de færdige til Paaskemessen. Den Bestemthed, som finder Sted i denne Undervisning, da intet Barn lærer eller siger andet, end hvad dets Øye siger det at være sandt, den strænge gradvise Fremgang, da ingen faaer Lov at gaae til en anden Øvelse før han er saaledes hjemme i den første, at han kan være Vorsprecher for de andre, den deraf følgende Grundighed, som falder i det spøgende ved den overvættets Fattelighed og ved den harmoniske Taktmæssighed, og den mathematiske Aand som flyder af alt dette, tilligemed den Sands for Proportion, som Øyet og Haanden paa eengang giver, anseer jeg for nogle af de væsentlige Fordele ved denne Methode. Men som sagt, De maae ikke bedømme den efter dette Udkast, jeg kan ikke fatte mig saa kort over saa uendelig meget. Denne Excursion kan vel imidlertid gælde for en heel Uge, og jeg staaer altsaa nu — ved den næste Redoute . . .

Søndagen 20de gjorde jeg en lille Fjeldreyse med alle Lærere og Børn og Slottets Fruentimmer. Det var en Caravane af henimod 100 Personer. Sang og Spøg var Dagens Orden. Da vi kom hjem, var *Tobler* ankommen fra Basel. Uden Tvivl flytter han til *Pestalozzi* igien. Af ham fik jeg den rigtige *Kuhrein*, som jeg skal synge for Dem, naar jeg kommer hjem. Jeg begriber nu, hvorledes denne Sang kan giøre et saa umaadeligt Indtryk paa de gode Appenzellere; naar jeg har sunget et Par Vers af den, bliver jeg gandske forunderligt stemt, og faaer selv næsten et Slags Hjemvee

Det egentlig karakteristiske ved Sangen kan min Strube derimod ikke lære at udføre.

21de drak jeg for første Gang Punsch her i Schveits. Da man ikke har andre Slags Brændevine end Kirschwasser, saa havde jeg aldrig tænkt paa denne Drik, men jeg maa tilstaae, at den smager ligesaagod, og maaskee bedre end hos os. Jeg nød den i Selskab med *Gessner* fra Bern, som fortalte mig de snurrigste Anecdoter om *Baggesen*, med hvem han engang eller to er reyst til Paris; *Gessner* var immer fristet til enten at kysse eller at banke ham og det med god Grund, da han enten var saa impertinent, at der blev Klammerie og Slagsmaal, eller saa elskværdig, at selv Gjæstgiverinderne ingen Betaling vilde have for Fortæringen. Det er mig en underlig Patron, denne *Gessner*; Han har omtrent en udvortes Phlegmatiskhed som *Sønnichsens* og et Ansigt som en Stratenrøver, eller endnu gemenere, og vil dog passere for en Enthusiast, og ved den ringeste Anledning staaer Taarerne ham i Øynene. Jeg kan ikke forstaae mig paa ham.

24de. I Dag reyste den gode *Briqueville* herfra. Vi mistede ham alle nødig; især savner jeg ham meget. I Paris vil han blive fordærvet, thi hans Moder er en nær Slægting af *Madame Buonaparte* og hans Stiffader, Skribenten *Lezay* vil have ham ind i den diplomatiske Tour. Han fik Brev med til *Baggesen*, som han ønskede at faae Bekjendtskab med, og til *Gierlew*, fra hvem jeg har faaet et langt, langt Brev. Hvad jeg havde af Pakker, fik han ogsaa med. Dagen før hans Afreise gav vi ham en stor Concert paa Slottet, hvor iblant andre en Virtuøs ved Navn *Kreutzer* lod sig høre paa alleslags Instrumenter. Om Aftenen fik vi en lille venskabelig Afskeds Bolle paa mit Kammer og Natten tilbragte han hos mig. Gid det gaae ham vel, den brave Gut. — —

28de i Dag havde jeg Løyer af *Pestaluz*. Han kom ind i vort Kammer Kl. 7½ og fandt os endnu i Sengen. Vi sagde ham, at vi ventede kun paa Frokosten for at staae op. Vips var han ude af Døren ned af Trapperne, og kom strax efter op igien med Thepotte Melkekande, og kort sagt alt hvad vi pleye at faae om Morgen. Vi stod nu op for at skjænke os The, men da vi skulde see os til saa var der intet uden varmt Vand i Thepotten, og intet uden Vind i

Melkekanden. Saadan Smaaspøg er han en stor Nar efter. Forleden Dag kom *Torlitz* ind i hans Stue hvor han sad gandske allene, og hvad mener De vel at han foretog sig. Han gav sin Hund en Priis Tobak, og da hans Kone strax efter kom ind, fortalte han hende med sin sædvanlige Barnlighed: Mama! ich habe dem Hund Tabak gegeben. Forresten staaer han op Kl. 2 om Natten i denne Tid for at have Roe til at arbejde, *Krüsi* maa hjelpe ham, og med denne Flid bringer han det til at faae det første Hefte af hver af sine 3 Lærebøger færdige til Paaskemessen. Jeg forudseer, at das Buch der Mütter langt fra ikke vil opfylde Forventningen, men jeg troer, at Skylden i saa Fald ligger hos Forventningen, og ikke hos Forfatteren.

29de. Mit arme Hjerte! Her er kommen en Frue hertil Byen, som er saa nysselig, at jeg ikke kan beskrive det, og hvad der er det værste, har en saa prægtig Forstand, og er saa fri for Pretensioner, at jeg umuligt kan tage til Bern i Morgen, som jeg havde i Sinde, og som vilde være det allerkløgeste. Men tænk! hun skal spise her i Morgen Middag, og har bedet mig foranstalte en lille Concert. Hvor kan jeg bringe det over mit Hjerte at reyse under saadanne Omstændigheder. *Pestalozzi* selv er i denne Anledning kommen i sine Gallaklæder med hvide Silkestrømper, som klæder ham got nok, men er dog saa afstikkende imod hans sædvanlige grønne Federham (en Kavay, som han gaaer og ligger med alt efter Omstændighederne) at jeg ikke har kunnet bare mig for at gjøre lidt Nar af ham. Ogsaa en Bataillon Sveitser Soldater ere komne hertil fra Mayland for at gaae til Bern, deylige Folk. De tale temmelig frit. Een sagde f. E. i det Chefen gik ham forbi: oui mon Chef! nous sommes vendus comme des cochons. Det skulde en Soldat vove hos os. De besidde hele Franskmændenes Galanterie.

30te. Der blev virkelig stort Selskab paa Slottet til Middag, og *Pest.* som har mærket min Inclination for det smukke Kjøen (han sagde forleden Dag: I bi o so gsi ∴ Ich bin auch so gewesen, og det kan jeg grumme got begribe) og som altid under enhver, hvad der er ham kjærest, placerede mig imellem Jfr. *Detraz* og *Mad. Dufrésne*, (saa hedder hun). Jeg kunde umuligt sidde bedre. Efter Bordet Sang af Børnene, saa Læsning som sædvanligt og derpaa Concert, hvor jeg ogsaa gav lidet paa en laant Fløyte. Fruen-

timmerne lod et lille Ord falde, hvoraf jeg tog Anledning til at proponere en Dands, blev antaget, og jeg maatte være Advocat hos *Pest.* men der behøvedes ingen lang Plaideren, i samme Øyeblik, som jeg havde nævnet Ordet, vare Borde og Bænke ude af Sahlen, 3 af Herrerne gjorde Musik, og vi øvrige fik os saa net en lille Dands, som man kunde ønske sig.

31te en herlig Morgen. Brev fra *Plum*, den gode Sjæl, og saagotsom Brev fra Grevinde *Schimmelmann*. Jeg anseer det i det mindste for et Slags Svar paa mit Brev hvad der staaer i *Allg. Zeit.* at, efter de nyeste Efterretninger fra Danmark finder *Pestalozzis* Methode der: fortdauernd besondern Schutz etc. Ogsaa saae jeg af samme Zeitung, at vi faae et Par Svenske hertil. Got! det er dog en Art af Landsmænd. Fra Lifland, fra Pommern, og fra Detmold i Vestphalen komme her ogsaa nogle; tilsidst kan man her gjøre Bekjendtskab med den hele Verden . . .

2den April. . . Nu kommer jeg fra en Republicansk actus, den første jeg har været Vidne til. I Dag skulde der nemlig vælges et Medlem fra Zunftet Burgdorf til det store Senat i Bern. Efter en Prædiken, som skulde stemme Gemytterne, gik Valget for sig ved Sedler. 108 Stemmer vare for en Statthalter *Grim* her af Byen, men Bønderne som høre til Zunftet, vare talrigere, og en Bonde ved Navn *Widmer* havde Æren med 162 Stemmer. Hans Lønning blev nu bestemt ved Stemmegivning ved oprakte Hænder, og han selv modtog sin Hylding som Bürger Senator, med en ret kjøn simpel Tale, hvis Indhold var, at han vel ikke følte sig talentfuld nok for denne Post, men at han dog vilde modtage den, siden man havde vist denne Fortrolighed til ham. Borgerne fnyse, især var en Major *Därik*(?) gandske desperat. I Canton Bern var overhovedet valgte nogle og 60 og af disse skal de 30 være af de gamle Patriciske Familier. Aldeles paa sin engelsk. Men man bryder sig ikke meget derom, da man er overbevist om, at Helvetien inden et Aar er aldeles i Franskmandenes Vold. For det 3die har jeg i Dag læst *Posselts* Beretning om Slaget hos os for 2 Aar siden. Den er meget smigrende udført.

D. 4de i Dag har jeg været i Bern — — — General *Ney* besøgte jeg ogsaa i Anledning af mit Pass. Han seer impertinent og forædt ud, men han ynder *Pestaloz* meget, derfor

holder jeg ogsaa en Klat af ham. De samme Trupper som var her forleden Dag ere nu komne tilbage for at gaae til Mayland igien, som franske Trupper. De give fortræffelig Musik hver Aften udenfor vore Vinduer, thi vi har deres Chef til Naboe; men man venter, at det ikke vil gaae saa aldeles roligt af paa Løverdag, naar de skal marchere herfra. I Bern har der allerede været nogle blodige Optrin i den Anledning, og een af dem er bleven arqvebuseret.

Det er nu et Fjerdingaar siden jeg forlod Dem kjære Venner! og dog er det for mig, som om kun 3 Uger vare forløbne. Det er 7 Uger siden jeg ankom her, og Opholdet bliver mig stedse mere behageligt . . . I det franske Sprog er jeg ved den daglige Øvelse, især ved min Omgang med Fruentimmerne, nu kommen saa vidt, at jeg endog kan være Tolk for andre, men i Schveitser sproget staaer jeg langt tilbage. Det er mig saa modbydeligt, at jeg næsten kan faae Qvalme over at høre Frue *Pestalozzi*. Ogsaa er vort tydsk saa langt fra det her brugelige, at Pigen endnu i Forgaars aldeles misforstod os, og saa undskyldte sig med: I bi nimmr i Dämar gsi, som vil sige saa meget som, at hun aldrig havde været i Danmark, og altsaa umuligt kunde forstaae vort Sprog . . .

Nu! Ærlighed og *Nyerup* varer dog længst. Der har jeg atter et Brev fra Dem, kjære Professor, medens ikke een af de andre, Familien undtagen, har tænkt paa mig med en Linie. Og saa forstaaer De desuden den Konst at give Deres Breve en *Fart*, saa de kan løbe hertil i 15 Dage, medens vore gaae deres 26 Dages *Sneglegang* . . . Siig dog den gode Prof. *Gamborg*, at *Pestalozzi* aldrig har tænkt paa at lære Patterbørn at læse, og at forresten den her brugelige *Maade* at lære dem at læse paa, er den samme i Grunden som *Oliviers*, undtagen at man her anseer det som et nødvendigt *Onde*, i Stedet for at *Olivier* anseer det for det højeste *Gode*. Hvis De ikke skjætter om den *Anmærkning*, jeg har tilføyet min *Historie*, ang. denne *Gamborgs Dom*, saa slet den ud. Ja rigtig skal De faae Øynene op til *Paaskemessen*; eller rettere, De har vel allerede faaet dem op i Anl. af de første Hefter af alle 3 *Lærebøger*. Lad mig dog endelig høre alle mulige *Domme* derover. Jeg troer, at *Anschauungslehren* vil slippe bedst . . .

Endelig har vi da faaet det længe spaaede danske *Veyr*.

Det har nu regnet i 14 Dage i Træk, og efter de 2 Regnbuer at dømme, vil det vel regne i 14 Dage til, got og vel, om ikke de skønne Æble- og Kirsebær-Blomster og al denne Herlighed gaaer rent i Løbet ved Nattefrost. Glad er jeg, at vi var paa Jura, inden dette Veyr kom paa. Ja det var skønne Paaske-Hellige Dage vi levede i Solothurn . . . Anden Paaskedag var bestemt til Bjergreysen, men først maatte vi see hvorledes de nye Embedsmænd bleve indsatte af franske Soldater, og aflagde Eed under Kanoners Løsning. Kl. 10 kom vi da først afsted, Hauptmann *Voitel*, Chemiker *Pflueg*, *Torlitz* og jeg, en Karl var gaaet i Forveyen med en stor Madkurv, og vi selv havde smaae Ranseler med os. Veyen var i Begyndelsen taalelig, men blev immer steylere. Jeg krøb for det meste paa alle 4. Efter en Times Stigen gjorde vi første Gang Halt, drak en Snaps Kirschwasser etc. og kilede paa igien, nu blev det først Alvor, vildt, farligt, og deyligt, immer tæt ved Afgrunden, paa schrofte Felsen. Deylige Dale under os, og steile, vilde Klipper over os, vi gjorde endnu 2 Gange Halt paa de skønneste Steder, og naaede med megen Møje Huset, hvor der om Sommeren boe Folk. Det var et hærtigt Veyr og slet ikke koldt. Dog gjorde vi Ild paa efter gammel Skik, leyrede os paa en grøn Plet, spiste vor kolde Steg og drak dygtig Viin til, skjød vore Flinter af, og fik ved den Leylighed at vide, at Manpen i Huset virkelig var hjemme (men hans deylige Datter, som en Engellænder engang har ladet afmale, var desværre ikke med). Vi saae Neufchateller og Bieler Søen med Peters Insel, og en Ildebrand nede i Dalen, og spadserede saa op paa die Röhle, een af de høyeste Spidser af Jura. Her var Udsigten fortryllende. Vi saae paa eengang ind i Tydskland, Sveits og Frankrige, og Bjergene laae som Bølger under vore Fødder. Vi drak en Skaal auf dem Wohl des Erhabenen, rullede Stene ned af Klipperne, skjød Flinter af, og nød os selv og den guddommelige store Natur . . .

Ved min Hjemkomst fra Solothurn begyndte et andet Slags Liv, som ikke havde mindre Interesse. Her logeerte nemlig i Huset 3 prægtige unge Mennesker, *Ziensen* fra Greifswald, som har opholdt sig i lang Tid i Bern, og der holdt Forelæsninger over Pædagogiken, *Stolz* fra Bremen, Digter og en Søn af Skribenten, og *Kleinsmith* fra Heydelberg, Digter og fortræffeligt Menneske. Med disse prægtige Folk

havde jeg en Commerce, som ikke er til at beskrive, jeg maa betegne den ved Navnet academisk, da jeg ikke veed noget andet, men den var dog noget gandske andet end Bursche Livet paa Academierne. Fra om Morgenen Kl. 5 til om Natten Kl. 12 vare vi næsten uafadelig hos hverandre, spøggede, spadserede, talede alvorligt, sang, drak Punsch, gjorde Vers, og kort sagt, nøde hinanden fra Morgen til Aften. *Stolz* har oversat den svenske Vise: Når jag ved min Flickas Barm, paa tydsk, for Melodiens Skyld, som behager dem alle saare meget. Jeg havde troet aldrig oftere at komme til Bern, men hvo kan holde sine Løfter, naar man seer saadant Selskab for sig. Jeg gik med, og morede mig dennegang ret kosteligt, endskjøndt jeg havde det Uheld, paa de Expeditioner, vi foretog, immer at træffe Mændene, hvor vi søgte Konerne, og Konerne, hvor vi søgte Mændene, f. E. hos Digteren *Salis*. Een Aften tilbragte vi kosteligt hos *Gessner* paa hans Landsted. Vi drak Punsch, og plaiderede imidlertid *Pestalozzis* Sag imod en Hr. *Steinmüller*, som har angrebet den, *Pestalozzi* selv forsvarede *Steinmüller* og *Gessner* førte til Protocoll. Der forefaldt mange Pudseerligheder, men P. glemte sædvanligt sin Rolle, og talede sin egen Sag. Da vi vare midt i Arbeydet, reyste sig med eet et Uveyr, som nær havde slaaet alle Vinduer ind paa Landstedet, og fra det Øyeblik af har vi havt kolt og fugtigt Veyr. P. kan ellers nu give alle *Steinmüllere* en god Dag. Hans Sag lykkes saa got, at han endnu i Gaar fik det fjerde Brev med Indbydelse til at flytte til pays de Vaud, hvor man vil overlade ham Slotte og Palaier, og bære ham paa Hænderne. Den Berner Regjering tør derfor ikke andet end giøre ham herlige Tilbud, for ikke at staae til Skamme. I Skrifter og Journaler kappes man om at udbrede hans Lov, selv i *Böttigers* *Modejournal* spiller han Rolle, som nyeste Mode i Pædagogiken, (vi danske faae lidt med) skjøndt *Böttiger* just ikke har synderligt Begreb om hvad her foregaaer. Den unge *Briqueville* og General *Ney* har i Frankerige bragt ham i Vinden, og fra Syden og Norden strømmer man hertil for at faae Forstands oplyste Øyne . . . De kunde nok hilse *Brummer* og sige, at han endelig ikke maa lade nogen Fusker oversætte P's Lærebøger, noget deraf kan ikke blot oversættes, det maa localiseres, og dertil hører i det mindste en Mand med Tact . . .

Afsendt d. 5te Maii 1803 fra Burgdorf.

Burgdorf d. 30te Junii 1803 . . . Jeg gik [i Bern, paa Tilbagevejen fra en Maanedes Udflugt omkring i Schweitz] ind paa en Caffé, for dog at være et Sted, og hvem skulde jeg træffe der, uden Buss, og nok en Pestalozzianer, som bleve lige saa forundrede som glade over at see os igjen. De troede os langt borte paa Bjergene i Wallis. Strax efter mødte vi *Pestalozzi* selv, som ordentlig studsede over vort forandrede Udseende. Kommt Ihr von Africa, raabte han, inden vi endnu havde faaet Tid til at bevidne ham vor Glæde over det lykkelige Møde, og nu maatte jeg da for-tælle ham vor Reise, og især vore Efterretninger om hans Methodes Rygte i de Egne, vi vare komne igjennem, som jeg dog allerede skriftlig havde meldet ham. Vi kjørte nu med disse gode Mennesker hjem til Burgdorf, hvor man havde længtes saa inderlig efter os. Vertinde og Piger og gamle Mutter stimlede omkring os, og trykkede os Haanden, og vare saa hjerteglade. Det havde været saa dødt i Huset i vor Fraværelse. Verten og Lisette vare for 3 Dage siden reist til Badet i Wallis, gandske utaalmodige over ikke at have seet os før deres Afreyse, da de formodentlig ikke komme tilbage før i September, og altsaa ikke faae os mere at see. Nu kom den nyankomne Berliner, og Maintzeren, og han fra Lippe, og fremfor alt vor halve Landsmand, *Viereck* fra Malmøe i Skaane, som snart skal bringe Dem mundtlige Efterretninger fra mig . . .

Burgdorf d. 21de Juli 1803 . . . Nær havde jeg glemt at fortælle een af de vigtigste Begivenheder i Burgdorfs Kronik, som jeg nu maa anbringe efter sin rette Tid. Man havde alt længe ventet her en Commission fra Bern, for at undersøge det Pestalozziske Institut, og vi vare dog immer lidet urolige over, hvad for en Ende det vilde tage, da vi vidste, at de Berner-Herrer aldeles ikke vare P. gunstige. Endelig kom den d. 8de under skrækkelige Pidskeknald. *Schulttheiss* Hr. v. *Wattewyl*, 2 andre Raadsherrer, *Murald*, og *Mutag*, *Decan Ith*, som *Wattewyl* havde faaet overtalt til at følge med, og Professorerne *Rihold* og *Zehender*. De hørte til med yderste Opmærksomhed, og syntes ligesom halv tvungne at give Methoden deres Bifald. P. taledes sin Sag med Værdighed og Varme, *Wattewyl* hørte paa ham med al en Berner Aristocrats overmodige Mine, og de toge bort igjen, uden at yttre sig i Hens. til deres sande Mening.

Temmelig vist er det imidlertid, at *Pest.* ikke bliver nødt til at forlade Burgdorf, og i saa Fald kan han nok mest takke den danske Regjering derfor. Forlegen er han i al Fald ikke, da man fra alle Kanter i Landet har gjort ham de mest smigrende Tilbud . . .

D. 20de var en sand Glædesdag. P. sendte os Bud, at der vare et Par Herrer, som ønskede at gjøre vort Bekjendtskab, og see! disse Herrer vare — et par Landsmænd, de første vi har seet i Burgdorf. Rigtig nok vare de Officerer, den ene ved de lette Dragoner, og den anden ved Husarerne i Roeskilde, men de talede dansk, kom for vor Skyld, og den ene af dem, *v. Ehrenstein* var en prægtig Karl. Den anden, *v. der Lühe*, lidet ubetydelig, men dog altid en Landsmand. Vare de komne lige fra Fædrenelandet, saa havde min Glæde været ubeskrivelig. Den var stor nok desuagtet. *Ehrenstein* kjendte saa mange af mine Bekjendtere, tog saa megen Andeel i Fædrenelandets Skjebne, og, hvad der forundrede mig, i *Pestalozzis* Undervisningsmethode, at vi uopmærksomt maatte finde nye Foreningspunkter. Middagsmaaltidet var derfor meget levende. Vi drak Skaal paa Skaal for Fædrenelandet og Vennernes Velgaaende.

Neppe vare disse reiste, før vi hørte, at der vare ankomne 2 Russere, som næsten havde jaget Børnene op af deres Senge, for at faae nogle af Øvelserne at høre. De vare recommanderede af *Laharpe* i Paris, under Titel af: General, og Oberst — deres Navne kan Pokker ikke huske. Jeg sad endnu ved Aftensbordet, da P. kom og sagde, at de havde spurgt efter de danske. Jeg gik derfor ind til dem, fandt 2 gammelagtige Mænd, som just ikke havde noget militært, men dog altid et bydende Udseende, og vi begyndte en Samtale paa fransk, som blev immer mere og mere varm, og som varede ved indtil Midnat. Den Oberst var en stiv Krabat. Han havde sine egne Meninger, som ingen saa let skulde bringe ham fra, og *raisonnerede* saa consequent, at jeg, som just ikke kunde hamle op med ham i det franske, og endnu mindre overskrige ham, maatte gribe en Leylighed til at bryde Samtalen af, for ikke at tilbringe hele Natten med en Dispute, som var aldeles frugtesløs. I Dag Morges hentede jeg dem af til Institutet, hvor de hele Formiddagen vare yderst opmærksomme, og, skjønt Obersten endnu ved Afreysen beholdt sin første Mening, at P's Methode forhins

drede al videnskabelig Dannelselse, saa paastod han dog, at den var særdeles passende til Almueundervisning, og forsikrede, at der skulde komme 20 — skriver og siger: Tyve Russer med en Lærer, som forstaaer tydsk, for at lære Methoden. Vi skildtes som de bedste Venner, og jeg maatte give dem min Adresse, for at de om 2 Aar kunde opsøge mig i Kjøbenhavn.

Isola bella i Lago Maggiore d. 29 Aug. 1803.

Jeg seer Deres umaadelige Forundring, kjære Venner, ved at læse denne Overskrift. De tænkte mig paa Veyen til mit Hjem, og jeg har aldrig endnu været længere fra det. Midt paa de lykkelige Øer i Italiens skjønneste Sø sidder jeg lykkelige Menneske og skriver Dem min Lykke til. Men jeg appellerer til enhver i mit Sted, om det er muligt at modstaa den Fristelse at see, i det mindste Indgangen til, det classiske Land, i et Selskab som *Baggesens* og *Gierlews*. I lang Tid havde jeg ventet paa dem med Smerte. Den ene skjønnede Dag gik bort efter den anden, det ene feilslagne Haab efter det andet; blive kunde jeg ikke, uden Frygt for at maatte reent opgive min Yndlingstanke om en Reise i de smaae Cantoner, begive mig paa Reisen kunde jeg ikke heller, uden at berøve mig selv det frydefuldeste Møde, og det uerstatteligste Reiseselskab. Jeg var tilsidst ganske modfalden, og nær ved at opgive Haabet om begge Dele, da der endelig en Dag blev mumlet om paa Slottet, dass 2 Riesen im Hof waren; jeg vilde dog see disse frygtelige Skabninger, og, hvor ubeskrivelig blev min Glæde — det var *Baggesen* og *Gierlew*. Nu var hele min Sorg slukket. De kan selv forestille Dem, hvor meget jeg havde at snakke med *Gierlew*, hvor meget at høre paa *Baggesen*, især da han om Aftenen ved Solens Nedgang paa en skjønn Brink lige over Emme-floden forelæste os et Stykke af sin ynderige *Parthenais*. Jeg fulgte med ham næste Dag til Bern, og fandt det denne Gang saa morsomt, at jeg blev der i 3 Dage, men jeg maa da ogsaa lægge til, at Frue *Haller* denne Gang forskaffede mig herlige Familie Bekjendtskaber. *Baggesen* blev i Bern, hvor han har sat sin *Carl*, en prægtig lille Franskmand, i et Institut, og vi andre 2 reyste igjen til Burgdorf, for derfra at tage til Thun med *Torlitz*.

Den 19de August begyndte Reisen i en Chaisli. Emmedalen, som vi kom igjennem, foraarsagede os megen Glæde. Man seer ikke allene Frugtbarhed og Velstand, men tillige en Smagfuldhed i Bygninger og Jordens Dyrkning, som vidner om mere end Tilfredshed. Ethvert lille Gjærde var her mere æsthetisk end andensteds, ligesom Ansigterne mildere og gladere. Saasnart vi vare ankomne til Thun, gjorde vi strax en Spadseretour langs med Aarfloden til Slottet Schadeow, hvis Eyer var mig bekjendt. Inscriptionen over Døren, som forbød uvedkommende at gaae ind under 10 Pd. Straf, havde nær afskrækket os; men vi vare dog ikke saagandske uvedkommende, med Brev i Lommen, og Følelse for skjønne Udsigter i Hjertet. Vi fandt ogsaa en meget artig Modtagelse; men Luften var for tyk til at vi kunde nyde det Skuespil, vi havde lovet os. Vi søgte siden at erstatte dette Tab ved Udsigten fra den høytliggende Kirkegaard, og den maa upaatvivlelig være skøn, naar Veyret er mildere og klarere. Om Aftenen kom Brev fra *Baggesen*, at han vilde støde til os næste Morgen i Thun, og han kom virkelig. Uagtet Veyret slet ikke var gunstigt, vilde vi dog ikke spille Tiden, men rigtig nok blev vor Fart paa Thuner Søen ikke den, som *Baggesen* først beskriver i sin *Parthenais*. Da vi stege i Land ved Neuhaus, var det en begyndende Storm, med Regnbyger. Vi bleve om Natten i Unterseen, og havde om Aftenen fortræffelig Underholdning af *Baggesen*, saa vi alle glemte Veyret.

21de. Da Veyret endnu ikke spaæde noget got, saa besluttede vi at lade Lauterbrunnen og Grindelwald fare, og at gaae over Brienzer Søen til Hasli Dalen. Jeg veed ikke, hvor meget vi har tabt, men dette veed jeg, at Brienzer Søen har nydelige Egne omkring sig, paa den ene Side en lang Flade med græssende Kjær, paa den anden skjønne Fjelde med Ruiner, 2 à 3 ret artige Vandfald, og bestandigt Møde af Baade, som bragte Oberlændere og Oberländerinder til Kirke. Fra Brienz toge vi en Vogn, som bragte os igjennem hele Hasli Dalen, med dens mangfoldige Vandfald (jeg tællede 10) og deylige grønne Egne. Ved Indkjørselen i Meyringen, den eneste, eller i det mindste vigtigste Landsby i hele Dalen, fik *Baggesen* sin Tværfløyte frem, og fremtryllede alle Byens Skjønne i Vinduer og Døre. Dette muntre, raske Folk synes ret at være skabt til Glæde; Fløytens Toner

fremlokkede Smil paa ethvert Ansigt. Pigerne vilde saa gjerne see og sees, og pyntede sig, og coqvetterede, som de bedste Bydamer. De udmærke sig ved deres raske Gang og tildeels smukke Ansigtstræk. Een af dem — som ikke coqvetterede, var overordentlig skjøn. Vi gik strax ud for at bese Reichensbach under fornyet Fløytespil. Et Par smaae Piger fulgte os hvor vi gik. Vi kom med liden Møye først til det øverste af Vandfaldene, som styrter bred og vild ned. Vi dandsede en Rundtour i dens Støvregn. *Baggesen* var uforlignelig. Han løb som en 15 Aars Knøs fra eet Sted til et andet, gled ned ad Bakkerne paa Fødderne eller paa R—, søgte altid de farligste Steder ud, klyngede sig der fast til noget, og spillede et Stykke paa sin Fløyte midt i Brølet af det rasende Vandfald. Saaledes gik det fra det første til det andet, fra andet til 3die, fra tredie til fjerde, fra fjerde til femte Fald, alle vegne var han den første, den galeste, den gladeste, og den mest begeistrede. Den lille Pige stod som en Skytsengel altid lige over for det Sted hvor vi vare, men naar vi vilde hente hende ind, saa var hun forsvunden i et Øyeblik som en Hind. Under saadant Spøg med den lille Skytsengel og Fløytespil kom vi tilbage til Byen igjen. Men aldrig saasnart var Maaltidet giort, før vi søgte Vandfaldene paa den anden Side af Dalen, morede os med at lade os gjøre drivvaade af dem, klattre op paa Brinker hvorfra vi ikke kunde komme ned undtagen paa Hænder og Fødder, og andre saadanne ridderlige Øvelser. Aftenen gik hen under Sang og Spøg med Haslerinderne.

22de. Toget gik nu op ad Grimsel. Vi vare neppe komne en Fjerdingsvey op ad Bjerget, før den lille Pige stod for os igjen. Vi bleve nu alle overbeviste om, at det er en Alpegeist. *Baggesen* satte efter hende, men hun forsvandt som et Lyn. Et Par Reisende, som gik samme Vey, tilbøde at vise os et Sted, kaldet: finstre Schlucht, hvor Aaren løber under Klipperne. Vi fulgte dem, og bleve rigelig belønnede for vor Møye. Et herligt Tempel af skraaliggende Klippevægge, som oven til næsten dannede en Hvælving, og gik gandske steilt nedad, indtil den tabte sig i den stridige Aarsflod; paa den anden Side af Floden de vildeste, steileste Klipper. Her, eller ingensteds, er Nedgangen til *Avernum*. Stedet har saa meget gyseligt høytideligt, at vi alle følte os gandske begeistrede. At her ikke var det ringeste Spor til

menneskelige Væsener forhøvede Høytideligheden. Vi vare de første, som skreve i det ubetraadte Sand.

Fortsat i Milano d. 31. August.

Saavidt er jeg bleven henreven af Digteren og Vennen, men nu hedder det ogsaa: *huc et non amplius*. De kan let tænke, hvor meget der var at fortælle om den store Stad Mayland, dens skjønne Huse, smukke Folk, overordentlige Theater, og overalt om det for mig saa forunderlige Italienske, der hersker i en italiensk Stad, men alting i sin rette Orden; jeg vender tilbage til Grimsel. Vi vare neppe ankomne til det første Vertshus paa Veyen, før det begyndte at regne, og tog til med saadan Styrke, at vi maatte blive der hele Dagen. Under enhver anden Omstændighed vilde dette have været utaaeligt, men i *Baggesens* Selskab faar man ikke Tid at tænke paa Veyrliget. Dagen gik hen under allehaande Narrestreger, Aftenen under Forelæsning af hans utrykte Labyrinth, hvori hans første Kjerligheds Historie paa Thuner Søen især interesserede mig, og Natten med de pudserligste Anstalter imod Røverne, som naturligvis ikke kom. Paa Søvn blev kun lidet tænkt.

23de. Førrige Dag havde vi kun tilbagelagt 1 Stunde, i Dag gik det raskere. Veyret opklaredes, Egnen var smuk, Aarflodens brusende Vandfald gav det prægtigste Skuespil for Øye og Øre, og Stemningen svarede til Bjergluften, vi indaandede. Eet af disse Vandfald var nær kommet mig dyrt at staae, men jeg hævnede mig paa det næste, ved at nyde det fra alle de Synspunkter, hvor det var muligt. Da vi havde beskuet dets Bølger og Skummen og Regnbuer fra alle Kanter, sprang vi tilsidst ud paa en Steen, som laae midt i Styrtingen, og stode der alle 3 slyngede i hinanden, og tabte os i Beundring over den skrækfulde Majestæt, som omgav os. Man siger i Almindelighed Naturens Glæder koste intet. *Baggesen* siger: De vil kjøbes, og han har Ret. Det ret Store i Naturen nydes ikke uden Fare og Møye. Først henimod Mørkningen kom vi til Spital, et Vertshuus paa Grimselen, efterat have passeret de vildeste Klippe Egne, og de forunderligste ubegribeligste Broer. Selv i denne Udørken fik vi et sveitserisk Maaltid. Den følgende Dag blev anvendt til at bestige Sidelhorn, Grimselens højeste Spidse. Vi stege under Ledsagning af en Gemsjæger i 3 Timer be-

standigt steilt op ad de uafladelige Steenbrokker, hvoraf den for det meste bestaaer, skimtede paa Veyen Aarflodens Udspring fra Lauteraar Gletscheren, og Rhonens fra Rhonegletscheren, og naaede ikke uden Møye den høyeste Spids, hvor vi nøde Udsigten ind i Italien paa den ene, og i Tydskland paa den anden Side, omringede af Jura, Furca, Gothard, Bjergene i Wallis, og Italien, og nærmest af Eiger og Finster aarhorn. Luften var overmaade mild og Veyret fortræffeligt. Vi drak et Par Flasker Viin med Snee til, istedet for Vand, og begyndte den besværlige Nedgang. Men den blev lettet ved en lang, lang Lavine, som gjorde os Veyen et par Stunder kortere. Hver kom ned paa sin Maade. Føreren gik paa Bjergmandsviis, glidende ned paa Hælene og lænende baglænds paa Stokken, som tjener til det tredie Been, *Baggesen* forsøgte derpaa, men faldt paa R. og lod sig nu glide paa den heelt ned i fuldeste Fart; nogle Kolbøtter, han gjorde paa Veyen, regner jeg for intet; *Gierlew* fulgte hans Exempel. *Torlitz* satte sig imellem begge de andre Førere, og kjørte i Slæde. Jeg vilde endelig gaae methodisk til Værks, og satte det igjennem uden at falde een eneste Gang; jeg fik ogsaa Berømmelse derfor af Gernsøgeren. Den øvrige Deel af Veyen gik snart i fuld Fiirspring, snart paa Hænder og Fødder, snart paa andre Maader, ligesom enhver fandt det raadeligst, og hvem der ikke kunde gaa ene, lod sig lede. Et godt Maaltid Mad i Vertshuset hjalp got paa de stive Knæer. Den følgende Dag gik det forfra langsomt op ad Grimselen igien, men denne Gang kun for at komme fra den. Med halv ængstelig Forventning nærmede jeg mig det udskegne, saa kaldte farlige, Mayenvand; en Vey, som gaaer paa Skraae tvers over et steilt Fjæld, hvor der paa den ene Side er intet uden en steil Væg, paa den anden Afgrund; men, enten maa denne Passage være slemmere paa andre Aarstider, eller de Reysende forbandet svagelige Makkere, nok, jeg gik endnu i underlige Forventninger om de Ting, som skulde komme, da — jeg allerede havde overstaaet hele Faren, uden at vide det. Nu kom den prægtige Rhonegletscher, hvorfra Rhonen udspringer. *Baggesen*, *Gierlew* og jeg klavrede op ad den, tittede ned i dens Saphirblaa Sprækker, lyttede til Vandets Rislen, og det evige Drøn i dens Inderste, men kunde uden Iisskoe ikke bestige den ret langt op, vendte derfor tilbage, og gik igjennem Obergletscher

Dalen op paa Furca. Den var lidt kjedelig, kun Reuss's høyre Arms Udspring fra lille Furca Gletscher interesserede lidet. Igjennem Urseler Thal til Andermatt. Skjønt gaet 8 Stunden maatte vi dog see Djævlebroen. Jo nærmere vi kom den, des stærkere bleve vore Skridt. Igjennem det frygtelige Urnerloch, midt igjennem en Klippe. Baggesen løb foran, *pour*, som han sagde, *faire les honneurs du pont du Diable*, vi andre bag efter, i fuld Fiirspring over Broen, hvor under Reuss Floden fraader. Rundtom de vildeste, helvedsligste Klipper, som i dette Halvmørke endnu blev frygteligere. Broen kastet tvert over Styrtingen, hvor den er mest rasende, ret som for at trodse Naturen. Vi kunde ikke komme derfra igien. Naturens vildeste Rasen har noget bedøvende, tiltrækkende, tilfredsstillende, som dens blide Scener mangle. Endelig reve vi os løs, kom igien igjennem Klippehulen, og nu laae den yndigste Dal med Byer og Frugttræer udbredt for os i det yndigste Maaneskin . . .

Darmstadt d. 1ste Octbr. 1803. Neppe 10 Dage, siden jeg forlod Burgdorf, og allerede saa langt, langt borte fra Schweits! en sørgelig Forandring. Schweits var bleven mig usigelig kjer, og Burgdorf var for mig Middelpunctet i det kjere Schweits. Den fortrolige Omgang med saa mange dannede Mennesker fra alle Verdens Kanter, som alle havde samme Maal, og samme Sands for det alvorlige og det muntre; Nydelsen af saa mange, snart blide snart vilde, og overhovedet indtagende Naturscener; Embedsfrihed og Sorgfrihed til at kunne nyde alle disse Herligheder i deres Fylde — alt dette tilligemed Uvisheden om den fortræffelige *Pestalozzi* tilkommende Skjebne gjorde mig Skilsmissen saare tung.

D. 22de blev bestemt til Afreysen. Jeg vilde tage Afsked paa Slottet, men jeg kunde ikke. *Pestalozzi* fulgte os ned igien tilligemed Lærerne og de Fremmede. Han selv læste Aviser, for ikke at lade sig mærke med, at han var rørt; de andre vare gandske tause. Vertinde og Piger græde, Jomfruerne bragte os Blomsterbouqvetter og — græde; under disse sørgelige Forberedelser stege vi i Vognen, trykkede *Pestalozzi* og hans Venner endnu engang [i] Haanden, og — rullede af. Vor Landsmand *Rothe* fulgte os endnu et Stykke paa Veyen, men ingen af os havde Lyst til [at] snakke med ham. Vi sadde, hver i sin Krog af Vognen, saa tavse og uselskabelige, som om al vor Glæde nu var forbi, og i Grun-

den var den det ogsaa. Indtil Basel gik det saa nogenledes an, vi havde endnu Sveitserbjerge og Sveitserudsigter, men paa hiin Side Basel var ogsaa dette forbi, og jo længere vi kom mod Norden, des galere blev det, fladt og flaut og jammerligt . . .

Hamburg d. 6te Novb. 1803 . . . Jeg var kommen til Frankfurt, da jeg sidst skrev Dem til . . .

D. 19de gik vi ombord paa Torveskibet, som gaaer fra Frankfurt til Maintz og fandt et forunderligt blandet Selskab. Visekjærlinger og Bierfiedlere, Grønkaalshoveder og Hvedebrødskurve, Spradebasser og franske Mamseller. Skjønt vi havde Floden med os og 5 Heste forspændt, gik det dog kun langsomt, fordi Vinden var imod, saa at vi først i Mørkningen ankom til Mayntz. . . . Næste Morgen gik vi ombord paa en Vand-Diligence. Her var bedre sørget for Beqvemmelighed. Der var en ordentlig stor Cajute, som dog næsten blev for liden til alle vore Fruentimmer og franske Officers, især da Veyret var saa slet, at vi ikke kunde have nogen Fornøjelse af at opholde os paa Dækket. . . . Vi kom endnu inden Aften igjennem det berygtede Binger Loch, hvor den stærke Strøm, og de mange smaae Klipper i Grunden gjøre Farten lidt farlig, og landede i Asmanshausen, som leverer een af de bekjendteste Rhinskvine, den vi da ogsaa drak her paa Stedet selv i fulde Maader . . . Da Veyret imidlertid ikke var saa venligt som det maa være, for ret at nyde en saadan Tour, saa stege vi ud, inden vi endnu fuldkommen havde naaet vort foresatte Maal, leyede en mindre Baad, og vendte tilbage . . .

Jeg kjørte denne Gang til Mayntz, besaae denne brav stygge Bye, som allevegne fremviser Spor af Bombardementet og fransk Udsugelse, besøgte om Aftenen Skuespillet og næste Morgen Lyceet, med Prof. *Lehne*, men Undervisningstimerne havde jeg dog ikke faaet Lov at bivaane, om det end ikke havde været Søndag. Hele Indretningen er en Middelting eller Sammenblanding af de fordums Jesuiter-Colleger og det Stutgarske Militairinstitut, saa dømme de Lærde derover. Vi kom endnu samme Aften tilbage til Frankfurt, hvor man paa Theatret gav: Die Horazien und Curiacien, som jeg naturligvis ikke kunde forsømme, fortræffeligt udført.

Næste Dag d. 24de skulde Viinhøsten og dens Glæder begynde. Har man end kun lidet og slet Viin i Frankfurt,

saa gjør man desmere Sprel derover. Fra den tidlige Morgen hørte man Skud rundt omkring i Viinhaverne, men henimod Aften blev det først ret levende. Alt hvad der kunde gaae, var ude af Byen. Fra alle Kanter hørtes Kanon- og Flinteskud. Allevegne dandsede Sværmere, pebe Raketter, lysnede romanske Lys. Jeg var paa en Hr. *Rittershausers* Landsted, og saae derfra den hele glade Støy. Den største Vrimmel var i en Landsbye Bornheim, en Fjerdingsvey fra Byen, her blev dandset og drukket og sunget og skudt i og udenfor alle Huse, og paa Veyen dertil vrimlede det af kjørende, ridende og gaende Frankfurterere, som saaledes tilbringe 3 glade Dage til Ende. Jeg turde desværre ikke blive her saa længe, ellers havde jeg kunnet faae mig en Svingom med paa tredie Dag, som især er bestemt for honoratiores. Endnu ved Midnatstider, da vi gik hjem, rasede Raketterne og Sværmerne, og midt i denne glade Stemning satte jeg mig til at fuldføre mit Pestalozziske Arbejd (De maa nemlig vide, at jeg har aabnet min Schriftsteller Bane med en tysk Aufsatz over den Pestalozziske Methode, som skal indrykkes i et eller andet Blad, og som efter Kjenderes Dom er unübertrefflich) blev færdig dermed Kl. henimod 4 om Morgenen, sov saa en lille Tour, tog Afsked med Frankfurterne, og reyste henimod Middag, i Selskab med den unge *Brentano*, som fulgte os til Marburg. Paa Veyen gjorde vi et Løb til Landsbyen Münster, hvor Præsten *Schwartz* boer, og tilbragte en heel Formiddag hos denne blide Mand, som var overmaade glad ved at træffe et Øyenvidne af det Pestaloz. Væsen, hvorover han selv har skrevet saa meget.

Vi kjørte Nat og Dag, og kom til Göttingen d. 28de, besøgte *Eichhorn*, som strax indbød mig til Aften, *Meiners*, som var mere end sædvanlig forekommende, *Schlösser*, som takkede mig saa hjerteglad for den Underretning jeg gav ham om *Pestaloz*, hvis Methode han for Alvør vilde studere, saasnt han fik et par Fridage, og *Herbart*, som var mere glad over mit Komme, og over min Kjerlighed for Methoden, end tilbøvelig til at sige mig sin Mening derom. Næste Morgen besøgte jeg *Heyne*, med hvem jeg havde en varm Dispute over *Pestalozziana*, og hvori han, saavidt jeg troer, kun af Høflighed gav efter. Han takkede for den Ære, jeg havde bevist ham, og jeg begyndte at faae høye Tanker om mig selv. Ved Middagsbordet, hvori Dr. *Gumprecht* tog

Deel, traf jeg uformodentlig en Bekjendter fra Halle, og en Dansk, ved Navn *Wiiinholt*, som har reyst paa Forstvæsenet. Men intet kunde holde mig længer op. Vi reyste ogsaa denne Nat igjennem, og kom saa betids til Hannover, at vi fik at see General *Mortiers* brillante Vagtparade, som dog bragte mig lidt Gysen i Kroppen, da jeg tænkte paa, at vi formodentlig ogsaa engang vil faae dette Skuespil i vort Land. (Med Hamburgerne har de allerede begyndt, ved at udbede sig et Laan af 4 Millioner Livres, som allerede er saa got som tilstaaet dem). Næste Formiddag tilbragte vi paa Seminariet, og kom inden Aften til Celle i fuld Fiirspring, med 4 Vildsmakker for Vognen, og 2 lystige Passagerer paa Bukken. Naar man kommer saaledes farende, saa er man altid vis paa en god Modtagelse i Vertshuset, men kan ogsaa gjøre sikker Regning paa en Vognreparation den følgende Dag. En Jernstang sprang, og opholdt os derved saa længe i Bergen, at vi først i Mørkningen kom til Soltau. Jeg vilde strax have reyst videre frem, men Postmesterens Tilbud, at give os frit Logis, hvis vi vilde blive, virkede saa kraftigt, at vi sloge os til Roe indtil Kl. 3 om Morgenen, og ved Afreysen mærkede jeg til min store Forundring, at han virkelig ikke havde anført Logis paa Regningen. Vi fløy mere end kjørte til Harburg, af Frygt for at komme for sildig til Hamburg, leyede en Extra-Eber, satte over til Altona, fik der et par Heste for, og kom til Hamburg, mere end tidsnok, thi det var den følgende Dag Buss- und Bet-Tag, og altsaa ingen Comedie paa disse 2 Dage. Denne Overfart over Elben kostede mig ellers over 7 Rlr. . . . Vi reyse nok i Morgen herfra til Kiel, og derfra sporenstregs hjem, men hvilken Vey vi tage, kan jeg ikke endnu bestemme. Det beroer paa Omstændighederne. Naar De seer os, saa har De os. Deres Brev har jeg faaet, og takker derfor. De var mig en trofast Correspondent. Hils min gode Moder og siig hende, at hun nu snart skal faae sin lille Christian igjen at see, hils Broderen, som sørgede saa broderlig for mit Udkomme, hils de andre Brødre, og *Müller* og *Engels-toft*, og vær hilset hele det Nyerupske Huus! Om faa Dage sees vi.

Saasart vi vare komne til Rolighed i Hjemmet, blev der tænkt paa Oprettelse af en Skole, hvori der kunde gøres

Forsøg med den pestalozziske Methode. Man udvalgte til Elever de yngste og mindst dannede af Frue Fattigskoles Børn, og med disse begyndte vi at udføre hvad vi havde lært. Der var Intet i Veien med at faae Tabellerne indprægede; men da der efter et halvt Aars Forløb skulde holdes Examen, mente Skoledirectionen, at der ved Prøven ogsaa burde foretages saadanne Forsøg, hvorved det kunde vise sig, hvilken Indflydelse Indøvelsen af disse Tabeller havde havt paa Børnenes Sands for Regning og Øiemaal; men, da der ved Indøvelsen af Tal- og Maalforholds Tabellerne ikke var taget Hensyn paa denne Anvendelse, bleve Børnene naturligvis forbløffede ved disse uventede Opgaver og lode alle deslige Spørsmaal blive ubesvarede. Hvad enten man nu heri saae en Mangel ved Methoden, eller man ikke fandt sig tilfredsstillet ved dens Resultater i det Hele, nok — Skolen blev ophævet og jeg gik tilbage til mit Embede paa Blaagaard, hvor jeg søgte at anvende saa meget af den, som kunde forenes med den sædvanlige Undervisningsmaade og lod tillige en Anvisning dertil trykke i en af mig udgivet Bog, kaldet »Forstandsøvelser«.

Torlitz, som ingen Lyst havde til at gaae tilbage i sin forrige Stilling, forsøgte sin Lykke i Rusland, hvor han vel ikke, som han havde haabet, fik den pestalozziske Methode bragt i Anvendelse, men dog, efter nogle Aars Forløb, fik et andet Ønske opfyldt — det, at gjøre en treaarig Udenlandsreise med nogle rige Elever, hvis Opdragelse var bleven ham betroet. Han vendte senere hjem for at leve af sine imidlertid indsamlede Midler; men døde allerede for adskillige Aar siden i sin Fødeby Itzehoe, hvor han havde taget Ophold.

Under mit Ophold i Byen havde jeg Leilighed til at høre Forelæsninger hos to originale Docenter, dog hver i sin Retning.

Steffens læste over Naturfilosofien for en umaadelig Mængde Tilhørere, hvoriblandt ogsaa jeg befandt mig og, skjøndt jeg maa tilstaae, at de Læresætninger, han foredrog, vare mig alt for abstrakte, saa at jeg ikke bragte det ringeste Udbytte hjem derfra, saa var dog det Sprog, hvori han indklædte dem, uagtet al sin Uforstaaelighed, saa smukt, hans Foredrag saa levende og yndigt og hans hele Personlighed saa

tiltrækkende, at jeg ufortrøden vedblev at høre ham, indtil jeg forlod Byen.

Dr. Galls Forelæsninger vare af en ganske anden Natur. Det var lutter Erfaringsætninger, hvorpaa hans Hjerneskal-lære grundede sig og, om denne end opvakte mangen Tvivl og han selv havde et alt for praktisk Udseende til at man kunde tiltroe ham filosofisk Skaberevne, saa vare dog de Experimenter han foretog med Hjernens Udfoldning til eet sammenhængende Membran, de Sammenligninger han anstillede imellem de forskjellige Kranier, fra Gaasens opad til Elefantens, fra Negerens til Grækerens og Romerens og de Exempler han anførte paa de forskjellige Ytringer af de forskjellige Lidenskaber i Menneskers og Dyrs ydre Holdning — saa interessante, at man end mere lokket ved hans levende, tiltrækkende Foredrag, med stor Deltagelse blev ved at følge ham, selv uden at have ubetinget Tillid til hans System i det Hele.

I Aaret 1806 indlod jeg mig i Ægteskab med Prof. Nyerups ældste Datter, og med denne Begivenhed skulde jeg vel egentlig slutte disse Minder fra Ungdommen; men der ere dog to senere indtrufne Tildragelser, som formedelst deres krigerske Væsen synes mig endnu at henhøre til den ungdommelige Periode, nemlig Kjøbenhavns Bombardement i Aaret 1807 og Krigsoperationerne i Aaret 1813, hvori jeg tog Deel som Øievidne, om end ikke paa lige aktiv Maade i dem begge.

Man havde længe ymtet om, at Engelland havde i Sinde at gjøre et Angreb paa Sjælland. Man paastod, at Legationssekretæren eller Konsulen i London sendte Bud paa Bud om, at de Danske maatte tage sig i Agt osv.; men saa hørte man igien, at Regjeringen i saa Henseende var aldeles rolig, og saae dette bekræftet derved, at Armeen forblev i Holsten og at der her hiemme ingen Foranstaltninger bleve giorte til Forsvar. Endelig blev det da kundbart, at Engelland havde forlangt Flaaden udleveret, men at dette var blevet afslaaet. Man hørte, at Kronprindsen var kommen hiem fra Holsten og at han belavede sig paa kjæk Modstand i det Tilfælde, at Engellænderne vilde sætte deres Fordring igiennem med Magt. Men hvor svandt ikke Haabet, da man erfarede, at han lige saa hurtigt igien var afreist, at alle de, som hørte til Hoffet, de fornemste Embedsmænd og vigtigste Diplo-

mater ligeledes efterhaanden afreiste til Hovedkvarteret i *Kiel*, og at en gammel, her ubekjendt General var ansat til at have Kommando over det Hele. Den engelske Flaade kom, og man hørte Kanonaden fra Kronborg, men vidste ikke, om det var Salut eller Fægtning. Det var dog kun Salut. Man saae den talrig at nærme sig til Kjøbenhavn, men, som det bestandigt hed, i fredelige Hensigter. Man saae i Kikkerten fra runde Taarn, hvorledes den satte Tropper i Land uden Modstand, saae, hvor fredeligt og muntert Soldaterne, efter den lange Indespærring paa Skibene, boltrede sig i de nærmeste Sædehobe, ligesom Husarernes Heste i Græsset; og man begyndte dog, uagtet alle Fredsforsikringer, at blive lidt underligt tilmode. Endelig hed det da, at der blev tænkt paa Modstand, og virkelig saae jeg en Dag, ligeledes i Kikkert, en Afdeling af vort Artillerie med to Kanoner at gjøre Angreb paa et engelsk Detaschement ved Svanemøllen, men temmelig snart at vende hjem igien. Vi havde altsaa Krig.

De engelske Tropper kom nu stedse nærmere ind imod Kjøbenhavn og Forpostfægtningerne toge til, ogsaa i Nærheden af Blaagaard. Da nu alle flyttede ind fra Nørrebro, maatte Seminariet flytte med. Enhver, som kunde drage længere ud i Landet, greb Leiligheden. Seminariets Forstander var allerede med Familie taget over til Fyen. Alle de Seminarister, som havde hjemme i Sjælland, benyttede Ferierne til at drage hver til sin Hjemstavn. De øvrige hialp til at redde af Seminariets Inventarium, hvad der lod sig flytte, og det fik for en stor Deel Plads paa Borchs Kollegium. Jeg tog med Kone og Barn ind paa Regentsen og oppebiede der de Ting, som skulde komme.

Men det vanskeligste var, at anbringe de Seminarister, som ingen Familie havde at tye til eller manglede Leilighed til at komme hjem, og det var omtrent en Snees Stykker. De holdt dem til mig som den eneste tilstædeværende Lærer, og jeg gjorde for dem hvad jeg formaaede. Ved Prof. *Nyers* Hjælp skaffede jeg dem strax Logis paa Regentsen, nemlig i Kirken, hvis Stole ved Hjælp af de fra Seminariet reddede Madratser, maatte tjene dem til Sengesteder. Men de skulde ogsaa have noget at leve af og noget at beskæftige sig med. Jeg talede med de tilstædeværende Medlemmer af Skoledirectionen, Biskop *Münter* og Justitsraad *Arctander*,

og disse Mænd fik ved en skriftlig Forestilling Hofmarschal *Hauch* formaaet til forskudsvis af Hofkassen at understøtte de i Byen sig opholdende Seminarister, imod at de skiftevis holdt Vagt i Rosenborg Slot og i Staldmesterboligen bag Christiansborg Slot, hvor *Hauch* havde sine kostbare fysiske Instrumenter.

Efterat Kjøbenhavns Porte vare blevne lukkede, kom vi i Tanker om, at vi i den Skynding, hvormed Seminariets Inventarium var blevet flyttet, havde glemt at faae Orgelet med. Jeg begav mig til Hovedkvarteret for at udvirke Tilladelse til at faae Nørreport aabnet for et Par Timers Tid, og fik ved den Leilighed den gamle, godmodige General *Payman* at see; men jeg tilstaaer, at jeg gik mere modfalden fra dette Besøg, end jeg var kommen. Tilladelsen, som egentlig Adjutanten gav, men hvortil Generalen gav sit Bifald, benyttede jeg til, med nogle af Seminaristerne at kjøre ud ad Blaagaard til; men, da der igien forefaldt Forpostfægtninger og Kuglerne begyndte at suse os om Ørerne, erklærede Kuds-skene, at de ikke vilde kjøre længere. Vi vendte om og Orgelet blev.

Da Bombardementet kort efter begyndte, begav *Nyerup*, som Bibliothekar, sig op paa sin Post i Universitetsbibliotheket. Vi andre af Familien flyttede med og leirede os paa Taarnopgangen udenfor Bibliotheket. Vi troede, her at være i større Sikkerhed end paa Regentsen, hvor allerede den første Dag en Opvarter blev dræbt ved en Granat og i de følgende Dage adskillige Værelser ødelagte ved en Bombe. Andre af Byens Folk maae have havt den samme Tro. I den første Nat vare vi vel de eneste, som husede der; men næste Dag flyttede allerede enkelte Familier derop, og paa den tredie Dag var hele Taarnopgangen fra øverst til nederst opfyldt af Bohave, Sengesteder og Mennesker. Der forefaldt ved denne Sammenstuvning Scener, som under andre Omstændigheder vilde have forvoldt os megen Morskab, men som nu kun fremlokkede et kortvarende Smil. Igiennem Bibliotheket faldt fem Bomber og Granater, som gjorde megen Forstyrrelse i Bogrækkerne og, synderligt nok, især i de Fag, som angik Politik og Moral. Hvad der passerede udenfor os i Nabolavet bleve vi ogsaa ideligt mindede om. Ved enhver Bombe, som faldt, hørte man først Knaldet af Mørseren, hvorefter den blev udskudt, saa Braget af Bomben,

idet den sprang, derpaa Hvinet af de ulykkelige Beboere, som den ramte, og endelig det ængstende Brandraab. Saa ofte der blev Pause i Bombardementet, gik jeg ud for at see, hvorledes det saae ud i Regentsen og i den ødelagte Stad, men tillige for at besøge de vagtholdende Seminarister, og vendte saa igien tilbage til mit Smuthul, hvorfra vi den sidste Nat ikke blot saae Fruekirkes brændende Spir styrte ned til Stadens yderligere Ødelæggelse, men ogsaa med Gru og Harme hørte de engelske Troppers Hurraraab i den Anledning.

Saasart Kapitulationen var sluttet og Portene igien bleve aabnede, ilede jeg ud til Blaagaard. Det var et sørgeligt Syn. Værelserne vare mere eller mindre ramponerede; Panelværket afbrækket for at anvendes til at koge ved, Orgelet skamferet af Kaadhed. Af de to Haver, som jeg havde havt til Afbenyttelse, var den ene allerede før Bombardementet raseret af vore egne Folk og jeg havde med Harme maattet see paa, hvorledes Nyboders Mænd omhuggede og deres Koner og Børn slæbte mine deilige Frugttræer bort til Brændsel. Den anden var af engelske Artillerister oprodet fra Grunden af for at anvendes til Anlæggelsen af et Batterie paa otte Otte- og fyrretyve Pundinger, hvormed Byen saavel som jeg selv var bleven beskydt. Jeg gav mig i Samtale med den unge, engelske Officeer, som kommanderede dette Batterie. Vi kom strax i Skjænderi, idet han bebreidede de Danske deres slette Forsvar og jeg til Gjensvar yttrede, at et lumsk Angreb af forstilte Venner ikke var let at afværge; men vi fandt det dog snart mest passende, at skifte Tone. Han viste mig sin Ordre. Den bestod i et Kortblad, hvorpaa Kjøbenhavn var aftegnet i et Slags Grundrids, hvori der var anbragt to smaa Runddele. Den ene, som var betegnet med et a, og hvori Frue- og Petri Kirkes Taarne kneisede, var i en Anmærkning benævnet »den fattige Deel af Staden«, den anden, b, kaldtes »den rige Deel«. Hans hele Hverv bestod nu i: at skyde paa den fattige og skaane den rige Deel. Jeg maatte give ham det Vidnesbyrd, at han trolig havde opfyldt sin Pligt.

Saasart Seminariet var blevet nogenlunde istandsat, saaledes vi dør igien og begyndte Undervisningen; men det havde dog ingen ret Art. Jeg fik imidlertid fra de Seminarister, som under Bombardementet havde opholdt sig i Byen, en Taksigelsesskrivelse, som meget glædede mig. Den lød

saaledes: »Høistærede Hr. Lærer! Undertegnede, der samtlige føle, hvor meget vi skyldte Dem for den Deltagelse i vor Skjebne, De saa kjerligen viste os i hine for Kjøbenhavn uforglemmelige Rædselsdage, ønskede at lægge for Dagen de Taknemmeligheds Følelser for Dem, der besjæle os; men vidste ingen mere passende Maade at gjøre det paa, end at vi i en Tilskrivelse bevidnede Dem vor uskrømte Agtelse og Kjerlighed samt den Tak, De paa en saa værdig Maade har fortjent af os. Modtag derfor, værdige Mand! disse Linier som et svagt Beviis paa den Taknemmelighed, vi skyldte Dem for Deres havde Omhu for os, og vær forsikret om, at Mindet om Deres ædle Adfærd skal være en rig Opmuntring for os til end mere at gjøre os værdige til Deres Omhu og Kjerlighed. Blaagaard d 19 Nov. 1807 ærbødigst Riis. Gehl. Houen. Bjergeri. Reetz etc. *)

Det blev imidlertid bestemt, at Blaagaard skulde benyttes som Feldtlazareth for de franskspanske Krigere, der ventedes til Sjælland, og vi maatte nu holde vore Øvelser paa det nærliggende Sted »store Ravnsborg«, hvor ogsaa nogle af os fik Bopæl. Men endelig blev hele Seminariet forflyttet til Jonstrup, hvorfra jeg i Aarets Løb blev kaldet til Sognepræst i Kregome.

I den Krig, som opstod ifølge Engellands Angreb paa Danmark, skulde jeg da ogsaa komme til at tage Deel, og det paa en noget mere aktiv Maade. Jeg fik nemlig, efter Ansøgning, Ansættelse som Feldtprovst ved det Armeecorps, som under Prinds *Frederiks* Kommando fægtede i Forening med de franske Tropper. Da der i Forveien kun var een Feldtpræst, delede vi Forretningerne imellem os saaledes, at han besørgede de tydsktalende Tropper, medens jeg blot tog mig af de dansktalende. Saaledes fik hver af os omtrent et lige Antal Personer.

*) At dette Brev anføres her saa fuldstændigt skeer egentligt for at berigtige den lidt vel ufuldstændige Beretning, som gives om Seminariets Skjebne under Bombardementet i Prof. *Jensens* »Historiske Efterretninger om det blaagaard-jonstrupske Seminarium« udk. 1841. Hvis Forf., som jeg maa formode, har faaet sin Underretning fra forhenværende Seminarist, senere Gymnastiklærer *Gehl*, der som Øievidne og virksom Deltager bedst kunde give den, saa maa denne Mand have glemt hvad der var forefaldet og hvad han selv havde underskrevet, hvilket, efter saa mange Aars Forløb, da ogsaa tildels lader sig undskylde.

Det var ingen let Sag at komme til Lauenburg, hvor Corpset dengang stod; thi de engelske Krydsere seilede frem og tilbage i store Belt og opsnappede hvem der vilde over. Den Baad, hvormed jeg kom over, seilede derfor, saavidt muligt, langs med Kysterne saaledes, at vi kom ganske nær til Kysten af Langeland, inden vi skjøde over til Fyen. Hvad jeg fra den Tid af oplevede, kan man faae Kundskab om af efterfølgende Breve fra Feldten.

Lübeck 9de Oct. 1813.

Hertil kom jeg i en Hast uagtet alle de Hindringer, som først mit Vognpas og siden min tabte Vadsæk lagde mig i Vejen. Her seer der allerede temmelig krigersk ud; franske *Grenadiers*, polske *Lanciers* og danske Landsoldater gaae her blandede imellem hinanden, skiøndt uden nogen Deltagelse i hinandens *affaires*. Hvert Øyeblik kommer et eller andet sligt Væsen angesprengt paa en galloperende Hest med Ordonnants bagefter, saa man troer at Fienden er for Døren, men det er kun en sulten Officier, der vil besøge table d'hôte. Ved bemeldte table d'hôte sidder man imellem lutter Officere og hører ikke Tale om Andet end Forpost, Bivouac, og Rekognoscering og Fouragering, hvortil da ogsaa hører de sørgelige Begivenheder, at man i Dag tager al Foder bort i een Bye, i Morgen i en anden, den næste Dag driver alt Qvæget bort fra dette eller hiint Mejerie. Gud! hvad vil jeg komme til at opleve, og hvor vil det bære hen! De Svenske et Consorter skulle have langt større Mangel paa Fødevarer end vi, som have Holsteen i Baghaanden, naar Meklenburg er udplyndret, og Eutin, der først for 14 Dage siden skal være tagen i fransk Besiddelse, og hvor der nu er udskrevet anseeligt af Qvæg og Fourage. Saarede skal vi kun have Faa af, men Endel, som lide af en Slags Durkløb, der let gaaer over til Blodgang, og hos mange er blevet dertil. Affairen ved Vedel skal kun have kostet 4 Mand Døde, men flere Blesserede og Fangne. Efter Oberst v. *Waldecks*, den herværende Kommandants, Sigende ventes omtrent 500,000 Mand endnu fra Frankrig, men Keyseren skal rigtig nok være i Erfurt og de Allierede i Leipzig, nogle berigtige det til Dresden.

Der skal hver Dag være Smaaskiærmydsler i Egnen omkring Ratzeburg, hvor vore Folk komme godt derfra. Her

gjøres Forskandsninger ved alle Portene, hvor især mange unge Fruentimmer arbejdede, formodentlig fordi Mandfolkene ere Soldater. Næsten alle de franske Krigere see meget unge ud, og Grenadererne ere tynde og spinkle, men de polske Landsedragere roses for deres Kiækhed og see raske ud. I Morgen tidlig reyse vi til Ratzeburg, og derfra vil da den egentlige Krigshistorie for Alvor begynde . . .

Hovedquarteret Ratzeburg d. 10de Octob.

Jeg ankom hertil i Dag Formiddag med en requireret Vogn, hvis Eyer ikke har seet den i de sidste 4 Uger, og den første, jeg mødte ved Indkiørselen, var Capitain *Steffens*, som er 3die Adjudant hos Prinds *Eckmühl*. Han bragte mig til Hovedquarteret, hvor jeg fik begge *Bardenfleth*'er i Tale, men ikke Prindsen, som var upasselig. Da jeg ikke strax kunde faae anvist Quarter, forføyede jeg mig til *Munch*, som blev meget glad ved at see mig. Jeg spiste til Middag hos ham og kiørte siden ud i hans Vogn med ham og flere for at besee vor Bivouac uden for Byen. Et synderligt Syn! Rader af smaa Hytter, byggede af Jord og Straa, som anbringes paa let Træværk, med saa megen Plads indeni, at deri kunne ligge 2, 3 og flere Söldater ved Siden af hinanden, men nogle bedre indrettede med Skillerum imellem Sovekammer og Dagligstue, i denne sidste en Bilægge- eller Vindovn af Steen, og et Vindue over Døren. Saaledes fandt jeg dog kun een eneste, men der er intet Spørsmaal om, at hvis d'Hrre vilde gjøre sig mere Umage for Beqvemmelighed i deres Bivouaquer, vilde de være mindre utilfredse med deres Stilling, end de nu ere. Capitain *Holstein* af Søeetaten forstod Tingen bedre. Han har bygget sig et ordentligt Huus af Træ paa sin Norsk med Tegtag over, og saa rummeligt, at han med sine *Pontoniers* kan bygge og boe deri med Fornøelse. Den hele Egn er meget smuk, og fra Ratzeburg selv, der ligger paa en Halvø midt ude i Søen, er en meget vakker Udsigt til alle Sider, men den forstyrres destoværre uafsladelig ved Synet af de mange Vogne, som føre det plyndrede Gods fra Naboegnene.

Jeg havde imidlertid faaet anvist Quarter og kunde nu ikke just paa den behageligste Maade overraske Rector *Russwurm*, som i Forvejen alt havde, foruden sin Familie, og sin Conrector, en Indquartering af en dansk Lieutenant,

samt en fransk, med hvilken sidste jeg for det første maa dele Kammer. Jeg kan ikke beskrive, hvor forunderligt jeg blev tilmode ved at maatte indqvartere mig hos Andre, jeg som selv saa ofte har beklaget mig over Indqvarteringen hiemme, og hvad er dog den imod hvad her finder Sted. Vi bleve dog snart ret gode Venner, og da han faaer den mig tilkommende Portion Kiød, Meel, Grønsager etc., saa troer jeg han kan slippe skadesløs derfra. Min Medbroder i Herren, Hr. Meyer, som er en gandske prægtig Fyr, hvem jeg er saare glad ved at finde her, har ellers faaet et langt bedre Logis hos en Konsistorialraad; men han kom ogsaa først til Mølle, og maa dele sin Lykke med en Oberchirurg, der boer paa Kammer med ham, foruden den Oberstlieutenant, 2 franske Officerer, et par Chirurger og hele Ordonnantsstaben, som samme Konsistorialraad har faaet paa sin Part.

Saaledes er her belagt allevegne, og Indvaernerne vilde umuligt kunde komme ud af det, hvis ikke Kiød og Brød m. m. blev uddelt fra Hovedqvarteret. Hvad Krigen angaaer, som her føres, da bestaaer den mest i Smaafægtninger, som Prinds *Eckmühl* viseligen foranstalter for at vænne Folkene til Krigen lidt efter lidt. For 2 Dage siden var givet Ordre til at brække op, men der blev Intet af. Dog lever man her endnu bestandigt som paa Reyse, og Enhver har indpakket. Vore Folk ere stedse heldige, endog til den Grad, at den Eskadron Husarer, som for faae Dage siden ødelagde en fiendtlig Eskadron og gjorde 30 Fanger, slet ingen saarede fik, end sige døde. Et Angreb, som paa den Tid blev giort af Fienden paa de yderste Forskandsninger, mislykkedes saa aldeles, at de takkede Gud for at kunne komme bort igien med betydeligt Tab. Syge gives der derimod mange af, dog troer jeg ikke af smitsomme Sygdomme, men især Durkløb, som ikke paa det bedste forebygges af den evige tynde Bouillon, der falder lidt uvant for danske Maver. De faa nemlig hver en Portion frisk Kjød daglig, som de selv maa koge og selv spise saa godt de kan uden Gemyse eller Dyppeelse.

Jeg havde ventet, at her skulde vanke ret mange Efterretninger om Krigens Begivenheder, men ingensteds veed man mindre derom end her. Kun troer man her, at de Norske ere faldne ind i Sverrig, og at Vicekongen af Italien har vundet en betydelig Seyr over Østerrigerne. Alt andet er en Gaade, der maa opløses ved vor Frem- eller Tilbage-

rykken eller Stilleliggen. Alt Landet heromkring ligger udyrket af Mangel paa Heste, som stedse staa under Requisition, og al Qvægavl tilligemed den Mælk og det Smør, som skulde forsyne Staden, maa ophøre, da det rundt omkring fra bliver sammendrevet til vor Bispisning. Endnu i dette Øyeblik hører jeg en frygtelig Brølen af Qvæg, som er inddreven paa en Kirkegaard her i Nærheden, og som formodentlig længes efter de vante Græsgange, dem de aldrig faae at smage mere.

11. Octob.

Jeg har nu sovet for første Gang med min franske Sovekammerad og finder, at det dog nok lader sig gjøre at leve med ham. Han kommer hiem Kl. 10, gaaer lige i Sengen, ryger sin Pibe Tobak der, sover ind saasnart den er udrøget, staaer op igien Kl. 7 og gaaer paa Øyeblikket ud, uden at vaske sig, skylle Munden eller noget deslige. Han skal være meget kort i sin Tale, siges her, men jeg har temmelig lange Samtaler med ham, som dog ikke bringe til Noget videre, end til at lære lidt Fransk. Mit Liv ligner ellers temmelig det som føres i en belejret Stad. I Byen er ikke meget at gaee efter, og uden for Byen kan man ikke komme for Snavs. Den Spisen i Hovedkvarteret gik i Luften, da Prindsen just faa Dage i Forveyen havde afsagt alle de sædvanlige Gæster af Mangel paa Plads, men man kan hiemme i Huset faae det Fornødne, det vil sige Suppe og kogt Kiød hver Dag med behørig Svedsker og Æbler til etc. Vil jeg have gode Drikkevarer, saa henvender jeg mig til min Kollega, og vil jeg have lidt lærd Pasiar, saa er der Rectoren og Conrectoren i Huset. Skiøndt de boe i den fiendtlige Deel af Staden, nemlig i den Deel, som forhen tilhørte Meklenburg-Strelitz, saa behandle vi dog hinanden meget venskabeligt, og det er ikke at mærke, at jeg blot er her som indkvarteret. Jeg prædikede forleden Dag i denne Byes Domkirke.

Jeg har nu faaet omstændelig Underretning om den Affaire, som havde [fundet] Sted her 2 Dage før min Ankomst. 4 Batailloner Fiender, mest Hanseater og Mecklenburgere, vilde angribe vore yderste Forskandsninger, i den Tanke, at baade *Eckmühl* og Prinds *Frederik* vare bortdragne herfra; de kom derfor ved Nattens Anbrud og søgte at storme et Batteri paa 6 Kanoner, kaldet: der weisse Hirsch, kom med et frygteligt Skrig tilløbende, uden at undersøge Ter-

rainet og bleve nu fra en Skov saa diærvt modtagne, at de have maattet føre deres Saarede bort paa 13 Vogne. Vore Husarer fuldendte, hvad Infanteriet havde begyndt, og saaledes bleve de tvungne til med stort Tab at trække sig tilbage, imedens vi kun havde 2 saarede og ingen døde. Vore Husarer staae overalt i stor Anseelse hos Venner og Fiender, og Kosakkerne ere saa bange for dem, at de vende om, saasnart de langt borte see en Husar. 60 Husarer bragte en gang nogle hundrede af hine *en desespoir*. Den Marsch, vore Tropper for nogen Tid siden gjorde hen ad Wismar etc., skal have været meget ubehagelig, ikke blot for den Mangel paa Levnetsmidler, som plagede dem, men ogsaa for den sørgelige Tilstand hvori det Land, de drog igiennem, var sat af de forud marscherende franske Tropper. Allevegne vare Byerne øde, i det højeste kun Præsten tilstæde, som ikke havde Andet at gribe til end tage Staven i Haanden og vandre efter de Andre. Alt var udplyndret, og hvad der ikke kunde være Soldaterne til Nytte, var sønderslaget, Køer og Heste ihjelstukne, ja selv Børn hist og her giennemborede af Bajonetten. Saaledes fortælles der i det Mindste. Vore Soldater begik ikke synderlige Excesser, men de Bønderkarle, som de havde med for at kiøre Vognene, ranede Alt til sig, hvad de Franske havde levnet. Den franske herværende General Loison tilkiendte en Borgmester etsteds 50 Stokkeprygl, som vor Prinds dog reddede ham fra, og det samme havde han tiltænkt en herværende Regieringsraad *Bülow*, men lod ham dog slippe med Arrest i Kirken og efter 12 Timers Sult, en Sultekur med Vand og Brød. Intet Under, at dette kan skee med de Fiendtlige, da deres egne Soldater, som det hedder, kureres for alleslags Sygdomme med Stokkeprygl. Mangen Gang forlader Feberen virkelig Patienten, thi kommer han sig ikke, dør han maaske under Kuren . . .

Altona, 9de Novbr.

En lille Ekursion, mine Venner! for at besøge Hospitallerne, opmuntre Rekonvalescenterne, prædike for de Friske. Det Første er besørget for en Deel, det Sidste vil finde Sted i Morgen, og bliver dette den første danske Prædiken som er holdt i den danske Stad Altona. Man har desaa ogsaa lovet mig et særdeles talrigt Auditorium. Iøvrigt maa jeg tilstaae, at jeg her har fundet saa megen Forekommenhed og

Velvillighed, som jeg aldrig havde ventet i denne holstensk sindede Bye. Som det altid er Skolelærere, der tage bedst imod mig, saa er det ogsaa her en Director *Struve* med hvem jeg har mest *Commerce*, ikke at tale om en Director af en anden Art navnlig *Ville*, hos hvem jeg er indbudet engang for alle at spise til Middag, naar jeg intet andet *engagement* har. Jeg kunde endog logere hos ham, hvis jeg ikke fandt det mest passende at vende tilbage igien til Ratzeburg, saa snart jeg her er færdig. I Hamburg har jeg været en halv Time, men fandt ingen Tilbøielighed til at blive der længer. Alle Bekiendtere som ikke ere døde, ere bortflyttede, Stemningen sørgelig og Armoden betydelig, især fra den Tid Banken blev lukket, da det var de Riges Maade aldrig at have Penge i Huset, men stedse at trække paa Banken, saa ofte de behøvede en Pengesum, og denne Kilde er nu naturligvis tilstoppet, da Banken staaer under særdeles fransk Beskyttelse. Hvad det skal blive med den er endnu uafgiort. Man venter formodentlig paa Svar fra Paris. Imidlertid paa staae de Handlende, at, hvad end dens Skiebne bliver, er den dog for bestandigt ruineret, fordi dens Credit er tiltetgiort.

Det er da frygtelige Rygter, der her rullere om *Napoleons* Nederlag, de Allieredes Frafald, som selv i *Moniteuren* skal være erklæret for Aarsagen til at han ikke længer vil føre Krig, om Vicekongen som gandske skal have underkastet sig Keyseren af Østerrig og af ham modtaget Bestalling som Hertug af Parma. I Førstningen lod man Napoleon selv fanges og hans Gemalinde sætte fast; nu har man dog ladet ham slippe over Rhinen. De Franske her i Hamburg nægte aldeles Sandheden af disse Rygter, og paastaae at Keyseren staaer ved Erfurt o. s. v. men slemt er det, at der ikke kommer en eneste Efterretning i nogen af de herværende Tidender. Hvad skal man da troe? Ratzeburg har man ogsaa ladet tage med Storm, uden dog at lade Mandskabet springe over Klingen og jeg maa tilstaae at jeg slet ikke fandt det urimeligt at den kunde være angrebet. Nu faaer jeg at see naar jeg kommer derhen. Er den i de Allieredes Hænder, saa finder jeg vel et andet Sted at prædike paa.

Det er synderligt at høre den Aand som hersker i Holsteen i Henseende til Landet og Regieringen. Man generer sig dog lidt for min Skyld, men saa mange Bitterheder som her vanke, kan jeg ikke forestille mig selv hos Hamburgerne.

Disse liste sig imellemstunder til at udskielde en og anden Dansk for Schukelmeier, hvilket skal betyde Indsmugler, i den Forstand, at de Danske smuglede de Franske ind i Hamburg, hvor de troe at disse ellers ikke vare komne. Mig er det kun arriveret een Gang at faae deslige Finter af en Hamburger, men jeg hævnede mig paa ham ved igien at tale om det Hamburgske Overmod, som jeg frygtede for let kunde skade deres Velfærd igien, hvis de yttrede sig for tidligt. Disse Mennesker mente da ogsaa at vor Konge paa Øyeblikket skal forlade fransk Partie, og troe, at det allene maa tilskrives Ukyndighed om Sagernes sande Tilstand, at dette ikke allerede er skeet. Man har derfor ogsaa ladet ham reyse til Kiel, jeg troer med 30000 Mand, for at forstærke den allierede Armee og er meget forundret over, at jeg ikke har Efterretning derom. Man er overalt forunderligt lettroende og nem til at opfange og udbrede Rygter, ihvor lidet sandsynlige disse endog monne være. Man fremsætter dem med en Suffisance, som gjør Tingen trolig, og, naar nu Fortællingen gientages fra flere Sider, saa er man tilsidst saagodt som nødt til at troe den. Maaskee veed man hiemme hos os langt bedre Tingenes sande Sammenhæng end her, jeg vil i det mindste haabe det for vor Velfærd.

Trittau Løverdag Aften d. 14. Novbr.

Saavidt kom jeg i Dag fra Altona af, da jeg af denne Landsbyes *Commandant de place*, *Lieutenant Chabert* (som ikke lidet forbavsedes over at see mig her) erfarede, at jeg ikke kunde komme længer for det Første, af den simple Grund, at vore Tropper have i Gaar forladt Ratzeburg, efterat have afbrændt Byen og den lange Bro. Han havde endnu ingen fuldstændige Efterretninger om denne pludselige Forandring, endnu mindre om Hovedkvarterets nuværende Opholdssted, men haabede i Morgen at kunne give noget bedre Oplysning. Jeg tog da til Takke med at lade mig indkvartere hos Stedets Præst, en 70aarig gammel lærd Mand, ved Navn *Cellarius* (Navnet bekiendt nok af *Cellarii vocabularium* eller deslige) som tilligemed sin endeel yngre Kone toge meget venskabeligen imod mig, og beværtede mig saa godt de formaaede. Det er forunderligt, saa ligegyldige disse Mennesker ere for de krigerske Forandringer, eller rettere hvor let de tage sig det. De have nu i adskillige Aar Dag

ud og Dag ind havt Indqvartering af alle mulige Slags, sædvanligt friske Logerende hver Nat, saa at det slet ikke incommoderer dem at tage imod en Feldtprovst med Ordonnants i fuld Rustning, en Kudsk, 2 Heste, Vogn med Kalesche etc., thi vi Præster have vor egen Equipage og hver en Ordonnants, der tillige er Degn og Tjener. Ja, da der et Par Timers Tid derefter atter kom en Indqvarteringsseddel fra Fogden (den første var fra Kommandanten) paa en Dragoner, som intet andet Sted i Byen kunde finde Plads, sagde Konen ligesaa rolig, som om intet var foregaaet: ja der er jo endnu een Plads i Stalden, og kald saa paa Karlen, naar Maden er færdig. Jeg troer ordentlig de Folk glæde sig til Indqvartering, thi der blev næsten ikke talet om Andet hele Aftenen end om de Indqvarteredes Opførsel, som de i det Hele rosedede. Kun 5 franske Officerer havde de fundet grove, de øvrige artige, og adskillige elskværdige. Af denne Dragoner, som ikke kunde tale Andet end jydsk, var Intet andet at faae ud, end at han havde været med at flytte et Magasin fra Egnen om Ratzeburg til et Sted i Nærheden af Lübeck, var kommen hertil for at afværge en Brændevinstransport til Ratzeburg, og skulde nu i Morgen igien opsøge Magasinet hvor han kunde finde det, da man formodede, at det ikke i Dag over vilde blive der hvor det var i Gaar.

Hvor jeg nu skal opsøge Hovedqvarteret, kan jeg ikke vide. Jeg har imidlertid lagt Beslag paa det Forspand, jeg er kommen med, og har forresten i Sinde at benytte mig af Præstens Tilbud, at blive her indtil man seer, hvad Udfaldet bliver. Synderligt nok ellers, at man ikke kan faae det Ringeste at vide, da der dog ikke holdt mindre end 14 Ordonnantser uden for *Chaberts* Dør, foruden en sexpændig Kariole med Laterner. Hvad mon man giver de Karle Kost og Løn for, naar de ikke skaffe Besked om det Allerfornødteste. Nu maa jeg lade min *Serviteur* ligge som en Bindehund og passe paa min Kudsk, at han ikke i Nat rider bort fra Vognen og fra mig. *Chabert* raadede til at tage Buxer og Strømper fra ham, men dette Middel forekommer mig lidt vel terroristisk. Jeg tænker en Soldat i Mundering og et Gevær, der seer ud som det var ladt, skal nok holde Bondeknøsen i Respekt. I Ratzeburg har ellers Bønderkarlene mangan Gang spillet os det Puds at løbe bort fra Vognen, undertiden fra Hestene med, naar de efter 3 Ugers Fra-

værelse fra Hiemmet begyndte at føle Trang til en og anden Fornødenhed.

Hovedkvarteret im rothen Hause
en Miil fra Lübeck, Mandag Aften.

Endelig har jeg da i Aften efter megen Anstrængelse fundet Hovedkvarteret her. Jeg reyste fra Trittau i Morges uden at vide mere end at et Magasin skulde være anlagt i Gross-Schenkelberg, og blev nu ved at følge den Lübecker Landevej saalænge jeg kunde. Skiøndt det kun udgiorde omtrent 3 Miil, og jeg reyste ud Kl. henimod 9, var jeg dog ikke i Stand til at naae Bestemmelsen før det var aldeles bælmørkt. Saa afskyelige ere Veyene, at man paa de bedste ikke kan komme anderledes afstæd end Skridt for Skridt, og da jeg nu endelig i Schenkelberg fik at vide, hvor Hovedkvarteret var, havde jeg dog ikke kunnet naae det, skiøndt det kun laae en Fierdingvej fra dette Sted, hvis ikke den Karl som jeg af Magasinets Opsynsmand fik med mig, havde brugt den militaire Forsigtighedsregel, i den nærmeste Landsby at requirere et Par Forspandsheste tilligemed en Kudsk som kiendte Veyen, hvilket da hialp til at bringe mig med hele Lemmer hertil. Men hvad skal jeg saa her? Alle bleve forundrede ved at see mig, og Prindsen raadede mig til strax at tage til Lübeck, som jeg da ogsaa i Morgen tidlig vil iværksætte, da det her er meget usikkert, og kun liden Plads. I Nat maa jeg sove paa Straa i en stor Sahl, tilligemed hele Hovedkvarteret, og være belavet paa at purres ud, saasnart Fienden nærmer sig. Dette finder jeg [er] at tale med *raison*, thi hvad vidste jeg ellers af Krigen at sige, hvis jeg slet ikke tog Deel i Begivenhederne. Har jeg dog nu i saa lang Tid levet saa fredeligt og godt, at jeg ogsaa eengang maa prøve lidt ondt. Giæstfrihed er endnu allevegne til Huse, hvor galt det end gaaer.

Da jeg i Gaar blev nødsaget til at følge med min Vert til den Smed i hans Sogn, som havde indbudet ham og Kone til at celebrere sit Barns Daab, og jeg snart blev kied af at see paa det: *de beste Buur* som der blev spillet og som udgiorde deres eneste Tidsfordriv, saa fulgte Præsten mig hen til en hamborgsk Enke, hvor han ogsaa havde været inviteret, og der blev jeg om Aftenen. I Dag da jeg kom igiennem en lauenborgsk Landsby, og just saae Præsten, gik jeg ind med ham og spiste til Middag og saaledes finder

jeg det allevegne. Enhver Præst er en vis Gæstgiver, til hvem jeg frit kan tage ind. Jeg fik da ellers i Gaar Leylighed til at bivaane en Gudstieneste paa Landet, og det en usædvanlig, da Trittau Kirke blev indviet til Kirke igien efter 10 Ugers Vanhelligelse ved at bruges som *hospital ambulans*. Indvielsen var just ikke af Betydenhed, men desto betydeligere var det Syn jeg her havde af Bønderkoner i Silkekioler og Sirtseskioler med synderlige Huer paa Hovedet, omtrent saa smaa som de, Pigerne paa Frederiksverk bruge, men med en opstaaende Glorie til, som giver dem en Slags Lighed med Reincke Foss's Høns. Ogsaa var der Adskilligt at observere ved Gudstienestens Indretning, som var endeel forskiellig fra vor, og ved Præstens Paaklædning, som var aldeles elegant — uden Ringkrave, med aaben Hals, saa at man blot saae hans pæne Halskludsløffe, og saa manerlig indrettet, at han, naar han stod paa Prædikestolen, saae aldeles ud som et andet Menneske. Degnen spillede paa Orgel og slog Triller som en Nattergal.

Det er forunderligt at høre de mange *affaires* man her har med Indqvartering. Min Hamburgerinde havde forrige Nat havt 12 franske Officerer, Natten tilforn 40 Mand, som alle begierte varm Mad og Viin saasnart de ankom, og maatte dog naturligvis bie til den var færdig. Mændene kan ikke komme ud af det med dem, da de strax ere udsatte for Prygl, og Fruentimmerne ere derfor ogsaa i disse Egne blevne saa modige, at selv de fineste iblandt dem ikke ere bange for at skiændes med deres Indqvartering, og min Præstekone i Sandsleben, hvor jeg spiste i Dag, havde for et Par Dage siden saaledes kuset 3 franske Officerer, at de endog lagde sig til Sengs efter hendes Ordre længe før de havde det i Sinde. Der er ellers Intet som saaledes indjager dem Skræk, som Navnet *commandant de place*; hvor de høre at en saadan Person findes, der blive de saa taalige som Lam, og lade sig Alting behage; hvor Ingen saadan findes, ere de grove som Stude. I det sydlige Holsteen fatter man ellers stærkt det Haab, at vi snart skulle forandre System, især fra den Tid af at det er blevet bekiendt, at de 2 Hovedqvarterer have skilt sig fra hinanden. Virkelig er *Eckmühl* flyttet til Bergedorf, eller maaskee Hamburg, imedens vi staae ved Lübeck, men her mærkes Intet til nogen Forandring i Sinds-lavet. En *affaire* har fundet Sted ved Mølln som har kostet

de Franske endeel Folk, men os ingen, en *affaire* her i Nærheden som fandt Sted i Gaar har kostet omtrent 5 Mand. Her veed man da, at *Napoleon* er i *Maintz*; men derimod Intet om noget *changement*. Hvorledes det endogsaa gaaer jeg er vis paa at vor Konge vil handle aabent og ærligt, og at Alt vil tilsidst falde ud til gamle Danmarks Ære. God Nat! Jeg maa nu hen at bivouaqvere.

Lübeck, 18. Novbr.

Nu har jeg da ogsaa bivouaqveret engang, skiøndt just ikke under aaben Himmel. I en stor Sahl *im rothen Hause* blev der langs med Væggen paa den ene Side lagt en tilstrækkelig Mængde Halm, og herpaa lagde vi os alle tilhobe, omtrent 16 Personer, ved Siden af hinanden, med Klæderne paa, eller uden Klæder, med Dyne over eller uden Dyne, og sove ret sødt indtil det gryede ad Dag, da en og anden begyndte at røre sig, og derved fik hele Flokken vaagen. Nu begyndte *Smaaløjerne*, hvorved da Nogle naturligtvis maatte holde for, men da Alt skeete med den sædvanlige danske Godmodighed, saa morede denne Morgenpasiar ret meget; og hvad der herved især interesserede mig, var, at den danske Charakter her saa kiendeligen fremlyste endog midt i Krigens Farer, thi, at vi ikke der i Hovedquarteret vare uden Fare, slutter jeg ikke blot af den ubestfæstede Stilling hvori det ligger, da *Stecknitzer Floden* ikke synes mig Værn nok imod *Kosakker*, endskiøndt det Brohoved, som anlægges, vel kan hindre fra at gaae over Broen, men ogsaa af den Ømhed man havde for at faae mig bort saa snart som muligt, og den Uvished, hvori man var, om man torde lade mig kiøre [ad] *Landeveyen* hiinsides Floden. Men da jeg Dagen i Forveyen havde været Fienden 1 Miil nær uden at see Nogen, saa tog jeg det Mod til mig at komme ham i Dag en halv Miil nærmere, for ikke at tilbringe en heel Dag paa en Vey, som egentlig burde lægges tilbage i een eller to Timer. Jeg havde da ogsaa paa en Vare lagt min Præstekiole øverst i *Vadsækken* og repeterede nu og da for mig selv det *Gospodi Pomilie* som skulde afværge enhver *Kosakpike*; men jeg saae ingen Fiende, og min Forsigtighed var altsaa dengang overflødig, skiøndt slet ikke urimelig, da jeg siden hørte her i Lübeck, at *Kosakkerne* næsten hver Dag sværme her omkring Byen, saa at man ofte skyder efter

dem fra Byen af, og endnu samme Morgen som jeg ankom vare de i Nærheden af Burgthor imedens jeg kom ind ad Mühlenthor.

Vore Tropper fik jeg ikke at see. Dog ere de alle indquarterede i Landsbyerne deromkring, imedens de franske Tropper ere dragne sønder paa ad Hamburg til, paa de nær, som muligt endnu befinde sig i Mølln, hvor ogsaa, saavidt jeg troer, *Engelsteds* Dragoner endnu skulle være. I Søndags maae der have været en Fægtning sammesteds, thi man hørte ofte *Geværild* fra den Kant, ligesom *André* ville have hørt *Kanonade* den Dag i Egnen omkring *Lüneborg*. Da begge Allieredes Tropper ere skilte fra hinanden, saa ville vore nu faae *Leylighed* til at vise hvad de due til, og jeg haaber det bedste af *Bardenfleternes* *Conduite*. Virkelig ere disse to Brødre ikke sysselsatte med Andet end at udfinde og overlægge, hvilke *Foranstaltninger* der kunne gøres til vort Forsvar, og *Prindsen* selv viser saa meget *Mod*, at han gierne gik med paa enhver, selv den farligste *Expedition*, hvis han ikke blev holdt tilbage af den forsigtigere *Generalstab*.

Da jeg ikke kunde vide, hvor længe vort *Ophold* her i *Lübeck* kunde vare, saa maatte jeg være betænkt paa at lade mig indquartere et Sted, og begav mig desaaarsag strax til den danske *Kommandant*, *Oberst Waldeck*, hvorfra jeg blev henvist til *Ordonnateuren*, *Capitaine Fischer*; men da der nu fra ham maatte sendes *Bud* til den franske *Kommandant*, og, naar *Tilladelsen* fra ham kom tilbage, til *Indquarteringscommissionen* paa *Mairiet*, saa fik jeg *Tid* nok til at sondere min gode *Ven Director Mosche*, om han muligt kunde have *Lyst* til at tage imod mig, og virkelig havde han allerede betænkt, at det var bedre at faae mig end en *Officier*, da han dog neppe vilde kunne undgaae *Indquartering*, saa at jeg strax fik mit *Ønske* opfyldt. Jeg gik da op i *Indquarteringscommissionen*, fik *Seddel* paa *Mosche* for mig, hos *Naboen* for min *Tiener*, og saaledes var jeg hiulpen paa bedste *Maade*, tog strax fat i et *Middagsmaaltid* hos ham, og lever nu her ret en *famille*, i et borgerligt *Huus*. Efterhaanden traf jeg nu vore øvrige gode *Venner* af *Krigscommissariatet*, *Munch* etc. samt min *Collega Meyer*, som alle ere her indquarterede, og som ikke havde været i liden *Beskymring* for mig. Ogsaa traf jeg her min egentlige *Tiener*,

Klokker og Degn *Hans Pedersen*, saa at jeg for Øyeblikket havde 2 Betientere til min Opvartning, uden at have det Ringeste at give dem at bestille uden at børste mine Klæder; dog er jeg dem nu igien qvit, da den første er dragen til sit Kompagnie, og den sidste befinder sig ved Hestene, som høre til vor Vogn, og kommer kun af og til for at høre, hvad jeg har at befale. Paa første Vink maa han nu bringe Hestene til Vognen, og imedens disse forspændes og Kaleschen opsættes, skal han bringe mig Underretning, hente mit Tøy, som altid ligger parat, og i 10 Minuter ere vi da reysefærdige. I en af Lübecks Kirker, hvor jeg i Gaar holdt Gudstjeneste med Altergang, var der stort Tilløb, ogsaa af Indvaanerne. Det var især Messesangen, som lokkede.

Da de Breve som vare ankomne til mig imedens jeg var i Altona, ere ved Flytningen fra Ratzeburg lagte med saa mange andre Papirer i et saakaldet Archiv, hvor det ikke er let at finde strax hvad man søger, saa har jeg det Uheld, ikke at vide hvorledes det staaer til hiemme hos os. Jeg haaber dog det bedste, og Brevene faaer jeg da vel og med Tiden. Hører man Noget om den Hamburger Bank? Inden jeg forlod Altona var der taget lidet over en halv Million Francs deraf, og man frygtede for at det ikke vilde blive derved. Dens Credit ansaae man i al Fald for uigienkalde- ligt tilintetgiort.

Nortorf 6te Decbr.

Til Altona kom jeg da ikke den Gang som vel var. Alt er der i fuld Flugt, Kasserne bringes til Rendsburg, de Syge samt Hospitalerne til Schleswig, temmelig mange Familier flytte til samme Sted eller til Kiel, Flensburg etc. Landevæyene ere i uophørlig Bevægelse den hele Dag igiennem og Natten med for det meste. I Gaar kom 140 Vogne derfra med Reconvalescenter, i Dag 200 do. med Syge, Pinneberg og Itzehoe og Hamburg følge Altonas Exempel, og saaledes vil tilsidst den halve, nordre Deel af Holsteen og Schleswig blive befolket med den anden Halvdels Indvaanere. Aarsagen hvorfor jeg ikke gik til Altona, ligger altsaa klar nok for Dagen; men der var dog endnu een, den nemlig, at jeg fandt en Leylighed at gaae med til Hovedkvarteret, som jeg naturligvis ikke kunde lade ubenyttet. Vel er det ikke længer i Lübeck. Allerede i Fredags skal det være forlagt til Rheinfeld eller til Oldeslohe, og en Husar sagde i dette

Øyeblik, at det i Morgen vil blive forlagt til Neumünster. Men det faaer ikke hielpe. Jeg maa see at faa rigtig Re-
lighed paa min Permission og Reyse og, naar nu Hoved-
quarteret gaaer mig imøde, saa sparer jeg jo den halve Vey.
Det værste der kunde møde, var dette, at det mødte mig
paa Halvveyen; men i saa Fald maatte jeg dog vel sagtens
kunne vende om tilligemed den hele øvrige Bagage, og
komme hen hvor den kommer. En *affaire* skal i Gaar Aftes
være forefalden ved Oldeslohe, men Udfaldet veed jeg ikke,
troer heller ikke at den har været af Betydenhed. Alle For-
svarsmidler synes at concentrere sig i Rendsburg, hvorhen
der føres Artillerieparker og Sprøyter allevegne fra, og hvor
i Dag er begyndt paa Demoleringen.

Schleswig, 13 Decbr.

Gud! hvor mange interessante Begivenheder har jeg op-
levet siden jeg skrev den forrige Side. De have saaledes
hobet sig paa hverandre, at jeg slet ikke har faaet Tid til at
opskrive dem. Reyst fra Norden til Syden, og tilbage fra
Syden til Norden, været i Hovedquarteret i Kiel og i det
fiendtlige Hovedquarter i Marienthal, bivaanet en Bataille
og været nær ved at tages til Fange, seet alle Krigens ulykke-
lige Følger, seet Fangne, Saarede, skudte, alt paa frisk Gier-
ning, men ogsaa udplyndrede, forsultne, ødelagte Indvaanere
paa lige saa frisk Gierning, selv sultet og frosset i Selskab
med Landsmænd, og modtaget alleslags Giæstfriheds og
Venskabs Tegn af Fienderne.

Dog, alt i sin Orden. Reysen til Hovedquarteret over
Neumünster blev der Intet af. Jeg havde faaet en prægtig
firespændt holstensk Vogn med raske Heste for, men kom
neppe ud af Nortorf før en heel Flok jydsk Bønderkarle
stoppede mig med den Advarsel, at Kosakkerne vare i Neu-
münster. De vare selv i største Hast undslupne fra dem i
Mørket ved Indvaanernes Hielp, som havde afrevet dem
deres Ryttermundering og jaget dem ud af Byen igiennem
Bagveye. Da det vare Rekruter, vilde jeg ikke ret troe dem,
og lod dem derfor tage i Forhør hos Kirchspielvøgten —
den høyeste Øvrighed der i Byen — hvoraf der da ikke kom
mere ud, end at de selv saagodtsom Intet havde seet, men
havde hørt, at en Korporal var tagen til Fange, og en Borger
molesteret; men nu kom efterhaanden flere Bekræftelser og

tilsidst et Brev fra en Officier som satte Sagen uden for al Tvivl. Jeg tog derfor Kursen til den modsatte Side, hvor jeg var kommen fra, fandt strax en Leylighed i Rendsburg til at komme til Schleswig, og derfra en Bondevogn til Kiel over forunderlige Veye, som Bondeknøsen i sin store Angst udfandt, og som vare saa probate, at jeg paa hele Veyen ikke saae en levende Siæl, hverken Ven eller Fiende.

Jeg kom da til Kiel den næste Morgen Kl. 4, og fandt, uagtet alle modsatte Rygter, Hovedkvarteret endnu der, men det var ogsaa paa Nippet. Thi Kl. 7 bleve alle Trommer rørte, Militaire og Bagagevogne samledes, og jeg fik neppe Tid til at tale 2 Ord med Prindsen og med *Bardenfleterne*, og udrettet nogle andre Smaaærinder, før jeg maatte kaste mig paa den første den bedste Vogn hvor der var Plads og følge Armeen paa sin nye Retirade til Rendsburg. Til Lykke var det Ordonnateurens Vogn hvor jeg fik Plads, og ifølge deraf den allerforreste, hvilket siden kom mig godt tilpas. Vi skulde nu først tage Veyen til Gettorf, en lille Landsby en Miilsvey fra Kiel, men gik ad Omveye, saa vi ikke kom der før Kl. 2. Her var Alt Militaire ankomne, Prindsen med, som jeg vilde opsøge hos Præsten, men fandt i hans Sted et Par Officerer af mine Bekiendtere, som strax indbøde mig til at tage Deel i den kolde Steeg og den Flaske Viin, de vare i Begreb med at fortære, og som Præsten, just ikke af det bedste Hierte, meddelede dem. Den ene af dem havde imidlertid en meget god Maneer til at requirere det Fornødne, og saaledes fik vi da der ogsaa en god Kop Kaffee inden vi igien satte os paa Vognen. I denne Stilling forbleve vi fra Kl. 3 til Kl. 9 om Aftenen, da Prindsens Heste igien bleve trukne ind i Stalden, og man altsaa kunde vide, der Intet blev af Marschen for det Første. Jeg tyede nu igien til Præsten for at tage Aftensmad, men her vare nu saa Mange samlede, at der ikke blev Meget for Enhver især. De Fleste gik nu hen at sove paa de Straaleyser de selv havde redet hvor de kunde finde Plads. Jeg fulgte min Lieutenant *Rössings* Exempel, og bivouaqverede i en Halmstak som stod ude paa Gaden, Fødderne ned i Halmen, og Hovedet ind under Stakken, og faldt her i en deylig Slummer i den bitterlige Kulde, men denne Herlighed varede ikke længe; Kl. 12 bleve igien Trommerne rørte, og nu maatte Enhver paa sin Plads. Længe varede det inden Alt kom i

sin rette Orden — Artillerie, Kavallerie, Bagagevognene med deres Bedækning af Grenaderer, Matroser etc. alt i en lang Række langs ad Landevejen i det herligste Maaneskins Frostvejr — tog sig prægtigt ud i den stille Nat. Vi gik imidlertid kun langsomt frem, fordi der ofte maatte recognosceres, og fordi der nu og da gik et Hiul itu, et Par Heste istaa o. s. v. og den følgende Morgen Kl. 9 havde vi neppe lagt 2 Miil tilbage fra Kiel af.

Nu kom der stedse mere Liv i Tingene. Her blev detacheret Artillerie, der Kavallerie; der begyndte Forpostfægtninger, Jægerskydning, alt bebudede en formelig Bataille. Kanonerne begyndte at spille, enkelte fiendtlige Hobe saaes at flygte over Højene ind i Skovene, Skuddene bleve stedse hyppigere og hæftigere og ved Middagstider var det bleven til en hidsig og haardnakket Kamp, som især naaede sin højeste Grad i en Landsby ved Navn Sehested. Her saae jeg ret en Bataille i al sin Hæftighed. Vore Tropper vilde have Fienden ud, han holde vore tilbage. At vi gjorde Fremgang, kunde vi slutte deraf, at vore Vogne rykkede frem, men ofte var Udfaldet tvivlsomt, og to Gange blev der sagt os, at Bagagen stod [i] største Fare, og virkelig, hvis den sidste Anstrængelse, den nemlig at Bagagens Bedækning selv maatte frem i Ilden, ikke havde lykkedes, saa vare vi noget nær alle blevne fangne. Da imidlertid Kampen længe vedvarede paa det samme Sted, saa fik jeg derved Leylighed til at see mig om efter Alting. Her fandt jeg da en død Preusser, skudt lige i Tindingen, hvis Klæder vore Soldater deledede imellem sig, hist en Soldat af vore med en Kugle i Skinnebenet, som voldte ham store Smerter, her en Husar med 3 Kugler igiennem Haanden, hist een med svært Sabelhug over Hovedet. Her kom et Kompagni Infanterister tilbage saa udmattede, at de neppe kunde staae paa Benene og bade ynkeligt om en Taar Vand, saa hed det igien »vorwärts! vorwärts!« og de maatte afsted paa ny. Der kom et andet Kompagni med 500 Fanger af den russisk-tydske Legion, og deriblandt en Prinds af Mecklenburg med flere Officerer, som alle bleve indladte i en stor Gaard paa den Herregaard, der hørte til Byen, Officererne naturligvis først udplyndrede.

Henad paa Eftermiddagen var Seyren afgjort for os, og hvad der siden foretoges af Fienden til at forurolige os af liden Betydenhed. Toget gik nu langsomt fremad ad Rends-

burg til, hvor vi droge ind om Aftenen Kl. 8—9 efter 2 Dages Marsch paa 5 Miil, og i en Slags Triumph, da der var stor Illumination, udvendigt af den brændende Forstad, som jeg mener just nu var stukken i Brand til Bevis paa den Alvorlighed hvormed Fæstningen skulde forsvares, indvendigt af de oplyste Vinduer i alle Huse. Adskillige glubse Kanonskud forhøvede Høytideligheden. Her var nu en Tummel og Mylren af Heste og Folk. Ikke Tredieparten kunde blive indquarteret af dem, som vare indkomne. Endnu 3die Dagen efter var Raadhuset fuldt af Soldater og andre, som ønskede sig Bopæl. Jeg tyede ind til Dr. Keils Søn som stod i sin Dør, da jeg gik forbi, og fik der Qvarter, men blev just derved narret, da han siden saae at han havde forregnet sig ihenseende til Plads, saa at jeg næste Dag maatte tye til et lille usselt Vertshuus, hvor jeg fik et Hummer at ligge i for een Nat.

Da jeg derfor ikke kunde bringe det til at holde en Prædiken om Søndagen som jeg ønskede, men som man ikke troede at kunne finde Tid til saa snart, [da] jeg intet Logis havde, og saae den samme Vogn, hvorpaa jeg havde siddet under Fægtningen, nu vende tilbage for at gaae til Kiel igien, saa tog jeg Leyligheden i Agt til at benytte den Permission jeg alt længst havde faaet til at reyse hiem, satte mig paa denne Vogn og kom saaledes i Hui og Hast et stort Stykke Vey bort fra Kendsburg ad Eckernförde til. Hvor jeg kom frem paa Veyen, saae vi de ynkelige Spor af de sorte Husarers Voldsomheder. Allevegne vare Bønderhusene udplyndrede, Mad og Klæder dem fratagne, saa at de tildels ikke havde andet at gaae paa end Tøfler, Intet at spise uden det halve Commisbrød som endnu laae i Vognen fra Retiraden af, og hvoraf den anden Halvdeel dengang havde tient mig og mange andre til Vederqvægelse. Da vi kom til Kleinwittensee, bemærkede vi et helt fiendtligt Korps, som syntes at stile lige hen ad vor Vey. De andre Kudske flyede tilbage. Min holdt Stand; men maaskee var dette just Aarsagen til at vi kom et andet Korps lige i Hænderne. Jeg havde just nylig været i Begreb med at trøste de ulykkelige Bønder og især de grædende Koner og Piger i Landsbyen, da en Sergeant af [de] sorte Husarer kom ridende mig imøde, og spurgte med barsk Stemme, hvem jeg var, hvorfra jeg kom, hvorhen jeg vilde. Nogle unge Offi-

cerer af samme Korps kom til i det Samme, gjorde samme Spørsmaal, og jeg var i Begreb med at fortælle Alt, da der i det Samme faldt nogle Kanonskud, og det Rygte udbredte sig, at de Danske vilde angribe dem. Dette blev saa meget mere rimeligt, som en Officeer kom tilridende med den glædelige Efterretning, at man i dette Øyeblik havde slaæet de Danske og frataget dem 2 Kanoner. Jeg fandt nu min Stilling ikke synderligt opbyggelig, og troede i dette Øyeblik ikke at turde sige, at jeg kom fra Armeen, men da man bombarderede mig med Spørsmaal, og fattede Mistanke om mit Ærinde, saa holdt jeg det for raadeligst at fortælle den Øverstcommanderende der i Landsbyen, Graf *Dohna*, den rene Sandhed og udbede mig af ham Underretning, om jeg kunde gaae frem eller skulde vende tilbage. Han sagde at han ventede Svar derpaa fra Hovedquarteret, og da dette kunde blive længe ude, bad jeg ham om at bringe mig didhen ved en Husar, som han ogsaa gjorde. De unge Officerer skænkede mig til Afsked et lille Kors af Rav, als ein Andenken von den schwartzen Husaren. Jeg tog med Tak imod det, endog som Amulet imod alle angribende Kosacker nemlig af de ægte, thi Hanseaterne vilde vel neppe respectere enten Korset eller Præstekielen, som jeg den Dag ikke havde glemt at tage paa.

Jeg kom da til *Marienthal* ved *Eckernförde*, hvor General *Dörnbergs* Hovedquarter var, som en Slags Arrestant, men fandt snart, at jeg Intet havde at befrygte. Adjutanterne vare meget artige, og da jeg siden fik Generalen selv i Tale, og for ham undskyldte min Reyse med det Haab jeg havde, og som Baron *Fullon* i *Rendsburg* havde indgydt mig, at der var Vaabenstilstand, sagde han, at jeg havde fuldkommen Ret, og at han fra samme *Fullon* vidste, at der ikke blot var Vaabenstilstand, men Fred. Jeg blev særdeles glad ved denne Yttring, og bad ham om et Pas til at reyse videre. Dette lovede han; men det var imidlertid blevet mørkt, og hans Adjutanter bade mig derfor at blive der til Aften og ligge der om Natten, som jeg heller ikke afslog. Jeg fik da et kosteligt Maaltid i det fiendtlige Hovedquarter, placeret imellem Generalen paa den ene Side, og paa den anden en Ritmester som havde været med ved Toget i *Siælland*, og som kunde erindre Maior *Tscherning*; hans Navn var *Brockman*, eller saa omtrent. Jeg fik nu siden en ordentlig Seng,

imedens de fleste af Generalstaben sove paa Straa. Kun en engelsk Husarofficer — dog tydsk af Fødsel, sov i samme Værelse, og af ham fik jeg da Fredsbetingelserne at vide, saaledes som man der i Hovedkvarteret forestillede sig dem, og som ikke var mindre end Trondhiems Afstaaelse, ingen Erstatning for Flaaden, Overtrædelse til det modsatte Partie, Stilling af 50,000 Mand, som især skulde bruges til Hamburgs Beleyring, ohe, *jam satis ist!*

Mandag Morgen tog jeg derfra, efter at have trøstet den grædende Vertinde som Intet mere kunde skaffe tilveje til denne Mængde Mennesker, og som maatte lade sit eget Qvæg gaae ude i Gaarden for at skaffe Plads til fiendtlige Heste, med den Underretning, een af Adjutanterne gav, at Hovedkvarteret rimeligvis vilde blive flyttet endnu samme Dag. Mit sidste rene Lintøy som laae i min Chenillelomme, havde jeg imidlertid mistet om Natten, og takkede dog Gud at jeg slap saaledes. I Eckernförde var samme Klage over Udsugelse, og jeg kom i største Forlegenhed, da min Kudsk vilde vende om til Kiel og jeg ingen Heste kunde faae i hele Byen, da de alle vare bortførte af Fienden. Endelig gav Kiøbmand Clausen mig det Raad at forsøge min Lykke hos Grev *Stolberg* i Vindebye, og virkelig dette lykkedes. Da jeg endelig havde faaet min Kudsk overtalt til at kiøre mig derhen, og jeg fik Manden i Tale, saa gjorde han mig den i Sandhed betydelige Tieneste, at lade sin tredie Vogn (de 2 vare allerede forspændte, den ene for at gaae til Kiel med en Oberpræsident, den anden med ham selv til Marienthal) og, da denne gik itu, endnu den fjerde kiøre mig til Schleswig, uagtet der kunde være Fare for at den blev optagen af de Fiendtlige, eller hvis disse lode den passere, holdt tilbage af vore egne i Byen. Jeg steg derfor af paa Veyen for at faae et Pas for Kudsken hos den commanderende Officer, og see, hvem skulde jeg træffe der uden de samme unge Mennesker, som i Gaar havde foræret mig Korset, og som nu bleve glade ved igien at see mig. Jeg maatte drikke et Glas Viin med dem, og fik en Tilstaaelse, at det Angreb hvorom de i Gaar havde talet, maatte have været en Misforstaaelse.

For ikke at udsætte Kudsk og Vogn for at tages af vore egne, og saaledes skaffe min velvillige Greve Stanck für Dank, kiørte jeg ikke lige til Schleswig, men steg af paa Veyen ved et Færgested, lod mig sætte over i en Baad, og

kom saaledes igiennem en Bagdør ind i Byen, staaende i Vertshusmands *Hansens* Huus, inden han vidste deraf, skøndt han selv stod i sin Gadedør. Her fik jeg Leylighed til at give Landgreven nogle Underretninger som jeg troer vare ham velkomne. Jeg talede længe med ham og glædede mig over hans venlige humane Udseende og Tænkemaade. Ogsaa Landgrevinden saae jeg et Øyeblik, og skyndte mig saa fra Schleswig, efter at have forbauset adskillige Bekiendtere med min Ankomst, til Flensburg med en Leylighed, jeg fandt.

Hadersleben. Decbr.

I Flensburg havde jeg neppe været en halv Time før alt kom i største Urolighed over et Brev fra Landgreven, hvori bebudedes et Angreb af de fremtrængende Fiender. Alt maatte i Gevær, til Hest, til Fods, Mange flygtede, Alle vare ængstelige især for den kommende Nat. Doctor *Struve* vilde, at jeg skulde indlogere mig hos ham for ved min Præstekiole at beskytte hans Huus. Jeg havde ogsaa modtaget Tilbudet, men da der [gav sig en Leylighed med en Regimentsskriver til Apenrade] saa benyttede jeg den, men fik dog inden min Afreyse at vide, at der igien var indløbet Underretning om, at Vaabenstilstanden fra Midnat af vilde blive antagen af *Tettenborn*, som egentligen var den slemme Mand. Min Reyse over Augustenborg gik nu derved overstyr, men, hvis jeg havde bemærket en forbikiørende Vogn, som gik lige til Odense over Aarøsund, kunde jeg maaskee nu være i Siælland. Nu! der vil jeg da snart komme, og indtil den Tid lev vel gode Venner! Vi sees snart.

Jeg reyste saa hurtigt, at jeg uden Tvivl var den første, som bragte Budskab her til Landet om den afsluttede Fred, og, heldigvis, uden med Vished at kjende dens Betingelser.

ANMÆRKNINGER.

Christian Ludvig Strøm fødtes 1771 i Roskilde, hvor Faderen *Ole Strøm* var Stiftsskriver og Forvalter ved Domkirkens Gods. 1788 blev han Student og 1793 teologisk Kandidat, men gik foreløbig over i Lærergærningen, idet han 1795—97 vikarierede ved sin gamle Skole og 1801 ved Latinskolen i Slagelse. Samme Aar blev han Lærer ved Blaagaard Seminarium og foretog 1802 en Studierejse til Tyskland.

Kort efter Hjemkomsten blev han — sammen med Seminaristen *J. H. A. Torlitz* fra Slagelse — af Regeringen sendt paa en ny Studierejse til Burgdorf i Schweiz for paa Stedet og under *Pestalozzis* egen Vejledning at sætte sig ind i hans pædagogiske Metoder, som man fra dansk Side var blevet opmærksom paa. Sent paa Aaret 1803 vendte han tilbage, ansattes som Lærer ved det Forsøgsinstitut, som oprettedes, men kun bestod i faa Aar, og overtog derpaa sin tidligere Stilling paa Blaagaard. 1809 udnævntes han til Sognepræst for Kregome—Vinderød ved Frederiksværk. 1813 var han som Feltprovst med det danske Auxiliærkorps i Holsten og 1814 i Norge hos Prins Christian Frederik, men fulgte, da denne forlod Landet, tilbage med samme Skib og blev nu i Embedet, til han 1859, tre Dage efter sit 50 Aars Præstejubilæum, afgik ved Døden.

Hans pædagogiske og naturhistoriske Interesser prægede hans literære Virksomhed, der bestaar i adskillige Undervisningsskrifter og Lærebøger.

Som 76aarig nedskrev han sine »*Ungdoms Minder*«. De har tidligere været benyttet af Hr. *Herman Trier* (Spredte Udtog i »*Tilskuere*«, »*Museum*« og »*Vor Ungdom*« 1890—91), men gengives her i den oprindelige og fuldstændigere Form efter Manuskriptet paa Universitetsbiblioteket (*Add.* 485. 4to).

Portrættet er efter en Pennetegning af *Th. Lundbye*, tilhørende fhv. Nationalbankdirektør *R. Strøm*.

- Side 5, Linie 14. Det nuværende Old: den nuværende Tid.
- 6, 1. Henrik Steffens (1773—1845) udgav sin omfangsrige Selvbiografi under Titlen »Was ich erlebte« 1.—10. Bd. Breslau 1840—44. Strøms Henvisninger gælder den danske Oversættelse ved Fr. Schaldemose: Kbh. 1840—45.
- 7, 7. Stænderforsamlinger og Jærnbaner: Stænderforsamlingen for Østifterne samledes første Gang i Roskilde 1. Okt. 1835, Jærnbanelinjen København—Roskilde aabnedes 26. Juni 1847. — 9. Vandkuuranstalten anlagdes 1846, men bestod kun i faa Aar. — 5 f. n. Bjerget: Rahbeks Stedfæstelse af Skuepladsen for Holbergs »Jeppe paa Bjærget« er opgivet baade af Werlauff og alle senere Holbergforskere.
- 8, 23. Husar-Eskadron: 1777—1842 havde Roskilde en Eskadron Husarer i fast Garnison. — 2 f. n. Slaveriet: den Tids Form for Strafarbejde, hvorunder Fangerne i Lænker og under Opsigt beskæftigedes med Arbejde for Hær og Flaade. Straffen udstodes i København først paa Bremerholm, siden i Stokhuset ved Østervold. — 1 f. n. Stigremsstraf: At »løbe Stigrem« var en (1791 afskaffet) Straf ved Rytteriet, svarende til Fodfolkets »Spidsrod«. Stigremmen er den Rem, hvori Stigbøjlen hænger.
- 9, 6. Plumage (fr) Fjerbusk. — 7. Collet (fr): kort Ridekjole. — 14. Antog (t. Anzug): Dragt. — 18. Struensee fængsledes først i Januar 1772. — 25. Haartout (fr): Haaropsæt. — 6. f. n. Langhorn: Kristian VI's Kammertjener Magnus Langhorn (1690—1759) udnævntes 1730 til Slotsforvalter paa Rosenborg og 1733 endvidere til Oberstlieutnant og Kommandant. Han efterlod sig fire Døtre, hvoraf Ulrike Eleonora (1737—1810) 1760 blev gift med Pastor Fr. Horrebow og efter hans Død 1769 med Stiftsskriver Ole Strøm.
- 10, 3. Borgmesteren: Justitsraad Rasmus Lange, Borgmester fra 1763—1787. — 14 f. n. danske Ordbog: Da Planen om en dansk Ordbog 1777 igen optoges af Videnskabernes Selskab, blev Stiftsskriveren i Roskilde, Justitsraad Ole Strøm, skønt norskfødt, udset til at være Redaktør paa Grund af sine omfattende dansksproglige Studier. Da han døde 1782, var kun Bogstavet A færdigtrykt og Manuskriptet til B afleveret. Først 1793 udkom første Bind (A—E). Andet Bind (F—H) udkom 1802, tredje (I—L) 1820, fjerde (M—O) 1826, femte (P—R) 1829, sjette (S) 1848, syvende (T—U) 1863 og ottende (V—Z) 1905. — 4 f. n. Murqyer: smaa Tonestykker for Klaver, hvori Bassen helt igennem gik i brudte Oktaver og saaledes frembragte en vedvarende Brummen.
- 15, 4 f. n. Aurora, Donat og Eutropius: Aurora latinitatis (Latinkundskabens Morgenrøde) hed en 1638 af Filologen, Professor Thomas Bang (1600—1661) udgivet latinsk Ordsamling til Skolebrug. Ælius Donatus var en romersk Grammatiker c. 350 e. Kr., hvis Navn blev ensbetydende med en latinsk Grammatik. Flavius Eutropius var en romersk Historieskriver i 4. Aarh. e. Kr., hvis Udtog af Roms Historie benyttedes meget som Skolebog.

- 16, 9 f. n. Rinaldo Rinaldini: Titelfiguren i — og Titlen paa — den tyske Forfatter Chr. August Vulpius' (1762—1827) berømteste Røverroman, der overalt oversattes (paa dansk af Matthias Rahbek Kbh. 1800—01) og efterlignedes. — 5 f. n. T o u p é e (fr): Paryk, Haaropsæt.
- 17, 6 f. n. Nucleus latinitatis — verba Stephani: »Nucleus latinitatis« hed en 1722 udgivet og vistnok af Historikeren og Filologen Hans Gram (1685—1748) forfattet latinsk—dansk Ordbog. »Verba Stephani« var det populære Navn paa en anden latinsk—dansk Ordbog (Nomenclatur Latino—Danicus 1—2. 1634—38) af Historikeren og Filologen Stephen Hansen Stephanius (1599—1650). — 4 f. n. Cornelius Nepos: romersk Historieskriver i l. Aarh. f. Kr.
- 18, 6. R e c t o r e n : Hans Christian Saxtorph (1726—1787), Rektor fra 1775. — 8. C o n r e c t o r e n : Søren Sevel (1740—1800), Konrektor 1775—95. — 8 f. n. Steffens: se I Bd. af »Hvad jeg oplevede« S. 109—112.
- 19, 9. 1785 blev Steffens' Fader, der var Regimentskirurg, forflyttet til Roskilde, 1787 til Kjøbenhavn. — 10. P e n n a l i s m e n : Betegnelse for den fra de tyske Universiteter indførte, middelalderlige Skik, at de unge Studenter — Pennalerne (af lat. penna, Vinge, Fjer) — i de første Studieaar var underkastet de ældres ofte brutalt udøvede Herredømme. — 23. F u s k : i jysk Almemaal et bredt Nakkebaand, knyttet i Sløjfe. — 5 f. n. T o m b a k s : Tombak, en guldlignende Messinglegering (maaske af malayisk tembaga Kobber). — 4 f. n. R a s m a g e r s t r ø m p e r : Strømper af Rask, en Art finere Uldgarn.
- 20, 2. E l e g a n t (fr): paa Revolutionstiden en af Betegnelserne for en Modeherre. — 11 f. n. K a u r i : smaa hvide Porcelainssnegle, hvis Skaller i Sydasiens og Afrika brugtes som Betalingsmiddel.
- 22, 14. I d o l : Afgud.
- 24, 16. T a u b e r : Johan Henrik Tauber (1743—1816) Rektor i Roskilde 1787—1808.
- 26, 14 f. n. D e p o s i t u r u s s e r : depositurus (lat), den der skal aflægge den første akademiske Prøve.
- 27, 2. n o r s k e S e l s k a b : 1772 stiftede Ove Gjerløw Meyer det »Norske Selskab« som en Klub for Nordmænd i København med selskabelige og — senere — literære Formaal. Mellem Medlemmerne var Johan Herman Wessel. Det havde Lokale hos Madam Juel i Sværtegade Nr. 7 og ophørte naturligt 1813 (jf. Sofie Aubert Lindbæk: Fra det norske Selskabs Kreds. Kria 1913). — 11. U n i v e r s i t e t : først 1811 fik Norge Tilsagn om et eget Universitet, som 1813 aabnedes i Kristiania. — 15 f. n. M y n s t e r , H o r n e m a n n , S a x t o r p h : Ole Hieronymus Mynster (1772—1818) Prof. med. 1817, Broder til Biskop Jacob Peter M. Jens Wilken Hornemann (1770—1841) Botaniker, Udgiver af »Flora Danica« 1805—40, Prof. ord. 1817. Johan Sylvester Saxtorph (1772—1840) Prof. med. 1799. — 12 f. n. W . : Carl Heinrich Wilster (1772—1837) Højesteretsadvokat 1793, forlod 1799 Danmark, anklagedes

- i Berlin 1809 for Giftmord og dømtes til 15 Aars Fæstningsarrest nær Stettin, hvor han derefter tog Ophold og døde. Bl. hans Børn var Digteren Christian W. Jvf. Steffens »Hvad jeg oplevede« II. Bd. S. 25—31. — 2 f. n. J. K. H.: Jens Kragh Høst (1772—1844) Literat og Historiker. Opr. Prokurator og 1801 Assessor i Hof- og Stadsretten, senere Tidsskriftudgiver og Forfatter af populærhistoriske Værker.
- 28, 11 f. n. Riisbrigh: Børge Riisbrigh (1731—1809) 1767—1803 Prof. i Filosofi.
- 29, 16. S n e d o r p h: Frederik Sneedorff (1760—1792). 1788 Prof. extraord. i Historie. Under en større Udenlandsrejse, der 1792 førte ham ogsaa til England, kvæstedes han dødeligt ved et Spring fra en Postdiligence, hvis Heste løb løbsk.
- 30, 14. n i m i r u m (lat): vistnok, naturligvis. — 16. M o l d e n h a w e r: Daniel Gotthilf Moldenhawer (1753—1823). 1783—1805 Prof. theol. i Kbh., fra 1788 til sin Død Overbibliotekar ved det store kgl. Bibliotek, hvis Størrelse han forøgede til det tredobbelte. — 26. p r æ c i p u a l a u d e d i g n u s (lat): værdig til udmærket Ros. — 1 f. n. Herregaard: Hornemann (S. 27) var i nogle Aar Huslærer hos Kammerherre Rosenørn paa Ulriksholm.
- 31, 9. N y e r u p s k e F a m i l i e: Rasmus Nyerup (1759—1829). Literaturhistoriker og Bibliotekar. 1776 Student fra Odense, 1781 Amanuensis ved det store kgl. Bibliotek, 1796 extraord. Prof. i Literaturhistorie og Universitetsbibliotekar, gift 1788 med Elisabeth Margrethe Clausen (1760—1818). I Ægteskabet var en Søn og tre Døtre, hvoraf den ældste, Karen Marie (1789—1865) d. 28. Maj 1806 blev gift med C. L. Strøm, der 1829 udgav sin Svigerfaders efterladte »Levnedsløb«. — 16. i n s u c c u m e t s a n g v i n e m (lat): i Saften (Kødet) og Blodet, d. v. s. helt tilegnedes.
- 32, 13. N e e r g a a r d s K a f f e h u s i B a d s t u e s t r æ d e (oprettet 1769 af Porcellainshandler Willum Matthias N.) var Samlingsplads for — og Moder til — flere af Datidens æstetiske Klubber, 1775 saaledes til Drejers Klub (Ewaldianerne). — 15. B.: Niels Christian Bjerring (1773—1840). 1803 Overretsprokurator i Kbh., 1825—30 landsforvist paa Grund af Angreb paa Regeringen.
- 33, 2. F l i n d t: Johan Thomas Flindt (1740—1805). Politimester fra 1788—94.
- 34, 16. D r. S t r ø m: Magnus Strøm (1766—1832). — 11. f. n. L a u b: Hieronymus Laub (1771—1898) død som Sognepræst i Frørup. — 7 f. n. y n g r e B r o d e r: Niels Christian Bang Steffens (1774—1806), 1802 Regimentskirurg i Trondhjem.
- 35, 2. l e g e r t (fr) letfærdigt, overfladisk. — 7. a r g u m e n t u m a d c h i r u r g u m (lat.), kirurgiske Bevis.
- 36, 18. C h r i s t i a n s b o r g S l o t: Ilden, der straks antoges at være paasat, udbrød d. 26. Febr. 1794 Kl. 3 om Eftermiddagen og Slottet var om Morgenen brændt ned til Grunden.
- 37, 12. d e n s t o r e I l d e b r a n d: Fredagen d. 5te Juni 1795 opstod der paa Gammelholm Brand i et af Marinens Oplagsskure. Ilden førtes af en stærk Østenvind ind over Byen, hvorved en Fjerdedel

- af den efterhaanden antændtes (943 Huse og 55 Gader) og stand-
sedes først Søndagen d. 7de ved Nørrevold. — 1. f. n. En Ar-
tikel i Rahbeks »Tilskueren« for 17. Marts 1794, undertegnet
Simon Sandrue (d. v. s. P. A. Heiberg) beskyldte i let gennemskue-
lige Omskrivninger den engelske Gesandt Hailes for at have vist
»en djævelsk Glæde« ved Synet af Ilden. Hailes indgav Klage
over Rahbek, der imidlertid blev frifundet. Beretningen staar
hos Steffens ikke III, 152 men II, 277—282.
- 38, 5.** Ulkegade, nu Holmensgade.
- 41, 3.** Bentzen: Adrian Benjamin Bentzon (1777—1827), 1798 ud-
nævnt til Adjunkt og Notarius ved det juridiske Fakultet og 1816
til Generalguvernør i Vestindien, hvor han allerede 1799 blev
ansat. Jvf. om ham Personalhist. Tidsskrift 6 Række 4, Bd. 1913.
- 43, 8.** Nordal Brun; Johan Nordahl Brun (1745—1816), 1797 kon-
stitueret som Biskop i Bergen under Formandens Sygdom og
1804 udnævnt dertil.
- 44, 23.** Bernt Anker (1746—1805), Datidens største norske Handels-
mand og Mæcen. Jvf. om ham — og om Norgesrejsen overhovedet
— »Udvalg af Breve til Prof. R. Nyerup«, Kria 1861. S. 44—45,
- 45, 14.** Farbroder: Jens Henrik Strøm (1729—1800). — 16. Wins-
næs: Hanna Olava Strøm (1789—1872) gift 1817 med Paul Vinsnes
(1794—1889, Stiftsprovst for Hamar Stift 1864—75) Forfatterinde
til Digte, Noveller, Husholdnings- og Børnebøger. — 18. Hans
Strøm (1726—97) Præst og Naturforsker, 1778 forflyttet til Eker,
1790 udnævnt til Dr. theol., Forfatter af topografiske, teologiske
og naturhistoriske Værker. — 4 f. n. Saxtorph: Matthias Saxtorph
(1740—1800), 1773 udnævnt til Professor ved Universitetet.
- 46, 7.** Professor Zinck: Hardenack Otto Conrad Zinck (1746—
1832), 1787 ansat som Syngemester ved det kgl. Teater og 1791
som Musiklærer ved Blaagaard Seminarium, 1809 udnævnt til
Professor. Hans Søn, Johan Wilhelm Ludvig Zinn (1776—1851)
ansattes 1798 som Faderens Medhjælper ved Syngeskolen og
overtog 1817 hans Stilling. Strøm sammenblander ham med hans
Broder Johan Georg Christopher Zinck (1788—1828), der var
Operasanger. — 13. Suhm: Historikeren Peter Frederik Suhm
(1728—1798). Dødsåret er hos Strøm forkert angivet. — 8 f. n.
Rossing: Michael Rosing (1756—1818). 1778 ansat som Skue-
spiller ved det kgl. Teater. — 1 f. n. Biskop Balle: Nicolai
Edinger Balle (1744—1816), 1783 udnævnt til Sjællands Biskop.
- 47, 21.** Antagonist (gr) Modstander. — 24. Wøldike: Peter Wøl-
dike (1741—1811), Rektor ved Skolen fra 1777. — 1 f. n. ud-
foreet, udi et.
- 48, 19.** Hofmarschall Hauch: Adam Wilhelm Hauch (1755—1838),
1794 udnævnt til Hofmarskal. Baade 1801 og 1807 Chef for
Studenterkorpset. Ogsaa bekendt som Fysiker og Kemiker. —
24. Kakkelo vnsstuder kaldtes de Studenter, der ifgl.
en Fundats af 1788 (ophævet 1805) privat kunde indskrives ved
Universitetet efter Modenhedsbevis fra en anden Akademiker og
altsaa uden at underkaste sig offentlig Eksamination.

- 49, 20. Folkedigter B.: J. C. Brestrup (1777—1807) jvf. Davidsen »Fra det gl. Kongens Kbh.« II 167 ff og Brestrup »Mine Ungdoms Daarligheder« Kbh. 1807.
- 50, 13. Conrector: Johan Gottschalk (1742—1802). Konrektor fra 1793. Hørerne var Jacob Krag Høffding, Hører fra 1774—1805, og Jens Peter Snitker, Hører og Adjunkt fra 1793—1838. Gottschalk og Høffding er omtalte bl. a. i Ingemanns Selvbiografi. — 13 f. n. Herodot, græsk Historieskriver i 5. Aarh. f. Chr.
- 51, 19. Fleischer: Esaias Fleischer (1732—1804), Amtmand (1781—85) over Korsør og Antvorskov Amter, Landøkonom og Forfatter af naturhistoriske og religiøse Skrifter. — Bastholm: Christian Bastholm (1740—1819), 1782 kgl. Konfessionarius, tog sin Afsked 1800 og opholdt sig indtil 1807 hos Sønnen Hans Bastholm (1774—1856) i Slagelse. — 20. Dr. Plum: Frederik Plum (1760—1834), 1796—1803 Præst i Slagelse, 1811 Biskop i Odense. — 10 f. n. Skoleholderseminariet paa Blaagaard: 14. Marts 1791 aabnedes paa Blaagaard udenfor Nørre Port det første — og dengang — eneste danske Skolelærerseminarium.
- 53, 6. den nuværende Forstander: Jacob Saxtorph (1771—1850), Søn af Rektor Hans Chr. S. (S. 18). 1799 ansat som Lærer ved Blaagaard og 1809, da Seminariet flyttedes til Jonstrup, udnævnt til Forstander. 1818—43 Rektor i Odense. — 17 f. n. Ate (gr): Forblindelse, Bedaarelse, i den græske Mytologi personificeret som en Datter af Zeus og Gudinde for Tvedragt og Ulykke.
- 54, 5 f. n. det Kielske Seminarium aabnedes 8. Juli 1781 og blev Forbillede for Blaagaard Seminarium. — 4 f. n. den første rige Inspektør: Johan Christian Gerhard Claussen (1750—1801). 1790 antaget som Førstelærer paa Blaagaard.
- 55, 17. Burschenschaft (t): Forening af studerende, specielt om de tyske Studenterforbund. — 25. Gierlev: Andreas Christian Gierlew (1774—1845). 1797 teologisk Attestats, 1801—05 paa Rejse i Tyskland, 1810—18 Konsul i Tunis, 1831 Generalkonsul i Kristiania. — 13 f. n. Schimmelmänn, Reventlow: Grev Heinrich Ernst Schimmelmänn (1747—1831) til Lindenborg, Ejer af »Sølyst« ved Klampenborg, 1788—1813 Statsminister og 1791 Meddirektør for Blaagaard Seminarium sammen med Grev Johan Ludvig Reventlow (1751—1801) til Brahetrolleborg, Filantrop og Pædagog. — 12 f. n. Westerboe: Martin Westerboe (1776—1817). 1813 Sognepræst i Gyrstinge paa Sjælland. — 7 f. n. Egeria: et af Provst Fr. Plum, Prof. Chr. Sander og Pastor Andr. Krag Holm udgivet pædagogisk Tidsskrift (1—2 Aarg. Kbh. 1804—06), hvori Strøm skrev Afhandlinger om sine Rejseerfaringer.
- 56, 18. Politivennen: Datidens mest læste Avis, udkom fra 1798 til 1845. — 3 f. n. Baggesen: Digteren Jens Baggesen (1764—1826).
- 57, 8 ff. Seminariet: Grev L. Reventlow (S. 55) oprettede 1795 et eget Seminarium paa Brahetrolleborg. Som Førstelærer ansattes den tidligere Huslærer og bekendte Skolemand Johann Friederich

- Oest (1755—1815), Andenlærer blev en Seminarist fra Blaagaard Andreas Esbensen, der 1802—08 afløstes af Jacob Bang (1773—1852). Præst i Krarup paa Fyen og siden i Horne. (Jvf. N. Ras-mussen Søkilde: De Reventlowske Skoler for hundrede Aar siden. Et Mindeskrift. Kbh. 1883). — 12. S a l z m a n n : Christian Gott-hilf Salzmann (1744—1818) Præst og bekendt pædagogisk Forfatter. Den af ham paa Godset Schnepfenthal ved Gotha 1784 oprettede Opdragelsesanstalt bestaar endnu. En enkelt af hans Bøger (Ameisenbüchlein) er oversat paa dansk af Strøm under Titlen »Salzmans Anvisning til Opdrageres Opdragelse«. Kbh. 1807. Jvf. videre S. 60 ff. — 4 f. n. L a g o n i : P. N. Lagoni fra Hyrup i Slesvig, afgaaet fra Seminariet 1801.
- 58, 9. S m i t h : Christian August Schmidt (1748—1807) fra Lysabild paa Als. 1783 dimitteret fra Kiel, hvorhen Grev Reventlow havde sendt ham. 1786 som den første danske Seminarist ansat ved Gjørup Folkeskole. — 11. C l a u s e n : jvf. S. 54. — 21. G r e v s i n d e B a u d i s s i n : Caroline f. Schimmelmänn og Søster til Grev Ernst S., 1776 gift med Grev H. F. Baudissin (1783—88 Gesandt i Berlin). — 6 f. n. v. S c h m e l z e : 1791 antog Grev L. Reventlow Sachsenen Schmeltz som Godsbestyrer. Hans mange Planer og Forsøg medførte kun Pengetab og 1793 forlod han hemmeligt Godset. Allerede 1788 udkom imidlertid P. A. Heibergs Skuespil »Virtuosens«, hvori den tyske Forpagtertype Spatzier, der dog kan minde meget om S., forekommer.
- 59, 8. r u n d e r t e : afrundede. — 7 f. n. Om Seminariet i Hannover se »Egeria« 1. Aarg. 2. Bd. S. 119 ff. Inspektøren var en Pastor Trefurt.
- 60, 6. G r ä f f e : Johann Friedrich Christoph Gräffe (1754—1816) Teolog og Filolog, 1792 Præst i Göttingen, 1802 Inspektør for det nye Pastoralinstitut sammesteds. — G u d e n r a t h : Jacob Just Guden-rath (1758—1825) juridisk Forfatter og Manuduktør.
- 61, 4 f. n. G u t s m u t h s : Johann Christoph Friedrich Gutsmuths (1759—1839). 1785 ansat ved Schnepfenthal Opdragelsesanstalt. Gennem sine ypperlige, gymnastiske Lærebøger er han blevet den tyske Gymnastiks Fader.
- 62, 4. W e i s s e n b o r n : G. F. C. Weissenborn, Lærer fra 1791, † 1834. — 11. M a d. L e n z e : Christian Ludvig Lenz (1760—1833), Skole-mand og Filolog, var 1787 blevet Lærer hos Salzmann og ægtede Aaret efter hans eneste Datter Magdalena. 1802 overtog han imid- lertid et Gymnasium i Nordhausen. — 18 H y l l e s t e d : I For- tegnelsen over danske Elever paa Schnepfenthal (Personalhist. Tidsskr. 6. Række 3. Bd 1912) findes anført Peter Heinrich Hylle- sted (1786—1851) Elev fra 1796—1803, † som Varemægler i Kbh. — 15 f. n. B ö t t i g e r : Karl August Böttiger (1760—1835) tysk Arkæolog, 1791 udnævnt til Direktør for Gymnasiet i Weimar. — 7 f. n. S c h i l l e r : Digteren Friedrich v. Schiller (1759—1805), der i Decbr. 1799 igen var flyttet til Weimar. — 5 f. n. H e r- t u g i n d e n : Anna Amalia (1739—1807) Hertuginde af Sachsen-

- Weimar, gift 1756 med Hertug Ernst August († 1758) med hvem hun havde Sønnen Karl August, Goethes Ven og Beskytter.
- 63, 16.** **A d a m M o l t k e:** Grev Adam Gottlob Ditlev Moltke (1765—1843), Godsejer (Nütschau ved Oldeslo). Baggeseus Studentersammerat, Digter og Politiker, gift med en Frk. v. Wiebel, jvf. videre om ham og hans Rygte: Baggeseus »Labyrinth« v. Louis Bobé, Kbh. 1909, S. 318—19. — 15 f. n. **T h i b a u t:** Anton Friedrich Thibaut (1772—1840), tysk Retslærd, 1802—06 Prof. i Jena, gift med en Datter af Prof. Ahlers i Kiel. — 14 f. n. **T i e c k:** Christian Friedrich Tieck (1776—1851), tysk Billedhugger, fra 1801 beskæftiget i Weimar med Udsmykning af Slottet og modellerede samme Aar sin første Buste af Goethe. En senere — fra 1820 — er mere bekendt. — 12 f. n. **S c h l e g e l s k e P a r t i e:** Digterbrødrene August Wilhelm Schlegel (1767—1845) og Friedrich Schlegel (1772—1829) grundlagde »den romantiske Skole« i tysk Poesi. — 11 f. n. **O v e r s æ t t e l s e a f O d y s s e e n:** jfr. »Baggeseus danske Værker« 4. Bd. 1828 S. 321: »Odysseus' Hævn« (Homers Odyssee 22. Sang).
- 64, 1.** **W o l f:** Friedrich August Wolf (1759—1824), tysk Filolog, 1783—1806 Prof. i Halle. 1. Bd. af hans Homerundersøgelser udkom 1795. — 4. **T e l e m a c h:** Søn af Odysseus, drager (Odysseens 2.—4. Sang) til Peleponnes for at erfare noget om sin Faders Skæbne. — 6. **W i e l a n d:** Christoph Martin Wieland (1733—1813), tysk Digter, 1722 kaldet til Weimar som Opdrager for de smaa Prinser. — 7. **S c h e r e n s c h l e i f e r E p o p e e:** Baggeseus Scherenschleiferlied (Skærslippervise) blev skrevet paa tysk 1796, indlagt — i »Deutsche Gedichte« 1803 — i et helt Scherenschleifer Epopee (fortællende Digt i høj Stil), og optrykt i »Poetische Werke«, II, Lpz. 1836 og — oversat paa dansk — i »Bs danske Værker«, 7. Bd. 1831, S. 305. Det skildrer den omvankende Skærslippers glade Humør og sorgløse Færden. — 12. **B i e d e r m a n d (t.):** brav Mand, Hædersmand. — 18. **B u t t m a n n:** Philipp Buttmann (1764—1829), 1796 ansat ved det kgl. Bibliotek i Berlin, 1800—1808 Prof. ved Gymnasiet i Joachimsthal. — 21. **d e n t y s k e P r æ s t R a s m u s s e n** — Prof. **O l i v i e r:** Ludvig Heinrich Olivier (1759—1815), schweitsisk Pædagog. Hans i sin Tid berømte Læsemetode var nærmest en Art Lydmetode, jvf. »Egeria« I, 1. S. 461—486. Thomas Rasmussen (1744—1800), † som Præst for Grevinge i Odsherred, havde i et Par Skrifter søgt at indføre nye Synspunkter for Børns Undervisning og udgivet en **A b c.** — **D e l b r ü c k:** Johann Friedrich Delbrück (1772—1848), tysk Pædagog og Æstetiker. Hans ældre Broder, Johann Heinrich D., blev 1800 ansat som Opdrager for Kronprinsen, den senere Frederik Vilhelm IV (1795—1861). — 13 f. n. **S a n d e r:** Johann Daniel Sander (1759—1825), Boghandler og Forlægger for mange af Datidens literære Navne. — 5. f. n. **H a r t u n g:** jvf. »Egeria« 1. Aarg. 2. Bd. S. 158—59, grundede endvidere 1787 den første høje Døtreskole i Berlin.
- 65, 1.** **S i l f v e r s t o l p e:** Gustaf Abraham Silfverstolpe (1772—1824),

- svensk Forfatter, Skolemand og Politiker. — 10. Fichte: Filo-
soffen Johan Gottlieb Fichte (1762—1814), der 1799 var blevet
afskediget fra Universitetet i Jena og derpaa draget til Berlin. —
18. Niemeyer: August Hermann Niemeyer (1754—1828), tysk
Teolog, Pædagog og Digter. 1777—1806 ved Universitetet i Halle.
4 f. n. Syllabermetode; Læreundervisning gennem Ind-
øvelse af Stavelser.
- 66, 12. Gedike; Brødrene Friedrich Gedike (1754—1803) i Køln og
Ludvig Friedrich Gottlob Ernst Gedike (1760—1838) i Leipzig —
bekendte tyske Skolemænd. — 17. vesterborgske Semina-
rium: Grev Christian Ditlew Frederik Reventlow (1748—1827),
Broder til Johan Ludvig Reventlow (S. 55), Ejer af Christianssæde
paa Laaland, Statsminister 1797—1813, Medlem af Landbokommis-
sionen af 1786 og Skolekommissionen af 1789, oprettede af Mis-
fornøjelse med Seminariet paa Blaagaard 1802 sit eget Seminarium
i Vesterborg Præstegaard, der hørte til Godset, og hvis Præst
Peter Outzen Boisen (1762—1831, 1805 Biskop for Laaland-Falsters
Stift) baade udkastede Planen og var Lærer ved Skolen lige til
sin Død. — 4 f. n. Pestalozzi: Om Schweitzeren Heinrich
Pestalozzi (1746—1827), Grundlæggeren af den moderne Pædagogik,
jvf. bl a. »Kulturhistoriske Personligheder«. Udgivne af Herman
Trier. I. Række, Kbh. 1876. (II. Heinrich Pestalozzi. Et Livs-
billede fra Schweiz Efter Morf, Blochmann o. fl. ved H. Trier).
I Decbr 1798 havde den schweitsiske Regering sendt Pestalozzi
til Stanz (syd for Vierwaldstattersøen) for i den — under den
anden Koalitionskrig — hægede og afbrændte By at lede et i et
Kloster oprettet Vajsenhus. I Juni 1799 blev Klosterbygningen
imidtledt anvendt af Franskændene som Lasaret, og Pestalozzi
maatte drage til Burgdorf (nordøst for Bern), hvor han først blev
Hjælpelærer i en lille Forberedelsesskole, men i 1801 paa selve
Slottet grundlagde sin snart berømte Optragelsesanstalt, som han
dog allerede 1804, da Slottet igen toges i Brug af Staten, maatte
overflytte til det tætved liggende Münchenbuchsee. — »Lienhard
und Gertrud« — Pestalozzis første større Skrift og egentlige Pro-
grambog — udkom 1781 og vakte straks uhyre Opsigt. Paa
dansk oversatte og lokaliserede Rasmus Nyerup den under Titlen:
»Om Herremanden Brahe og Bønderne i Ørby«, 1. Del, Kbh. 1798.
»Wie Gertrud ihre Kinder lehrt« — Pestalozzis andet og betyds-
ningsfuldeste Hovedværk — udkom 1801.
- 67, 1. Kerner: Georg Kerner (1770—1812) fra Schwaben, Broder til
Digteren Justinus Kerner (1786—1862), Tilhænger af de franske
Revolutionsideer, 1791—96 i Paris, derpaa Gesandtskabssekretær
hos den nedenfor nævnte Grev Reinhard, hvorved han i Schweiz
lærer Pestalozzi at kende. 1802 i Kbh. (om hans Studier dér jvf.
Ad Wohlwill: G. K. Hamb. 1886, 70 ff). Fra 1803 Læge i Ham-
borg, hvor Strøm under sin første Rejse blev bekendt med ham.
— 8. Jeg blev udseet; jvf. Collegialtidende 1803, S. 67—68.
— 9. Torlitz: Johann Heinrich Anton Torlitz (1777—1834),
1797 dimitteret fra Blaagaard Seminarium, 1800 Lærer ved den af

Provst Fr. Plum i Slagelse oprettede Borger-skole. Rejsen med Strøm beskrev han i »J. H. A. Torlitz's Schweitzer-Reise i Aaret 1803. Udarbejdet efter hans Dagbog«, Kbh. 1805 (overs. paa tysk 1807), men unægtelig mere Naturen end egentlig det pædagogiske Udbytte. Efter Hjemkomsten indtil 1808 Lærer ved den 1804 oprettede pestalozziske Prøveskole. Derefter Huslærer i Rusland, hvorfra han 1824 vendte tilbage til sin Fødeby Itzeho (jvf. S. 99). — 20. Reinhold: Johann Gotthard Reinhold (1771—1838), hollandsk Diplomat, 1796—1809 den bataviske Republiks Gesandt i Hamborg. — 26. Reinhard: Karl Friedrich Reinhard (1761—1837) fransk Diplomat af tysk Herkomst, 1795—97 og 1802—05 Frankrigs Gesandt i Hamborg, gift 1796 med Christine Reimar, en Datter af Lægen og Forfatteren Albert Hermann R. (1729—1814). Medens Reinhard 1801 var Minister i Bern, skænkede han 500 fr. til en Indsamling til Fordel for Pestalozzis Anstalt. — 3 f. n. Herbart: Johann Friedrich Herbart (1776—1841), bekendt tysk Filosof og Pædagog. Begyndte i Okt. 1802 som Privatdocent en Række Forelæsninger i Göttingen, hvor han 1805 blev Prof. Han havde 1799 truffet Pestalozzi og senere udgivet »Pestalozzis Idee eines ABC der Anschauung« 1802, en kritisk Gennemgang af P.'s Ideer, Metoder og Skrifter. Jvf. Herbarts »Päd. Schriften« 1873. 1. Bd. S. 225.

- 68, 11. Soyaux: jvf. »Egeria« I. 2. S. 211. Skriftet hed »Pestalozzi, seine Lehrart und seine Anstalt« Lpz. 1803. — 15 f. n. Legrand: Lukas Legrand fra Basel, 1798—99 Medlem af Direktoriet for den nye helvetiske Republik. Virksom bl. a. ved Pestalozzis Ansættelse i Stanz. — 12 f. n. Tobler: se videre S. 69.
- 69, 7. hjemkommen fra Paris: fra Okt. 1802—Febr. 1803 var Pestalozzi i Paris for paa Napoleons Opfordring at deltage i den helvetiske Kommissions Forhandlinger om en ny Forfatning. Ved sin Hjemkomst skulde han egentlig være rejst direkte til Bern for at aflægge Beretning om Resultatet, men opholdes ved Strøms og Torlitz's Ankomst (jfr. S. 70. 11 f. n.) — 13. Strøm har glemt Ordspillet, som Torlitz imidlertid har: »zwar keine Edelleute, aber doch edle Leute«. — 22. Krüsi-Buss: I Jan. 1800 blev — paa Foranledning af Berneren Fischer — en Flok forældreløse Børn af Pastor Steinmüller i Gais (jvf. om ham S. 87) sendt til Burgdorf. Som Leder medfulgte den 24aarige Lærer Hermann Krüsi fra Appenzell. Han blev imidlertid i Burgdorf, hvor hans og Pestalozzis Skoler 1801 blev slaaet sammen. Allerede i Sommeren 1800 havde Krüsi hentet sin Ven Gustav Tobler fra Basel, hvor han var Huslærer og studerede Teologi. Han blev dog kun i Burgdorf et Aar, oprettede i 1801 i Basel et Institut efter Pestalozzis Mønster, men vendte 1803 (S. 87) med Hustru og Barn igen tilbage til Burgdorf. Og gennem Tobler blev Krüsi gjort opmærksom paa Buss fra Tübingen, der — efter paa Grund af Fattigdom at være nægtet Optagelse paa Akademiet i Stuttgart — var blevet Bogbinder og tilsidst var kommet til Basel for at finde Lejlighed til at gøre sit Tegne- og Musiktalent frugtbringende.

Han fulgte straks Toblers Opfordring og fik paa Krüsis Anbefaling Stillingen som Sang- og Tegnelærer. — 9 f. n. Hebels: Johann Peter Hebel (1760—1826), tysk Dialektidger og folkelig Forfatter, hvis »Alemannische Gedichte« 1803 endnu yndes og optrykkes paa Grund af deres friske Naturskildringer. — 5 f. n. Landvogte: Landfoged.

70, 15 f. n. *Chaufepies*: Johann Heinrich *Chaufepié*, f. 1773, fra 1797 Læge i Hamborg. *Torlitz* skriver (S. 78): »Seer man *Pestalozzi*, saa har man en fuldendt Hæslighed for Øjnene . . . Hans sorte brune og af *Kopperne* ilde tilredte Ansigt er fuldt af skarpe Træk og dybe Rynker . . . munter og fyrig er han som en Yndling, hengivende og spøgende som et Barn.« *Pestalozzi* var dengang 57 Aar. — 7 f. n.: *Bogen* maa være *Nyerups* (S. 67) omtalte *Oversettelse af »Lienhard u. Gertrud«*.

71, 8 ff. *Blendermann* *Ewald*: Johann Ludwig *Ewald* (1747—1822), Præst og Pædagog, 1796—1805 Præst i Bremen, sendte i 1802 den unge *Skolemand Blendermann* til *Burgdorf* for gennem ham at faa *Kendskab* til *Pestalozzis* Metoder, som *Blendermann* efter *Hjemkomsten* 1803 indførte i *Bremens* reformerte *Gymnasium*. 1803 besøgte *Ewald* selv *Burgdorf*. Jvf. om ham — og om alle senere nævnte Navne — *H. Morf*: *Zur Biographie Pestalozzis* 1—4. 2. Aufl. *Wintherthur* 1868—89, et *Hovedværk* for *Studiet* af *P.* og hans *Tid*. Om *Ewald*: *Morf* 2. Bd. S. 173—184 og »*Egeria*« I. 2. S. 214 og II. 1. S. 317. — 11 ff. *Pestalozzis* *Kone*: *Anna Schulthess* (1738—1815), *Datter* af en velhavende *Züricher*-*Købmand*, dengang altsaa 65 Aar gammel og 8 Aar ældre end *Pestalozzi*, hvem hun 1769 trods *Forældrenes* *Modstand* havde ægtet. 1780 fødtes deres eneste *Søn Jacques*, der efter lang *Tids* *Sygdom* døde 1801 paa *Neuhof* i *Kanton Aargau* — det omtalte *Gods*, som *Pestalozzi* imidlersid havde købt for *Penge*, laante hos et *Handelshus* i *Zürich*, der tilfældigvis bar samme *Navn* som *Svigerfaderen*. *Sønnens* *Enke* — *Anna Magdalene* f. *Frölich* — kom 1802 til *Burgdorf* for at forestaa *Husholdningen* (jfr. S. 74) og 1803 fulgte *Pestalozzis* *Kone*, der hidtil mest havde levet paa *Neuhof*, efter med *Barnebarnet* *Gottlieb* og det gamle *Tyende* *Elisabeth Näf* (*Forbilledet* for »*Gertrud*« i *Pestalozzis* *Hovedværker*). — 21 ff. *Briqueville*: *Armand Briqueville* jvf. *Morf* II, 167 og *Torlitz*: »en ung *Franskmand*, som af egen *Drift* havde opholdt sig hos *Pestalozzi* for at hente *Metoden* til sine *Godser*«. *Strøm* nævner som hans *Stedfader* (S. 82) *Lezay* (S. 76 stavet *l'Essay*): *Claude François Adrien Lezay* (1735—1810), fransk *Godsejer* og *Politiker*, der 1792 var blevet fængslet som mistænkt og 1802 paa en *diplomatisk* *Sendelse* til *Schweitz* havde lært *Pestalozzi* at kende. *B.* var altsaa ikke *Lærer*. Af de fire nævnte *Lærere* var *Barraud* (ikke *Baron*) fra *Waadt* (senere i *Bergérac*), *Neef* fra *Elsass* († i *Philadelphia* 1853), *Escher* (senere i *Lausanne*) og *Reichard* unge *Elever* i *Lærergærnningen*, idet *Regeringen* i *Dobr.* 1802 havde oprettet 12 *Pladser* paa *Anstalten* til *Uddannelse* af *Skolelærere*. Jvf. iøvrigt *Morf* II S. 116—117. — 25.

- ex officio (lat.): paa Embeds Vegne. — 9 f. n. Gesner: Heinrich Gessner (1768—1813), Bogtrykker og Boghandler i Zürich, Søn af Idylforfatteren Salomon G. og gift med Digter Wielands Datter Charlotte Louise. Om Ægteparrets Forhold til Baggeseu jvf. Louis Bobé: »Efterladte Papirer fra den Reventlowske Kred« VII 487. De Breve, der udgør »Wie Gertrud ihre Kinder lehrte« er stiledede til G. Ang. Forholdet til Pestalozzi: Morf II 28.
- 72, 13. SchimmelmannaMoltke: Grevinde Charlotte Schimmelmanna (1757—1816) f. v. Schubart, Statsminister Grev Ernst Schimmelmanna anden Hustru. Moltke: Frederik Moltke (1754—1836) Statsminister, Joh. Ewalds Ven, 1799 Præsident i det danske Kammer. Om deres og Pestalozzis Brevveksling: Morf II S. 207—220. — 7 f. n. Redoute (fr): (Maske)bal. — 1 f. n. Allemande: (svabisk) Vals.
- 73, 1. Angloise: Engelsk Dans. — 3. Piemontese: piemontesisk Dans. — 13 f. n. Devotion (lat): Ydmyghed, Underdanighed. — 10 f. n. Ohrbeichte: Skriftemaal. — 1 f. n. Grim: Læge i Burgdorf. Grimm støttede Pestalozzi ved flere Lejligheder. Morf I 204, 216, 246.
- 74, 17. delicieux (fr): kostelig, allerkæreste. — 26. Bänkelsänger (t.): Gadesangere.
- 75, 2. Piece: af jysk Pjævs, daarlig af Helbred og Kræfter eller Pjæsdum Person. — 5. Chamoisfarvet: gulligfarvet. — 3 f. n. den nye Constitution: Efter at Napoleon var anmodet om som Voldgiftsmand at tilvejebringe en ny Statsforfatning for Schweiz, vedtog den i Paris under hans Forsæde samlede helleviske Kommission 19. Febr. 1803 den saakaldte »Mediationsakt«, der bestod indtil 1813.
- 76, 3. Ochs: Søn af Peter Ochs (1752—1821, Medlem af det helvetiske Direktorat, franskvenlig Forfatningspolitiker.) — 4. RenggerFüssli: A. Rengger (1764—1835), 1789 Læge i Bern, 1798—1803 Medlem af Raadet og Minister under Direktariatet, † i Lausanne. H. Füssli (1745—1832) ansat i Indenrigsdepartementet, 1802 Statholder og Medlem af det nye »Vollziehungsrath«. — 6. Decan Ith: Johann Ith (1747—1813), 1799 Præst og Dekan ved Münsterkirken i Bern, undersøgte 1802 paa Regeringens Vegne Pestalozzis Anstalt og afgav en »Amtlicher Bericht«: Morf II. 11—25. — 8. Fru Haller: Baggeseus Svigermoder Amalie v. Haller, Datter af Naturforskeren Albrecht von H. og gift med sin Fætter Landfoged v. H. Efter Datteren Sophies Død (i Kiel 1797) opholdt hun sig en Tid i Danmark hos Baggeseu, der var Viceprovst paa Regensen (afløst af Nyerup). — RieMalleHans: Rie og Malle er Nyerups Døtre: Karen Marie (gift med Strøm, jvf. S. 31) og Augusta Amalie (1793—1854) gift med Pastor Filip Kr. Fuglede (1795—1856) 1842 Præst i Vejen—Læborg. Hans er Sønnen Hans Christen Nyerup, f. 1790, Student 1807, † som Løjtnant i Vestindien. — 18. Ney: Michel Ney (1769—1815) fransk Marskal, 1802—03 i Schweiz for at iværksætte »Mediationsakten« — 23. Röderer: Pierre Louis Röderer (1754—1835) fransk Politiker og Forfatter

- 1789 Medlem af Nationalforsamlingen, senere — under Napoleon — af Statsraadet. — 24. Dumas: Guillaume Mathieu Dumas (1753—1837), 1800 Generalstabschef. — 24. l'Essay: skal være Lezay, jvf. S. 71 og 82,
- 77, 6 f. n. H ä n d e l (t): Kiv, Strid. — 4 f. n. P f e i f e r: Michael Traugott Pfeifer, Lærer i Sang, senere i Lenzburg ved Zürich. — 2 f. n.; »Druen voxer etc.« af Enevold Falsen (1755—1808) med Musik af Komponisten Frederik Ludvig Kunzen (1761—1817).
- 79, 15. Keyser og Amman — Elever paa Skolen. — 12 f. n. Brey (t): Grød, Vælling.
- 81, 5 f. n. Kuhrein: de ældgamle Hyrdemelodier, som synges eller blæses paa Alpehorn for at samle Kvæget.
- 82, 15. S ö n n i c h s e n: maaske Nodetrykker og Musikhandler S. i Pilestræde. — 13 f. n. Kreutzer: Konradin Kreutzer (1780—1849), tysk Musiker og Komponist. opholdt sig 1800—04 i Schweiz. Virtuos baade paa Klaver og Klarinet.
- 84, 20. Z u n f t e t: Distriktet, Sognet. — 23. Grim: jvf. S. 73. — 5 f. n. Posselt: Ernst Ludwig Posselt (1763—1804), tysk Historiker. Udgav 1794—1804 stærkt personligt farvede »Europäische Annalen« og »Taschenbücher für die neueste Geschichte«.
- 85, 8. a r q u e b u s e r e t (ital): ihjelskudt. — 13 f. n. G a m b o r g: Anders Gamborg (1753—1833), 1788—1803 Prof. i Filosofi, derefter ved Latinskolen i Roskilde, pædagog. Forf. (ABC'er og Læsebøger).
- 86, 10. V o i t e l: Francisco Voitell. Torlitz (S. 124): »en spansk Hovedsmand fra Cartagena«, senere i Tarragona, jvf. »Egeria« I 2 S. 219 og II 1 S. 225. — 5 f. n. Z i e m s e n: Søn af Prof. theol. i Greifswald Johann Christoph Z. (1747—1824), der var stærkt pædagogisk interesseret, og Forf. til »Pestalozzis Lehrart, dargestellt u. beurtheilt von einem mehrjährigen Augenzeugen« 1804. — 3 f. n. H. Stolz: Søn af Johann Jacob Stolz (1784—1811 Præst i Bremen, Lavaters Modstander.) — 2 f. n. K l e i n s c h m i d t: udsendt af Kirkeraad J. F. Mieg i Heidelberg (Morf IV 42), senere i Kreuznach (»Egeria« I, 2 S. 214) og — som Prof. — i Heidelberg.
- 87, 16. S a l i s: Johann Gaudenz Salis-Seewis (1762—1834), Officer i Schweizergarden i Versailles, gift 1793 med Ursula v. Pestalozzi, 1800 Medlem af Raadet i Bern. Naturskildrende Lyrik. — 18. Steinmüller: Johann Rudolf Steinmüller (1773—1835), schweitsisk Præst og Pædagog, 1799—1803 i Gais i Appenzell. Med til at sende Krüsi til Burgdorf (S. 69), uvenlig stemt over hans Forbliven dér og skinsyg paa Pestalozzi, som han angreb i i en Række Stridsskrifter (jfr. C. L. Strøm »Den Pestalozziske Elementarundervisnings Hovedpunkter udviklede i en Recension over »Bemerkungen gegen Pestalozzi's Unterrichtsmethode von J. R. Steinmüller« Kbh. 1804, »Egeria« I, 2 S. 212, Morf II 245—268 og Fallesens Theologisk Maanedsskrift, Febr. 1804.) — 5 f. n. B r u m m e r: Fr. Brummer, Universitetsboghandler, † 1836.
- 88, 2. U d f l u g t: jvf. Torlitz S. 140—183. — 16. g a m l e M u t t e r: jvf. Torlitz S. 90. — 22. B e r l i n e r: Johann Ernst Plamann (1771

- 1834), tysk Skolemand, grundede 1805 i Berlin en Undervisningsanstalt, bl. hvis Elever Bismarck senere var. (»Egeria« I 2 S. 217 og II 2, S. 97, Morf II 185—197). — 25. **Viereck**: jvf. »Egeria« I 2 S. 215, og Morf II 223 (Oprettelsen af en Skole paa Godset Dömmestorp i Sverige). — 8 f. n.: jvf. Torlitz 184—85: **Schultheiss** (t): her Titlen paa Præsidenten for det »lille Raad«, der var oprettet for at indføre Mediationsakten. Nikolaus Rudolf v. Wattenwyl (1760—1832), schweitsisk Politiker. Muralt, Fried. Mutach og Professorerne Gottlieb Risold (ikke Rihold) og Em. Jac. Zehender var alle Medlemmer af Raadet.
- 89, 12.** v. **Ehrenstein**: Ernst Engel Hartwig v. Ehrenstein til Tremsbüttel, f. 1775, 1795 Prml. i Livregimentets lette Dragoner, 1806 i hessisk Tjeneste. — 13. v. d. **Lühe**: Carl Gottlob Joachim v. d. Lühe (1755—1831), 1778 Prml. ved 1. Husar-Regiment, 1793 Kmhr. — 23. 2 **Russere**: bag paa et Spillekort i Strøms Stambog staar: General Mourontzof, Colonel Batourin. — 25. **Laharpe**: Frédéric César Laharpe (1754—1838), schweitsisk Politiker, 1798 Medlem af Direktoriet, styrtet 1800 og flygtet til Paris.
- 90, 8 ff.** Om Rejsen jvf. Torlitz S. 188—263 og Personalhist. Tidsskrift 4. Række 3. Bd. 1900, hvor Uddrag af den Rejsedagbog, som Gierlew (om ham S. 55) førte (nu paa det kgl. Bibliotek: Ny kgl. Saml. 4to Nr. 380 b), er offentliggjort. Baggens Dagbog er i disse Maaneder derimod yderst kursorisk og kortfattet. — 12 f. n. Gierlew skriver om **Strøm**: »Jeg fandt ham saa tykhoved, saa bred, saa rundrygget, saa klundset . . . det var ej mere min lille, nette Strøm — det var en drøj Schweizer. — 8 f. n. **Parthenais**: »Parthenais oder die Alpenreise«, Erfurt 1803, et paa tysk skrevet idyllisk Epos, der i Undertitlen betegner sig som »et Sidestykke til Goethes Hermann und Dorothea og Voss's Louise« (udkomne henholdsvis 1797 og 1795) og i mytologisk Indklædning (Parthenier (gr): religiøse Hymner, afsungne af Jomfruer) skildrer tre unge Bernerinders Udflugt til »Jungfrau« sammen med Ynglingen Nordfrank (delvis Baggens Selvportræt). Hele Digtet er en — i Hexametre — skrevet Hymne til Alpenaturens Skønhed. (Jvf. Jul. Clausen: J. B. Kbh. 1895 S. 164 ff og Otto Zürcher: J. B.—s Parthenais, Lpz. 1912). — 3 f. n. **Carl**: Carl A. R. Baggens, B.—s anden Søn af første Ægteskab, f. i Bern 1793, † som Præst sammesteds 1873. Planen om at sende ham til Bern (fra Paris, hvor B. var, da Gierlew traf ham) benyttede B. som Rejsepaaskud.
- 91, 1.** **Chaisli**: Dim. af Chaise (fr), let, halvdækket Vogn.
- 92, 3 f. n.** **Avernum**: Avernersøen — en kredsrund Kratersø vest for Neapel med giftige Uddunstninger — ansaaes i Oldtiden for at være Nedgangen til Underverdenen.
- 93, 5.** **huc et non amplius** (lat.): hertil og ikke længere. — 17. **Labyrinth**: Baggens »Labyrinth« 1—2 Del var allerede udkommet 1792—93. Her maa være tænkt paa de Dagbogsoptegnelser fra Schweiz og Frankrig, som (efter hans Død) i 3. Udg. (B's danske Værker 9—10 Bd. 1829) danner 3—4 Del, og hvori

- den berømte Skildring af hans Møde ved Thunersøen med Sofie Haller forekommer. — 15 f. n. dyrt at staa e: Gierlew: »Strøm Døden nær ved at glide paa en skraa, glat Klippe. Rædsomt Syn for Baggesen og mig«.
- 95, 17: De tre Rejsefæller fulgtes ad til Milano, hvor Strøm skiltes fra Baggesen og Gierlew, der drog videre til Florenz. I et senere Brev fortæller Strøm, at Baggesen »gav mig et ligesaa skjønt som smigrende Stykke i min Stambog«. I Stambogen (nu tilh. Overlærer Kauffmann, Strøms Dattersøn) er det dateret »Mayland, efter fjorten Dages Sammenvandring over Alperne med den blideste blandt alle Dans Sønner, d. 2. Sept 1803« (tr. i B's danske Værker 5. 1829 S. 141). — 4 f. n. Rothe: Waldemar Henrik Rothe (1777—1857), 1830 Præst ved Trinitatis, opholdt sig et Par Måned i Burgdorf (Torlitz S. 187, »Vor Ungdom« 1891 S. 453).
- 96, 5 f. n. Die Horazien og Curiacien: Efter et romersk Sagn blev under en Kamp mellem Rom og Albalonga Spørgsmaalet om Overherredømmet afgjort ved, at de to Trillingpar: Curiatierne fra albansk og Horatierne fra romersk Side kæmpede mod hinanden. Efterat de to Horatier var faldet, lykkedes det den overlevende at dræbe alle Curiatierne og sikre Rom Herredømmet.
- 97, 18. tysk Aufsatz: jvf. »Egeria« II, 2. S. 349 og Morf II, 222. — 23. Brentano: Christian Brentano (1784—1851), yngre Broder til Clemens Brentano, studerede 1803 Medicin i Marburg. — 25. Schwartz: Friedrich Heinrich Schwarz (1766—1837), tysk Teolog og Pædagog, »een af den pestalozziske Metodes første Sagførere« (Torlitz S. 304) jvf. om hans Besøg 1808 i Burgdorf. Morf IV 173 ff. — 12 f. n. Eichorn=Meiners: Johann Gottfried Eichhorn (1752—1827), tysk Orientalist og Historiker, 1788 ansat i Göttingen. Christoph Meiners (1747—1810) Prof. i Filosofi. — 11 f. n. Sehlösser: August Ludwig v. Schlözer (1735—1809), bekendt tysk Historiker, Prof. 1769—1804. — 8 f. n. Herbart: jvf. S. 67. — 5 f. n. Heyne: Christian Gottlob Heyne (1729—1812), tysk Filolog og Arkæolog. — 1 f. n. Gumprecht: Joseph Jacob Gumprecht (1772—1838), 1799—1806 Læge og Privatdocent.
- 98, 2. Wiinholt: Claus Edvard Wiinholt (1777—1833), 1810 Overførster i Norge, 1816 paa Frijsenborg. — 5. Mortier: Edouard Adolphe Casimir Mortier (1768—1835), 1798 Brigadegeneral, besatte 1803 Hannover. — 12. Vildsmakker: vilde Hopper. — 24. Eber: »saaledes kaldes Expeditionsskibene paa Elben« (Torlitz S. 311). — 5 f. n. Müller og Engelstoft: Peter Erasmus Müller (1776—1834), 1801 Prof. theol., 1830 Sjællands Biskop, Historiker. Laurids Engelstoft (1774—1851), Historiker. 1803 Prof. extraord. — 3 f. n. D. 14. Novbr. 1803 vendte Strøm og Torlitz over Kiel tilbage til København og ansattes begge ved den pestalozziske Prøveskole, der samme Aar oprettedes. Om Grundene til dens Kortvarighed — den ophævedes 1808 — og om Forholdet mellem Pestalozzi og Danmark, jvf. Torlitz »Reise in der Schweiz im Jahre 1803« Lpz. 1807 S. 355—374. Joakim Larsen: Bidrag til

den danske Folkeskoles Historie 1784—1818. Kbh. 1893 S. 186—196 og Morf II, 197—230.

- 99, 20. »Forstandøvelser til Brug ved Undervisning i Almueskoler«, Kbh. 1816.
- 100, 1. Gall: Franz Joseph Gall (1758—1828), tysk Anatom og Fresnolog. Blev 1805 forjaget fra Wien og gik et Par Aar paa Rejser til adskillige Universitetsbyer med sine Forelæsninger over Forholdet mellem Hjærnen og Hjærneskallen.
- 101, 1 f. n. Münter—Arctander: Friedrich Christian Carl Hinrich Münter (1761—1830), 1808 Sjællands Biskop, dengang endnu Prof. theol. — Hans Nicolai Arctander (1757—1837). 1796 Kommitteret i Rentekammeret, 1800 Justitsraad, 1805 Amtmand over Frederiksberg Amt.
- 102, 2. forskudsvis: Lønnen var 24 Sk. daglig. — 13. Paymann: Henrik Ernst Peymann (1737—1823), 1795 Generalmajor, var i Foraaret 1807 igen traadt i aktiv Tjeneste og fik i den syge Generalmajor Geddes Sted Overkommandoen over København. — 6 f. n. Politik og Moral: I et Skab paa Universitetsbiblioteket opbevares endnu mellem Bombens svære Jærnstykker en gennemskudt Foliant med Titlen »Defensor pacis« (Fredens Forsvarer).
- 104, 15: Om H. J. Riis, J. C. Bjergen, O. K. Houen og J. P. C. Peetz (ikke Reetz) jvf. Anders Petersen »Den jonstrupske Stat 1790—1884«, Kbh. 1891. Vilhelm Johansen Gehl blev senere Lærer i Maaløv og Gymnastiklærer ved Jonstrup Seminarium (L. 5 f. n.) † 1840. — 5 f. n. Prof. Jensen fortalte nemlig (S. 56), »at Lærerne drog hver sine Veje«. — 16 f. n. Prinds Frederik: Frederik, Prins af Hessen—Cassel (1771—1845), Søn af Landgreve Carl af Hessen, 1810—13 Vicestatholder i Norge, derefter Chef for Auxiliærkorpsen i Holsten, der underlagdes et fransk Armékorps under Davout, og ledede med megen Dygtighed dets nødtvungne Tilbagetog fra Lübeck til Rendsborg. — 14 f. n. een Feltpræst: Oluf Meyer (1781—1847), † som Præst i Ulderup.
- 105, 8 f. n. Affairen ved Vedel (Kogel?) fandt Sted d. 7. Okt., jvf. S. 108. Om de forskellige Træfninger jvf. bl. a. »Meddelelser fra Krigsarkiverne« 7—8 Bd. Kbh. 1896—1900. — 7 f. n. v. Waldeck: Samuel v. Waldeck (1752—1823), 1816 Kommandør for holstenske Skarpskyttekorps, 1811 Oberst, Chef for Auxiliærkorpsens Avantgarde, udmærkede sig ved Sehested, à la suite 1817.
- 106, 11. Steffens: Peter Frederik Svane Steffens (1777—1821), Broder til Henrik S., 1810 Stabskaptain, † som Guvernør i Guinea. — 12. Eckmühl: Louis Nicolas Davout (1770—1823), 1804 fransk Marskal, 1808 Hertug af Auerstädt, 1809 Prins af Eckmühl, besatte i Maj 1813 Hamborg, som han paalagde svær Krigsskat og holdt et Aar. — 13. Bardenfleterne: Frederik Løvenørn Bardenfleth (1781—1852), Kaptain i Kavalleriet, 1812 Major, Souschef hos Prins Frederik af Hessen. Jens Carl Bardenfleth (1780—1855), Major, Stabschef, 1813 Overkvartermester. — 15.

- Munch: Hans Peter Munch (1758—1836), 1807 Generalkrigs-kommissær. 1813 Leder af Auxiliærkorpsets Forplejningsvæsen. — 13 f. n. Holstein: Poul Holstein (1766—1833) fra Røraas, 1803 Prml. i Marineregimentet, 1806 overført til Landeværnet, 1808 Kompagnichef ved Sappørkorpset.
- 107,9. Hr. Meyer: jvf. S. 104. — 3 f. n. Vicekongen af Italien: Eugène Beauharnais (1781—1824), Hertug af Leuchtenberg, Napoleons Stedsøn, Vicekonge 1805—14.
- 108,7 f. n. Affaire: jvf. »Medd. fra Krigsark. VII 203—06«.
- 109,17 f. n. Loison: Olivier, Baron, Loisson, fransk Generalltnt. — 15 f. n. Bülow: Landraad Rudolph v. Bülow, Medlem af Overretten for Holsten.
- 110,3. Struve; Jacob Struve (1755—1841), 1794—1827 Direktør for Gymnasiet i Altona. — 5. Ville: Jens Wille (1750—1820), 1806 Direktør ved Fiskeri- og Handelsinstituttet i Altona. — 22. Moniteuren; fransk Avis, stiftet 1789, fra 1799 Regeringens officielle Organ, fra 1801 med Titlen »Moniteur universel«, afløst 1869 af »Journal officiel«, ophørt 1901.
- 111,2. Schukelmeier: af schmuggeln, smugle. — 18 f. n. Trittau, Landsby syd for Oldesloe, midtvejs ml. Hamborg og Ratzeburg. — 16 f. n. Chabert: Louis Lavasier Chabert † 1835, Prml. ved sjæl. Jægerkorps. — 6 f. n. Cellarius: Johan Elias Cellarius (1744—1815), Præst i Trittau 1788, pædagogisk Forfatter.
- 112,9 f. n. Serviteur (fr): Tjener.
- 113,3 im rothen Hause: Landsbyen Rothenhausen sydvest for Lübeck. — 6 f. n. de beste Buur (holl.): den bedste Nabo.
- 114,5. hospital ambulant (fr): Ambulance. — 14 f. n. Sandseleben: Sandeseben, Landsby vest for Ratzeburg.
- 115,7 f. n. paa en Vare: for en Sikkerheds Skyld. — 5 f. n. Gosspodi Pomolie (russ): Gud! forbarm Dig over mig.
- 116,8. Engelsted: Niels Engelsted (1759—1816), 1812 Oberst og Chef for jyske lette Dragoner. — 25. Fischer: Christian Fischer, 1812 Kompagnichef i slesvigske Jægerkorps, † 1819.
- 117,13 f. n. Nortoft: Landsby et Par Mil syd for Rendsborg.
- 118,9. Oldeslohe: »Affairen« var den heldige og ingenlunde ubetydelige Træfning ved Boden (syd for O.) d. 4. Decbr. jvf. »Medd. fra Krigsark.« VIII, 65—71. — 5 f. n. Kirchspielvogten (t.): Sognefogden
- 119,6 f. n. Rössing: Georg Ludvig Hans Albrecht Rössing (1785—1850), 1812 Prmltnt. ved Grenaderkorpset.
- 120,16. Sehested: Kampen ved Sehested — Felttogets vigtigste og heldigste Træfning, der frigjorde Tilbagevejen til Rendsborg — fandt Sted d. 10. Decbr.
- 121,11. Keil: Johan Karl Frederik Keil (1764—1833), 1790 Regimentskirurg, 1813 Overlæge i Auxiliærkorpset.
- 122,12. Dohna: Karl Friedrich Emil v. Dohna (1784—1859), 1812 i russisk Tjeneste. Chef for 2. Husarregiment af den russisk-tyske Legion. — 25. Dörnberg: Wilhelm Kaspar Ferdinand Dörnberg (1768—1850), 1812 i russisk Tjeneste. — Fullon: Foulon.

østrigsk Legationssekretær, der spillede en Rolle under Fredsforhandlingerne. — 2 f. n. Tscherning: Peter Eiler Tscherning (1767—1832), 1809 Oberstløjtnant, 1813 Interimskommandant paa Als.

- 123, 8. *jam satis est* (lat): det er allerede tilstrækkeligt! — 15. *Chenille* *lomme*: Chenille (fr), stort Slag, Kavaj. — 21. *Stolberg*: Christian Stolberg (1748—1821) til Vindeby, Rigs greve, Digter og Oversætter, 1777—1800 Amtmand i Tremsbüttel. Om Strøms Besøg jvf. Louis Bobé »Reventlowske Papirer« VII Bd. S. 334.
- 124, 4. *Landgreven*: Carl, Landgreve af Hessen—Cassel (1744—1836), gift 1766 med Christian VII's Søster, Prinsesse Louise, 1769 Statholder i Slesvig og Holsten. — 15. *Struve*: Ernst Heinrich Struve (1786—1822), 1813 Læge i Flensborg. — *Tettenborn*: Friedrich Carl Friherre v. Tettenborn (1778—1845), tysk Feltherre, 1812 i russisk Tjeneste, besatte i Marts 1813 Hamborg, som han imidlertid i Maj maatte rømme for Davout. — 2 f. n. *Fred*: Freden i Kiel 14. Jan. 1814.
-

REGISTER

- Anker, Bernt, Kmhr., 44.
 Amalie, Anna, Hertuginde af Weimar 62.
 Amman, 79.
 Arctander, Hans Nic., Justitsraad, 101.
 Arther, Jfr., 99.
 Baggesen, Jens Immanuel, 56, 63, 64, 74, 82, 90—94. — Carl 90.
 Balle, Nic. Edinger, Biskop, 46, 52, 53, 55.
 Bang, Jac., Præst, 57.
 Bardenfleth, Karl, Stabschef, og Frederik Løvenørn, Souschef, 106, 111, 119.
 Baron, se Barraud.
 Barraud 71.
 Bastholm, Chr., kgl. Konfess., 51.
 Batourin, Oberst, 138.
 Baudissin, Caroline, Grevinde, 58.
 Bentzon, Adrian Benjamin, Generalguvernør, 41.
 Bjergen, J. C., Seminarist, 104.
 Bjerring, Niels Chr., Overretsprøkurator, 32.
 Blendermann fra Bremen 71.
 Boisen, Peter Outzen, Biskop, 66.
 Brentano, Christian, 97.
 Brestrup, J. C., Visedigter, 49, 129.
 Briqueville, Armand, 71-75, 82, 87, 135.
 Brockman 122.
 Brummer, Fr., Boghandler, 87.
 Brun, Johan Nordal, Biskop, 43.
 Buss, Johann Christoph, 69—71, 87.
 Buttman, Philipp, Prof., 64.
 v. Bülow, Rudolph, Regeringsraad, 109.
 Böttiger, Karl August, 62, 63, 87.
 Carl, Landgreve af Hessen-Cassel, 124.
 Caroline Mathilde, 59.
 Cellarius, Joh. Elias, Præst, 111.
 Chabert, Louis Lavasier, Prmltnt., 111, 112.
 Chaufepié, Johann Heinrich, Læge, 70.
 Clausen, Købm., 123.
 Claussen, Johan Chr., Seminarielærer, 54, 58.
 Davout, Louis Nicolas, Marskal. 106—108, 114.
 Delbrück, Johann Fr., Prof., 64.
 Johann H., 132.
 Detraz, Mlle, 73, 74, 83.
 Dohna, Carl Fr., Greve, 122.
 Dufrèsne, Md., 83.
 Dumas, Mathieu, General, 76.
 Dörnberg, Wilh. Kaspar, General, 122.
 Eckmühl, se Davout.
 v. Ehrenstein, Ernst Engel, Dragon-officer, 89.
 Eichhorn, Johann Gottfried, Prof., 87.
 Engelsted, Niels, Oberst, 116.
 Engelstoft, Laurids, Prof., 98.
 Esbensen, Andreas, Lærer, 57.
 Escher 71, 135.
 l'Essai, se Lezay.
 Etscher, se Escher.
 Ewald, Johann Ludwig, Præst, 71.
 Fichte, Johann Gottlieb, Filosof, 65.
 Fleischer, Esaias, Amtmand, 51.
 Flindt, Johan Thomas, Politimester, 33.
 Foulon, Diplomat, 132.
 Frederik, Prins af Hessen-Cassel, 104, 108—113, 116—119.
 Fullon, se Foulon.
 Füssli, H., 76.
 Gall, Franz Joseph, Anatom, 100.
 Gamborg, Anders, Prof., 85.
 Gedike, Fr. og Ludvig, 66, 133.
 Gehl, Vilh., Gymnastiklærer, 104.
 Gessner, Heinrich, Bogtrykker, 72, 82, 87.

- Gierlew, Andreas Chr., Generalkon-
sul, 55, 62, 82, 94, 130.
- Gottschalk, Johan, Rektor, 50.
- Grimm, Læge, 73, 74, 84.
- Græffe, Johann Fr., Præst, 60.
- Gudenrath, Jacob Just, Jurist, 60.
- Gumprecht, Joseph, Læge.
- Gutsmuths, Johann Chr., Pædagog,
61.
- Gyllembourg, Carl Fr., 67.
- Hailes, Gesandt, 37, 129.
- Haller, Amalie v., 76.
- Hauch, Adam Wilh., Hofmarskal,
48, 102.
- Hartung, Prof., 64.
- Hebel, Johann Peter, Digter, 69.
- Heiberg, Peter Andreas, 64, 67.
- Herbart, Johann Fr., Pædagog, 67, 97.
- Heyne, Chr. Gottlob, Prof., 97.
- Holstein, Poul, Kaptain, 106.
- Hornemann, Jens Wilken, Botaniker,
27, 30, 31, 33.
- Houen, O. K., Seminarist, 104.
- Hyllested, Peter Heinrich, Varemæg-
ler, 62, 131.
- Høst, Jens Kragh, Prokurator, 27.
- Ith, Johann, Dekan, 76, 88.
- Jablonsky, 68.
- Keil, Johan Karl Fr., Læge, 121.
- Kerner, Georg, Læge, 67, 133.
- Keyser 79.
- Kleinschmidt 86.
- Kreutzer, Konradin, Violinist, 82.
- Krüsi, Hermann, Lærer, 69, 73, 83.
- Lagoni, P. N., Lærer, 57, 58, 131.
- Laharpe, Frédéric César, Politiker,
89.
- Lange, Rasmus, Borgmester, 10, 126.
- Langhorn, Magnus, Slotsforvalter, 9.
- Laub, Hieronymus, Præst, 34, 46.
- Legrand, Lukas, Politiker, 68.
- Lehne, Prof., 96.
- Lenz, Chr. Ludvig, 131. — Magdalene
62, 131.
- Lezay, Adrien, Politiker, 70, 76, 82,
135.
- Loisson, Olivier, Generalltnt., 109.
- v. d. Lüche, Carl Gottlob Joachim,
Husarofficer, 89.
- Meiners, Christoph, Prof., 97.
- Meyer, Md., Skuespillerinde, 65.
- Meyer, Oluf, Præst, 107, 116.
- Moldenhawer, Daniel Gotthilf, Prof.,
Overbibl., 30, 128.
- Moltke, Adam Gottlob Ditlev, Greve,
63, 64, 132.
- Moltke, Frederik, Statsminister, 72.
- Mortier, Edouard, General, 98.
- Mosche, Rektor, 116.
- Mourontzof, General, 138.
- Munch, se Münch.
- Muralt 88.
- Mutach, Abr. Friedrich 88.
- Müller, Peter Erasmus, Biskop, 98.
- Münch, Hans Peter, Generalkrigs-
kommissær, 106, 116.
- Mynster, Ole Hieronymus, Læge, 27,
34, 127.
- Münter, Fr. Chr., Biskop, 101.
- Neef, 71, 75.
- Ney, Michel, Marskal, 76, 87.
- Niemeyer, August Hermann, Pæda-
gog, 65, 133.
- Nyerup, Rasmus, Prof., 66, 70, 72,
76, 85, 101, 102, 128. — Amalie,
76, 128. Hans, 76, 128. Karen
Marie, 31, 76, 100, 128.
- Ochs, Peter, schweitzisk Politiker, 76.
- Oest, Johann Friedrich, Skolemand,
57, 59, 130.
- Olivier, Ludvig Heinrich, Pædagog,
64—66, 85, 132.
- Pedersen, Hans, Degn, 117.
- Peetz, J. P. C., Seminarist, 104.
- Pestalozzi, Heinrich, 66—84, 85, 87,
95, 97. Anna 71, 85. Anna Mag-
dalene 135. Ursula 138.
- Peymann, Henrik Ernst, General, 102.
- Pfeiffer, Michael Traugott, 77, 78.
- Pflueg, Kemiker, 86.
- Plamann, Johann Ernst, Skolemand,
138.
- Plum, Fr., Biskop, 51, 84.
- Posselt, Ernst Ludwig, Historiker, 84.
- Rahbek, Knud Lyne, Prof., 37, 64.
- Rasmussen, Thomas, Præst, 64.
- Reichard, 71, 77.
- Reimarus, Alb., Læge, 67, 134.

- Reinhold, Johann Gotthard, Diplomat, 67.
- Reinhard, Karl Fr., Diplomat, 67.
- Rengger, A. Politiker, 76.
- Reventlow, Johan Ludwig, Greve, 55—57.
- Rihold, se Risold.
- Riis, H. J., Seminarist, 104.
- Riisbrigh, Børge, Prof., 28.
- Risold, Gottlieb, Prof., 88.
- Rittershausen, 97.
- Rothe, Waldemar Henrik, Præst.
- Rosing, Michael, Skuespiller, 46.
- Russwurm, Rektor, 106.
- Röderer, Pierre Louis, Politiker, 76.
- Rössing, Georg Ludvig, Prmltmt., 119.
- Salis, Johann Gaudenz, Digter, 87.
- Sander, Boghandler, 64.
- Salzmann, Chr. Gotthilf, Pædagog, 59—62.
- Saxtorph, Hans Chr., Rektor, 18, 19, 23, 24. Jacob, Seminarieforst., 27, 53. Matthias, Læge, 45.
- v. Schiller, Fr., Digter, 62.
- Schimmelmann, Heinrich Ernst, Greve, 55. Charlotte, Grevinde, 72, 84.
- Schlözer, Aug. Ludvig, Prof., 97.
- v. Schmelz, Forpagter, 58.
- Schwarz, Fr. Heinrich, Pædagog, 97.
- Sevel, Søren, Konrektor, 38, 40.
- Silfverstolpe, Gustaf Abr., 65.
- Smith, Chr. Aug., Kateket, 58.
- Snedorff, Fr., Prof., 29.
- Snell, Jfr, 73—74.
- Soyaux, 68.
- Steffens, Henrik, Prof., 19, 24, 27, 28, 33, 34, 37, 42, 43, 99. Niels, Kirurg, 18, 19, 34. Peter Frederik, Kapt., 106.
- Steinmüller, Johann Rudolf, Pædagog, 87.
- Stolberg, Chr., Greve, 123.
- Stolz, Herman, 86—87.
- Struve, Jac, Direktør, 103. Ernst Heinrich, Læge, 124.
- Strøm, Ole, Etatsraad, 22. Chr. Ludvig, Præst, 125. Hans, Prof., 45. Jens, Borgmester, 45. Magnus, Læge, 34.
- Suhm, Peter Frederik, Historiker, 46.
- Sønnichsen, Boghandler, 82.
- Tauber, Johan Henrik, Rektor, 24, 39, 40, 51, 52.
- Tettenborn, Fr. Carl, Friherre, 123.
- Thibaut, Anton, Fr., Prof., 63.
- Tieck, Chr. Fr., Billedhugger, 63.
- Tobler, Gustav, 68—70, 81.
- Torlitz, Johan Heinrich Anton, Lærer, 67, 79, 83, 94, 99.
- Trefurt, Pastor, 131.
- Tscherning, Peter Eiler, Oberst, 122.
- Waldeck, Samuel, Oberst, 105, 116.
- Wattenwyl, Nik. Rud, Politiker, 88.
- Weissenborn, G. F. C., Lærer, 62.
- Westerboe, Martin, Præst, 55, 67.
- Widmer, 84.
- Wieland, Chr. Martin, Digter, 64.
- Viereck, Skolemand, 88.
- Wiinholt, Claus Edv., Forstmand, 98.
- Wilster, Carl Heinrich, Højesteretsadvokat 27.
- Wille, Jens, Direktør 110.
- Winsnæs, Hanne Olava, Forfatterinde, 45.
- Voitel, Francisco, Kaptain, 86.
- Wolf, Fr. Aug., Prof., 64.
- Wøldike, Peter, Rektor, 47, 50, 53.
- Zehender, Em. Jac., Prof., 88.
- Ziensen, 86.
- Zinck, H. O. C., Prof., 46. Ludvig, Komponist, 46, 129.
- Øst, se Oest.

Trykfejl

- S. 66, 17 vestenborgske l. vesterborgske.
 — 96, 7 ømbord l. ombord.
 — 97, 17 Arbejd l. Arbeyd.